BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
LV
C
52
NAPOLI

[LV – C – [illegible]]

LV C 52.

MERCVRII GALLOBEL-
GICI SVCCENTVRIATI:
ſiue,

RERVM IN GALLIA ET BEL-GIO POTISSIMVM: HISPANIA QVOQVE, ITALIA, ANGLIA, GERMANIA, Vngaria, Tranſyluania, viciniſque locis ab anno 1596. ad medium vſque Aprilis, præſentis anni 1603. geſtarum,

HISTORICAE NARRATIONIS
continuatæ;

TOMVS QVARTVS:

verè & fideliter conſcriptus
à

GASPARE LORCHANO V.

COLONIAE AGRIPPINAE,
Sumptibus Gulielmi Lutzenkirchij. Anno 1603.

Ad Beneuolos Lectores.

HISTORIAM ſcribere, vt arduum ſemper; ita periculoſum ſæpè fuit: Et ſanè quotieſcumq́ſ ſæculi noſtri mores conſidero: non miror optimo quemq́ſ & placidiſſimo ingenio ab hac ſcribẽdi laude abhorrere. Pleriq́ſ enim lectores factionum adferunt ſtudia: nec id quod factum vel geſtum eſt, ſed quod factum volunt, in legendo oculis venantur, & animo requirunt. Ita fit, vt ſi verè quis omnia, bona certè fide ſcripſerit: tamen ſi illud non ſcripſit, quod alius non ſcribi tantum potuiſſe, ſed potiſſimum ſcribi debuiſſe contendit, malè ſcripſiſſe iudicetur. Mala res, ita me Deus amet; & litterarum ſtudijs, è quibus ciuilis prudentia hauritur, pernicioſa? Nam quem quæſo ad vitam adferat fructum hiſtoriarum cognitio; ſi hominum facta non è veritate, ſed præconceptâ opinione æſtimemus? Enimuerò cadauer iam eſt Hiſtoria, veritate carens: quam animam illius ſapientes meritò dixerunt. Non quidem nego, multa incidere, de quibus fieri non poteſt vt omnes idem iudicẽt. Sed quid? ideone ego, vt amicum ornem, aut inimicum pun-

pungam, vltrò vim faciam veritati: & hiſtoriam ſcribere aggreſſus, velut oblitus mei inſtituti, conuicia de plauſtro ſpargam? Nunquam profectò mihi placuerunt hÿ tales: credo nec ÿs, qui de ſe modeſtè, de alÿs omnibus honorificè ſentiũt. Et ad hunc quidem Commentarium quod attinet: nihil aliud ſpectaui, quàm vt ſimplicem & fidam, quantum fieri potuit, rei cuiusq́ geſtæ exhiberem narrationem. Nec offendere quemquam fuit animus: ſed potius ſuam cuiq; laudem tribuendo, nihilq́ cuiquam derogando, nemini conquerendi anſam præbere. Nec de noſtro nos quidquam affinximus: ſed aliorũ Commentarÿs partim noſtrati, partim Gallica, partim Italica lingua conſcriptis, auctoribus vſi ſumus. Quem noſtrum laborem ſi vobis non diſplicuiſſe animaduerterimus: enitemur, vt quæ poſt hæc daturi ſumus, exquiſitiora ſint, maioriq́ induſtria elaborata. Valete.

SYNOPSIS LIBRI I.

ANGLI Gades inuadunt, 2. 1596.
Hulſta ab Archiduce expugnata 6
Fedus inter Gallum, Anglam & Hollandos renouatum. 8 Agriam Turcæ capiunt. 15
Hiſpani contra negotiatores aulicos Edictum, 16

SYNOPSIS LIBRI II.

HISpanorum ad Turnhoutum clades. 19. 1597.
Ambianum captum & receptum. 23
Ruſticorum in Auſtria ſeditio. 27
Alchymiſtæ fraus. 31
Gallus obedientiam Pontifici præſtat. 32
Totiſa recuperata. 47
Poloni ad Anglam & Hollandos legatio. 49
Pax tractatata 58. Loca circa Friſiam à Mauritio occupata 60. Dani ad Hollandos legatio. 66
Pappa à noſtris recepta. 71
Anſeaticorum cum Anglis lis. 73
Hollandorum nauigatio ad Septemtriones: 85
in Iauam maiorem. 88 Motus Ferrarienſis. 109
Matrimonium inter Albertum Archiducem & Iſabellā Infantem. 112

SYNOPSIS LIBRI III.

PAx inter Gallos & Hiſpanos. 120 1598.
Comitia Ratisbonenſia. 136
Balæna in Hollandiam appulſa. 139
Raba, ſiue Iaurinum, recuperatum. 140
Tranſyluani cum Cęſare pacta conuenta. 144
Conditiones matrimonij inter Albertum Archiducem, & Infantem. 149
Angla cum Ordinibus confœderatis agit. 165
Aquisgranenſes proſcripti. 168
Inſula Principis occupata. 169
Conuentus Bruxellenſis. 171
Andreas Auſtriacus Cardinalis Belgio præfectus. 192
Archidux Albertus ad Hollandos & ſocios ſcribit. 192
Itemque Auraicus, ibidem. Gallus paci ſtudet. 193

Catharina Burbonia, Galli ſoror Lotharingo nubit. 194
Admirantis expeditio & res geſtæ. 194
Hiſpanorum regis mors. 197
Margarita Auſtriaca Philippo III. Hiſpaniarum regi nubit. 202. In Italiam proficiſcitur. ibidem. Ducis Mantuani magnificentia. 208
Berca ab Admirante expugnata. 209
Virici Comitis Brocenſis mors. 211
Veſalienſes mulctati. 214
Dotecomum captum. 215
Hiſpani hiberna in Imperij ditionibus agunt. 216
Poloni in Sueciam expeditio. 221
Varadinum fortiter defenſum. 223
Buda fruſtrà obſidetur. 231

SYNOPSIS LIBRI IV.

1599. EDictum Imperatoris contra inuaſores Imperij. 236
Conuentus Colonienſis. 237
Albertus cum Regina in Hiſpaniam nauigat. 238
Pompa nuptialis Valentiæ. 240
Albertus cum Infante in Belgium venit. 242
Infantis contra rebelles Edictum. 243
Hollandorum contra Hiſpanos ſcitum. 247
Veſaliæ religio mutatur. 249
Conuentus Confluentinus. 250
Litteræ Germanorum Principum ad Ordines Belgij Cōfederatos. 254
Ordinum reſponſio. ibid. Tumultus Embdanus. 255
Bommelia ab Hiſpanis obſeſſa. 258
Santandreanum propugnaculum exſtructum. 261
Hollandi Canarias inuadunt. 263
itemque Santomam inſulam. 270
Tranſyluanus Batorium Cardinalem ſibi ſubſtituit. 271
Turcæ cæſi. 273
Albæ regalis ſuburbia direpta. 275
Antonia Lotharinga Iuliacenſi nubit. 278
Moſcouitica ad Polonos legatio. 278
Calmaria à Sueco occupata 279

Ræſa

ſa à Lippſenſi Comite obſeſſa. 289
llandorum in Moluccas nauigatio 284
x inter noſtros & Turcas tractata. 301
ndreas Batorius cæditur. 303
abantiæ Ducum inauguratio. 306
ſti Lipſij diſſertatio ijſdem audientibus. 317
æſar pacem Belgicam tractat. 321
rdinum reſponſio, ibidem.

SYNOPSIS LIBRI V.

ANNI Iubilæi auſpicium & ritus. 325 1600.
Vachtendoncum inſidijs occupatum à Ludouico Naſſouio. 326
Conflictus, ſiue duellum inter vicenos binos Archiducis & Ordinum equites. 326
Hiſpanorum ob non ſoluta ſtipendia ſeceſſio. 329
Santandreanum propugnaculum à Mauritio capitur. 330.
Comitia Bruxellæ habita. 332
Valachus à Turca tentatur, 334
Batorium & Moldauum profligat, 336
Georgius Baſta Tranſyluaniam occupat Cæſaris nomine. 339
Pappenſium præſidiariorum perfidia. 340
Schuartzenbergius cæſus 343
Comitis Mauritij in Flandriam expeditio. 345
prælium ibi commiſſum. 348
Neoporti obſeſſio, ibidem. Barlotta cæſus. 360
Inſidiæ Scotorum regi ſtructæ. 360. Artes magicæ. 378
Bellum contra Sabaudum à Gallorum rege geſtum. 379
Breſſæ & Sabaudiæ deſcriptiones. 381. 382
Pax inter Gallum & Sabaudum Pontificis opera facta. 387
Caniſa Turcis dedita. 388
Paradiſerus capite luit. 391
Matrimonium Gallorum regis cum Maria Medicea 391.
Regina Auinionem venit 396.

Syno-

SYNOPSIS LIBRI VI.

1061. ESSEXius Comes Anglus rebellans capite luit.398 Perſarum ad Cæſarem legatus.399 Militis partus. 400 Zamoſcius magnus Poloniæ Cancellarius Carolo Duci bellum indicit.402 Poloni cæſi.403 Berca à Comite Mauritio obſeſſa.404 & capta.406 item Murſa 407.Oſtendæ deſcriptio & obſidio 408. Tranſyluanorum comitia 410.Batorius Tranſyluaniam tentat 411. Clauſeburgum à Cęſarianis occupatum 413. Michael Valachiæ Vaiuoda cæſus. 414. Caniſia à noſtris obſidetur 415. Alba regalis à Chriſtianis capitur. 418. ad eam conflictus 421.Gallo filius, Hiſpano filia nati.403. Siluaducis à Mauritio obſeſſa 403. Colloquium Ratisbonæ inter Ieſuitas & Lutheranos habitum 426. Hiſpani Hibernia eiecti 430. Batorij in Tranſyluania conatus 431.

SYNOPSIS LIBRI VII.

1602. OSTENDA periclitatur, 431. Comes Mauritius cum exercitų in Brabantiam proficiſcitur 435. Grauiam obſidet 436. Admirans obſidionem ſoluere conatur 437. conditiones, quibus Grauia dedita eſt,439, Bironij conſpiratio 440. Biſtricium, ſiue Neſſa, à Baſta receptum 449. Militum in Biſtricianos perfidia 451. Moyſes Zecelerus à Baſta profligatus 451. Batorius ſe dedit 452. Ali Baſſa captus, ibidem. Albertus ſeditioſos proſcribit 454. Eorum excurſiones in vicina loca 456. Alba regalis à Turcis capitur 457. Peſta à Chriſtianis expugnatur, ibid. Oſtendæ morbus contagioſus graſſatur 459 Ager Luxemburgenſis vaſtatur, ibid. Hiſpanorum regis edictum contra Anglos & Hollandos mercatores 460. Motus Embdanus 461. Res Gallicanæ 463. Geneua tentatata 464.

MERCVRII GALLOBELGICI SVCCENTVRIATI

TOMO QVARTO

LIBER I.

CONTINENS EA, QVAE A MENSE *Iunio anni* M.D.XCVI *vſque ad annum* M.D.XCVII *memoratu digna euenerunt.*

EARVM, QVAE PROXIME quod Hiſtoriæ ſexennio memorabiles contigerunt, ſummam rerum conſcribere, Lector beneuole, tibique communicare conſtituimus, nullius partis ſtudio, nullius odio inductis, ſed ſimpliciſſimæ candidæque veritatis (quã verum animum Hiſtoriæ dicemus) amore adducti: a qua ſi alicubi aberrare tibi videbimur (vt eſt procliuis in tanta hominum partim vanitate, partim [illegible], partim etiam ipſarum rerum & conſiliorum obſcuritate, lapſus) rogamus quidem [illegible], quàm voluntatem & conſcientiam noſtram accuſes, ſed potius tua ſententia errante [illegible] hocque omne ad [illegible] & oblectationem a nobis elaboratum, bonam in partem accipias [illegible] præ- Anno 1596.

 [illegible]

Anno 1596.

fieri viſum: iam telam ſuperiorum narrationum pertexere aggredientibus, primum occurrit

Expeditio Anglorum Gaditana.

Claſſis Anglicana (cuius apparatus, ſi meminiſti, SVPPLEMENTI noſtri agmen clauſi) quæ die tertio decimo menſis Iunij, adiunctis Hollandorum viribus, è portu Plemmutenſi ſoluit, ac omnibus Hiſpaniæ oras prætervecta, Gadeis appellit. Eſt hæc pars Inſulæ cum urbe eiuſdem nominis, Africæ obiecta, commodiſſimum habens portum. Stabant ibi in anchoris multæ regiæ naues, commeatu ac milite inſtructiſſimæ, nec non onerariæ quædam mercatorum, magnam vim pretioſiſſimarum rerum in Indias convecturæ. Prædæ inhiantes Angli remis velisque eò contendunt, atque tandem ventorum vi compulſi, ad eam oppidi partem, quæ Occidentem ſpectat, non ſine periculo, anchoras iaciunt. Excenſionem molientes & maris tempeſtas, & Hiſpanicarum triremium metus prohibuere. In poſterum diem dilata, reclamante multum Eſſexio, qui terreſtribus copijs ſummo cum imperio præfectus erat, multæ ei bene gerendæ rei ereptæ ſunt occaſiones. Subito enim eorum & necopinato adventu oppreſſi claſſiarij Hiſpani primo trepidare, & quod infrequentes eſſent, nil niſi fugam meditari: ſed quum hoſtem cunctantem viderent, colligere ſe, in commune conſulere, ac quibus ſe ſuaque tueri ac conſeruare poſſent, rationes inire cœperunt. Calendis Iulij claſſem ſuam Angli in medium Hiſpanorum immittunt: ſed acriter excepti, nam portus anguſtijs excluſi, quòd plures quàm tres nauibus ſimul pugnare nequiuerunt, vadis etiam, ubi relabente, impoſiti ad ſuam ſtationem ſe receperunt. quo in conflictu nauis Hollandica, cui Delphin inſigne, flammis correpta periit. Hiſpani qui viribus

Angli prædam ambiunt.

& nu-

[illegible] multò ſe inferiores animaduerterent, Anno
[illegible] vt ſecundum impetum ſuſtinere poſſent; in- 1596.
[illegible] labore quàm poſſunt naues in portum, re-
[illegible] appellant, deducunt. Angli, qui omnē
[illegible] interclusum exiſtimarent, ocius ſuc-
[illegible] nauem prætoriam, eximiæ magnitudi-
[illegible], à Philippo rege denominatam, hoſtium præ-
[illegible], ſumma res attemperato, vt quam
[illegible] occupare vellet, pulvis igneus
[illegible] ac denſiſſimo cum fumo & horrendo
[illegible] excuſſum, ma-
[illegible] incendium latè ſparium
[illegible] ambureret. Sed hæc res plus terroris
Anglis [illegible] quàm damni [illegible] naui-
[illegible] quoque Hi-
[illegible] abduxerunt. Interea [illegible]
[illegible] in terram expoſito, Eſſexius vrbem oppugnare ag-
greditur; cui ſe nō procul ab oppido equites quin-
[illegible] potius in via [illegible], qui ad fa-
[illegible] Anglicanæ claſſis è propinquo loci, oppido
defendendo [illegible] hos Eſſexius [illegible]
[illegible] Ludouico [illegible], à qui-
bus [illegible] in vrbem
[illegible] Angli Hiſpanis, dum [illegible] Gadibus
[illegible] vallum ſuperant, portas occupant, & vrbem
[illegible] iam vulneratis, paucis reſiſtentibus, mox capiunt.
ad prædam ſe conuertunt. Præſidiarij ac ciues, qui
[illegible] ſpe ibi ſe de-
[illegible] è locis [illegible]
[illegible] quam putarant, [illegible]
[illegible] occupatum, omne-
que [illegible] interclusum cernerent, cum hoſte paci-
[illegible] ſe [illegible] duo-
[illegible] millibus, [illegible] quas paucis ſe-

Anno 1596. cum aſportauerant, redimuntur. Ita dimiſſi obſidibus poſtea, donec ea pecunia ſolueretur, in Angliam abductis. Præter eas quas Anglorum imprudētia elapſas diximus naues, cæteræ, onerariæ præſertim, in magno verſabantur periculo, vtpote quæ neque effugere poterant ob loci naturam, nec ſatis virium ad ſe defendendum habebant. Mercatores igitur ad quos eæ pertinebant, cum Eſſexio per certos homines agunt, atq; ita tandem tranſigunt, vt duos ſcutatorum milliones numerent, eaſque ſaluas abdicant. Dum enim qui mercatoribus in quas conuentum erat conditionibus renunciarent, ecce tibi, aliud mandatum à Duce Medinæ Sidoniæ affertur, ignem iniicere omnibus nauibus, & quicquid ſupereſſet flamma corrumpere, regia authoritate, qua iis locis præerat, iubetur. Id ſine vlla mora factum: atque ita triginta duæ inæſtimabilis precij naues conflagrarunt, Anglis nequicquam opimum ſibi bolum è medijs velut faucibus ereptum frementibus, nec non ægrè ferentibus Hiſpanis mercatoribus (ad hos enim maxima pars damni redundabat) qui iacturam aliquam facere, quam omnia amittere maluiſſent. Direpta vrbe, ac fœdum in modum vaſtata, inter Anglos deliberatur, præſtaretne præſidio eam firmatam tenere, vel inceſam relinquere. Multis vtramque in partem allatis rationibus, cum diſcuſſio orta eſſet inter præfectos, in illam tandem ſententiam itum eſt, deſerendam vrbem eſſe, quod commeatuum maxima parte abſumpta, in longe diſſito ſolo, & ab hoſtibus vndique circumſeſſa, defendi non poſſit. Die igitur 15. Iulij ſignum receptui dant Angli, ac prædam in naues comportant: domum redeuntes ab Hiſpanicis quibuſdam Liburnicis à tergo inuadū-

Naues Hiſpanicæ incenſæ.

Angli Gades relinquunt.

[illegible] Hollandica, cum parte aliqua præ- Anno
[illegible]. Sic oras Hiſpaniarum & Luſitaniæ le- 1596.
[illegible], ab incolis [illegible], in Angliam tandē
[illegible], adulto iam menſe Auguſto, [illegible]
[illegible] effectu, qui non ſolùm alias
[illegible] in regionibus navali apparatu [illegible],
[illegible] claſſem, [illegible] non pro-
[illegible] obſcu-
[illegible], [illegible], & facile & [illegible]
[illegible]. Sed enim [illegible] ſitorum viæ:
[illegible] videntur. [illegible]
[illegible] ab homi-
[illegible] nunquam cadunt.
[illegible] duorum, præter-
[illegible] rebus, [illegible] peccare [illegible] licet, po-
[illegible] gerendis [illegible] im-
[illegible]. Sed [illegible] (quod ſ-
[illegible]) [illegible].

[illegible] Auſtriacus, [illegible]
[illegible] aliquod, cum fœderatis [illegible]
[illegible] videbatur. Oſtendæ igitur [illegible]
[illegible], Angliæ [illegible] præſidio [illegible];
[illegible]
[illegible] & bellici apparatus
[illegible] in modum oppidum,
[illegible]. [illegible]
[illegible] excurſionibus [illegible], & [illegible]
[illegible] ab [illegible]
[illegible]
[illegible] Oſtendanis [illegible],
[illegible] apparent, [illegible]
[illegible], [illegible] tamen, [illegible]
[illegible]
[illegible]

Anno 1596.

pis. Interea Ordinum præſidia in vicinorum agros longè lateque excurrunt; Colonienſem præſertim diœceſin infeſtant ob non ſolutam Nuenariæ Comitiſſæ, quam poſtulabat, pecuniam. Auſtriacus diu hoſtibus eluſis, dum modò hanc, modò illã obſidere velle urbem videtur, tandem ad Hulſtam caſtra ponit. Eſt id Flandriæ oppidum, loci naturâ & operibus egregiè munitum. Præerat ei cum imperio Georgius Eberhardus Comes Solmenſis qui [illegible] militum ſigna, ducibus Erneſto Naſſouio & Piccomio, ſecum habebat. Auſtriacus cum animoſo exercitu Schaldi traiecto, duo millia peditũ Borlotio ductore, præmittit, qui loca circumiacẽtia occuparent, atque in primis Clinrepont non validiſſimum quidem, opportunum tamen propugnaculum; quod à triginta militibus defenſum, deditionem tandem fecit. Repertæ in eo duæ machinæ, quarum uſus Auſtriacis, dum caſtra muniunt, fuit peropportunus. Poſtmodũ è præſidiarijs egreſſi poſt multam cædem vtrinque, in vrbem [illegible]ũt, vulnere tormentario cæſo ex Auſtriacis Tillione, Borlotius propinquus caſtris portæ ipſi munitionibus adiectis, locum eum cepit, ſtatimque milites communire iubet. Ibi ceterorum aduentum expectantibus magna diu fuit commeatuum inopia, impeditis ab hoſte itineribus. Sic tandem ſex millia peditum cum parte aliqua commeatus ſubſidio miſſa, quibus tamen multi ab oppidanis oppreſſi, & munitionum reliquis, quæ vndique in eos [illegible] confecti, in ipſa expeditione perierunt. Auſtriacus tamen minore animo, quam cœperat obſidionem continuare ſtudens, vbi in caſtra veniſſet, conuocato concilio, quid optimum factu ſit perquirit, & deliberat, quam diu varij ſen-

[illegible]

[illegible] qui, foſſa [illegible] Anno 1596.
[illegible] oppidum
[illegible] & liberi
[illegible]
[illegible] propugnaculum invadere
[illegible]
[illegible] quingen-
[illegible]
[illegible] in fu-
gam [illegible]
[illegible] Aug. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Anno 1596.

modi; ita oppidanis magnas attulit difficultates, immo omnia penè ad victoriam momenta in ea poſita videbantur. Iam enim liber vndique Hiſpanis erat commeatus. Propius ergo ad vrbem admotis machinis, tanto impetu mœnia pulſabant, vt iam aditus ſatis magnus ad inuadendum viſus apertus. nec tamen obſeſſi quidquam quod ad defenſionem ſui pertineret, intermittebant. Nam & exterioribus conuulſis proſtratiſque munitionibus, nocturnis dimiſſis, operis alias excitabant, cuniculos agebant, candentes globos ferreos è ligneis machinis, quæ ſingulari artificio ferreis vinculis continebantur, in medium hoſtium non ſine damno immittebant, magno denique animo irruentes, & per loca diruta irrumpere conantes excipiebant. Ita dum ab vtriſque acerrimè pugnatur, vtrimque multi, nec gregarij tantum milites, verùm etiam peritiſſimi cadunt duces. Oppidani tandem, omnibus munitionibus nudati, quum hoſtē quiduis potius facturū, quam ab oppido re infecta diſceſſuram perſpicerēt, nec Maſſouium tantis, quantæ ad ſoluendam obſidionem requirerentur, copijs inſtructum ſcirent: incolumitatem vitæ ac fortunarum pacti, diſcedunt, honeſtis quidem conditionibus, quæ tamen eorum multis, qui extrema omnia tentanda prius quàm oppidum dederent, non ſatis placebant, ab Auſtriaco, collaudata eorū virtute, dimiſſi.

Oppidum deditum.

Fœdus inter Galliam & Angliā renouatū.

Initio menſis Septembris Bullionius magno cū comitatu in Angliam proficiſcitur, vt iuramento fœdus quod inter Angliæ & Galliæ reges erat initum ſanciret. Eius fœderis leges hæ fuerunt: vt vetera conuenta, pacta ſarta tecta conſeruarentur, inſuper nouum fœdus iam coire, inque eius ſoci-

etã

[illegible] omnes reges, principes, respublicæ recipe- Anno
rentur, ad quos Hiſpanicæ potentiæ metus pertine- 1596.
ret: [illegible] nec induciæ cum Hiſpano, niſi de com-
muni [illegible] utriuſque regis conſenſu fiant: Angla qua-
tuor [illegible] peditum in Gallias mitteret, eiſque ſti-
pendia [illegible] ſolueret; quibus Gallo, ſi neceſſe videatur,
[illegible] regione abductis, eorundem alios conſcribere lice-
ret: [illegible] factorum ſolutione obſidibus
caveretur: adverſus peregrinos, ſi qui in Angliam
[illegible] eam defendant, utrique alteris auxilio
[illegible] Anglorum in Gallia militantium
Gallis, Gallorum in Anglia militantium Angli or-
dinarent ductores: Galli in Angliæ intima non pene-
trarent, ſed ad quinquaginta milliaria Anglicana in
[illegible] ſubſiſterent: apparatum bellicum ex utri-
uſque regno exportare, numerato pretio, liceret:
utriuſque alterius nationis mercatoribus ſaluum
commercium præberent: Anglis ob religionem
[illegible] in regno Gallus non pateretur. In hæc
[illegible] quum Bullionius regis ſui nomine iuraviſ-
ſet, [illegible] eſt Comes Salisburius in Galliam, qui
[illegible] reginæ nomine Gallicarum
[illegible] ex Anglia Bodleius in Hollandiã & Hollan-
[illegible] ſimul cum Ordinibus confœderatarum dis.
[illegible] fere tranſegit: Reges Scotiæ, &
Daniæ, Electores ac principes Germani, cæteríque,
quibus Hiſpanorum potentia formidini eſſet, ad
[illegible] ſollicitarentur; locus de Gal-
lorum & Angliæ regum voluntate conſtitueretur,
[illegible] ad Hiſpanum reprimendum,
[illegible] ſpectaret, deliberaretur: in-
[illegible] Gallus [illegible] in finibus Picardiæ &
[illegible] induceret, [illegible] cum ſuis
[illegible] hoſtem diſtineret: Ordines regem mi-

 lite,

Anno 1596. ſtibus, pecunia iuuarent: omnis belli moles in Belgicas prouincias, quas Hiſpanus tenebat, deriuaretur; rex vetera officia, pacta, conuenta, priuilegia rata haberet, ipſique Belgas mercatores vel frui fineret: familiam Auraicam commendatam ſibi haberet, ad [illegible]. Hiſpanorum viresque occuparanda, vrbes liberasque auxilia praeſtarent: commercia vtrimque libera eſſent, nec pro iis maius quam ciues vectigal Belgae penderent: hoſtium naues vtriusque ex quo perſequerentur, praedas iis, qui premi terrae appulerint, redderet: priuatorum opes ad ſoluenda publica debita vel in [illegible] migratio a neutra parte impediretur: naues nunc in nullum portum pertraherentur, ne merces ibi vendere aut permutare cogerentur. Academiae Lugdunenſis nomine Baſſiompierus rogatus fuit, vt honorum tituli, qui ibi ea conferebantur, apud Gallos quoque [illegible] a rege poſſet conceſſum eſt, illud tamen exceptum, vt qui in ea Academia Doctores promoti eſſent, ab amceſſorum officiis in Gallia abſtinerent. Baſſiompierus liberaliter vndique tractatus, ac munifice tandem dimiſſus, ad regem ſuum eſt reuerſus.

Daniae rex regnum init.

Vigeſimonono Auguſti menſis die Chriſtianus IIII. rex Daniae & Noruegiae ſolenni ritu Hafniae inauguratus eſt, magna frequentia nobilitatis, & exterorum Legatorum, inter quos a Cardinale Auſtriaco miſſi fuere, qui equos aliquot generoſos regi donarunt. Ordines etiam confoederati quamquam ſero per legatos regi ſunt gratulati, eique pulcherrimam omnibusque rebus inſtructiſſimam nauem dono miſerunt; ſex inſuper generoſiſſimos ſtudarii coloris equos. Legati honorifice accepti, ſinguli que catena aurea magni ponde-

[illegible]. Non multò poſt in Angliam à prædi- Anno 1596.
[illegible] legati miſſi ſunt, qui cum regina
[illegible] de rebus tractarent. Anglia enim, quæ magnā
[illegible] pecuniæ ſummam pro Belgis expende- *Legati in*
[illegible] partem aliquam ſibi reddi ſuperiori *Angliam*
[illegible] poſtulauerat: Ordines verò hanc [illegible] *miſsi.*
[illegible] belli tempus [illegible]
[illegible] in aliud tempus reiecerant,
[illegible] cum vehementer inſtaret, nihil verbis
[illegible] poſſe dice-
[illegible] placarent, [illegible] ſatis
[illegible]
[illegible] pri-
[illegible] rebus valdè
[illegible]
[illegible] quibus in
[illegible] viribus oppugnari
[illegible] vix
[illegible] pridem [illegible]
[illegible] la-
[illegible] inſolentiſſi-
[illegible] prædæ & libidini relinquantur; [illegible]. Vi-
[illegible] in reliquam vniuer-
[illegible] verò in vicinas regiones, cum
[illegible] in immenſum [illegible]
[illegible] opibus reginam [illegible] quanto
[illegible] hoſti, tanto propius à periculum [illegible]
[illegible] ad hæc regina [illegible] reſpondit, ac primum *Angliæ*
[illegible] oſtendit [illegible] ad Gallicum *Legati re-*
[illegible] legati ſui Comitis Lin- *ſponſum.*
[illegible] Haſſiæ Landgrauium præ-
[illegible]
[illegible] non latere eos quæ liberaliter cum
[illegible] loco ſolutionis accipi de-

illa

Anno 1596. Illud ſecum cogitaret, quantos ſumptus ipſa fecerit, tanta auxilia iam vltra decem annos eis ſubminiſtrando. Rebus prope perditis vnam ſe inuentam quæ potentiſſimi regis odium in ſe ſuſcipere, quàm afflictis deeſſe maluerit. Proinde æquum ſibi videri, vt rebus iam melioribus, tot eius impenſis victoriæ, de ſatisfaciendo, ſi non omni, ſaltem aliqua ex parte cogitarent. Neque enim illum Philoſophorum, quem vocant, lapidem penes ſe eſſe, neque Peruanam aliquam regionem tenere, vnde immenſa vis auri & argenti in ſuum regnum, vt in Hiſpaniam, effundatur. Vnum ſibi eſſe theſaurum beneuolentiam & tributa ſubditorum, quos prægrauare nollet. Facultates ſuas non deeſſe demonſtrare auxilia regi Galliarum præſtita. Alia ergo oratione vterentur quàm illa, quæ gratiarum tantùm actionem contineret. Ad illud quod de Gallicis auxilijs regina dixerat à Legatis reſponſum: Illud ex fœdere ſe feciſſe, eamque rem ad communem fœderatorum voluntatem pertinere; vt ita bellum in longinquas regiones auerteretur, hoſtiumque vires vndique diſtentæ infringerentur. Nec regina factum ſibi diſplicere dixit. Ceterùm qui cum Legatis agerent e ſuis nominauit præcipuæ authoritatis viros. Cum his Legati ſæpius collocuti, primùm difficultates quibuſcum prouinciæ Belgicæ etiam nunc colluctentur, exponunt; quibus oppreſſis, tot munitiſſimis oppidis captis, tot portibus occupatis, tam denique in immenſum auctis vectigalibus, an quidquam ſit quod victoriam eius curſum ſiſtere poſſit? Angliæ præſertim, vt & omnibus vicinis, metuendam eſſe tam potentis noſtri vicinitatem, v[illegible] regnum iam diu inſidijs & vi oppugnet. Ad hæc regina quædam ita

reſpon-

[illegible] in Gallicum Anno
[illegible] præter eos sumptus 1596.
[illegible] fint collocati.
[illegible] temporum
[illegible] auxilia, cau-
[illegible] apertis verbis,
[illegible] ſuppeditari debeant, reginæ permiſ-
[illegible] cum Hiſpanis pa-
[illegible] : illud ta-
[illegible] auxi-
[illegible] vtroque ha-
[illegible] conditiones
[illegible] tamen Angli,
[illegible] reiiciunt. Per eos
[illegible] Hiſpanica, quæ in
[illegible] Regina ergo quæ ſe
[illegible] pertinerent
[illegible] Legatos, e in commodius
[illegible] ita vt de expen-
[illegible] ſolutionis conquere-
[illegible] tamen oſtenderet,
[illegible] liceret.
[illegible] Septembris, Bironius ad limites *Sampauli*
[illegible] Comitatum Sam- *à Gallis oc-*
[illegible] Ferennam, aliaq; *cupatum.*
[illegible] Ad eum reprimendum Var-
[illegible] ac peditatus a-
[illegible] profectus, in inſidias præcipi-
[illegible] captus eſt. Bironius
[illegible] victoria, Sampaulum oppidum aggredi-
[illegible] machinis pulſat. Frendi[illegible]
[illegible] deditionem faciũt, mu-
[illegible] demoliri iuſſit. Dum Galli [illegible]
[illegible] belli calamitatibus [illegible]

[illegible]

Anno 1596.

Gallorum excurſiones

gium: Auſtriacus ab Hulſtæ expugnatione cum exercitu reuerſus, Arſcotanum & Aumalium in Atrebatenſium fines mittit. Hi omni cognito hoſtium aduentu, cum præda in Galliam ſe recipere ſtudet, fruſtrà tergum prementibus Hiſpanis, viaſque obſidentibus: à quibus non ſemel prælio laceſſitus, ſuis ſe [illegible] continebat, donec traiecto ad Auxiam flumine, ad ſuos penetrauit. Confirmatis copijs, in Arteſiam regreditur, & refecta in Atrebates ducit. Ibi cum Arſcotano inito prælio, vtrinque non pauci ſunt deſiderati. Non multò poſt vniuerſam pene [illegible] infeſtat, magnamq; prædam ex eo agro abducit, cum Gallis [illegible] moleſti eas regiones incumberent. Rex Galliarum indicto omnium Ordinum conuentu, Rothomagum eos venire iubet. Quo quum frequentes accederent, hanc in ſententiam ad eos verba feciſſe dicitur: cupere ſe duobus titulis inſigniri, vt Saluator & Liberator, & Reſtaurator Galliæ regni perhibeatur. Ea de re cum eis ſe conſilia communicaturum. Simul declarat quàm afflictam ac penè deſperatam vniuerſam Galliam regno adeptus offenderit, cuius iam pars aliqua Dei benignitate, ſeniorum conſilijs ac precibus, procerum ſtudijs & laboribus ſanata ſit, & ad [illegible]. Non eam ob cauſam hoc concilium ſe coëgiſſe, vt decreta à ſe facta approbarent tantum: ſed potius in commune conſulturum eorum conſilijs [illegible] ſe velle, & ad ipſorum voluntatem ſuam ſententiam accommodaturum. Quod etſi parum è regis dignitate eſſe [illegible] prætermitto, ac comes victoris, videantur: tamen & patriæ amantem, & tutelarem, quod dixerit, conſequendum [illegible] deſiderio ſe tanto flagrare, vt omnia huic rei poſthabenda ſibi arbitretur. Inde

Rothomagi comitia & regis ad hos oratio.

Caſ-

[illegible] & Galliarum miſe- Anno 1596.
[illegible] Rempublicam ſtudium
[illegible] tandem orationem conuerterit, vt
[illegible] quæ duæ artes maxi-
[illegible] adferunt vtilitates, [illegible] â-
[illegible] poſtliminio reſtituendas eſſe diceret.
[illegible] ad [illegible] vtilitatē facta.
[illegible] Gadibus ab Anglis ac-
[illegible] quam primum Indica
[illegible] maximam ex-
[illegible] vſque [illegible]
[illegible] promontoriū,
[illegible] tempeſtatis ſęde
[illegible] complures abſorptæ.
[illegible] Hungariæ oppidum circa hæc tempora
[illegible] Turcarum tyrannus obſederat. Præſidi-
[illegible] ſe recipiunt; quā & ipſa
[illegible] oppugnatā, machinisque concuſſa,
[illegible] ita ſeſe permiſerunt, vt abiecta (heu
[illegible] Chriſtiana religione, mores eorū & leges
[illegible] non dubitarint. Maximilianus quidē Au-
[illegible] & Tranſyluanus, vt obſeſſis auxilium fer-
[illegible] magno ſtudio collegerant, ſed conti-
[illegible] itinerum difficultatibus im-
ad Agriam iam ab hoſtibus occupatam, ſerò
[illegible] Mox ergo in conſpectu Turca-
[illegible] faciunt excurſio-
[illegible] Octobris die res ad iuſtum prælium pro-
[illegible] Chriſtiani enim magno cū impetu in Tur
[illegible] quā confertiſſimi erant, irruentes,
[illegible] vniuerſam aciem perrumpūt,
[illegible] machinas capiunt: inde prædæ [illegible]
[illegible] caſtra peruagantur. Cicala Mamæ-
[illegible] palabūdos videret, receptis copijs in eos

Claſsis Hiſpanica vi tempeſtatis diſperſa.

Agria à Turcis capta.

Chriſtiani victores euadunt.

illa-

Anno 1596.

illatus, præda graues ſternit, fugat, cædit: atque ita pulcherrimam è Chriſtianorum manibus victoriã extorquet. Multa millia vtrimque hoc in conflictu cecidiſſe dicuntur: Turcarum tamen cæſorum maior fuit numerus. Hac parta victoria, multo ſuorum ſanguine, Turcarum Tyrannus Conſtantinopolim rediit, ibique voluptatibus, quibus valde deditus ferebatur, indulgens, Chriſtianis reſpirandi, ſeſeque recolligendi ſpacium dedit.

Callidum regis Hiſpaniarum cõtra negociatores auſus.

Iiſdem temporibus magna tempeſtas mercatorum quorundam fortunis impendere videbatur. Hiſpaniæ enim rex, multis acceptis detrimentis, cõ ærarium exhauriri, atque infinitas pecunias ad res vel mediocres gerendas vix ſatis eſſe ſibi, videret: conſtituendi ærarij negocium ſenatorum nonnullis committit. Ij rationibus diligenter excuſſis, vſurarum magnitudine regias opes valde grauatas atque attritas admodum ſunt. Solet enim Rex, qui multis in prouincijs in bella ſumptus facit, à locupletioribus mercatoribus pecunias mutuò accipere, eaſque cum graui plerumque vſura e reditibus ſuis exſoluere: quæ res vt accipienti plerumque neceſſaria, ita erogantibus nonnunquam fructuoſa, ſemper quidem periculoſa: vtrique verò damnoſa ſæpius eſſe ſolet. Nam & quod creditum eſt, præterquam quod magna eius portio præreditur, Regi expenſum ſæpe perit: & mercatores, qui & ipſi alienam magna ex parte tractant pecuniam, vbi ſemel ſolutio fuerit impedita, non rarò conturbantibus euertuntur. Rex igitur cum magnæ eſſent ærarij anguſtiæ, nec mercatores, quibus ante multum debebatur, quidquam amplius in conficienda pecunia facturi viderentur: Syngraphis repudiatis, receptiſque hypothecis, quæ cum colyntis

(quos

uos Aulicos negociatores vulgò appellant) acta Anno
unt, irrita fecit: deque hoc ſuo facto ſcriptum 1596.
promulgari iuſſit, hanc ferè in ſententiam: Ani-
maduertere ſe, tantam diuitiarum vim, quantam è
multis, tamque opulentis regnis, ſumma Pon-
tificis liberalitate, ac munificis ſubditorum tribu-
& ad Catholicam religionem propugnandam,
oppugnandos hæreticos colligi par ſit, ad eam
recidiſſe inopiam, vt diſſipatis opibus, abſum-
pecunia, reditibus oppignoratis, regale patri-
niū magnâ ſui parte appareat imminutū: Hanc
egeſtaté inde proficiſci, ꝙ temporum neceſ-
e coactus, ad ſumptus neceſſarios magnam
niæ vim à mercatoribus accipere, proque ea
iſſimas vſuras dependere hactenus ſit ſolitus;
um magnitudo ita regias exhauſerit opes, vix
idquam reliquum eſſe videatur, quo præſen-
neceſſitatibus ſubueniri queat. Ceterùm,
t, cum ea quæ laudatiſſimæ memoriæ pater
r, maximo nobis commendauit opere, niſi
rei medicina afferatur, omnibus nudata præ-
relinquantur, Catholica ſcilicet religio, &
i ſalus; ad officium noſtrum pertinere exi-
imus, eorum reprimere coatus, ac flagitia,
alis artibus ad diuitias corrodendas graſ-
, ac veluti hirudines noſtras opes exſugunt,
agricolæ, abiecto rerum ruſticarum ſtu-
ſtris in regnis iam negociantur, argentari-
faciunt, ſuo quidem cum emolumento,
verò maximo cum damno. Hinc enim fit,
na vis auri atque argenti, quam Indiarum
es in noſtra regna quotannis effundunt, ad
s, hæreticos, rebelles, hoſteiſque noſtros
ar: cuius illi præſidio adiuti, vires noſtras,

Anno 1596.

quas ad eos domandos, quàm poſſumus maximas, adhibemus, eludunt, ſuaſque opes è noſtris detrimentis ſtabiliunt, & augent. Huic igitur incommodo vt remedium aliquod adhiberemus; quàm maximè ex vſu noſtro fore putauimus, ſi regales noſtri reditus, graui illa fœnebri pecunia, & vſuris, quibus hactenus fuêre grauati, liberi, ærario noſtro inferrētur. Quocirca hypothecas omneis, & ſi quid aliud prædictis negociatoribus aſſignatum, pignoriúe datum eſt, in noſtrum vſum reuocamus, noſtriſque miniſtris plenè & integrè reſtitui volumus. Hoc mandato icti negociatores aulici, quum diu fruſtrà per libellos ſupplices apud regem egiſſent; cauſam omnem rerum ſpiritualium iudicibus, quin & ipſius regis conſcientiæ permiſerunt: vtque eò faciliùs priorum debitorum ſolutionem extorquerent, quum in magnis rei nummariæ difficultatibus verſari regem animaduerterent; etiam octo myriadum ſummam adjicere promiſerunt; tantumque hac ratione effecerunt, vt & modò commemoratum decretum reſciſſum, & aliud editum ſit, quo & famæ ipſorum, & commodorum rationibus fuit conſultum.

Collybiſtis placatur Hiſpaniæ rex.

MER-

MERCVRII GAL-LOBELGICI SVCCEN-TVRIATI

LIBER II.

CONTINENS EA, QVAE AB ANNO M.D.XCVII. *vſque ad annum* M.D. XCVIII. *memoratu digna euenerunt.*

ADVLTA HYEME AVSTRIacus Dertolam, vnam ex inſulis Zelandicis, tentare ſtatuit, iam antè pecunia corruptis nonnullis. Sed detecta conſpiratione, auctoribuſque punitis, aliam occaſionem rei benè gerendæ captandam ratus; copias non contemnendas Turnhoutum (is Brabantiæ vicus eſt) miſit, quæ, frigore concretis aquis, in hoſtilem agrum aliquà irrumperent. Vniuerſis copijs præerat Varaxius, diuturno vſu militiæ & prudentia clarus. Hic exercitus dum ad Turnhoutum deſidet; ſtipendiaque tardius aliquantò ſoluebantur; pagos vicinos multis damnis affecerat; Antwerpienſibus etiam hortorum, molarum; & quidquid nanciſci poterant, deprędationibus, valde erant moleſti. Scribit ergo ad Antwerpienſes Auſtriacus, ad ſtipendia militibus ſoluenda triginta ſcutatorum millia numerarent: ita facilè in illico contineri poſſe. Eius ſummæ parte aliquà

Anno 1597.

Hiſpanorũ ad Turnhoutum clades.

Anno 1597. repræſentata,commeatibuſque impenſa; in caſtra miles palabundus rediјt,anni tempeſtate ſecurus. Cognitis hoſtium conſilijs,Naſſouius præuertendũ ratus,mira celeritate ad ſex millia lectiſſimorum militum è vicinis locis colligit, ſibique ad 22. Ianua. Dordraci & ad Montem Gertrudis præſtò eſſe iubet: qui omnes prædictis locis, eadem penè hora, centum & quinquaginta nauibus aduecti, conuenêre. Expoſito in terram milite,& aſſumptis maioris generis duobus tormentis, duabuſque machinis campeſtribus, iter ingreditur, noctem diei continuans; ſed vt in locis paludoſis, atque aſperrimo anni tempore, parum viæ eo die confici potuit. Verùm omnibus ſuperatis difficultatibus, & in campum patentem ac liberum eductis copijs,aciem inſtruxit. Peditatum vniuerſum in octo manipulos diuiſit. Dextrum cornu Angli tuebantur; ſiniſtrum Scoti: medium prætoriani, ductore Notio,tenebant. Anglis Brederodius;Scotis Heraugerius imperabat: ſubſidiarias cohortes,Zelandos, Lacordius ducebat, adiunctis claſſiarijs vnà cum machinis, plauſtris, & reliquis impedimentis. Aciem hanc equitatus præcedebat, ſex turmis diſtinctus. Equitibus arma, non lanceæ, ſed ſcorpiones, (ita enim genus illud minorum tormentorum quæ CARABINOS hodie vocant, appellare nobis placet) Dextro cornui præerant Hohenlous & Solmenſis Comites. Agmen Mauricius claudebat. Hoc ordine ſub ſignis noctu progreſſi, ſecunda vigilia ad pagum Rauels perueniunt. Ibi tantiſper commorati, dum peditatus conſequeretur,rectà Turnhoutum ducũt. Sed Varaxius,comperto hoſtium aduentu, iam caſtra, & qualeſcumq; illas munitiones deſeruerat, & præmiſſis

iſſis Herentalam impedimentis, eòdem ſe cum Anno
is copijs recipere ſtudebat, diſpoſitis paſſim in- 1597.
dijs, quæ inſequentes remorarentur: Naſſouius,
bi caſtra deſerta cognouit, ne elaberetur ſibi ho-
is veritus, è ſuis præmittit, qui pontem, media in
ia occuparent; extremumque agmen carperent,
c velitationibus diſtinerent, dum vniuerſus exer-
itus aduentaret. Verum vbi animaduertit, hoſti-
es copias iam longius progreſſas eſſe, quàm vt à
editatu eis noceri poſſet: ſolo equitatu hoſtem
nuadere decreuit. Iuſſis ergo ad pugnam ſe com-
parare equitum magiſtris, illa tantùm conſultatio
ſuperer at, quomodo in loca ad equeſtre prælium
minus iniqua hoſtis pertrahi poſſet: qui ſi ſuis ſe
locis continuiſſet, facilè equitum vim eluſurus vi-
debatur, vtpote in ſolo & ſyluis arbuſtiſq; , & pa-
ludibus impedito. Dum leuia vtrimque prælia
conferuntur, & Varaxius, quantum poteſt, integris
ordinibus progreditur: Hoheulous & Solmenſis,
circuitis lateribus, primam hoſtium aciem ante-
uertunt. Varaxius enim copias ſuas in tres acies
ita diſtribuerat, vt dexteram, equitum quinque ſi-
gna, ſiniſtram concædes, & flumen tuerentur. Vbi
locis æquis conſtitêre, à Mauricio datur pugnæ ſi-
gnum. Non tulerunt primam impreſſionem Vara-
xiani equites, ſed veluti locum idoneum capturi,
ordines deſeruêre. Ita in nuda primæ aciei pedi-
tes, qui Germani erant, latera Naſſouiani equites
inuecti, magnam ſtragem dederunt. Eodem penè
momento Verius Sidneius, Baxius, vltimam aciem
Neapolitanorum perruperunt ac diſiecerunt. Re-
ſtabat media, in qua Lamottani & Burlotiani mi-
lites veterani plerique omnes. Sed nec hi diu re-
ſtiterunt, ſed in fugam effuſi, paſſim cæſi aut capti

Anno 1597. ſunt. Peditibus profligatis, Hiſpani equites, quibus difficilis eſſet ad fugam exitus, quaſi prælium redintegraturi, ſeſe recolligunt, & ad buccinæ ſignū, magna cum alacritate illati, Naſſouianos, ſolutis ordinibus, prædæ iam intentos petunt. Trepidatū hîc aliquandiu; & proximus quiſque, fugientibus ſimiles ad ſuos ſeſe recipere. Cauſa tumultus cognita, Mauricius captiuos, quorum nō mediocris erat numerus, quàm primum diſcedere à ſe iubet; & quatuor equitum turmas, quas ad omnem euētum paratas in ſubſidijs eſſe iuſſerat, fruſtrà requirit. Nam & hæ ipſæ ad conflictum prouolauerant; quod, qui eas ducebat, Barquerus Anglus, clauſa galea, Imperatoris mandatum minus rectè percepiſſet. Hoc in tumultu non pauci è captiuis ſunt interempti: quod metus eſſet, ne reſumptis animis, cum ceteris, impreſſionem facere molientibus, ſeſe coniungerent. Verùm illi vix tentata pugna, multis ſuorum deſideratis, diffugêre, & quà quiſque potuit, euadere conati ſunt. Naſſouianorum qui tumultum ad ſuos ordines primi pertulerunt, ne pro timidis & ignauis haberentur, ideò retrogreſſi videri volebant, vt pedites gradum accelerare iuberent: vitare tamen aliqui non potuerunt, quin dicterijs fugam exprobrantium inceſſerentur. Ex Hiſpanis hoc in conflictu ſupra duo millia deſiderati dicuntur, præter captiuos. Cecidit & ipſe Varaxius primo ſtatim conflictu; cuius cadauer, permiſſu Mauricij, Liram, atq; inde Machliniam, vbi tum vxor eius cum numeroſa vtriuſque ſexus prole erat, deductum eſt, ibique humatum. Ex parte aduerſa pauci cæſi ſunt; inter quos Donquius fuit, equitum præfectus, qui accepto lethali vulnere, paucis poſt diebus exſpirauit.

Varaxius Comes cæſus.

Parta

rta tam inſigni ſolo cum equitatu victoria (pe- Anno 1597.
tes enim, quod tardiùs adueniſſent, nullam pu-
ıæ partem capeſſiuêre) Mauricius ſub veſperam
ercitum Turnhoutum reducit, & caſtellum, ad-
otis machinis, oppugnatum, deditumq́ue præſi-
io firmat. Inde litteras ad Auſtriacum mittit, in
uibus lytro captiuos redimendi conditionem ei
fferebat. Erepta ſunt Hiſpanis ſigna militaria pe-
itû duodequadraginta: equeſtre vexillû vnû, Al-
phonſi Dragoni: quæ Hagam Comitis perlata
ſunt, ibiq́; ſuſpenſa. Patrato prælio, quû qui habi-
tant illis in locis ruſtici arma cæſorum collecta,
in eius loci templum congeſſiſſent; præſidiarij Di-
eſtani, vt ad ſe ea veherentur, mandârunt. Bredani
verò, vt teſtatiorem ſuam facerent victoriam, eadê
ſex plauſtris impoſita, Bredam abripuêre. Ita ab
Hiſpanis, inopinato hoſtium aduentu oppreſſis,
nec ordines ſatis tuentibus, infeliciter in Braban-
tia pugnatum:

At meliore in Gallia ſucceſſu ijdem ſunt vſi: *Ambianum ab Hiſpanis ſtrategemate occupatur.*
Dorlantio præerat Hernandus Portocarera: vir
quidem exiguæ ſtaturæ, ſed magni animi, militiæ-
que gnarus. Is Gallorum quorundam conſilijs ad-
iutus, Ambianum, præcipuum Picardiæ oppidum,
ſingulari ſtrategemata in ſuam poteſtatem rede-
git. Die 11. Martij duodeuiginti milites ruſtico ha-
bitu indutos, mane ad portas adeſſe iuſſit, quidq́;
fieri dici vellet, edocuit: ipſe cum cohortibus a-
liquot poſt rudera collapſi templi non procul ab
vrbe, in inſidijs latebat. Nec tamen res ita celari
potuit, quin rumor hoſtis propinqui in vrbem
permanaret. Perſonati illi ruſtici, veluti [illegible]
[illegible] venientes à ſtatione quæ ad portas ex-
cubabat, ecquid de Hiſpanorum copijs ſcirent, ro-

Anno 1597. gantur. Reſpondent vno ore omnes, quod edocti fuerant, quodq́; è re maximè videbatur. Pars plauſtrum fœno onuſtum ductabant, pars culeos inglandium plenos humeris ferebant. Eorum vnus quum, veluti fortè fortuna ſacco ſoluto nuces effudiſſet, iamque currus portas ita occupaſſet, vt claudi non poſſent: excubitores vrbanos nucibus legendis intentos armis, quę ſub veſtibus occultata gerebant, inuadunt, quoſdam obtruncant, reliquos in fugam conijciunt. Mox ſigno dato excitus Portocarera, cum ſuis ex inſidijs prorumpit: vrbemq́; ſub ſignis ingreſſus, munitiora loca capit, præſidijsque firmat, Sampauli Comes, penes quē tum erat Picardiæ adminiſtratio, quum in ciuibus nec virium ſatis, nec voluntatis ad reſiſtendum videret, fuga elapſus, cum alijs nonnullis, periculo ſeſe ſubduxit. Ad prædam inde conuerſi Hiſpani milites, victoriam parum ciuiliter exercent; ciues exarmant, præter paucos ſibi addictos; metuq; obſidionis, ſuburbia & pagos vicinos incendunt: omniaque ad obſidionem tolerandam neceſſaria, ſtatim magna cum diligentia procurant. Sunt qui cladem hanc ciuium vel imprudentiæ, vel pertinaciæ, imputandam putent; vtpote qui toties a rege admoniti, inſidias ſibi fieri, rogatique, vt præſidio ſeſe communirent, alia atque alia cauſſati, tam prudenti conſilio vti noluerunt: cuius temeritatis grauiſſimas pœnas, capti ac ſpoliati, dedêre. Fuit hæc iactura Galliæ eò acerbior, quod paulò antè rex, qui proxima æſtate exercitum in Arteſię & Hannoniæ agrum ducere conſtituerat, magnam vim commeatuum, vnà cum quinquaginta tormentis ęneis eò præmiſerat, vt inde ad omnem vſum expediri poſſent. Nihil ergò cunctandum ſibi ra-

ratus, Sampauli Comitem, cum Bironio, ſecun- Anno
do ſtatim poſt vrbem captam die, obſidionis ini- 1597.
tium facere iubet: atque etiam ſibi aliquid contra *Atrebates*
hoſtilia oppida tentandum ratus, Atrebates profi- *fruſtra à*
ciſcitur, deq; nocte pyrobolo admoto, portas ef- *Gallis ten-*
fringere, & ſcalis muros ſuperare aggreditur: ſed *tata.*
irrito conatu. Oppidani enim præſidiarijs con-
iuncti, armis arreptis, hoſtes iam muros ſcanden-
tes propellunt ac deijciunt. Ad Ambiani igitur ab- *Ambianum*
ſidionem reuerſi Galli, magnis operibus caſtra *à Gallis ob-*
communiunt, nobilitate vicina edicto conuenire *ſidetur.*
iuſſa; omnique ad vrbem intercluſo aditu, quadra-
ginta quinque machinis mœnia quatere incipiũt.
Die XVII. Iulij obſeſſi magna vi in caſtra Gallorũ
erumpunt, & non ſine cæde, vtrimque facta, reij-
ciuntur. Nec verò obſidentes quidquam quod ad
oppugnationem faceret, intermittebant, ſed cuni-
culis actis, foſſiſque perductis, muros ſubruere in-
cipiebant. Debilitauit Hiſpanorum animos non
parum ducis ſui Portocareræ cædes, qui die III.
menſis Septembris, glande tormentaria traiectus,
occubuit: in cuius locum ſuffectus eſt Marchio
Montanegrus, Italus, cuius ille opera fideli in ca-
pienda vrbe antè fuerat vſus. Sed freti auxiliorum
ſpe, quæ aduentare dicebantur, Somonæ alueum
præterlabentis obſtruunt, vt circumiacentia loca
inundata facilem nauibus, quibus auxilia & com-
meatus ſubueherentur, aditum præberent: quod
tamen conſilium qui ad obſidionem ſoluendam
venerant, aut non intellexerunt, aut certè neglex-
erant. Cum octingentis equitibus præmiſſi Buſ-
quoius, Burlotius, & alij XXIX. Auguſti in regias
copias incidunt. Acri conflictu edito, Martem ira-
tum habuêre Hiſpani: è quibus triginta ſupra cen-

Anno 1597. tum occiſi,centum & viginti capti, equi ducenti abducti victoribus prædæ ceſſerunt.Re infeliciter geſta,Auſtriacus quantas poteſt copias contrahit, veteranos omnes euocat, præſidijs nouos milites imponit,ex Italia adductos.Ita confecto ad xv.milia peditum,& III.milia equitum exercitu,Ambianum contendit comitantibus Petro Erneſto Manſfeldio,Franciſco Mendoza, Aumalio, Arſcotano, Burano,&alijs.Ei in itinere ſe Gallus obiecit;diuque in armis vtraque acies ſtetit: ſed eminus tantum tormentis pugnatum eſt. Vergente ad occaſum ſole,Auſtriacus Somanam ponte iungi iubet, ex illa parte obſeſſis opem ferre tentans. Pulſi à Gallis Hiſpani,Vinacurtum petunt,& loca vicina ferro flammaque vaſtant. Abeuntes Gallus inſequutus, Atrebatium fines ingreditur, clademque pari clade rependit.Obſeſſi auxiliorum ſpe deſtituti, de conditionibus agere incipiunt, non difficili Gallo, qui ne vrbem aliquam in confinio poſitam Auſtriacus obſideret, metuebat.Paciſcuntur ergo, vt niſi inter ſex dierum ſpacium auxilio bis mille virorum iuuarentur,vrbs regi dederetur; ea conditione vt præſidiarijs omnibus, ſaluis impedimentis,abire liceret: ciues etiam qui cum Hiſpanis contra regem in armis ſtetiſſent,in gratiam reciperentur.Ad diem igitur conſtitutum, quum auxilia nuſpiam comparerent,vrbs Gallis reſtituta eſt,& Hiſpani præſidiarij,pedites circiter mille & octingenti equites ſexcenti, Dorlantium deducti;Gallus,ciuium volũtati partim diffiſus,partim ne quid tale in poſterum accideret, prouidere cupiens,caſtellum in ea ædificandum curat; quo veluti habenis & exterorum,& ciuium conatus cõpeſcerentur. Fuit hæc obſidio inter paucas memora-

& capitur.

rabilis: nec armis tantùm, verùm etiam inge- Anno
s & machinationibus, ad faciendas & diſtur- 1597.
ndas munitiones, ſummoperè fuit certatum. *Monbuli-*
ſtriacus tamen,ne fruſtrà cœpta eſſet ea exper- *num capiūt*
io, Monbullinum, locum naturâ & opere mu- *Hiſpani.*
iſſimum, medio penè inter Caletum & Bon-
niam maritimam ſpacio ſitū, deditione capit,
em fruſtra Baſquoius antea, nō paucis ſuorum
ideratis,& in maxi:la accepto vulnere,inſidijs
rat aggreſſus.Recuperato Ambiano, Bullioni-
Luxenburgenſem agrum peruadit, loca non-
la occupat, ac firmat,eo conſilio,vt viam ſibi
commeatum ad Belgicas prouincias muni-
.

Germania interim non Turcico tantùm bello, *Ruſtici in*
ùm etiam domeſticis ſeditionibus, Auſtria *Auſtria tu-*
ſertim, cōflagrabat.Plebecula enim,continu- *multuan-*
ributis grauari ſe & exhauriri cauſſata, primū *tur.*
retas coitiones facere,mox animaduerſa idem
tientium multitudine, in apertam ſeditionem
mpere, atq; arma accipere cœpit,ductore ſar-
e quodam,Georgio Brunnerô. Tripartitis igi-
ordinibus vicatim peruagantes omnes in ſua
ba adigunt,quidquid in arcibus aut locis occu-
is repertum, deſcribunt,. in eos etiam,qui vel
iſſimum aliquid furto vel vi abſtuliſſe conui-
s eſſet,ſeueriſſimè animaduertunt.Quæ tamen
ulenta vel poculenta inuenta; in commeatus
ributa & abſumpta;confectis tamē indicibus,
vt credibile eſt,conſilio,vt ſi fortè res ſine bel-
tranſigeretur,dominis earum rerum de damno
isfieri poſſet.Eos qui ſacramentum dixiſſent,e-
re cogebant omnia grauamina,quibus à Domi-
contra ius faſque premi ſe exiſtimârunt: Ea-
demque

Anno 1597. *Eorum querimonia.*

demque in litteras relata & conſignata ad ſupremum magiſtratum, Imperatoriam ſcilicet Maieſtatem, mittere decreuerant. Primum autem valdè querebantur, à regulis ſeſe immodicis tributis, alijſque ſeruitutibus ita grauari, vt nec facultatibus ſufficiant, nec ſuorum quidquam operum facere poſſint. Trientem omnium prouentuum dominis eſſe perſoluendum: nihilominus tamen fortunas reliquas ſuas a militibus exedi. Tributa in bellum Turcicum, vſitata illa quidem, non modò conferre, verùm etiam ſub ductu regulorum ſuorum, militiam ſequi, vitamq; patriæ impendere paratos eſſe. Verùm vt hæc poſtulata æquitatis aliquid habere videbantur: ita facta ipſorum ab omni humanitate, & ea quæ magiſtratibus debetur obſeruantia, valdè abhorrebant. Nec enim cōtenti minas iacere, arma oſtentare, eorumque metu ſedibus ſuis dominos eijcere: nonnullis etiam magna dignitate viris manus & vincula inijcere non dubitârunt. Ad eorum furorem vel pacifica tractatione ſiſtendum, vel armis compeſcendum, nomine Cæſariæ Maieſtatis miſſi ſunt, qui cum ijs agerent: iamque res eò perducta fuerat, vt ſi caueretur, ſibi non fraudi fore quod rebellaſſent, ijſq; rebus, de quibus conquererentur, medicinam adhibitum iri, ab armis diſcedere promitterent: ſed vel reſponſo non quale voluerant accepto, vel promiſſis non ſatis confiſi, quod iam militem cōtra ſe duci accepiſſent, nō modò in malè cœpta rebellione perſtiterunt, verùm etiam quotidiè plures ad ſe aggregando, vicos & arces occupādo, vlterius ſunt progreſſi. Non tamen eadē fuit omniū pertinacia, idemq; furor. Qui enim ſupra Bohemicam ſyluā habitant, quamq̃ & ipſi tumultu omnia miſcu-

miſcuiſſent, admoniti tamen vt dum ad veniam receptus eſſet, reſipiſcerent; armis poſitis, & ad ſua quiſque reuerſi, quieſcendum ſibi ſtatuerunt. Cis-Danubiani verò etſi ſpem fecerant, nihil amplius molituros: ſeditionem tamen multò maioribus quàm anteà viribus, redintegrârunt. Eorum circiter quingentos Colnitſius, ad Graueneccam concidit; pagum Straſſam incendit; in quo incendio multi cum liberis & vxoribus periêre. Hac clade partim fracti, partim maiora mala veriti; partim etiam Cæſareorum Legatorum verbis deliniti; & culpam ſuam profeſſi & deprecati ſunt; nihil etiam poſthac moturos, iureiurando ſeſe obſtrinxerunt. Non diu poſt, nullis prouocati iniurijs, ſed fatali quadam inſania abrepti, ad multa millia iterum concurrunt; tormenta & quidquid ad bellicũ apparatum pertinet, conquirunt: Pulcam, Auſtriæ vicum dedi ſibi poſtulant: Lillefeldam, Monachorum conuentum, ſpoliant: Sampeltæ oppido exercitum admouent: oppidanos monent, ne amicos, & nihil hoſtile cogitantes, excludant. Non contra Cæſaream Maieſtatem, ſupremum magiſtratum, arma ſe ferre: eò tantùm ſpectare, vt iuſtitia ſarta tecta conſeruetur. Oppidani vt moram aliquam interponerent, deliberaturos ſe, cõuocatis ciuibus, quid facto opus ſit, reſpondent. Paulò poſt redeunt Legati, iiſdem cum mandatis: quibus illud tantùm reſponſum eſt: Non ſatis conuenire inter ciues ea de re, qua de ageretur: certè multò melius facturos, ſi armis poſitis, domum properarent. Hoc reſponſo irritati, vi oppugnare oppidum decreuerunt: contra quam interea oppidani diligẽter ſe cõparauerant. Dum ad mœnia deſident

Anno 1597.

Sampelta oppugnatur

Anno 1597. desident seditiosi: nocte intempesta in eas cum paucis equitibus inuectus Comes Thurinus, castra tumultus & terroris impleuit. Pauefacti igitur, magnam adesse hostium multitudinem arbitrati, ante lucem vasa colligunt, ac fugientibus similes discedunt. Tandem prudentiores intellecto errore suo, vt culpam quodammodo expiarent, seditionum auctores comprehenderunt; quorum vnus, ne viuus in hostium potestatem perueniret, cultro in ventrem adacto, sibi ipse mortem consciuit: reliqui diuersis suppliciorum generibus affecti, temeritatis vel potius impietatis suæ graues quidem, sed meritas pœnas luerunt. Hic fuit exitus periculosæ seditionis. Secundum hæc res satis tranquillæ fuère.

Rustici rebelles ad pœnitentiã redeunt.

Steenuick tentatum.

Steenvicum Hispani XXVI. Martij noctu tentarunt. Nam collectis octingentis militibus, fossas ea parte, quę septentriones spectat, quãto possunt silentio traijciunt, & per vallum aduersum, reuulsis vallorum ordinibus, enituntur: sed ab excubitoribus, dum ceteri sese armant, fortiter sustinentur, ac multis cum vulneribus repelluntur.

Venlona tentata.

Nec melior fortuna Ordinum militibus in tentanda Venlona affulsit. Est id Gelriæ oppidum, Mosæ adsitum, non inamœnum, multísque commoditationibus insigne; nec vllo tum militum præsidio firmabatur, ciuibus qui plerique omnes bellicosi sunt, excubias agentibus. Eò Mauricius Nassouius vnum & alterum ablegârat: quibus operam insignem, Austriaco nauare se velle simulantibus, liber aditus in vrbem exitusque patebat. Ibi clauem sibi faciendam curant, qua superiorem portarum partem recludere, ac cataractam pendulam vel demittere, vel suspendere atque alligare po-

te poterant. Vbi de rei gerendæ ordine eſt conuẽtum: Matthias Heldius & Schalcus, notæ fortitudinis viri, cum ſexaginta militibus, naui ſe includunt, ac ſummo mane ad oppidum appellunt. Dũ portæ recludũtur, qui ſuperiorem portarum partem occupauerant, è ſuperiori loco ſignum dant iis, qui in naui erant, qui mox egreſſi, vigiles conficiunt. Quum autem magna eſſet ad portas multitudo, quod ſerius aliquantò, quàm pro more, eſſent apertę, ſiue fortè fortuna, ſiue inſidiarum indicia quædam ad oppidanum magiſtratum permanârint; plures etiam affluerent, quos ſtrepitus exciuerat: Naſſouiani tandem, quod difficulter ſe, madefacto puluere defenderent, nec Angli aliâ naui aduecti, auxilia accelerarent, in naues repulſi ſunt, octo è ſuis deſideratis; inter quos fuerũt prędicti militum tribuni; dum ſtrenui ſimul ducis & militis munus explent, atque ſine armatura medijs hoſtibus ſeſe immiſcent, occiſi. Ita non Marti tantùm, verùm etiam Lauernæ cottidiana pœnè ſacra fiebant: quorum tamen vterque cultoribus ſuis, quam ſolent, mercedem retribuêre: Anno 1597.

Inter hos (etſi non in ſago, ſed in toga) familiã ducere eum, de quo nunc aliquid dicemus, qui exitium abit, non fortaſſis errauerit. Georgius quidã Honouer, aurifabri filius, neſcio vnde hauſtis qui buſdam artis Chymicæ periculis, in multorum principum aulis ſe vt auri faciundi peritum, vendibabat, ſed vt facilius inueniret fidem, ex illuſtri Baronum familia natum ſe ferebat. Et verò erat ea forma, ingenio, ſtatura corporis, atque oris dignitate, vt facilè nobilioris generis fidem faceret. Is igitur ad ſummam impudentiam & ore & animo obfirmatis: in aulã Virtembergicam venit: *Alchymiſtæ fraus, & ſuſpendium.*

quod

Anno 1597. quod Principem à ſubtilioribus illis ſtudijs non abhorrere intellexiſſet. Edito artis, neſcio quibus artibus, ſpecimine, ita ſe inſinuauit, vt à Principe multa impetrârit; cum primjs magnam ferri vim, quod in aurum tranſmutaturum ſe, modò neceſſaria ſuppeditarentur, receperat. Interea equos emere, multos miniſtros ſibi adſciſcere, atque in omnibus rebus vt Baronem ſeſe ferre. Verùm metuens ne propediem impoſtura detegeretur: fugæ captato tẽpore, clàm, inſalutato hoſpite, ſeſe ſubduxit, cumque auro ſuo diſparuit. Princeps turpiter deceptum ſe à perditiſſimo nebulone animaduertens, vehementer indignari, atque in omnes regiones mittere qui hominem perueſtigarent, & deprehenſum adducerent. Interim è ferro illo Chymico patibulum conflari iubet. Comprehenſus & ſuperioris vitæ ludibria faſſus, primum duobus digitis, vt periurus, truncatur, inde veſte è bracteis illis ſiue laminis, quæ aurum mentiuntur confecta, addito elogio, ſuſpenditur: & ne conſueto miniſterio priuaretur, additus ei fuit comesſtabuli magiſter. En metamorphoſin!

Galliæ rex Pontifici maximo obediẽtiam præſtat.

Die 16. Aprilis, Dux Luxemburgius Galliarum regis nomine, ad præſtandam Apoſtolicæ ſedi obedientiam, Romam magna cum pompa eſt ingreſſus, honorificeque ab ijs quos Pontifex ij obuiam miſerat, in palatium, exquiſito, & regio cultu exornatum, deductus. Poſtridiè idem audientiam impetrauit: tumque in magna ſplendidiſſimorum hominum corona, Gallus quidam nobilis Mauritius Breſſius, Gratianopolitanus, hunc in modum perorauit:

Si quis eſt, Pater ſanctiſſime, qui regiæ Legationis aduen-

aduentum tarditatis eſſe inſimulandum exiſtimet; Anno
quod tanto poſt regis Chriſtianiſſimi cum ſede apo- 1597
ſtolica in gratiam reditum, nunc demum ad eam ac- Legati Oratio.
cedere ſuſtinuimus, adſcribat ad ſententiam ſuam, non modò noſtrum, verùm etiam Sereniſſimi Regis iudicium, factum id ſeriùs ingenuè profitentis, & iniquiſſimo animo patientis. Cui quamuis nihil eſſet vt optatius, ita longius, quàm hoc memoris, & ex Beatitudinis tuæ nutu pendentis animi fungi officio, cùm Pontificiæ dignitatis ſanctimoniæ, tum tuis erga Franciã meritis immortalibus, à ſe omnium maximè Regum debito; fruſtra tamen omnia expertos præſtare id maturius, per magnam multiplicis grauiſq; belli molem vimque, non licuit. Sunt namq; infera ſuperis, humana & terrena cœleſtibus valdè diſparia. Etenim beatæ mentes fruuntur liberè & ſine vllis impedimentis æuo. Stellæ æthereiq; orbes, curſus & conuerſiones ſuas, omnis expertes offenſionis, conſtantiſſimè ſeculis innumerabilibus conficiunt. Verùm homines magnis ſæpenumerò rerum difficultatibus & anguſtijs vrgentur: habentque plurima ſuis propoſitis & conatibus obſtantia. Neque hac naturæ lege eſt quiſquam mortalium ſolutus. Quo minus rationi eſt conſentaneum, ſi qua res parum alicui ex ſententia proceſſerit, eius euentum crimini ducere; & ex vi, voluntatem; ex neceſſitate, animi ſenſus interpretari: cùm neque vis, neque caſus, ſed culpa duntaxat præſtari debeat. Quia Regem vſq; adeò vacare, vt ei omnia optimi & obedientiſſimi filij officia conſtent, teſtificantur præterita. Imprimis autem longa miſſarum ad Te, Pontificeſque ſuperiores, Legationum ſeries. Quarum tres

Anno 1597

prima, de conſenſu & voluntate Regis, velut cuiuſdã filij, errore ſuo agnito, patris animum per internuntios explorantis, & mitigare ac molire conantis, ſunt profecta. Sequentes, diſertè & expreſsè à Rege miſſa ſunt. Harum principem obijt, qui & præſentem. Hunc ſubſecutus eſt, Illuſtriſ. ac Reuerendiß. Cardinalis Gondius. Cuius annuam admißionis exſpectationem, æqua ferentis mente, inſignis, & ad omnem poſteritatis memoriam memoranda fuit patientia. Tertius fuit excellentißimus Marchio Piſani. Poſt illos illuſtrißimus Dux Niuernenſium à Rege miſſus eſt. Quorum omnium Oratorum, nemo redijt exorator. Et, quem tanta vnquam fuiſſe Regem conſtantia auditum eſt, qui tam frequenter repulſus, non penitus animo concidiſſet? Cui (tantos præſertim, tamqúe elatos gerenti ſpiritus) toties ingeminata ſupplicum precum repudiatio, non ſuaſiſſet, vnà cum ſpe conſequẽdi reditus in gratiã, eius quoq; conſectãdi, omnem abijcere voluntatẽ? Rex tamen nihilo ad ſupplicandũ ſegnior effectus, inſtare, vrgere, obſecrare, perſeuerãter perſtitit. At quo tempore? Eo nempè, quo cum frequenti repulſa Procerũ Francorum animus, confligari neceſſe habuit; ſuadẽtiũ, proprio conſilio rebus Galliæ proſpicere. Verũ ſpe reconciliationis, oſtenſa ab illuſtrißimo Cardinali Gondio, recreatus, cõſtãter ſuaſibus eorum obſtitit. Quintumq; miſit, Iacobum Dauiũ Ebroicenſem Epiſcopum. Quo, vna cum Arnoldo Oſſato, Rhedonenſium Epiſcopo (vtroq; viro præſtantißimo, & de Gallia præclarè merito) pro Rege Sereniſſimo deprecante; paterni amoris tui viſcera, ad miſericordiã ſunt commota. Tũ enim demũ abs Te, abs Te in-

inquam, Pater Opt. Max. Regi ſemianimi ſalus optatiſſima; Galliæ in lacrymis, ſordibus, tenebriſq; iacenti, lux dulciſſima, cũ veſte candida, fuit reddita. Cuius beneficij tui, quantam, Deus bone, Rex præ ſe tulit, & perlato nuncio lætitiã: & perlecto diplomate, reuerentiã! Ex eo, quaſi vice verſa, commutatiſq; partib⁹ Tua Sanctitas Regem officijs anteuertere, & cumulare geſtiens, ad eũ legauit Illuſtriſſimum & Reuerendiſſimum Cardinalem Florentiæ, ſummæ, vti eſt cognitũ, animi æquitatis, moderationis, iuſtitiæ, temperãtiæ, lenitatis, prudẽtiæ, humanitatis principem, quo nemo gratior legari potuit. At quẽ ſe erga eum Rex Chriſtianiſſimus geſſit? Ius ei abs Te datũ. Senatuſcõſulto honorificentiſſimo quamprimũ ornandũ; eius in Galliã introitũ, virorũ primariorũ occurſu excipiẽdũ, & cohoneſtandũ curauit. Tandemq; ipſe vnà cũ principibus & frequenti nobilitate, nouo more, regibuſq; noſtris inſolito, eidẽ multa milliaria proceſſit obuiam. Cuius amplitudinẽ, quàm comiter, quã humanè, quã amicè cõplexus ſit, lacrymis vbertim & affatim ab oculis manãtibus, & præ ingenti gaudio, inſtar riuuli profluentibus, ita vt amplexu vix diuelli potuerit, quis dignè cõmemorauerit? Tacemus introductum in vrbẽ Regiã, regifico apparatu legatũ. Silemus hoſpitio acceptũ, & diebus cõplurib⁹ humaniſſimè habitũ: quibus certatim à cũctis ordinibus, ad eũ, tãq; non Romano à ſolio miſſũ, ſed ex ipſo cœlo demiſſum, cõcurſu maximo vẽtũ eſt. Tãtum dicimus, tuis Regẽ diplomatis, & Sãctiſſimis Legati monitis, prõptiſſimè & lubẽtiſſimè ſatiſfeciſſe, ſatiſq; eſſe facturũ omnib⁹. Quæ ideò cõmemorauimus, vt pateat, vana & conficta eſſe ea, Anno 1597.

Anno *quæ à quibuſdam Gallico nomini iniquioribus, coactâ*
1597. *dilationem noſtram in culpam conuertentibus, iactata ſunt. Quare quoniam præterita Sanctitati Tuæ probatiſſima eſſe confidimus, ſupereſt, vt ad agendas ei gratias accedamus. In quo præſtando, quæſumus à Tua, Pater S. Prudentia, vt, ſi pro Tuis ſingularibus et mirificis erga Regem regnumque Galliæ beneficijs parum tibi cumulatè agemus gratias, non tam id regis culpa factum exiſtimes, quàm tuorũ meritorum magnitudine & præſtantia; quibus nullum ſe vnquam flumen ingenij, nulla dicendi vis atq; copia, nulla ornatiſſima orationis facultas, aut ſcribendo, aut orando æquauerit. Tibi namq; Rex tantum debet, quantum hominem homini debêre, præterquam tibi, natura & conditio rerum non patitur: tum quod ab vna ſanctitate tua tribui potuit, tũ quod ex eo eſt rerũ genere quo nihil mortalib⁹ dari maius, nihil præſtabilius poteſt. Nam qua, homine digna, humanitate es; qua nomini Tuo cõuenienti, clemẽtia; qua paterni affectus charitate; vt quondã periclitãtibus in mari Apoſtolis, Chriſtus Saluator, ſic Regi naufrago ſalutarẽ dexteram porrexiſti, eumq; à iactatione & fluctibus ad portum à deſperatione ad ſpem, ab exitio ad ſalutem reuocaſti. Haud equidem opere exiguo, nec paruo labore. Nam quæ vnquam obſidione cincta ciuitas, tot dolis, cuniculis, tormentiſq; tentata eſt, quot Sanctitas Tua artibus, machinationibuſq; quo minus & Regi opitularetur, & regno, eſt oppugnata? Sed cùm longè alius ſit parentis, quàm alieni animus (quemadmodum Salomonis iudicio compertum eſt) omnia viciſti & ſuperaſti obſtacula. Nam nec metu, nec ſpe, nec promiſſis,*

nec

nec precibus, Te à Regis, regniq́; ſalute depelli paſſus es. Nullas pro Francia ſimultates, nullas offenſiones, nullum cuiuſquam malam gratiam, nulla odia, nullum diſcrimen, Tibi defugiendum eſſe duxiſti. Porrò quæ tua fuit ſolicitudo? quæ anxietas? cum tu, ſimul ac id conſilij ſedit animo, nihil aliud dies & noctes, niſi de ſeruando Rege Franciæ cogitares? cum omnes curas vigiliasq́; tuas, in ſalute Regni defigeres et collocares? Quid referemus tuum abs Te corpus caſtiſſimum, quotidianis propè ieiunijs maceratum? Quid ſupplicationibus ad ſacroſanctas Baſilicas, menſo nudis pedibus itinere, vexatum? Quid noctes inſomnes? Quid preces ardentiſſimas, cœleſtis opis flagitatrices? Quid profluuia, fontesq́; vberes lacrymarum? Denique tua omnis actio, & ratio, Tua conſilia omnia, totusq́; poſtmodum Pontificatus, quid fuit aliud, quàm conſtans & perpetua Galliarum ſalutis procuratio, & propugnatio? Quæ quanto optatis noſtris, & Regia poſtulatione ſerior contigit: tantò cautior, & ab omni maledicorum reprehenſione, morſuq́; calumniæ eſt munitior. Quod enim factum temporis, gratia nonnemo forſitan aſſignâſſet, id peractum tardius, Tui de conſtanti Regis pietate, perſpecta & ſpectata longa die, iudicij pondus obtinet. Certè hæc gratiæ reconciliatio tam tempeſtiue accidit, vt ea & Regem, & regnum ipſius in officio continueris, Romanaq́; Sedi peropportuna, in quo ipſo articulo conſeruaueris. Hoc enim prudentia Tua perſudit, Regis optimi, & fidei Catholicæ ſtudioſiſſimi precibus repudiatis, quantum maximum Chriſtianæ rei, alieniſſimis temporibus, impendere periculum. Agi enim vnà cum ſalute Principis, Regni Franciæ obe-

Anno 1597.

Anno 1597.

dientiam, vna cum Regno Franciæ, totius Chriſtianæ Reip. dignitatem. Quis enim tam rudis eſt, tam rerum ignarus omnium, qui non intelligat, neque rem Chriſtianam, Regno Franciæ; nec Regnum Franciæ, Rege Chriſtianiſſimo; nec Regem Catholicæ religionis cupidiſſimum, Catholica Eccleſia carere iam diutius potuiſſe? Hanc tuæ ſanctimoniæ Deus palmam; hanc tuo Pontificatui coronam, non ciue vita donato, ciuicam, ſed Rege Regnoq; ſeruato, Regiam, iampridem reſeruauerat, vt Regem in piorum & fidelium hominum conſortium aggregares, & eo pacto exoriens in Eccleſia ſchiſma teterrimum, & periculoſiſſimum cohiberes. O Regi feliciſſimum, fornatiſſimumq; diem! Diem Galliæ optatiſſimum! Diem lætiſſimum Italiæ! Diem orbi Chriſtiano fauſtiſſimum! Diem Sanctitati Tuæglorioſiſſimum! Diem vel ipſis Angelis celebratiſſimum! cum præſente infinita hominum multitudine, ſpectante & plaudente cuncta nobilitate; Clero, & ampliſſimo Cardinalium conſilio comprobante & collaudante, Errico quarto, Franciæ & Nauarræ Regi, hæreditarius Chriſtianiſſimi titulus, ſumma voluntate tua, conceſſus eſt! Nam quæ res vnquam, prô Deus immortalis! non ſolum Romæ, verùm etiam in terris omnibus eſt geſta maior? quæ glorioſior? quæ commendatior hominum memoriæ ſempiternæ? Illo tu die, Pater Sanctiſſime, quem tibi tota illuxiſſe vita lætiorem, beatioremq; recordaris? Quam omnes anteacta ætatis tuæ gratulationem expectatiſſimæ illi luci anteferes? An quæ in purpuratorum Patrum Senatum cooptatus es? vel quâ Pontifex Max. renunciatus? At illa, non tua in alios, ſed aliorum in Te ſunt

bene-

benefacta. Hoc autem à Sanctitate Tua benignitate eſt in Franciam collatum beneficium. Illa tibi cum innumeris extitêre communia. Hoc autem glorioſiſsimum facinus vel tuum eſt, & proprium, vel ſaltem te principe, & duce, cæteris comitibus tuis, geſtum. Cuius tantam eſſe magnitudinem Rex fatetur, vt ea vix cuiuſquam mente & cogitatione capi poſſe videatur. Itaque ingentes, Deo primùm Optim. Max. bonorum omnium largitori; deinde Tibi, ſecundum eum benigniſsimo, Rex agit gratias. Et quamuis gratiā referre Tibi tantam nequeat, quantam debet, habet tamen, quantam maximam ipſius animus complecti poteſt, tantiq́; promeriti memoriam, dum anima ſpirabit, ſua beneuolentia & reuerentia colet perpetua. Et quoniam vos, Illuſtriſsimi, & Reuerendiſsimi Cardinales, Clariſsima aulæ Romanæ lumina, firmiſsima & ſolidiſsima Eccleſiæ Chriſtianæ columina, Summo Pontifici, pro ſalute Regni Gallici anxiè laboranti, deq́; eo conſeruando & reſtaurando deliberanti, non magis vos aſſeſſores, quā aſſenſores & ſuffragatores præbuiſtis: ea re, vobis Maieſtas Règia grata, & veſtri memor beneficij, vt de ea quiſq́; eſt optimè meritus, ita gratias agit maximas, nec vlli aut loco, aut tēpori deerit, quin quoad eius facere poterit, vobis (quos obſeruātia tāq̄ patres proſequitur, beneuolētia et amore tāq̄ fratres amplectitur) quā cumulatiſsimè referat & reponat. Quāquā eorū quoq́;, Pōtifex Beatiſsime, q̄ ab hiſce Illuſtriſſ. et Reuerēdiſſ. Cardinalibus præclarè dicta & cōſulta sūt nomine, Tibi Rex Chriſtianiſsim⁹ præcipuā debet gratiā, qui eos tales, vel creando, vel præſtando, vel cōſeruando, præfeceris, vt cū Anno 1597.

Anno 1597. *ab ijs conſilium exquireres, illi tibi grauiſsimi & gratiſsimi authores ad inſtituendam, fideliſsimi ſocij ad inſtruendam, acerrimi propugnatores ad exequendā gratiæ cum Rege, Regnoq; Chriſtianiſsimo reconciliationem, fuerint. Quibus dum Rex agit gratias, dum eorum laudes per nos celebrat, in Te, Pater Opt. Max. gratus eſt, Te laudibus in cœlum euehit; vel eo maximè, quod ijs antiſtibus, qui Tuæ Sanctitati in hoc exequendo negotio ſtrenuam operam nauauerunt, Senatum Pontificium decoraueris. Non enim temerè, ſed attenta deliberatione aut eos, aut quemquam omniū ad ſummos honorum gradus extuliſti; vt prudentiæ, & ſapientiæ Tuæ cuncta, temeritati acceptum ſit ferendum nihil. Non enim conſociatur caſus cum conſilio, nec locum in illis, quæ certa ratione geſta ſunt, fors habet vllum. Tu autem quantum operæ, ſtudij, induſtriæ in patribus legendis adhibes? Admirata ſunt gētes perquamdiu, quid eſſet, quare cum Summi Pontifices ſimul ad Pontificatum inire, Cardinalatum in propinquos ſuos conferre conſueuiſſent; Tu, qui duos haberes, dilectione & charitate tua digniſsimos, & omni virtutum genere cumulatiſsimos; iacere tamen eos, nouo inſtituto, propè biennium, paſſus fueris: donec tandem intellectum eſt, id ea re factum à Sanctitate Tua fuiſſe, vt, cum plurima, et inſignia, in hoc celeberrimo totius orbis theatro, virtutis ſpecimina edidiſſent, non Te ſanguini, nec propinquitati purpuram dediſſe, ſed excellentiſsimæ eorum virtuti debitam reddidiſſe, mortales omnes cognoſcerent. Longum eſſet cæteros ſigillatim percurrere, quibus vel ſedula & abſtinens ducentis ad ſe cuncta pecuniæ, fiſci admini-*

ſtræ-

ſtratio; vel eximia iuris vtriuſque ſcientia, vel annalibus prodita Chriſtianarum rerum monumenta; vel alia denique eximia & ſingularia ornamenta, galerum impetrauerunt purpureum. Quid memoremus in creandis & ſacrandis Epiſcopis, vt manum Tuam inhibeas, nec vlli prius imponas, quàm eum probatiſſimis & laudatiſſimis præditum eſſe moribus: doctrina autem inſtructum cum pura & fideli, tum eximia cognoueris? Quid? quod ne ad leuiora quidem munia, ſublimitatis Tuæ faſtigium demiſiſſe Te piguit? & vigilantiam tuam omnes maximas, minimaſq; Eccleſiaſticæ rei partes complecti, & peruadere ſenſimus: Quæ quanquam magna ſunt & præſtabilia, multò tamen maximum et præſtantiſſimum, Tuorumque pulcherrimorum operum caput eſt, ac veluti abſolutio, illa nunquam laudata ſatis, ab Eccleſiaſtica Cenſura abſolutio, et in beatiſſimam Ciuitatem Dei, Regis adſcriptio, & Regis, qui ſtudio & zelo ad pietatem ardentiſſimo rapiatur. Verè vt tibi in Chriſto gloriari liceat, quòd talem in Chriſto filium ſuſtuleris, et progenueris; Vtq; Rex Chriſtianiſſimus, à quocunque Romano Pontifice abſolutionis beneficium accepiſſet, ſecum præclarè actum arbitraretur. Quòd verò abs Te tali, ac tanto Pontifice, obtinuerit, pleno gaudet ac ſolido gaudio. Ita tu, Pater Sanctiſſime, eſt quod læteris, Te hanc gratiam ei potiſſimum Regi tribuiſſe, qui præter virtutes, abſolutionem meritas, multis alijs nominibus, eiſq; magnis, egregiis conſpicitur. Quo loco poſſemus commemorare magnum eius animum et excelſum, promptum et acre ingenium, firmam et diuturnam memoriam, corporis bonam valetudinem,

Anno 1597.

Anno 1597. *velocitatem,vires,dignitatem,æſtus, algoris,inediæ, ſitis,vigiliarum, ac laborum tolerantiam. Poſſemus etiã de eius integritate,candore, bonitate, dictorum conuentorumq́; veritate atq; conſtantia, grato in bene merentes animo,beneficẽtia, comitate,affabilitate,clementia incredibili,dicere. Poſſemus & rei militaris artes,fortitudinem,celeritatem,felicitatem, prælia,victorias, & plurimas & maximas, cũ paruis opibus res præclarè geſtas,enarrare: Sed nos aliò cum temporis ad dicendũ tribui conſueti anguſtia; tum Regis, nullã prius pietatis commendatione laudem ambientis,voluntas; tum deniq; hodierna celebritas, & Tua, Pater Sanctiſſime,vocat expectatio. Parendum igitur, & breuibus Regis pietas exponenda. Quæ ex ijs,quæ à nobis dicentur, hoc eſt, ipſa rerum veritate, potius, quàm ex maleuolorum vocibus ſpectanda eſt. Certo enim eſt certius,Lutetiam, cum arctiſſima obſidione premeretur,vltrò ſpopondiſſe Regi, ſe deditionem facturã, ſi ipſe Catholicam fidem profiteretur: Illuſtriſſimum quoque Ducem Mannium in eandem ſæpe ſententiam locutum. Hic lubet quærere, quotuſquiſque tam obfirmato eſſe animo videatur, vt eum non præmium, quod proponi poteſt ampliſſimum,fuerit permoturum, Regni maximi & opulentiſſimi ſine ſanguine & ſudore adeptio? Regi enim, nihil amplius fuiſſet opus vigilijs: non interdiu noctuq́; ducandi exercitus, non acie demicandum, non expugnandæ vrbes, non ſubigendæ labore plurimo prouinciæ,vnico prolato verbo,Sum Catholicus, pacificè regnare poterat. Sed cum educationis vitio orthodoxæ fidei rudis eſſet; nec inter tantos armorum ſtrepitus*

& tumultus, Dei ad ſe vocantis vocem exaudiret, Anno
diſtinctéq; perciperet: factu optimum ſtatuerat, ni- 1597.
hil niſi Pontifice auctore aggredi, remqúe eius arbitratu integram ſeruare. Decreuerat itaque ex liquidiſsimis & limpidiſsimis, nec vllo tempore areſcentibus Eccleſiæ Romanæ fontibus, veritatem noſtræ fidei haurire: & iter ad beatitudinem tendens & ferens, ex certiſsimo Papæ oraculo, tam veri rectiqúe nuncio, quàm fallere & falli neſcio, repetere ac ediſcere. Iſq; tot legationum, quarum antè meminimus, fuit ſenſus. Nec aliud tam multis deprecatoribus, ſacriq; oraculi conſultoribus quæſitum. Quæ cum tardius ſuccedere animaduerteret (quòd diuina, opinor, ira, peccatis noſtris exacerbata, nondum deferbuerat) nihil prius aggreſſus eſt, quàm quod vnum ſupererat, doctiſsimos Theologos, & Epiſcopos conſulere, eiſq; ſe erudiendum tradere. A quibus per multos menſes edoctus, Catholicum ſe eſſe, & profeſſus eſt, & perſeuerauit. Non enim Catholicum ſimulare, vt Regno potiretur, voluit; (infidelis enim, ignobilis, minimèque generoſi id eſſe animi ſemper duxit) ſed rerum potitus (cùm quidem nulla reſidere amplius poterat ſimulationis, vel cauſa, vel ſuſpicio) veram religionem, ad quam animo iam dudum propendebat, amplexus eſt. Equidem non leue hoc animi in primis pij religioſiqué argumentum eſſe iudico, ipſum eo fuiſſe animo, vt non auro, non purpura, non diademate, terrarumve orbis imperio, venalem duceret religionem.

Neque regnandi gratia (quæ omnium maxima eſt illecebra) ab ea, quam ſibi opinionis errore finxerat,

pie-

Anno 1597. pietate recederet. an ergo Deum, priuſquam benè noſcit, tam timidè, tamq́, vt ita dicam, ſuperſtitiosè cultum voluit, nunc præceptis Catholicæ religionis informatus, ſacris noſtris initiatus, clariſſima verbi Dei luce illuminatus, & colluſtratus, non cupidiſſimè colet? non ardentiſſimè venerabitur & adorabit? Ille verò ſtatuit timorem Domini ſapientiæ eſſe initium: omnis benè & laudabiliter inſtitutæ vitæ, omnis humanæ beatitudinis baſin & fundamentum eſſe pietatem. Quæ ſecum dies, noctesq́ reputans, Dei cultu, & aſſidua domi foriſq́ beatarum mētium veneratione, poſteriora ducit omnia. O præclarum & viſendum ſpectaculum, quod diu Gallia expetitum, multis antè Pontificibus maximis optatum, Te denuum ſedente contigit! Intueri Erricum IIII Franciæ & Nauarræ Regem Chriſtianiſſimum; quotidiè in ſacroſanctis Templis, Catholica ritu Eccleſiæ, geminas ad cœlum palmas tendentem! vota pro ſe, pro incolumitate gentis Gallicæ, Deo, diuiſq́ & cœleſtibus omnibus nuncupantem! proſperis rerum ſucceſſibus, ſupplicationes per Epiſcopos ſuperis decernentem; decretas, maxima veneratione, pedibus obeuntem, Monachis, Presbyteris, Sacerdotibus, Epiſcopis honores maximos tribuētem; ſeſeq́ diuini amoris inuitamentum, pietatis incitamentum, vniuerſo Francorum populo exhibentē! Quo nihil nec Catholicis gratius & acceptius, nec hæreticis grauius aut acerbius, noſtra contingere poterat tempeſtate. Age verò quanti redimas, Pater Sanctiſſime, vel Anglos, vel Scotos, vel Danos, vel Germaniæ regulos, vel pagos Heluetiorum, Tibi per Legatos ſuos obedientiam auguſtiſſima hac in Baſilica ſpondentes, & de-

& deferentes, de ſe paria profiteri? Sanè ſi benè pie- Anno
tatem Tuam noui: tum Te iam ſatis diu vixiſſe, quan- 1597.
quam nobis abs Te in eo (pace hoc dicam Tua) diſſen-
tientibus, perhiberes. Te igitur (cui Deus largitus eſt,
vt talem tantumquè Regem ad Chriſti ouile aggre-
gares, eumq́ ſinu exciperes Eccleſiæ) quanta denique,
quamquè incredibili, cum hæc audias, videas, contem-
pleris, perfrui lætitia exiſtimamus? Synceriorem hāc
& ſolidiorem, nulloquè infuſcatam metu, Regia effi-
cit prouidentia. Quæ, vt fidem Catholicam in Regno
Franciæ conſtabiliret in poſterum, ne, ſi quid ei huma-
nitus accideret, in eius anima periclitaretur Religio,
Principem Condæum, ſanguine proximum, & in ſpem
Regni educatum, ex hæreticorum, à quibus detineba-
tur; ſeminario auulſum, in Chriſti vinea plantauit: &
ex labruſca ſterili in generoſiſſimæ & fœcundiſſimæ
vitis palmitem inſeuit. Nec eo contentus, ipſum agri-
colæ ſedulo & experienti, Marchioni Piſani, excolen-
dum, & omni penitùs reuulſa & reciſa hæreſi, veræ
religionis gemma inoculandum, tradidit: vt fiat, in-
ſtar arborum, repetita ſæpius inſitione, mitior. Et nūc
cultura aſſiduitate, & Catholica diſciplina irrigatio-
ne continua, excreſcit, & in altum tollitur, quaſi pul-
cherrima quadam planta, propter aquæ riuum, pin-
gues agros placidè perlabentem, & leni tractu lam-
bentem, conſita. Hoc permota exemplo Principis Con-
dæa mater, nomen in Catholicis nunc nuper profeſſa
ſuum, facta eſt, quaſi quoddam pietatis filij corollari-
um. Verùm Regis pietas omnium mortalium, præſer-
timquè Illuſtriſſimi & Reuerendiſſimi Legati tui, o-
culos teſtes habet, vt de ea plura dicere ſit ſuperuaca-
neum.

Anno 1597. *neum. Quanquam quid Legati abſentis ea in re memi-nimus, cuius tute ipſe præſens, vnà cum hoc toto terrarum orbe auguſtiſſima corona, teſtis es locupletiſſimus? Nam quo pietatem ſuam Rex teſtatiorem facere potuit, quàm ad beatitudinem tuam, præſtandæ obedientiæ gratia, legando? & legando Excellentiſſimũ Principem, Franciſcum Luxemburgum, Ducem Piuei, Parem Franciæ, & vtriuſq; ordinis equitẽ torquatũ? In quo ex omni nobilitate vno deligendo, atq; ad hoc muneris delegendo Maieſtas Regia Beatitudinis Tuæ promereri gratiã ſtuduit. Nam ſi pietatis fuit habenda ratio, religioſiſſimũ cõperies; ſi meritorũ, digniſſimum; ſi ſtemmatum, nobiliſſimum. Religioſiſſimũ arguit ſuſcepta ad Sixtum V. magno capitis, vt tũ res erant, diſcrimine, cõſeruandæ in Francia religionis ergò, legatio: digniſſimum, infinita quædã ipſius, & primi, & præ cæteris, pro Rege reconciliando molitio: nobiliſſimum genus ea ex gente ductum, quæ Regibus, et Imperatoribus edẽdis claruit; ſimulq; maximorũ & potentiſſimorũ Europæ Regũ propinquitas. Per eũ igitur Rex Chriſtianiſſimus Apoſtolicos pedes Tuos deoſculatur. Te, non tanquã communẽ omniũ parẽtem duntaxat, vt cæteri: ſed (quando ſe in Chriſto genuiſti) vt proprium veneratur. Te, Pontificem Maximum, Te, ſupremũ Sacerdotẽ, Te, Beati Petri Apoſtoli ſucceſſorẽ digniſſimũ: Te, Chriſti vicarium vigilãtiſſimũ; Te, cunctorũ Chriſtianorũ caput, Te, non vrbis, ſed orbis, & Eccleſiæ vniuerſæ agnoſcit, profitetur, prædicat Epiſcopũ; eoq; nomine Tibi, ſediq; Apoſtolicæ debitã præſtat obedientiã. Tibi gentes, quibus præeſt, Tibi ſuas prouincias, Tibi ſua Regna ſacrat. Pro cuius*

celſi-

ſitudine, ſalute, incolumitate, ſanguinem, ſpiritumq́; profundere nunquã grauabitur. A quo propoſito, fideq́ue Catholica, & Apoſtolici ſolij obedietia, cui ſe in præſentia obſtringit, certũ ipſi conſtitutũq́; eſt nunquã recedere. Tua igitur Beatitas (quæ ipſius, vt parentis optimi, ſunt partes) tam pium, tã eius cupidũ, & ſtudioſum, tam Sedi Romanæ deditũ, et addictum Regẽ, Regnumq́; foueat, amet, arctiſſimè complectatur: memor, quã diu Chriſtianorũ Regum æquis lancibus Imperia librabuntur, & Regum ipſorum fore, & totius Chriſtianæ rei, diſceptatores & arbitros Sũmos Pontifices. Sin autem propendere et inclinari in lancẽ alterã libra cœperit. Sed præſtat feſto fauſtoq́; die, fauſtam orationem, ominatione fauſta concludere. Anno 1597.

Totiſa, Vngariæ propugnaculũ, à Turcis 13. Iulij anno ſupra ſeſquimilleſimum nonageſimo quarto, occupatum, 10. Maij huius anni in noſtrorum redijt poteſtatem. Totius verò rei geſtæ ſeries ſic ſe habet: Bernſtenius, Palfius, Peza, viri fortes, & rei militaris periti, quum de ea arce inuadenda conſilium cepiſſent, milites & reliquum apparatum nauibus imponunt, & Comorrâ ſecundo flumine delapſi, Almaſiæ exponunt: ſed vi ventorum & imbrium frequentia impediti, eam noctem per quietem ibi agunt, vt & ſequentem diem: ita prudenter diſpoſitis vigilijs, vt nulla indicia ab hoſtibus potuerint deprehendi. De media nocte inde profecti, primò tres linguæ Turcicæ peritos, portis adequitare iubent: poſt hos inſtrumentum pyrabolum, currui eum in vſum facto impoſitum, vehebatur, appoſitis qui ſciẽter id portis admouerẽt, & maturè ignẽ ſubijcerent; alijs etiã qui ſcalas *Totiſa à noſtris recuperata.*

& reli-

Anno 1597. & reliquum apparatum ferrent. Ceteri à tergo ſequi, àtque in omnem euentum animos intentos habere iuſſi. Velites tres, quos pręmiſſos diximus, Turcæ excubitores inclamant, cuiates ſint, rogant. Edocti illi, Iaurinenſes ſe eſſe ſimulant: Buda venire: Solimanno Garbaſiæ, Iaurini præfecto commeat⁹, ab Achmete Aga, iuſſu eius coëmptos, aduehere; de via feſſos pauliſper quieſcere velle. Hoc reſponſo contenti; mandant ne mane prius diſcedant, quàm arcis præfectum (Begam) conueniſſent. Facturos ſe promittunt: illud etiam addunt, litteras ſe ad eundem ſcriptas habere: eas ſe mane oblaturos. Durante hoc colloquio, Bernſtenius pyrabolum rotis actum, propelli iubet: quod vigiles conſpicati, Quid, inquiunt, vos currum portis obſeratis, in pontem ſubducitis? Reſpondent illi, Facere ſe hoc metu Haiduccorum. Commodiorē hunc ſibi fore ad defenſionem locum. Inter hæc admota machina, & igne ſubdito, horrendo cum tonitru portæ diſſiliunt, pons penſilis diſſipatur. Mox ponte foſſis iniecto per aperta introrumpunt, alij alibi per ſcalas muros ſcandunt, ſuperant. Cuſtodes arcis, qui primo impetu non oppreſſi quà quiſque poterat, ſaluti ſuæ conſuluit: è decem qui in foſſas ſubiectas ſe deiecerant, quatuor ab H[illegible]nis excubias agētibus comprehenſi, vnus do[illegible] ſuo caſu fregerat: reliqui per arundineta tenebris adiuti, elapſi. Qui reſtiterant, turri incluſi qua poterant ratione oppugnantium impetum aliquamdiu ſuſtinuerunt, ſed circumuenti tandem & multitudine oppreſſi; ad vnum omnes vel capti ſunt, vel interemti. Præſidio arci impoſito, & è proximis locis commeatibus apportatis, & captiuis, inter quos Bega cum vxore ac liberis erat, abductis, gratiæ Deo

tięDeo pro tam luculenta victoria actę: cuius pręcipua laus, poſt Deum, Bernſtenio tribuebatur. Anno 1597.

Menſe Iulio Hagam-Comitis à Sereniſſimo Poloniæ rege ad Ordines Belgij confœderati venit Legatus, Paulus Diabinus, ex nobili familia. Attulit is literas eiuſdem regis nomine, hoc exemplo ſcriptas: *Polonicæ ad Ordines Belgij confœderati Legatio.*

Illuſtres, generoſi, nobiles, famati viri, cum primis dilecti: Multis & magnis de cauſſis, præſertim verò ex conſideratione ſtatus vniuerſi Chriſtiani orbis, impulſi ſumus Generoſum Paulum Diabinum ad vos ablegare, ex quo ea, quæ nomine noſtro relaturus eſt, benignè & amicè intelligeretis. De quo etſi confidimus, idem tamen à vobis quàm diligentiſſimè contendere voluimus, regia noſtra gratia vos proſequentes. Datæ VVarſouiæ 19. Maij, &c.

Lectis his litteris, 22. Iulij apud Ordines audiētiam impetrauit. Introductus Legatus, primùm latinis verbis expoſuit; regem ſuum & pleroſque alios rogatos, eniti vellent, vt cum Hiſpaniarum rege, quem natura Dominum ipſis dederit, in gratiam redirent. Eum eſſe Chriſtiani orbis ſtatum, rebus Turcarum incurſu vehementer afflictis, qui non modo concordiam omnium principum, verùm etiam ſocietatem armorum flagitet. Magnam eſſe Hiſpani potentiam, atque adeò maiorem, quā quæ ab Ordinibus infringi, vel etiā ſuſtineri queat. Ne ergo in ruinam & exitium, cum tam potēti rege toties congreſſi, ſeipſos tandem præcipitarent. Regum eſſe, imperare; ſubditorum, parêre. Patêre adhuc ad gratiam fores. Regem Hiſpanum, ſingulari clementia & manſuetudine præditum, non offenſas modò omnes & iniurias condonare;

Anno 1597. verùm etiam prolixa & paterna beneuolentia cõplecti eos & fouere paratum. Proinde ad obediẽtiam redirent; ne Hiſpanorum arma, quæ melius in Turcas conuerterentur, in ſe porrò cõcitarent. Hac ratione & vniuerſis Chriſtianis gratificaturos; & ſe maximis difficultatibus ac periculis exẽpturos. Hæc Legati oratio etſi nonnullis ſuperba viſa eſt: Ordines tamen, pro tempore gratias regi pro tam benignæ voluntatis teſtificatione egerũt: ceterùm de quibus Legatus diſſeruiſſet, habita deliberatione, reſponſuros. Re in conſilio diſceptata, delecti ſunt qui hæc ad Legatum reſponſa perferrent: Primùm: gratiſſimam ſibi eſſe regis tam beneuolam animi propenſionem, omnia fauſta Ordinibus à Deo precantis, pacemque tanto ſtudio promouere conantis: ceterùm vehementer admodum dolere, quod regi, quò minus Hiſpanorum armis & opibus Turcarum Tyrannus oppugnetur, per Ordines ſtare videatur. Quibus enim (inquiũt) de cauſis bellum hoc ſuſceptum, quo euentu poſtea geſtum ſit, notius eſt, quam vt hìc debeat explicari: neq; illud verò pluribus verbis diſceptandum videtur, quæ Regum, & qualia in ſubditos ſint imperia, quod ius Regni. Belgarum enim prouinciæ non Regibus, ſed Ducibus vel Comitibus ab antiquiſſimis vſque temporibus paruerunt; quibus non infinita, ſed ſuis limitibus circumſcripta, commiſſa fuit poteſtas: illudq; ſemper diligenter fuit obſeruatum, vt principes non ſua ipſorum licentia, ſed quod populus in ſe dediſſet, iure vterentur. Quum verò Hiſpanorum Rex immani tyrannide iam diu regiones has afflixerit, libertatem oppreſſerit, priuilegia violârit: infinitam hominum innocentium multitudinem varijs ſupplici-

Ordinum Reſponſio.

orum

rum generibus,exſtinxerit, Legatos qui tyranni- Anno
dem deprecarentur, in Hiſpaniam miſſos, contra 1597.
ius gentium,morte affecerit,noua tributa & vecti-
galia ſine Ordinum conſenſu, impoſuerit, ciues
innumerabiles fortunis exutos patria exegerit:ec-
quid mirum videatur poſt diuturnam patientiã ar-
ma nobis fuiſſe induta, quibus libertatem à maio-
ribus traditam,ſub ductu legitimi Principis, tue-
remur. Quæ depellendæ tyrannidis remedia vt iu-
ſtè & neceſſariò, ita ſerius aliquantò ſunt adhi-
bita,quàm rei magnitudo poſtulabat: atque haud
ſcimus an vlla alia gens ſi vel centeſimam earum
miſeriarum partem, in quibus tanto tempore ab
Hiſpanis degreſſi iacuimus, ſenſiſſet; tantam mo-
ram ac cunctationem fuerit interpoſitura. Etſi
vero Ordines, pro quæ Principi debetur, reue-
rentia,ac opera fi[illegible], nihil vnquam eorum præ-
termiſerunt,quæ ad ciuile hoc bellum ſedandum,
pacemque reſtituendam pertinent; eamque ad
rem Imperatoris, Galliæ,& Angliæ regum inter-
ceſſionibus vſi ſunt: confici tamen nihil vnquam
potuit. Quum ergò ſpes æquæ pacis nulla reli-
qua eſſet,idque tantum animaduerterent vt paci-
ficationis prætextu fœdera prouinciarum rum-
perentur,eæque inter ſe committerentur: ad ex-
trema tandem remedia deſcendere ſunt coacti.
Quod ergo à multis alijs populis & nationibus
factitatum meminerant,omnium Ordinum con-
ſenſu decretũ factũ eſt,quo HISPANIARVM
REX quidquid iuris in prouincias, has obtine-
bat,amiſiſſe,fuit proclamatus. Poſt hæc complu-
res prouinciæ Ducem Andegauenſem, Galliarum
regis fratrem ſibi principem adſciuerũt: quo mor-
tuo, belli adminiſtratio penes illuſtriſſimum

Anno 1597. Aurantiæ principem fuit: quem quum aperto Marte non poſſent, domi ſuæ per ſicarios tolli, Hiſpani curârunt, exiſtimantes tam fido ac perito rectore deſtitutam Rempublicã, facilè impelli ac ſubuerti poſſe. ſed tantum abeſt, vt ex tam turpiter illata morte eum, quem ſperauerant, ceperint fructum; vt ſingulari Dei benignitate, heroica Mauricij, tanto patre digniſſimi filij, fortitudine, prudentia, vigilantia, quæ Hiſpanicum iugum excuſſerunt, regiones non modò præclarè hactenus defenſæ, verùm etiam earundem pomeria aucta ſint & prolata. Ad voluntatẽ Hiſpaniarum regis quod attinet: (quam factis metiri, rationi eſt conſentaneum) illud magnoperè verendum, ne ille maiori ſtudio in Monarchiam acquirendam, ceteroſque Chriſtianos principes ſub prætextu religionis, ſibi ſubiugandos, quàm Turcico bellum incumbat. Ecquam enim cauſam habuit Angliam tantis viribus oppugnandi? quam ob cauſam Gallicis ſe tumultibus immiſcuit? cui coronam, cui ſceptrum illud parabat? Iuliacenſem verò & Cliuenſem Ducatus, cur à legitimis hæredibus ablatos velit; quã cauſam dicere poſſit? Quæ enim paucis antè menſibus Thalaſſiarchi Aragonij ad Imperatorem poſtulata fuerint, ſatis liquet. Alia multa omittimus, è quibus planum eſt, omnia eius conſilia meram ſpectare tyrannidem, & aliorum Principum ſubuerſionẽ. Longè enim errant, qui pacis tractationem Hiſpanis cordi eſſe arbitrantur: cuius dulciſſimo nomine ad techuas & fraudes ſuas abutuntur: vt ſcilicet eos, quos vi nequeũt, ſubdolis promiſſis circumuentos, illaqueent & euertant; vtq; oppreſſis his regionibus, ſublatis priuilegijs & inſtitutis, atque omninò conſtabilita tyrãnide, non

vici-

vicinos modo Principes, verùm etiam regna procul diſſita ſuo imperio adiungant. Quod quum ſereniſſima Angliæ regina, quæ eſt ſingularis eius prudentia atque ſolertia, perſpicuè animaduertiſſet; non modò defendendas has prouincias ſibi exiſtimauit, verum etiam æquum in fœdus ſuſcepit, in cuius ſocietatem etiam Galliarum rex voluit adſcribi. Quocirca facilè intelligit Legatus, quam non expediat Ordinibus, hoc rerum ſtatu, regis conſilio vti; atque vllam pacis admittere tractationem: idque vt rex bonam in partem interpretetur, atque plus vniuerſæ Chriſtianæ Reipublicæ ſalutem, quàm Hiſpanicam amicitiam apud ſe ponderis habere patiatur, maximoperè rogant. Quod ad ſtudium regis & beneuolentiam conſeruandam pertinere videbitur; dabunt operam Ordines, vt nemo quidquam à ſe prætermiſſum meritò conqueri poſſit.

Anno 1597.

Legatus Polonus in Angliam proficiſcitur.

Hoc reſponſo accepto, Legatus honorificè habitus, & quàcumque ierat, Ordinum impenſis, hoſpitaliter tractatus, in Angliam inde diſceſſit. Ibi mandata exponere iuſſus, primum valdè conqueſtus eſt, vetera Polonorum in Anglia priuilegia, non modo non aucta, verùm etiam imminuta eſſe: contra ius gentium commercia cum Hiſpanis à regina prohiberi; mercatorum bona in fiſcum redigi. His rebus modū ſtatui, ablata reſtitui, verſus occidentem nauigantibus liberum commeatum præberi, ab Angla regem ſuum poſtulare. Ad hanc orationem Angla Legati verbis, vt videbatur nonnihil exaſperata, è veſtigio hiſce planè verbis reſpondit:

Anno 1597. Ad eum Angla Reſponſio.

O quàm decepta ſum! Legationem exſpectabam; tu querelam adfers. Ex litteris regis tui Legatum te eſſe intelligo; tua tamen oratio fetialem te arguit. Per totam vitam noſtram eiuſmodi orationem nunquam audiuit. Non poſſum ſatis mirari tantam iſtam audaciam & temeritatem. Regem tuum, ſi præſens eſſet, non credo eiuſmodi verbis vſurum. Quod ſi tamē tale aliquid tibi Rex mandauit (de quo valdè dubito) ideo factum exiſtimo, quod adhuc iuuenis, neq; ordinaria ſucceſſione ſanguinis, ſed electione ad regnum promotus, non adeò accuratè intelligit conditionem & naturam eiuſmodi negociorum, quæ nobis cum prædeceſſorbus eius antehac interceſſerunt, ac fortaſſe cum ſucceſſoribus intercedent. Ad te quod attinet: multos quidem libros legiſſe nobis videris, verum eos in quibus res politicæ tractantur, ne attigiſſe quidem. Quod enim ius gentium toties in ſermonibus tuis vſurpas, ſcire debes, exorto inter reges bello aperto, licere vni parti ad alteram miſſa auxilia vel ſubſidia intercipere, & prouidere ne damni quidquam inde ſibi exiſtat. Hoc nos dicimus naturæ ac gentium iuri eſſe conſentaneum. Quod nouam regis tui cum Auſtriaca familia affinitatem & agnationem iactas, tanti faciendam putas, meminiſſe debes ex eadem domo quoſdam Poloniæ regnum affectâſſe, atque regi tuo è manibus eripere voluiſſe. De ceteris, quæ reſponſionem flagitant, cum nec huius temporis nec loci ſint, conſiliarij noſtri, quos ad eam rem deputabimus, tecū colloquentur. Vale interim, & acquieſce.

Lega-

Legatus, inito poſteà, cum delectis conſiliarijs colloquio, primum ne Legationis ſuæ terminos tranſgreſſus videretur, orationem ſuam litteris conſignatam tradit; deque eo quod aſperius aliquanto locutus argueretur, ſe purgat. Illi reginæ nomine ita reſpondent. Aduentum Legati reginæ longè accidiſſe gratiſſimum, vtpote qui miſſus ſit ab eo, quem fratris loco hactenus ſemper amarit, eiuſq; commodis ſtuduerit omnibus in rebus. Cui rei argumento ſint induciæ primùm, pax deinde ea, reginæ potiſſimum interceſſione à Turca impetrata; qua hodieque non inutiliter Poloni vtantur: qui tamen pro eo beneficio gratias ageret, neminem hactenus veniſſe. Moleſtam ei fuiſſe Legati orationem: patienter tamen audiuiſſe; & regie ad eam reſpondiſſe. De quibus accuſaretur, non omnem culpam eſſe: neque Legato ſuccenſere, quem ea tantùm, quæ in mandatis habuerit, proferre potuiſſe intelligat: quamquam tale aliquid ab rege minimè ſibi duxerit exſpectandum. Ad querelas & res repetitas quod attineret, exiſtimare pleraque ad regem non ex rei veritate, ſed aliorum ſtudijs & opinione, eſſe delata. Liberã eſſe Polonis in Anglica terra negociationẽ. Hanſeaticarum ciuitatũ priuilegijs Eduardo ſexto regnante, ꝙ multis in rebus ab officio diſceſſiſſent, derogatum fuiſſe derogatum; illud tamen poſtea permiſſum, vt æquo cum regni ciuibus iureq́ vterẽtur. Itaque non eſſe vt communẽ conditionẽ recuſẽt, & præcipuã aliq̃ poſtulent: niſi fortè exiſtiment paſtori potiorẽ eſſe debere curã alieni gregis quàm ſui: aut nutricem illam laudandam putent, quæ abiecto ſuo, partum foueat alienum. Nauigationem vt impediat, frumento præſertim &

Anno 1597.

Anno 1597. bellico apparatu hoſtes iuuantium, multas, magnaſque cauſas habere: neque obſtare Anſeaticorum Priuilegia, in quibus apertis verbis hæc clauſula eſſet concepta, & à poſterioribus regibus ſæpè repetita, ne ad regni hoſtes commeare liceret. Neque verò noui hanc rem eſſe exempli: Nam & Sueciæ & Poloniæ reges ſuperioribus temporibus, multorum Anglorum naues ad ſe pertraxiſſe, merceſque impoſitas in fiſcum redegiſſe, quod Moſcouitis, cum quibus tum bellum gerebatur, aduecturi eas dicerentur. Legatus admonitus, ecquid quod contra diceret haberet, nihil ſibi ina de rebus iniunctum reſpondit, neque vt diſputaret, ſed vt mandata exponeret, & reſponſa acciperet veniſſe: Itàpaulò poſt honorificè dimiſſus, ad ſuos eſt reuerſus.

Claßis Anglica expeditionem adornat. Suprà diximus, claſſem ab Hiſpaniarum rege fuiſſe inflammatam, quam in Anglorum fines immitteret, cladem acceptam vlturus. Hac de re certior facta Angla, naues omnes contrahit & armat, non tantùm ad reſiſtendum Hiſpanis, verùm etiā ad Indicas naues intercipiendas, atque ſi hoc minus ſuccederet, Terceram inſulam occupandam. Claſſem hanc, Hollandorum viribus adiunctis, è portu Plimuthenſi egreſſam, primùm ventus vehemens & aduerſus, inde fœda tempeſtas excepit, atque ita afflixit, vt poſt multos labores & pericula, vnde venerat, redire coacta fuerit. Dilapſo milite, Eſſexius Thalaſſiarchus nouas copias colligit: ſed quum infirmiorem ſe animaduerteret, quā vt Hiſpanicam claſſem, quæ in portu Ferolienſi ſtabat, viribus oppugnare poſſet, rem conſilio & aſtu tractare decreuerat. Naues igitur aliquot ornat, quas ardentes in medium Hiſpanicarum nauium

dum immitteret; ſl minis proxima quæque corre- Anno
pturas: quo ſtratagemate non ſemel anteà felici- 1597.
ter vſi fuerant Angli. Sed & hoc conſilium fortu-
na & tempeſtas diſcuſſit: qua aduerſa diu iactati
portum tandem deſertum compeiunt. Ratus igi-
tur Eſſexius Hiſpanicam claſſem Indicis nauibus,
quæ argento & auro onuſtæ tum venturæ dicebã-
tur, ſubſidio miſſam: quàm citatiſſimo eam curſu
inſequitur, & exeunte menſe Septembri ad Azo-
ras inſulas appellit. Naues ibi ſuas pro præſenti-
bus opibus refectas, ad Hiſpanorum reditum ob-
ſeruandum in omnes partes dimittit: ſed nullis
acceptis indicijs, verſus Inſulam S. Michaëlis cur-
ſum dirigi iubet. Id mandatum ab omnibus naui-
bus, quæ toto æquore diſperſæ volitabant, minus
potuit cognoſci: è quibus vna, cui Iris pro inſigni,
a ſuis diſiecta, in mediam penè hoſtium claſſem,
ex occidentali India venientem, incurrit: ſed pe-
riculum conſpicata, ceteris nuncium claſſis aduẽ-
tantis pertulit, ſerum quidem illud. Terceram e-
nim iam tenebant Hiſpani, ac prius quàm Angli
eos aſſequi poſſent, naues exonerauerant, arcis
præſidio, quæ ad portum eſt, tuti. Spe ſua fruſtra-
tus Eſſexius, ad Inſulam S. Michaëlis ſecundum
curſum intendit, & exſcenſione facta damno, quã
maximo poſſet, hoſtes afficere: ſed portui diffi-
ſus, ne prædæ intentus nauium interea iacturam
faceret metuens, impletis aqua recenti dolijs, fe-
ſtinabundus inde in altum vela fecit. Expeditio-
nis huius, quamquam fruſtrà ſuſceptæ, duces, viri
omnes fortes, & rei naualis periti, domum reuer-
ſi, quum ab aduerſarijs rerum malè geſtarum ar-
guerentur, non ex euentu conſilia iudicanda re-
ſpondent: ſibi multas vigilatas noctes, magna ſu-

Anno 1597. perata pericula, cum inopia, & tantum non fame ac ſiti, ſæpius certatum, infinitos exantlatos labores: facile eſſe domi deſidentibus aliorum induſtriam eleuare, & facta in inuidiam adducere; quorum tamen virtutem imitari nec velint, nec poſſint.

Peſtis immaniter graſſatur. Hac æſtate per vniuerſam Germaniam peſtis graſſata eſt, tanta morbi ſæuitia, vt correpti ſæpe intra vnius diei ſpacium exanimarentur; ac multi, metu deſertis oppidis, in loca deſerta commigrarint. Hanc grauiſſimam, ſed hominum ſceleribus multò minorem pœnam, crebri terræmotus aliaque prodigia ſine dubio portenderunt. Nam & Viennæ ſanguine pluit: & tanta inundatio fluminum complures regiones obtexit, quantam vix vlla proximorum ſeculorum memoria meminiſſet. Spectra etiam, & alia nonnulla, à quibuſdam viſa, iactabantur: quorum fidei etſi nihil derogamus, tamen quum fabulis propiora videantur, lubenter ſilentio præterimus.

Imperator pacem inter Ordines & Hiſpanos tractat. Quanto ſtudio res in Belgio turbatas Imperatoria Maieſtas hactenus ſedare ſtuduerit, ſed parum ſecundo, pro dolor, euentu: nemini eſt ignotum. Tamen nec ſic quidē re planè deſperata, communicatis cum Imperij principibus aliquot conſilijs, denuò Legationem ad Belgij Ordines confederatos mittere decreuit: qui ea de re per internuncios certiores facti, quod vererentur ne ciues in ſpem pacis erecti, rerum præſentium & diuturni belli tædio non animis tantùm relangueſceret, verum etiam tributa negarent: litteris Legatorum aduentum deprecantur. Imperator tamen & qui Principum in eam Legationem conſenſerāt, nihil ea re moti, Carolum Nuceliū ad ordinem cōuentū

mit-

miſerunt. Is attulit binas eodem pænè exemplo, vnas Imperatoris, alteras principum iuſſu ſcriptas epiſtolas: Mirari ſe cur legatos audire recuſẽt: quibus ne hoſtes quidem aditum negent. Potuiſſe ordines multis iu rebus Imperatoris Imperijq́; Principum beneuolentiam perſpicere: neque quidquã ex ſe ortum quod diffidentię cauſam aliquam prębere poſſit. Ordinum Legatis apud ſe ſemper non aditum tantũ, verum etiam aures patuiſſe: neque aliquando porrò negare velle. Hanc recuſationẽ tantò ſibi moleſtiorem fuiſſe, quantò minus tale quidquam ſperauerint. Ceterùm rectius facturos ordines, ſi Legatis, quibus diem ac tempus dici potuiſſent, auditis, toti orbi teſtatũ faciant, per ſe non ſteriſſe, quo minus tàm noxiũ bellum cum fida & æquiſſima pace fuerit commutatum. His in conuentu lectis literis, audita etiam Legati oratione, Ordines vtriſque, & ipſi ſcripto reſpondent: Primùm, magni ſe facere ſingularem curam & caritatem, qua Belgicas prouincias ſint complexi. Non negare ſe legatis ſuis ab Imperatoria Maieſtate ceteriſque Principibus non audientiam modo, verum etiam omnia officiorum genera fuiſſe præſtita: quæ eadem Imperatorijs Legatis tantò magis præſtare parati ſint, quantò maiori cum fiducia in tantis calamitatibus ad Imperij opes & auxilia ſemper reſpexerint. Quod verò nullã cũ Hiſpanis pacis tractationẽ ſibi ineundã putent, multas & graues eſſe cauſas. Eiurato enim Hiſpaniarũ regis imperio cũ Angliæ primũ, deinde Galliæ regib[9] fœdus feciſſe; quibus inuitis vel diſſentientibus ad eiuſmodi tractationes deſcendere nõ poſſint, nec ſi poſſint, velint. Nã prę̄terquã q̃ irritos ferè omnes pacificandi conatus, prudentiores iam antè facile in-

Anno 1597.

Ordinum Reſponſio.

Anno 1597. ſe intelligant;illud ſe longo iam rerum vſu deprehendiſſe,non pacem, ſed prouinciarum & vrbium auulſionem iſto nomine ab Hiſpanis ſemper fuiſſe quæſitam. Diffidentiæ ſuſpicionem non tantùm nullam habere: verùm etiam in ſuæ Maieſtatis æquanimitate, & procerum Imperij fauore,non exiguam ſpem collocare: quorum maieſtatem non com ter tantùm obſeruare, & ea, qua par,eſt reuerentia proſequi nunquam ſint deſtituri. Rogant denique, vt tam apertum ac liberum reſponſum,ab ipſa neceſſitate expreſſum, in bonā accipiant partem. Legatis, cui pro laboribus gratiæ actæ, & hoſpitij ſumptus perſoluti, 15. Auguſti Antwerpiam inde eſt profectus.

Alpa à Mauritio Naſſo[illegible] recepta. Hiſpanis bello Gallico impeditis, Hollandi,ne occaſioni deeſſent,ad illa iam æſtate expeditionē decernunt. Conſcripto igitur exercitu, apparatuque in naues impoſito,Mauricius Naſſouius Alpā oppidulum ex itinere aggreditur, & deditione receptum præſidio munit, inde ad Bercam caſtra ponit, Colonienſis epiſcopatus oppidum, loci natura atque operibus [illegible] etiam tum bene munitum. *Berca obſeſſa:* Caſtris bifariam diuiſis quindecim Friſoǔ, tredecim Anglorum, decem Hollandorum ſignis, adiunctis quinque equitum turmis, ſuperiorem vrbis partem claudere iubet: Hohenloius, Solmæus, Scoti, & reliqui eam partē quę Xantonas,Cliuiæ oppidum, ſpectat, oppugnare iuſſi. Medium locum Mauricij tentoria occupabant. Initio obſidionis Ludouico Naſſouio,quum incautiùs mœnibus adequitaſſet, crus pila traiectū fuit: vulnus tamen breui ſanatum. Perductis breui ab vtraque vrbis parte ad Rhenum munitionibus,nec contra oppidanorum tantùm eruptiones, verùm etiam, ſi qui

qui obſeſſis opem ferre conarentur, diligenter omnibus prouiſis: primùm turres & editiora loca, e quibus obſeſſi continuè in caſtra iaculantes, non leuia damna inferebant, tormentis pulſant, & propugnatoribus adeò infeſta reddunt, vt vix quiſquam conſcendere ea amplius auderet. Nec multo poſt, vi tormentorum muris perfractis ac ſuffoſſis, præſidiarij, qui ſe ad omnia pericula ſubeunda promptos oſtenderant, trepidare cœperunt: quod muris hoſtē iam adeſſe, & corona oppidum inuadere paratum viderent. Miſſis ergo qui de deditione agerent, poſt longam diſceptationem, in has conditiones eſt conuētum: vt præſidiarij ſub ſignis explicatis, cum omnibus ſuis armis & fortunis vrbe excederent, tribus proximis menſibus cis Moſam contra Ordines arma non ferrent; ciues omnibus ſuis priuilegijs & libertate vterentur. Gelriam inde profecti, intromitti petierunt: ſed à ciuibus excluſi, præſidiariorum ope portis occupatis, ſeditioſè tumultuari, & ſtipendia flagitare cœperunt; Hermannum Comitem Bergenſem cum alijs quibuſdam, compeſcere eos adnitentem, vrbe expellunt, quoſdam cuſtodia includūt: quæ res, vt Mauricij conatus non parum adiuuit, ita Hiſpanorum ducibus præter alia incommoda ad opem obſeſſis ferendam, vel operæ precium aliquod faciundum, magno fuit impedimento. Anno 1597. & deditio.

Intra decimum diem expugnata Berca, dirutis caſtrorum munitionibus, ac refectis oppidi muris præſidioque impoſito, Murſæ exercitum admouet Mauricius: Mediolanam, paulò ſupra Bercam, quę à Camillo, Italo quodam, nomen habebat, à præſidio relictam, complanari iubet. Camillus hic, militum tribunus, Murſæ oppidi præfecturam diu geſſe- Murſæ obſeſſio.

Anno 1597.

geſſerat: atque inde ad Gallicam expeditionem euocatus,& in Galliæ finibus morbo abſumptus, morari inter homines deſijt: Ambitionem eius Inſcriptio, in prædicto loco reperta, teſtatur. Ea ſic ſe habet:

Caſtellum Camilli relictum.

Mediolana me fecit. Mediolanam ſupra Rhenum fundaui. Vbi morior neſcio. Ego Camillus Sachinus hanc inexpugnabilem arcem cum virtute animi & propria pecunia fundaui. Anno MDLXXXVII. militans ſub Alexandro Farneſio, in ſeruitio Regis Catholici: in quo loco Attila Gothorum rex fundamenta vrbis Aſciburgi deſtruxit, olim fundati ab Vlyſſe, & à Publ. Ennio Conſule Romano reſtaurati.

Sed quã inexpugnabilis hæc arx fuerit, euentus ſatis declarauit. Noſtra quidem ætas abundè docuit nihil opere aut manu factum eſſe, quod non idem opere ac manu expugnari & ſubuerti poſſit. Admoto, vt diximus, ad Murſam exercitu: præſidiarij ſuorum aliquot emiſſis, primùm alacriter prælium ineunt; ſed multitudine oppreſſi, retrocedere coguntur. Oppugnatio quo minus ſtatim omnibus viribus inchoata fuerit, continuæ pluuiæ fecerunt. Quum tamen nihilo ſegnius omnia quæ ad obſidionem pertinebant, adminiſtrarentur: Andreas de Miranda, Hiſpanus, arci præfectus, tormentarij maximè pulueris penuria coactus, tympanotribam mittit, qui trium dierum inducias impetraret: intra quod ſpacium ſi auxilia non mitterentur, oppidum ſe traditurum. Induciæ negatæ: ceterùm conditiones propoſitæ, vt præſi-

dia-

[illegible] ſalui & incolumes, curribus quadraginta | Anno 1597.
[illegible] vſum à Mauricio conceſſis, cum omnibus
ſuis deducerentur: in quas tandem, quam nulla
a[illegible]iorum ſpes eſſet, conſenſerunt. Ita menſtruo
ſpacio trinis arcibus oppidiſq; e, atque in ijs quin-
[illegible]inta quatuor machinis æneis, inter quæ vn-
[illegible]m muris deijciendis idonea, receptis, Mauri-
[illegible]s ſecuriorem ſuis Rheni fecit nauigationem:
[illegible] Mu[illegible]ſæ rebus conſtituendis dies paucos con-
[illegible]ſit.

Die Septembris octauo per pontem Rheno im- *Grolla obſi-*
[illegible]m copias traducit: inde Luppia traiecto, mo- *detur.*
d[illegible]s itineribus ad Grollam peruenit. Id oppidum
[illegible]do præſidio tenebat Ioannes Limburgenſis
[illegible]es. eoque difficilior videbatur futura oppu-
[illegible]o, Sed militum induſtria, omnibuſque belli
[illegible]is tantum breui perfecit Mauricius, vt mag-
[illegible]is in anguſtijs præſidiarij verſarentur. Nam præ-
[illegible]quam quod omnia ad vrbem itinera erant in-
[illegible]luſa, cuniculi etiam diuerſis in locis ſubter vr-
[illegible]munitiones iam erant perducti, è foſſis aqua
[illegible]ata, incēdij etiam tāta vis exorta eſt, vt bona
[illegible]s ædium conflagrârit, ac niſi magna militum
[illegible]uſtria fuiſſet reſtinctum, quidquid in oppido
[illegible]iquum erat, in cineres ſubſeſſurum videbatur;
[illegible]e tamen quidquam obſeſſi, quod fortiſſimo-
[illegible] erat militum, omittebant: ſed fruſtrà omnia
[illegible]cti, deditionem honeſtis conditionibus fa-
[illegible] & ad duodecim peditum ſigna, duas equi-
[illegible] turmas egreſſi, ad Rhenum incolumes, in-
[illegible] ſuos ſunt deducti: Rebus & hic ex animi
[illegible]ntia confectis; MAVRICIVS Brefordam,
[illegible]m ijs in locis oppidum, ducit; & miſſo

cadu-

Anno 1597. caduceatore, quod nō omnes idem de loci defenſione ſentire audiuiſſet, dedi ſibi poſſit. Damianus Gardotte Capitaneus cum ſuis præſidiarijs Deo & Hiſpanorum regi ſe fidem oppidumque ſeruaturum, reſpondet, loco confiſus. Nam ob circumiectas vndique paludes, impedita itinera, & viarum eo anni tempore difficultates, ægrè poſſe fieri vllus aditus poſſe videbatur. Sed omnes difficultates & Ducis ſolertia, & incredibilis militum induſtria diſcuſſit. Adduxerat Mauricius pontes quoſdam, eum in vſum noua arte confectos. Trabes binæ decempedali longitudine, vel etiam longiores, aſſeribus abiegnis ſuprà & infrà contignantur, quarum ea eſt latitudo, quæ quinos homines iuxtà ſtantes admittat. Extremis partibus vtriuſque lateris binæ rotulæ ſubijciuntur. Quod medium eſt inter duas contignationes cauum, ſubere ſuffarcinatur & expletur. Vtrimque funes dependent, quibus propulſam rotis machinam, quacumque volunt, facile milites trahunt. Huic parti fibulis ferreis per bina vtrimque foramina immiſſis, aliam adnectunt, atque inde rurſus aliam, prout loci natura requirit. Hoc pontis genere, alijſque operibus, locis paluſtribus ſuperatis, tormenta ad muros diuerberandos magna cum omnium admiratione ſunt perducta. Hic obſeſſos nimia confidentia ac pertinacia in extremum pœnè exitium præcipitauit. Iuſſi enim, pro more, iterùm deditionem facere, viginti quatuor horarum ſpacium ad rem deliberandam, per cōtemptum, petierunt. Interea detonantibus machinis, milites qui in foſſis excubabant, quum mœnia defenſoribus nudata animaduerterent, magna cum alacritate in proximum vallum enituntur: quod conſpicati oppidani, in

Nouum genus pontiū.

in arcem trepidè ſe recipiunt; ibi ſine vlla conditione dedere ſe coacti. In deditos nulla ſæuitia animaduerſum: grauis tamen mulcta pecuniaria militibus, quàm ciuibus irrogata. Oppidum ſequenti nocte fortuitum incendium vehementer deformauit, ac penè conſumſit: quamobrem ciuibus caſu hoc grauiter afflictis, mulcta remiſſa. Quum nemo victoriarum curſum interpellaret: Mauricius ad reliqua etiam loca ab hoſtibus liberanda animum adiecit: quæ non adeò multa, nec ea quidem valdè munita reſtabant. Paucis ergo ad refectionem militi datis diebus, Enſchedam eodē die, qui 18. erat menſis Septembris, & cingit, & capit. Inde Oldenſelam profectus, poſt quatuor dierum oppugnationem ad deditionem compellit, licet à valido præſidio teneretur. Ex itinere ſigna aliquot ad Otmarſiam cogendam mittit: quæ & ipſa in victoris poteſtatem venit. Reſtabat Linga, oppidum ijs in locis non ignobile, cum arce aduerſus omnem vim egregiè communita. Nam prę-ter quatuor è terra congeſtos aggeres, duplex vallum & foſſa muros oppidi ambit: Arcem, vt & ſubiectam regionem, Hiſpaniarum regis nomine tenebat Fridericus Comes Bergēſis, adiunctis prę-ſidiarijs circiter octingentis, & copioſo omnis generis importato commeatu. Initio obſidionis facto, crebrę dimicationes, & vario plerumque cum euentu ſunt factæ: ac multoties alacriter in Naſſouianos illati obſeſſi, non minori fortitudine reiecti ſunt, & in vrbem compulſi. Tandem obſidentium pertinacia & operibus victi, poſtquam ſtrenuè ſe defendiſſent, atq; multos hoſtium occidiſſent, non paucos etiam è ſuis, dum Mars iam huc, iam pignorat illum, amiſiſſent, multa iam nocte, intel-

Anno 1597.

Enſceda. Oldenſela, Otmarſia Mauricio deditæ.

Linga obſidetur, & capitur.

Anno 1597. lecto periculo, cum hoſte paſciſcuntur iiſdem penè conditionibus, quibus ſupradicti. Arcis cuſtodia Martino Colbenio eſt commiſſa. Toto hoc diſtrictu pacato, hoſtibuſque erepto; Mauricius exercitum multa iam hyeme non mediocriter vexatum, in hiberna duxit. Inſignis fuit hæc victoria, & apud exteros etiam multorum ſermonibus celebrata, qua Mauricius breui temporis ſpacio, nouem oppida, arces quinque, Comitatus tres, ac totidem Dynaſtias Ordinũ imperio adiecit: ſeptem flumos, quatuor pontibus, tres vado traiecit: non legatos tantùm multorum regum ac principum, verùm etiam præter magnum nobilitatis numerum, quæ ex vicinis locis vndique confluxerat, duos Duces, nouem Comites, ad caſtra viſenda profectos, tantæ victoriæ veluti teſtes habuit atque inſpectores.

Chriſtianus IIII. Daniæ rex, vt & ipſe Chriſtianæ reipublicę ardens ſtudium eam adiuuandi ſtudiumque probaret, ſplendidam, primum ad Angliæ reginam, inde ad Ordines confœderatos, miſit Legationem: cuius principes fuêre Arnoldus Vitfeldius, & Chriſtianus Bernicouius, hic ſenator, ille regni Cancellarius. Ad reginam introducti, poſt ea, quæ in eiuſmodi congreſſibus primò fieri ſolent, mandata ſui regis exponunt: Se de fœdere antiquo inter Danos & Anglos renouãdo miſſos, regẽ, patris ſui exẽplo, pacis promouendæ cupidum, reginã amicè monere, vt cogitet, præſtaret ne dubia belli & ancipitia pericula iterum ſubire, quam pacem cum hoſtibus facere, quod ad ſe, ita tamen vt religioni ſatis caueatur, operam ſuam promittat. Subditorum ſuorũ nauigationẽ ne impediri pateretur, rogare, aut ſaltem nominibus exprimeret, quas merces in

Hiſpaniam importare mercatoribus liceret: cum Anno
omnis autem Noruegis, quorum omnis quæſtus è 1597.
ſylvis ſit, trabes, tignos, aſſeres diſtrahere permit-
teretque; id nilcationes per [illegible] que el sac
[illegible] delectis ad id hominibus idoneis,
[illegible] iubet et Legatis regius humaniter reſpõdit:
[illegible] ſibi eſſe regis erga ſe volũtatẽ & ſiod ũ
[illegible] fœdera religioſe, vt hactenus ita porrò [illegible]
[illegible] tueri velle. Pacis & natura à ſexu cupidiſ-
[illegible] eſſe, præſertim in tam præcipiti ætate; mo-
[illegible] omnis fructus abeſſet. De ceteris ita convẽ-
[illegible] Danis cannaben, rudentes, funes, puluerẽ
[illegible] tormenta, malos, p[illegible]ẽ, f[illegible] ũ deniq;
[illegible] generis, ſut farinã in Hiſpaniam portare
[illegible] ceteris facile [illegible]. Legatos receptis ab
[illegible] rex geſtauerat, c q[illegible] Ordinis An-
[illegible] ẽtis, regina magna vel bo[illegible] ũ humanita
[illegible] beũt̃s eſt proſecuta: q traiecto mari,
[illegible] mox Hagã Comitis ſe cõtule ũ. Ibi 29
[illegible] literis regis Ordinib⁹ exh b[illegible] ũ, & [illegible]
[illegible] voce in hũc modũ expol[illegible] M[illegible]
[illegible] vt regis nomine Ordinibus gr[illegible]
[illegible] ſummæ erga eos beneuo[illegible] eſſent
[illegible] ũ et ã ipſũ in memoriã reuo[illegible] et
[illegible] fœderã q inter Danie & Belgarũ
[illegible] ab antiquiſ[illegible] ẽporibus inter eſ-
[illegible] ſummã [illegible] firmiſſimã amicitiã
[illegible] laudatiſſimæ memoriæ, Friderico II. [illegible]
[illegible] cũ Guilielmo Auriaco Principe
[illegible] viuer[illegible], fratrum loco ſe [illegible] x[illegible],
[illegible] mutuis officijs ſinc[illegible]:
[illegible] beneuolentia vniuerſa Belgij confœderati
prouincias complexum prædictum regem [illegible]
[illegible] earum commoda ſemper promouiſſe:

 præ-

Anno 1597.

præſertim verò exorto primùm,deinde recrudeſcente tam pernicioſo bello, omnem mouiſſe lapidem, vt ſedatis motibus, vniuerſæ Chriſtianæ Reipublicæ pax & tranquillitas reſtitueretur; nisi immatura morte fuiſſet præreptus, procul dubio rem ad optatum exitum perducturum fuiſſe. Patris hanc,inquiunt, voluntatem ſequutus filius rex noſter clementiſſimus,pietatemque æmulans nihil itidem prius aut antiquius habet, atque etiā porrò habebit,quam vt DD.Ordinibus,& vniuerſis harum prouinciarum ciuibus, fidem ſuam, beneuolentiam, ſtudium & amorem omnibus in rebus declaret, ac probet; nullumque officiorum genus erga eos prætermittat. Quum ergo tam diuturno bello premi,atque tot,quæ bellum fert,calamitatibus has regiones vexari intelligat:dici nō poteſt quantoperè earum incommodis angatur; præſertim è quibus magna in totum Chriſtianum orbem damna redundent. Hoc affectu impulſus, nos huc ablegauit, eum in finē,vt exploraremus, placeret ne Ordinibus, rege alijſque Principibus ſequeſtris, pacis aliquam conficiendæ rationem inire;ea ſpe fore, vt rex Hiſpaniarum non difficilem ſe præbeat,ſed ad æquas conditiones deſcendat.Hoc verò rex vnicè deprecatur,ne exiſtiment Ordines,quidquam facturum, ſuaſurum, vel admiſſurum, quo qui nunc eſt Religionis ſtatus labefactari,aut ciuium libertas,priuilegia, ſalus denique conuelli poſſit. Natus enim eſt in ea religione,atque educatus, quam etiam ad finem vſque vitæ,Dei beneficio,conſtantiſſimè tueri atq; propugnare decreuit. Sed quum Chriſtiani Principis officium vel præcipuum ſit, diſſidia componere, & ad concordiam conſtituendam omnia ſua con-

re: his de rebus Ordines commonefaci- *Anno*
dos, eorumque ſententiam amanter ſibi exqui- 1597.
dam putauit: nihil dubitans hæc vt ex animo
neuolo profecta ſint, ita quoque bonam in par- *Reſponſio*
n acceptum iri. Reliqua Legationis capita na- *Ordinum*
gandi libertatem, & res quorundam priuatas,
ncernebant. Ad hæc ita reſponderunt Ordines:
incipio, ex Legatorum aduentu non mediocre
dium cepiſſe, à quibus de regis in antiquo fe-
re conſeruando voluntate, certiores ſint facti:
minus gratam ſibi fuiſſe eius, quæ quondam
er Fridericum IIII. Daniæ regem & Gulielmū
raſinum Principem, iam in Chriſto vtrumque
ſcentem fuerit, amicitiæ mentionem. Ac quā-
am de regis erga ſe voluntate nihil vnquam du-
rint: non poſſe tamen non vehementer lætari
beneuola eius etiam porrò continuandæ
ione. ſe quidem enixè operam daturos, vt
viciſſim omni officiorum genere ſatisfaciāt:
patre, optimè de ſe merito, multis & ma-
beneficijs ſint affecti; & cuius ipſius plenum
olentiæ animum perſpiciant vel ea hac ip-
Legatione. Quod enim afflictis cōdoleat, Chri-
o Principe dignæ miſericordiæ ſe tribuere;
malis omnibus cupiat ſubleuatos, ſtudio at-
amori. Ceterùm cum Hiſpanis pacis vllam
ionem ſuſcipere non poſſe. Non nunc pri-
iſtis artibus ad incautos homines diripien-
neque repentinam illam in conditionibus
dis, hoſtis antea tam ſuperbi liberalitatem
ratuitam. Ludouicum Requiſentium, ma-
Commendatorē Caſtiliæ, anno 1575. Cham-
o & Aldegondio internuncijs, de pace cum
ibus, & Auraſino Principe tractâſſe: intereà

Anno 1597. verò non ſolùm diſcordiæ inter Hollandos & Selandos ſemina ſeuiſſe, ſed etiam Lugdunum obſeſſum ſummis viribus oppugnâſſe: à qua tamen obſidione, mirabili Dei conſilio ac virtute fugatus, re infecta, diſceſſerit. Quem verò fructum Bredana tractatio attulit? niſi quod Ordines ſecuriores facti, & paci intenti hoſte interea ad vim quam diligentiſſimè ſe comparante, multa oppida & arces amiſerunt. Gandauenſem pacificationem, vt ab initio ſtatim impedire conati ſunt Hiſpani; ita poſtea infringere multis modis non dubitârunt. Eam enim quum Hiſpaniæ rex aliter habere ratam nollet, niſi Catholica religio omnibus in locis reſtitueretur; Hollandi verò & Selandi id facere recuſarent: Ioannes Auſtriacus qui ceterarum prouinciarum Ordinibus Hollandos opprimendi auctor fuerat, quum hoc impetrare non poſſet, non clandeſtinis tantum machinationibus, verùm etiam vi aperta omnium regionum oppida ſeuiuit. Paulò poſt Sellæus pacificationis ſtudium ſimulans, Mechliniæ in conuentu vniuerſorum Ordinum id modò egit, vt [illegible] Buſlio, præfectum vrbem ad Hiſpanorum adduxerit factionem. Conuentu Louanij deinde Coloniæ iterum habito, & pace nequicquam tentata: interea non vrbes tantùm ab Hiſpanis per vim occupatæ, ſed etiam integræ regiones ſunt auulſæ. Deſperata tandem pace, maxima prouinciarum pars Ardegauenſis Ducis imperio ſe ſubiecerunt; eiecta Hiſpani obedientia, ob multiplicem eius tyrannidem, ac plus quàm hoſtiles actiones. Hic iterum longum catalogum attexunt omnium eorum, quæ ab Hiſpanis in Belgio facta in crimen & inuidiam quoquo modo poſſunt

poſſunt vocari : quæ eadem ſuprà à nobis in re- Anno
ſponſione, quæ Polonorum regis Legato data eſt, 1597.
poſita, repetere hîc nõ neceſſarium exiſtimamus. Quod ſi hæc omnia (inquiunt) ſecus haberent: noſtræ tamen poteſtatis non eſt, non modo pacem vllam, verùm etiam pacis tractationem admittere: quod in eo fœdere quod cum Galliæ & Angliæ regibus eſt percuſſum, cautum ſit, ne vna pars ſine alterius conſenſu cum hoſte paciſcatur. Regiam ergò Maieſtatem rogamus atque obſecramus, vt perſuaſum ſibi habeat, pacis ſtudio nobis nihil eſſe antiquius: ſed cum Hiſpanis quo minus vllam de ea tractationem inſtitui ſinamus grauiſſimis cauſis impelli. Ad cetera capita humaniter reſponderunt: & Legatos honorificè tractatos, liberaliter dimiſerunt.

De amiſſione Pappæ, Totiſæ, Palottæ, Sammitum, Taurini, præcedentibus libris diximus. Recepta ergò Totiſa, ad Pappam oppugnandam Chriſtianorum Duces animum adiecerunt. Collocatur infra Aldenburgum ad viginti quatuor [illegible] millibus, Maximilianus Auſtriacus, Palfium & Colonitſium ad itinera exploranda mittunt: qui quum in ducentos [illegible] incidiſſent, octoginta eorum cæſis, reliquos, inter duos Agas, captiuos ad Archiducem, qui iam ad exercitum peruenerat, adduxerunt. Die [illegible] Auguſti obſidionis factum eſt initium, quæ tanto ſtudio eſt continuata, vt breui ad hoſtium munitiones ſit peruentum: quibus tormentorum vi conuulſis, milites aliquot immiſſi, [illegible]urgio & Rolwarmo Ducibus, ſed non ſine vulneribus ſunt reiecti: vtrique

Pappa à Chriſtianis recepta.

Anno 1597. plagam in conflictu accepit; ſed hic lethalem. Ad famam aduentantis Turcarum exercitus, qui obſeſſis ſubſidio miſſus ferebatur, iterum cœpta eſt oppugnatio, tanta militum alacritate, vt, quamuis acriter ſe defendẽtibus Turcis, oppidum ſit captum. Præſidiarij in arcem ſe receperũt, in qua quadringenti è Chriſtianis captiui aſſeruabantur. Horum vitæ vt parceretur, Turcis permiſſum, vt cum omnibus fortunis ſuis incolumes abirent. Interea Galli in arcem irrumpunt, omniaque ferre, agere, rapere incipiunt. Ad hos igitur continendos, Ederus militum tribunus, cum alijs duobus ſignis arcem cuſtodire iuſſus. Turcæ, Gallorum vim metuentes, confuſis ordinibus, arce egrediuntur: quorum loculis excuſſis, auri aliquid apud eos repertum. Galli, ſpe prædæ illecti, iuuitis ducibus, dedititios cõcidunt, conciſos veſtibus ſpoliant; & ſarcinis direptis, nuda ac lacera cadauera, immani ſpectaculo, relinquunt. Baſſam cum ijs qui ſupererant (erant autem centum & ſexaginta) ægrè ſeruatum, militumq; furori ereptum, deducere iuſſus Colonitſius; & Hoſkirchius cum Auſtriacis ſignis in arcem introductus. Vix mille paſſus progreſſi fuerant Turcæ; quum ecce turris quædam, in quam pulueris ſulfurei magna vis erat repoſita, tanto cum fragore conuellitur, vt non ſolùm maior arcis pars concuſſa ſit & diſſipata, verùm etiam ducenti circiter præſidiarij, cum multis captiuis Chriſtianis, ambuſti & ruina oppreſſi, & Hoſkirchius grauiter vulneratus. Incendium hoc quum Turcarum fraudibus multi factum ſuſpicarentur, ſtatim miſſi ſunt, qui Turcas è via retraherent; ac niſi multis argumentis facti conſcientiam à ſe remouiſſent, ad vnum omnes fuiſſent conciſi: Caſus hic,

[illegible], præterquam quod arcem vehementer defor- Anno
mauit, quidquid reliquum erat commeatuũ quo- 1597.
que abſumpſit.

Anſeaticarum ciuitatum non in libris tantùm, *Anſeatica-*
ſed etiam ſermonibus noſtrorum crebra eſt men- *rum ciuita-*
tio. Earum hiſtoriam, vt quod dicemus melius in- *tum ſocie-*
telligatur, paucis, ex aliorum ſententia, explicare *tas.*
nobis viſum eſt. Ab antiquis vſque temporibus
emporia quædam vel mari, (vnde etiam nomen
accepiſſe nonnulli autumant) vel fluminibus ad-
ſita, in fœdus coierant, iis de rebus quæ ad merca-
turam promouendam ſpectarent. Harum ciuita-
tum aliæ dicuntur Vandalicæ, aliæ Veſtphalicæ,
aliæ Saxonicæ, aliæ Pruſſiacæ. Vandalicarum ca-
put cenſetur Lubeca, cuius etiam præcipua apud
alias eſt auctoritas; Veſtphalicarum, Colonia A-
grippina; Saxonicarum, Brunſuicum; Pruſſiacarũ,
Dantiſcum. In vniuerſum duæ ſupra ſeptuaginta
numerantur. Hæc ſocietas, quum multis in regio-
nibus vberem ac quæſtuoſam exerceret mercatu-
ram, magnaſque commoditates afferret; immuni-
tatibus & priuilegiis eximiis eſt donata. Hoc ſuc-
ceſſu alacriores facti, quatuor præcipuè in locis
veluti ſedem ſibi ac ſtationem elegerunt: Londi-
ni in Anglia, Brugis, in Flandria, Bergæ, quæ Nor-
vegiæ metropolis eſt, & Nouogardiæ, Ruthenorũ
non infima ciuitate. His in locis ad mercaturæ v-
ſum domicilia exſtruxerunt, ac veluti ſcholam
quandam inſtituerunt, in qua Anſeaticorum ciuiũ
filii non ad honeſtatem tantùm, verùm etiam mer-
candi peritiam erudirentur. Multæ leges in hac
ſunt ſalubriter latæ, quibus veluti compedibus lu-
xuriantes iuuenum animi continentur. Singulis
præfectus cum aliquot Conſiliariis datus eſt; apud

Anno 1597.

quos mercatorum controuerſiæ diſceptantur. Ab eorum tamen ſententia ad Anſeaticarum ciuitatum magiſtratus appellari poteſt. Londini, vt diximus, prædicta ſocietas magnificas & ſpacioſas ędes habuit, quam à chalybe, cuius magnam copiam olim apportare eò ſoliti erant, aulam chalybeam vulgus appellat: priuilegijs inſuper quatuordecim regum liberalitate conceſſis ac confirmatis, ampliſſimis gaudebat: quæ quum Angliæ reges commodis ſuis & vectigalibus augendis obſtare animaduerterent, iiſdem cauſſis ea abrogandi, vel certè reſtringendi quæſiuerunt. Hanc rem moleſtè tulerunt Anſeatici, atque iniuriam ſibi fieri multoties conqueſti, hoc modo impetrârunt, vt iiſdem quibus Angli conditionibus negociarentur, ac tantundem vectigal perſoluerent, nec in Belgium, ſed ad ſuas ciuitates pannum è lana factum, aſportent, interim tamen Anglis idem iuris apud Anſeaticos tribueretur. Has conditiones aſpernati Anſeatici quod iniquum dicerent, ſe quorum priuilegia tantis laboribus, impenſis, atque adeò ſanguine parta eſſent, eodem cum ceteris iure cenſeri; neque ſe noua priuilegia exigere, ſed vt antiquis frui liceat rogare. Quum verò nihil proficerent: Imperatorem appellant, ac non modo de iniurijs ſibi factis grauiſſime conqueruntur, verùm etiam Anglos, cum monopolia inſtituere meditantes, accuſant. Neque enim quemquam vel Anglum in eorum ſocietatem admitti, niſi poſt ſeptem annorum pręſtitam operam. Non niſi certis diebus ac locis pannum emi, in naues comportari, auehi, vendi: quibus è rebus luce meridiana clarius eorum in monopolijs inſtituendis conſilia perſpici poſſint. His querelis omnib⁹ penè in comitijs repetitis motus

De Anglis querimonia.

Impe-

Anno 1597.

perator, Embda primum, Friſiæ orientalis celebri emporio, Anglos, monopolia exercentes diſcedere iubet: ſed adnitente regionis eius Comite, dilata potius, q̃ expedita. Tandem quum Angli bello Hiſpanico, quod etiamnũ gliſcit, multas Anſeaticorũ naues impunè acciperent ac deprædarentur; nec res repetitæ redderentur: Anſeatici multò vehementius apud Cæſaream Maieſtatem inſtitêrunt, vt eiectis ex vniuerſis Imperij regionibus Anglis, monopolia eorum euerterentur. Calendis igitur Auguſti Pragæ edictum fuit promulgatum, quo omnes Angli (eos puta qui è panni venditione quæſtũ faciunt) intra tres menſes imperij fines excedere iubentur; in hanc ferè ſententiam: poſtquam ciuitates Anſeaticæ ante annos trecentos & eo amplius in regno Angliæ inſignes immunitates & priuilegia, partim regum ſingulari beneficio, partim ſuis laboribus ac incredibili ſũptu, ad totius Romani Imperij vtilitates & mercatorum cõmoda augenda, ſibi pepererunt, ijſq; e ſine vlla interpellatione hactenus ſunt vſi, quin etiam de omnium ordinum conſenſu anno 1475. decretum eam in rem eſt factum, quo prædicta priuilegia perpetui contractus nomine ſunt confirmata: tãdem exſtiterunt aliqui, qui ſocietate inita, earum Anſeaticarum ciuitatum mercatoribus, non ſine magno vniuerſi Imperij detrimento, præcipere ſtuduerunt. Horum enim perſuaſionibus inducta quæ iam rerum potitur, regina, non modo Anſeaticorum priuilegia & contractus hæreditarios à maioribus approbatos non ratificári, verùm etiã omnem priuilegiatam in regno ſuo negotiationẽ voluit inhibere; vt ſicut iam antè quæſtus omnis è lana ad Staplarios (nomina hæc ſunt ſocietatũ) ita

Edictum Imperij cõtra Anglos.

Anno 1597. nunc è panno facto ad Auenturarios transferretur. Magno ergo numero in Germaniam profecti, Embdam primùm, inde aliò, tandem verò Stadam, Archiepiſcopatus Bremenſis oppidum, cómigrarunt, eaſque vtilitates, quæ peculiares olim Germanicis fuerant mercatoribus, monopolio, quod ad magnam labem & detrimenta Imperio ſubiectarum nationum pertinet, inſtituto: vnde, ſupra modum augeſcente precio, ſumma panni cuiuſq; generis caritas eſt conſecuta. Præterea quoniam pannus ab Anglis importatus, nec madefactus eſt, nec, vt diſciplina artis fert, intentus: multi eundem ita crudum, idem ſibi licere, quod alijs exiſtimantes, itidem vendiderunt: quo deceptis emptoribus, non leue vulnus mercaturæ fuit inflictum. Hunc conatum, vt iniquum, ita minimè tolerandum, quum quidam interpellaſſent; Angla Londino Stadam commeantes mercatorum lonerarias ſuis præſidijs per mare Germanicum, cuius tutela ad Imperium pertinet, deduci curauit: quo facto iterum Anſeaticis alijſque Imperij ſubditis commoda nauigationis fuerunt intercepta. His de cauſis & Anſeaticæ ciuitates, & quorum res ea intereſt, communibus conſilijs Imperij opem impetrârunt, rogantes vt his incommodis remedia adhiberentur, & ad recuperanda priuilegia, ſupplicibus auxilium pręſtaretur. Quorum cauſam ſuſcipiendam ſibi rata Cæſarea Maieſtas, ſæpè iam dictam reginam per litteras ſollicitare non deſtitit: verùm aliud nihil effectum fuit; quàm quòd res in ampliorem diſceptationẽ eſt adducta. Hanc quoque vt præcideret Cæſarea Maieſtas: nũdinis vernalibus anni 1581. per homines idoneos è diuerſarum nationum mercatoribus exquiri iuſſit, mo-

nopo-

poliane exercerent Angli Auenturarij, vel mi- Anno
rumque illud compertum eſt,eandem ob cau- 1597.
modò dictos mercatores non Dantiſco tan-
,verùm etiam alijs quibuſdam Belgij oppidis,
rioribus temporibus fuiſſe eliminatos. Quũ
res hæc ad vniuerſos Imperij ordines perti-
et;eam in comitijs,Auguſtæ Vindelicorum an-
equenti celebratis, curuit proponi. Re diſce-
a,vniuerſis Ordinibus placuit, vt quia amica-
rationes apud reginam nihil proficerent;nec
en ex vſu vel dignitate eſſet Imperij Anglorũ
nopolia,cum legibus pugnantia, perferre;por-
omnes & emporia eis interdicerentur;omniũ-
locorum Magiſtratibus iniungeretur, darent
eram,vt omnes prædictæ ſocietatis complices
erciũ ſubuectione,exportatione, ac omni ne-
ciatione penitus abſtinerent; graui pœna in e-
s, qui conniuerent, conſtituta.Quod ſi neglecto
oc mandato,eorum aliquis vel lanam factã aut
ctam,vel aliud mercimonij genus, qualequa-
e illud ſit,in fines Imperij importauerit,diſtraxe-
emerit, vænum expoſuerit; omnibus & ſingu-
giſtratibus non ſolùm facultas permittere-
verùm etiã neceſſitas imponeretur, omnibus
cibus manus inijciendi.Hoc decretum omniũ
um conſenſu factum executioni mandari,
in modum vrgentibus Anſeaticis; Cæſa-
aieſtas iterùm amica tractatione componere
entauit. Legato igitur, quem ad ea comitia
ia regina miſerat, quid decretũ ſit, oſtendit;
aſque grauiſſimas exponit, quibus adducta
ſarea Maieſtas, & Romani Imperij Principes,
orum querelis diutius deeſſe nequiuerint: ſi ta-
en regina amicè controuerſias finiri mallet, id-

quę

Anno 1597. que negocij idoneis hominibus demandare; nulla in mora ſe futurum. Anſeaticis inſuper author fuit, vt non paruis ſumptibus ſpectatæ virtutis ac prudentiæ in Angliam mitterent Legatos, eorumque cauſam litteris reginæ denuò commendauit. Sed nullo ſucceſſu omnia fuerunt tentata; ac nihilominus Angli, vt antè, monopolia exercere perrexerunt. Quamobrem Anſeaticarum ciuitatum Legati Ratisbonæ in comitijs, anno 1596. querelas ad imperij ordines iterum detulerunt, rebuſque ſuis opem poſtulârunt. Ibi Principes, re deliberata, reginæ animum litteris flectendum rurſus cenſuerunt: quibus ſi nihil moueretur, Auguſtanum decretum in contumacem eſſe expediendum. Hac igitur de cauſa miſſis ad eum à Cæſarea Maieſtate litteris, die quinta Iulij, anno 1595. perſcriptis, quibus vt querelæ omnes præſideretur, deque iniurijs & damnis ſatisfieret, petebatur: verùm iterum tum reſpondit regina, vt facilè appareret eam Cæſareæ Maieſtatis & Imperij Principum manſuetudine patientiaque abuti, illudque præ ſe ferre, ſolam ſe plenariam omnium rerum pro libitu in regno ſuo adminiſtrandarum poteſtatem obtinere, neque quidquam à quoquam ſibi præſcribi poſſe. Quocirca Cæſarea Maieſtas, cuius eſt ſubditorum commodis paternè prouidere, damnaque auertere, rei tantæ ad iniuriam ſuorum pertinenti, occurrendum tandem ſtatuit: atque Edictum ipſis Calendis Auguſti Pragæ promulgari curauit, quo Angli mercatores Aduenturariæ ſocietatis non tantùm ab omni negociatione abſtinere; verùm etiam intra ſemeſtre cum vxoribus, totaque familia, Imperij finibus cum primis Stada, Archiepiſcopatus Bremenſis oppido,

lo, excedere iuſſi; eamq; e in rem ad omnes Anno
ij Electores atque Principes mandata miſſa, 1597.
ci procuratori decretum hoc omnibus in lo-
mperio ſubiectis exſequendi poteſtas com-
. His de rebus certior facta regina, Ioannem
m ad Cęſarem, Stephanum Leſurium ad Im-
Principes ablegat, qui & de iniuria, vt vide-
iebant, ſibi facta conquererentur, & concor-
aliquam rationem experirentur: quibus, re in-
reuerſis, Angli Stada cateruatim emigrârunt.
vt ſe vlciſceretur, eodem die qui Anglis Angle con-
ſtitutus erat intra quē Imperij finibus excede- tra Anſea-
nimirum 18. Ianuarij anni ſequentis, Londini tices Man-
ctum publicari iubet; in quo falſo ab Anſeati- datum.
mulatam, ac commentitijs criminationibus
tam, queritur; omnibus itidem Anſeaticis,
è qui Londini negotiarentur, non mer-
a tantùm, verùm etiam regni finibus & ha-
ione interdicit: edictum tamen hoc ad Polo-
nisi qui pro Anſeaticis haberi velint, eorum-
erſus reginam criminationibus ſuffragati
pertinere declarat. Prętori etiam vrbano,
Maiorem vocant, mandat, vt Anſeaticorum
upet, ac tantiſper teneat, dum quid Impe-
in re facturus eſſet, intelligeretur. An-
catores, nondum ſpe cōcordiæ penitus ab-
ſedes quærere, atque interim dum cō-
opirentur; in Belgicæ aliqua vrbe com-
e velle, ſignificabant: quibus certatim ple-
mnes non habitandi tantùm locum, verū
lta priuilegia deferebant. Inſpectis omni-
is & comoditatibus: Middelburgum, Selan-
, elegerunt; q & ab Anglia proximè abeſ-
antiquitus ſuā ibi mercaturam Angli facere
con-

Anno 1597. conſueuiſſent. Cauſa verò, cur eos ad ſe trahere vrbes; & allicere vnaquæque niterentur, hæc fuit, quod ex eorum commercijs, vtpote qui & numero multi ſunt, & facultatibus prædiuites, non mediocrium vtilitatum ciuibus ſpes affulgeret.

Iaurinum fruſtra obſidetur.

Pappa expugnata, vt ſuprà à nobis dictũ eſt, commeatibuſque non adeò multis importatis: Maximilianus Auſtriacus, adhibitis in conſilium militiæ ducibus, Iaurinum aggredi decreuit. Nam & hyemis propinquitas, & obſeſſorum inopia, quod à commeatibus ac præſidijs non optimè inſtructi dicerentur, nec auxilijs facilè, ob hibernas tempeſtates, iuuari poſſent, facilem victoriam promittebant. Recenſito igitur exercitu, Iaurinum ducit, nono die Septembris ijſdem in locis caſtra metatur, è quibus ante biennium Sinan Baſſa vrbem oppugnauerat, ac tandem noſtrorum perfidia in ſuam redegerat poteſtatem. Præſidiarij ad primum impetum quoſdam à Chriſtianis, incautius mœnia ſubeuntes, adorti, occidunt. Sed inprimis terruit omnes Mantuani ducis periculum, qui dum paucis comitatus muris propius adequitat, à ſuis penè interclusus, ac Colonitſij maximè opera, ægrè fuit ſeruatus. Turcæ vbi primùm obſideri ſe animaduerterant, toto biduo intra mœnia aggeribus extruendis intenti, ſe continuerunt; quorum vnus præſertim ad eam portam, quæ Belgradum ducit, mira altitudine, congeſtus apparebat. Ei tormentis impoſitis in caſtra aſſiduè iaculabantur. Nec minori cura Chriſtiani, turres, vineas, aliaſque machinas muris admoliuntur, fluminibus pontes imponunt, foſſas ducunt, omnia denique ad obſidionem neceſſaria quam diligentiſſimè procurant. Interea Palfius, vt & ipſe operæ pretium aliquod

fa-

ret, atque obſidentium conatus promoueret: Anno
... cohortes diuerſis itineribus Budam verſus 1597.
... Turcarum copias obſeſſis auxilio ven...
...as vel profligarent, vel ſaltem certi aliquid de
...lerent. Earum cohortium altera paulo infra
...am in trecentos Turcas incidit, qui domum re- *Turcæ cæ-*
...ti, noctem præſtolabantur. Hos ſomno graues *duntur.*
...duntur. Centum mors cum ſomno conti-
...ata eſt: reliquis fuga ſalus quæſita: quibus è fu-
... ſe recolligentibus, altera cohors ſuperuenit. Ita
...cundum profligatis Turcis, Chriſtiani præda o-
...uſti ad ſuos redierunt. Hoc ſucceſſu alacriores
..., aliam, eamque maioris operæ, adornant ex-
...ditionem. Profecti medio inter Vicegradam &
...ſtum itinere, Ianitiaris Iaurinum ituris obuiam
... territi retrocedunt, ac ſcaphas nacti Da-
...nubium traiiciunt, magna cum trepidatione. Fugi-
...entes inſequuti noſtri ad Tartarorum caſtra com-
...perſum ... Tartaros, hoſtium ſecuros, cædunt, pro-
... caſtris exuunt, magna omnis generis præ-
...da abducta, multis inſuper captiuis liberatis, do-
...mum læti recipiũt. Nec verò Turcæ ſibi deſunt;
... verò, qui S. Martini mõti impoſitum præ-
...ſidium, pabulatores, lignatores, & ſi q. alij lõgius à
... abẽt digreſſi, intercipiebãt, & Chriſtianorũ
... incommodabant. Miſſus igitur eò *Mons S.*
... mediocribus copijs Bernſteinius dum ad at- *Martini à*
...tem oppugnandam ſe comparat; Turcæ deſperata *noſtris re-*
... defenſione pſeudotyro egreſſi, ꝓximã ſyluã pe *cuperatur.*
... hoſti occupanda relinquunt. Sed harũ
...omnium victoriarum fructus noſtris non fuit di-
...turnus. Iam enim Turcæ vires in vnum contra-
...here, & ingenti confecto exercitu, ad obſidionem
...ſoluendam propediem ituri dicebantur. Noſtri i-

Anno 1597.

gitur, qui viribus multo inferiores nec cum hoſte congredi audebant, nec tantam hoſtium multitudinem vel in viſcera Vngariæ penetrare, imo in Germaniæ fines admittere conſultum videbatur; obſidionem ſoluunt, multis relictis impedimentis; quorum maximam partem, ne hoſtibus vſui eſſent, igne conſumpſerunt. Præſidiarij eruptione facta, moratores excipiunt. ægros complurimos crudeliter obtruncant, reliqua diripiunt, ſecumque abducunt. Hoc incommodum aliud longè grauius excepit. Turcæ enim, Comorra deſiſtentibus Chriſtianis, Totiſ, quam ſupra diuina ope, & noſtri militis virtute receptam diximus, exercitum admouent, & ſummo opere, excitatis munitionibus, magnis ejus viribus oppugnant. Eam arcem Chriſtophorus VVeiß, cum ducentis quinquaginta præſidiarijs tenebat. Is etſi boni ducis officium magna animi virtute explebat; tamen cedere tandem, ſibique ac ſuorum conſulere ſaluti eſt coactus. Nam & aſſiduè, ſine vlla intermiſſione fulminabant Turcæ; & patefacto aditu, multoties irrumpere conati, præſidiariorum virtute ſemper ſunt repulſi. Interea, cuniculis actis, ſubieſtoque puluere, vnum ex arcis propugnaculis [illegible], magnamque ſecum ruinam traxit. Periculo iam propiore commoti milites, quorum bona pars perierat, ſuperſtitum alij valuerant, alij [illegible] & ruina perculſi, vix ſatis ad arma tractanda vires ſuas habebant, præfecto periculum oſtendunt, & [illegible] præcipitem iri monent. Communicatis igitur conſilijs, noctu clanculum per pſeudothyrum ex auerſa arcis parte egreſſi, magno cum ſilentio, [illegible] petunt. Interim hoſtis ſummis viribus arcem oppugnat; at

mili-

Totiſſa ad Turcas redit.

... per ... (nam alterum quoque prepu- ... pulueris diſſiparat) immittit. Vbi ... defendentibus variam, ſeque elutum ... impoſito arci præſidio, Budam; ro- ... minus geri ſpectauerant, VVotzam ... Anno 1596.

... Belgicæ prouincias rei naualis ap- ... & ſcientia nullis gentibus concedere, ... alia multa, tum in primis maritimæ expe- ... noſtro tempore cum omnium admira- ... ſuſceptæ, & perfectæ demonſtrant. Qua ... aliorum verba, quam iudicium meum, ad- ... malo. Sic verò ſcribit Ioannes Bochius, ... ciuitati à ſecretis, in eo libro, quem ... anno de Aduentu & Inauguratione sereniſ- ... Archiducum & Ducum Brabantiæ &c. ... *Naualis Belgij peritia.*

... rebus Belgicis tam eſt peregrinus, qui ... futura ſit ad amplitudinem Princi- ... maritimis prouinciis, (Hollandiam ... potiſſimum ...) vel dominiu, vel ... ſigillatim omnia expendamus, quæ ... & potentiam requiruntur; eas di- ... maxima quæuis regna populoſque ... peritis non æquare modò re ipſa compe- ... etiam ſuperare. Viris in hac arte ... opus eſt? Nuſquam maior eſt frequentia ... ligneis per cæruleas vias hominum, ... verbis vtar. Siquidem claſſarios ad ſi- ... ſuperantia multa millia in cenſum referri poſ- ... fide digno relatu accepimus: qui non

Anno 1597.

ſolitam induſtriam & ſollertiam rei nauticæ, commu-nem cum alijs maritimis gentibus habent, ſed & ad-uerſus tempeſtates, corporum viribus præſtant, armis a[illegible] miſq; in naualibus prælijs & nautæ & milites [illegible] [illegible], [illegible] admirabili. [illegible] eſt, [illegible] præſidiarias ſuas [illegible] ad maritima [illegible] lis expeditionem ſex [illegible] ex his parandas [illegible] re Princeps poteſt, & claſſem [illegible] habere [illegible] gno negotio & ſpatio, idq; [illegible], arma [illegible] torum, & claſsici apparatus ac commeatus cop[illegible] [illegible].

Cæterum hoc anno duæ memorabiles expedi[illegible] tiones, vna verſus Auſtrum, altera verſus Sep[illegible] triones confectæ, fidem eorum, quæ modo di[illegible] ſunt, abunde comprobarunt. De poſteriori [illegible] aliquid prius dicemus, quod & res non ita mul[illegible] habeat dignas relatu; & breuiori temporis ſpa[illegible] tio perfecta. *Chinæ* regnum ampliſſimum extre-mis Aſiæ finibus, qua mare Indicum & Lipon[illegible] ſpectat, veluti limbus quidam prætexitur. Quæ de ſitu, amplitudine, diuitijs, incolarum induſtria & artibus, ſcripta paſſim circumferuntur, etſi fidem ſuperare videntur, veritas tamen eorum nuper nauigationibus, & vicinorum populorum com-mercijs, magna ex parte eſt comperta. Huius opu-lentiſſimi, maxime verò auro affluentis, regni di-uitias Europæ noſtræ & longinqua nimis, & diffi-cillima reddit nauigatio, Hollandis [illegible], qui-bus præter æſtum, morbos, commeatuum, recen-tis præſertim aquæ, penuriam, etiam Hiſpanica claſsis metuenda eſt, lineam tranſeuntibus æqui-noctialem, & promontorium bonæ Spei prætere-uectis. Aliud igitur iter tentandum ſibi rati qua-

Chinæ re-gnum.

tuor

naues adornant, omni apparatu probè inſtru- Anno
tur: eaſque Septemtriones verſus nauigare iu 1597.
ſu, vt Noruegiam, Moſcouiam, Lappiam, Tarta *Hollando-*
iam circumuectæ, inde in Chinam, Iaponiam, *rum expe-*
Moluccas inſulas aromatum feraciſſimas, aditum *ditio mari-*
inueſtigarent: quem rurſum Angli iam antè, vt *tima verſus*
multò commodiorem & breuiorem, non ſemel *Septemtri-*
tentarunt: primum anno 1553. VVillougbius qui- *ones.*
dam cum Richardo Chanceloro: quorum ille o-
curſu, in Lappiam peruenit, vbi cum
rigore & fame confectus perijt, ac poſtea cū
omni apparatu, teſtamento, codicillis, ita mortuus
vero in Moſcouiam delatus, eum
portum quem Angli & Belgæ hodieque tenent,
oſtendit. Triennio poſt, anno ſcilicet 1556.
Borroughs, & poſt eum Arcturus Potius,
ſus Iacmannus, Angli itidem, eandem ex-
nem ſuſceperunt; vt & Oliuerius Brunel-
: qui ad flumen vſque Pezoram pene-
& quamquam hi omnes ſcribunt, haud i-
Tranſitu ſe abſuiſſe, tamen re tantùm
rediêrunt. Horum exemplo incitati,
adiuti Hollandi, Oceanum Septemtri-
; eò vſque nauigârunt, vt poli ele-
haberent ſeptuaginta ſeptem graduum,
in glaciei medio menſe Auguſti,
monſtra marina repererunt. Nauclerus
bus, claſſiarij incommodis & labo-
retrouehi voluerunt. Duæ tamen na-
inſulis prænauigatis, ijſque nomini-
in fretum inciderunt; quod Naſſo-
appellarunt. Patet id ad quinque vel ſex
noſtratia, tantæ profunditatis, vt naues
magnas ferat. Inde in mare multò

Anno 1597. amplius dela[illegible], ſpe plena, multa iam hyeme de-
[illegible] redierunt. Ineunte vere anni 1596. duæ ite-
rum naues, idem ingreſſuræ iter, ex Hollandia ſol-
uerunt, & Gruenlandiâ à ſe [illegible] relicta, ad octogeſi-
mum gradum, & vndecim minuta, peruenerunt.
Hic frigus & multò remiſſius quàm ſub ſeptuage-
ſimo ſeptimo gradu: nec tamen vis glaciei, quum
ita [illegible], quæ [illegible] veſcerentur, [illegible]
multa vita. Verùm vbi nullus [illegible] indicia [illegible]
pererrantes [illegible], diuerſis itineribus loca cir-
cumiacentia explorare ſtatuerunt. Ioannes Cor-
nelij, qui nauium alteram ducebat, prius iter ad
octogeſimum vſque gradum relegit; ſed nulla re
perfecta, domum reuertitur. Alter verò naucle-
rus, Gulielmus Bernardi, Nouam Zemblam petens, &
circumnauigans plaga boreali, ad inſulam quam-
dam deſertam, cui Auriacæ nomen indiderunt, [illegible]
deinde auſtrum conuerſus, dum longo ſpatio [illegible]
mare proximam terram circumire contendit, [illegible]
nic impeditur quo minus progredi, & vlterius
loca indagare poſſit. Nec verò inde ſe penitus rece-
[illegible] piendi facultas dabatur, quàm aqua concreta ver-
[illegible] ſum naui planè omnem intercluſiſſet. Terræ igitur
quàm proximè poterant adnauigantes, ex locis [illegible]
[illegible] & ei hibernandū ſibi intelligerent in lo-
cis ab omni hominū cultu vacuis, caſam è ligno &
aſſeribus vndiq; compactis conſtruunt, [illegible]
è naui, & quidquid neceſſarium videbatur, expor-
tant, & ingruente aſperrima hyeme, in latibulis
ſuis ſe continebant. Ita igitur velut in Cimmerijs te-
nebris degentes, [illegible]
[illegible]
[illegible] ac gelu [illegible] omnem modum [illegible]
[illegible] eſt, qua quamquam [illegible]

perdi-

epiſſe: quæ ſi quis ſcire cupiat, libellum adeat, Anno
ue Diarium, ea de re diligenter cõſcriptũ. Die 24. 1597.
anni 1597. parti ula Solis, cuius dulciſſi
aſpectu hactenus caruerant, horizontem ſtrin-
ab eis primum eſt viſa: ſed 27. demum toto
pore apparuit. Hinc ſpes aliqua: quam tamen
in mulum imminuebat, quod navem & glaciæ
circum allatam, vt immobilis plane eſſet, &
inuenis ita nudatam, vt regi vix poſſet, vide-
Menere tamen diutius, commeatuum prohi-
inopia. Coniunctis igitur operis, duas ad-
ſcaphas, eaſque in glacie, mari ſe commit-
naui & domo relictis. Poſt multas tandem
& labores incredibiles poſtridie Calen-
Octobris, Colam Lappiæ, vt in ijs locis, non
emporium, peruenerunt, ac veluti iam
omnibus periculis, patriæque vicini, in
ſpem reditus ſunt erecti: cui etiã for-
ipſa eſt ſuffragata. Alter enim nauclerorum
Cornelij, quem ſocium huius expeditio-
fuiſſe, ſed maturè in Hollandiã reverſum, pau-
diximus, Colæ tum erat, interea dum illi in
ſident, ex Hollandia iterum, negocian-
profectus. Is cum ſocijs humaniter ex-
refectis, 29. Octobris in Hollandiam ap-
. Sed non eadem fortuna fuit Guilelmo Ber-
morbo confecti cadauer glacialibus
in locis fuit humatum; ſed ſcripta aſportate,
quidem ſpem tranſitus non præcidunt; qui
repertus, Septemtrionales regiones maxi-
eri q; cõmodis ditabit. Sunt qui exiſti-
in Colæ fluminis portu (vel ſi quis alius cõ-
inueniatur ad Pezorã portus, ſi eo vicinior)

Anno 1597.

hibernare cum claſſe integram foret: explorare per ſpeculatores opportuno anni tempore, freti aditu tranſituque, rem faciliùs poſſe confici: ego vt hoc verum eſſe non nego; ita illud dubium maximè video, verum mare illud, quod poſt fretum eſt, Oceanus ſit Tartaricus, an verò ſinus terminus aliquis, longiſſimè ad Septentriones excurrens terra, imperuius. Quidquid huius ſit, alijs explorandum relinquimus, aliorum legiſſe periculo contenti. Alteram iam nauigationem, & nouitate admirabilem, & experiundo difficillimam, exponere aggredimur. Neceſſarium verò non exiſtimamus quidquam de Indiarum ſitu, incolis, rebuſque quæ ad nos adferuntur, præfari: quod hæc peculiaribus deſcripta libris extent: quæ inde petat qui volet. Illud tamen non omittendum videtur quò magis reliqua apertiora ſint legentibus, duplices eſſe Indias, Orientales & Occidentales: quorum hæc alio nomine ab eo qui primus eam detexit, Americo Veſpucio, Americæ nomen accepit & vaſtiſſimas regiones, Peruanam, auro affluentem, Braſiliam, Hiſpaniam nouam, nouam Franciam, Floridam, Mexicanam, & incognitas alias, quæ ad Septentriones ſpectat, complectitur. Hanc noſtri Coſmographi quartam orbis partem fecerunt. Hanc credo noſtri ideo Indiam vocant, quod maiores noſtri, quum de longinquis, remotiſſimis & incognitis locis loqui vellent, Indiarum nomen vſurparent. Illa verò, quæ ab Indo fluuio eam irrigante appellata eſt, pars eſt Aſiæ continentis, veteribus etiam non incognita: diuiditurque in Indiam extra Gangem, quæ nunc eſt Indoſtan, & Indiam intra Gangem, quæ eſt Chinæ regnum. Circa hanc innumeræ, vt & per totum Oceanum Indicum

Hollandorum expeditio maritima in Indiam orientem.

India Occidentalis.

India Orientalis.

ſpar-

…ſe iacent inſulæ; ſed in primis nobiles ſunt Anno
Luſitanorum nauigationibus Moluccæ, Philippi- 1597.
næ, Sumatra, Iaua maior: è quibus quum alia mer-
cimonia precioſiſſima, tum in primis aromata o-
mnis generis maximo cum ſuo lucro in noſtras
regiones Luſitani tranſportant. Huius lucri par-
tem vt ad ſe deriuarent Hollandi, vt eſt genus ho-
minum quæſtuum haud negligens, & maritimis
copiis prævalidum; quatuor naues adornant, &
non tantùm nautico ac bellico apparatu, verùm
etiam omnis generis mercibus, quas ab Indis ex-
peti ſcirent, inſtructiſſimas emittunt. Earum ma-
xima ducentorum; minima verò, è Liburnicarum
genere, viginti quinque nauticorum, quæ vocant,
ponderum erat capax. Quarto nonas Aprilis anni
huius è portu Teſeliano ſoluentes, multis inſulis
prænauigatis, pridiè nonas Iunij ſub æquino-
ctialem peruenerunt; tantùm ibi experti æſtum,
vt non ſolum commeatus corrumperentur, verùm
etiam claſſiariorum magna pars grauibus morbis
corriperentur. Inter hanc lineam & Tropicum
Capricorni, vbi viginti & tres dies nauigaſſent:
Abrolia, quæ Braſiliæ litori prætenduntur, non ſine
magnis laboribus ſuperârunt. Eſt hic locus valdè
periculoſus, nec minus nauigantibus, quàm Scylla
aut Charybdis formidabilis. Nam hic, etiam ſere-
no & tranquillo aere, aſſidua fulmina, & imbres
cadunt, continua tonitrua audiuntur; nec facilè
naufragium euadunt, qui in loca hæc vadoſa de-
feruntur, niſi inter hæc & maritimam Guineæ orã,
mediam veluti viam, vel peritia ducti, vel fortuna
fauente ingrediantur. Principio menſis Auguſti Bo-
næ Spei promontorium conſpexêre: à quo non
procul ſe abeſſe aliquot diebus antè, præter alia

Anno 1597.

argumentũ, ex auibus quæ circa ea loca partim nigræ, partim albæ, cygni nonnullæ magnitudine volitant, coniiciebant. Iactis in portu, quem Aguaſſambres appellant, anchoris, aliquamdiu ibi in terram deſcendunt, commeatum, eos maximè, qui morbis affectis vtiles, conquiſituri. Habitat hic genus hominũ ſuprà quã dici poteſt barbarũ. Breuis ſunt ſtaturæ, ſed tamen apta membrorum compoſitione. Sonum potius & inconditũ murmur, ad ſimilitudinem gallinarum glocitãtes, edunt, quàm ſermonem articulatum. Nudi magnam partẽ incedunt: niſi quod crudarum pellium ſegmenta ſoleis ſupponunt, & partes obſcœnas, vulpium, aut aliarum ferarum caudis velant. qui ditiores, pallijs [illegible] tuntur. Carnibus crudis veſcuntur, omaſum & reliqua exta cum fecibus auidè vorant; & oſſa veluti canes rodunt. Inde oris ipſis grauiolentia: quam etiam eminus perſentiſcas. domus nullæ. Armis illis, lanceæ lato ferro: vnicus ornatus, armillæ ex ebore quæ & pro [illegible] habent, vaccas, non pingues admodum, ſed inſipidæ carnis. Ouibus caudæ craſſiſſimæ. Pro boue aut veruece datus eſt culter, vel tale aliquod ferramentum. Horum aliquot in naues illatis, tertio idus Auguſti verſus inſulam S. Laurentij quam Madagaſcar alij vocant, nauigare cœperunt, ad quam tertio nonas ſeptembris appulerunt. Morbidorum aucto numero, rariſque remedijs, quum naues vix regi amplius poſſent, tantiſper ibi commorari ſtatuunt, dum Liburnica exploratum emiſſa, certum de loco aquationi commodo nuncium referret. Hic magnus claſſiariorũ numerus, vi morbi abſumptus, & in proxima quadam Inſula deſerta ſepultus, eidem loco Mortuorum Inſulæ nomen dedit. Liburnica Calendis Octobris

Aguaſſam bres portus.

Inſula S. Laurentij.

[illegible] reuerſa lætum de dulci aqua reperta attulit nuncium. Eò cum omnibus nauibus profecti, ſex [illegible] Octobris exſcenſionem faciunt. Mox certa[illegible] barbari, merces magna copia apportant, vendunt, mercantur: pro eximiæ magnitudinis boue, aut tribus ouibus ſtanneum cochleare [illegible]unt. Genus hoc hominum forma eſt totiuſq; corporis proportione non indecenti: pudenda pa[illegible] goſſypino obnubunt, cetera nudi: qui tamē dignitate inter eos præcellunt, pectus etiam eiuſdem [illegible] panno tegunt. Bobus ingentia tubera è mera pinguedine in dorſo eminent: omnes caudas duodecim pondo, cubiti longitudine, trahunt. Ingens hic multitudo pſittacorum, turturum cercopithecorum. His commodis allecti Hollandi ægrotos in terram exponunt, vt recepto hauſto ſpiritu commodius reficerentur, nauesque interim a contagione purgarentur. Non placuit ea res incolis: [illegible] nolle, aiſt in dies, incertum an metu, ne [illegible] hoſpites coloni in ibi & ſedem habitandi figerent, an innata ſæuitia, de improuiſo in eos ir[illegible] [illegible] queque e ſupellectilibus & inſtrumē[illegible], ægris vix validorum præſidio defen[illegible]. Communiunt ergò ſe, contraq; vim parant. Nec [illegible] fefellerunt. Triduo enim poſt non mi[illegible] quam antea conferto agmine irrumpere [illegible]; ſed facilè reiecti, vno interfecto, altero à Hollandis intercepto: è quibus vnus [illegible] [illegible] inſidijs circumuentus periit. Eius mor[illegible] quidam e barbaris captus nō multò poſt [illegible] ad decimnonum Calendas Ianuarij [illegible], Iauam verſus curſum flexerunt; [illegible] [illegible] inualeſcente, ad inſulam S. Mariæ tertio I[illegible] Ianu. an. 1596. [illegible] pell[illegible] [illegible]

Anno 1597.

Inſula S. Mariæ.

adfuit

Anno 1597. adfuit inſulanum, oryzam, ſaccari cannas, mala citria, & gallinas apportans. Quibus rebus quum non ad victum tantum, verum etiam ægrorum remedia indigerent, aliquot ibi dies extraxerunt, fructibus modo dictis, aliiſq; rebus commercandis. Hic rex ad eos venit, nulla re niſi nigrore conſpicuus, præter veſtem, & duobus cornibus, quæ in capite vt Satyri aliquis geſtabat, conſpicuus, dæmonem potius aliquem quàm hominem repræſentans. erga peregrinos tamen clementem ſe præbuit, ab iiſdem etiam liberaliter fuit donatus. Ad decimum Calendas eiuſdem menſis in ſinum Antongilenſem peruenerunt. Magna hic earum rerum quæ ad victum pertinent abundantia. ad littus ſtatim adfuerunt, qui comiter in terram vt egrederentur inuitabant. Hollandi, barbarorum inconſtantiam iam ante experti, obſides poſcunt: quibus datis, commercia exerceri cœpta ſunt. Inſulæ latitudo ad decem milliaria patet: tergum eius quatuor aliæ minores inſulæ claudunt, e quibus minima cultores habet, reliquæ incultæ iacent. Ex alto mari in flumen ingreſſis, ad ... oppidum ... ducentarum circiter domuum: ad dextram duo alia occurrunt, ſudibus cincta. Caſæ, alga marina, vel ſtramine contectæ, quatuor vel quinque ligneis columnis innituntur, & duos circiter pedes à terra ſuſtolluntur, ad vitandos noxiorum animalium, quæ multa iis in locis, ſerpentum, lacertorum, chamæleontum, morſus. Incolæ nec ſimis adeo ſunt, vt cæteri Æthiopes, naribus, nec tumidis & prominentibus labris, nec criſpis crinibus. Potum è melle & oryza confectum auidiſſimè potant, crapulæ ſupra modum dediti. Arma gerunt (ſed hi rari) lanceas nouem circiter vel decem pedes longas: & clypeos

Antongil ſinus.

[illegible] ligno. Torques è coralliis & vitreis Anno globulis concinnatos magni faciunt; eoque orna- 1597. tu [illegible] ſuperbiunt. Rex brachia habet quinis vel ſenis æreis circulis onerata potius, quam ornata. Nudi omnes incedunt, niſi quod pudenda ſubtiliſſimis arborum corticibus velant. Tota inſula pagos habet frequentiſſimos, felix citriorum, oryzæ, gallinarum, hœdorum, mellis, aliarumque rerum prouentu. Tertio nonas Februarij vehemens tempeſtas Hollandorum claſſem ita afflixit, vt ruptis funibus, anchoriſque abreptis, naues fluctuarent, atque in altum vndarum vi propellerentur. Ex hoc periculo dum ſe colligunt, & ad priſtinam ſtationem regrediuntur: barbari ſcaphas ad litus relictas confringunt ac comminuunt, clauos, & quidquid vſpiam ferrari erat repertum, auidè diripiunt: quod exiſtimarent, vt credibile eſt, omnes nautas ſcaphis nunquam eò redituros. Vbi redeuntes eos conſpexerunt, magno numero armati in litus confluunt, truces & minabundi. In propius adductos mox lapides coniiciunt, deſcenſum quacunque ratione prohibitum; ſiue quod vltionem metuerent, ſiue quod peregrinorum eos iam tæderet, innata barbaris omnibus leuitate; aut inſidias alias ſibi ſuſpicarentur. Hollandi, etſi omnia hoſtilis animi in inſulanis indicia, viſu etiam viderent: humaniter tamen eos appellant, rogant vt negotiationem conſueto more continuarent. Sed quũ obſtinatos, & certatim nil ſibi facientes viderent, arma expediunt, & exoneratis tormentis octo vel nouem traiiciunt, reliquis fuga per auia & ſyluas aſperas. Inde egreſſi, caſis vicinis, circiter viginti ignem iniiciunt. Quum hic omnis ſpes negotiationis præciſa eſſet; alterum latus inſulæ petunt.

Sed &

Anno 1597.

Sed & hic inſulani tergiuerſabantur, difficiliuſque ſe præbebant. Quum precibus nihil efficerent, flammas caſis ſubiecturos ſe, niſi commeatus pro precio ſuppeditarentur, minantur Hollandi. Illi impetratos, nauibus important. Pridie idus Februarij ſoluunt: & continua nauigatione ad Sumatram, Taprobanam veteribus, pridie idus Iunij appellunt, loco ab hominibus vacuo. Mox aquationi ſe accingunt: Liburnicam interea vicina loca explorare, & commeatuum, quod poſſet comparare iubent. Ad famam aduentus peregrinorum eius loci regulus ſtatim obuiam Hollandis eſt profectus, vir auſtero vultu, nigris oculis, crepalimbus con- valde latis, rara barba, mediocri tamen mediocri. Veſtitu vtebatur Turcico, magnoque erga peregrinos reuerentia. Eius miniſtri donū Hollandis afferebant, folia quædam quæ calci permiſta aſſidue mandunt. Reliqua turba incolarū nuces Indicas, melones, cucumeres, allia, cepas, piper, aliaq; id genus varium apportant. Hi quū merces ſuas Hollandi oſtenderent, eaſque cum pipere aliiſq; aromatum ſpeciebus permutare ſe velle ſignificarēt, Bantam omnes vno ſermone ferebant. Bonum eſſe locum, vbi omnia quę optarent, magna copia proſtarent. Conducto igitur qui viam commonſtraret, eorum locorum antiquę nauticę perito homine, multas inſulas exiguas prælegunt, & decimo calēdas Iulij ad inſulā quandā, tria milliaria à Banta diſtantē, anchoras iaciunt. Interea Luſitani aliquot Banta aduehūtur in hoc miſſi, vt quinā eſſent, qui aduenisse dicerentur, quoq; cōſilio veniſſent, vrbis præfectū edocerent. Reſpondent Hollandi, mercatores ſe eſſe, cōmercia cū ipſis exercituros, ſimulq; mercimoniorū aliquā partē oſtendunt. Ibi Luſita-

Sumatra ſiue Taprobana inſula

ni, cum

commodiſſime iſtum in locum appuliſſe dicũt. Anno
Inſulam enim eſſe piperis feraciſſimã, eiuſq; Bantam 1597.
vrbem veluti horreũ. Emere volentibus etiam ali-
arum aromatum ſpecies non defuturas. Ad vrbem er-
go ſublatis anchoris, propius accedunt, & ſtatio-
nem ſibi eligunt ad inſulas quaſdam ad Septem-
trionem vrbẽ contra ſitas. eo ipſo die Sabandar, qui
dignitate poſt regẽ præcipua eſt, cum eis congre-
ditur, & cognitis aduẽtus cauſis, multa beneuolè
liberaliterq; promittit. Sequẽtibus diebus magna
quotidie turba omnis generis merces aduehenti-
um ad naues commeabat. Interregnum tum Ban-
tami erat, rege ad Palimbam, quam oppugnabat, non
multo ante interfecto. Reliquerat is moriens tres
vxores, quarũ natu maxima vix annos quindecim
expleuerat, & puerum, ad quem ſucceſſio pertinebat
admodum ætate, et tutor datus, qui interea regnum
adminiſtraret, quẽ ſua lingua Quipatẽ nũcupãt. Is,
multo prius quã vt obuiã ſibi Hollãdi procederẽt,
aduenerẽt, magno cũ comitatu hominũ, è quibus cõ-
plures Luſitanica lingua peritè vtebãtur, naues eſt
ingreſſus, liberaliterq; acceptus, & regio dono o-
rnatus, vt in vrbẽ veniã, humaniter inuitat: nulla
re illis defuturũ. Calẽdis igitur Iulij mittũt ali-
quos, qui de cõmerciorũ fide cũ rege paciſcerẽtur:
...literis nõ tãtũ cupidè ſubſcripſit, verũ
...liberũ ſe illis cõmeatũ præbere, viti ò eſt
... Sic tãdẽ fide data & accepta, ædes ſibi cõ-
...in quibus merces ſuas exponerẽt, & negotia
...rent. Diebus aliquot eundo redeundo, emẽ-
do vendendo tranſactis, prorex Hollãdos, vt ab
...ſibi cauerent, monet. Luſitani enim quãquã
...& amicitiæ ſigna præ ſe ferebant, immani
...odio inuidiaque in Hollandos flagrabant.

Aeger-

Anno 1597. Aegerrime enim ferebant homines auari, de [illegible] ſibi aliquid decedere. Sed illud magis credid[illegible] ſperaſſe impios homines facile tam paucos [illegible] uerti poſſe naues cũ tanti pretij mercibus ſibi [illegible] dæ relictum iri. Eam ad rem commodiſſima e[illegible] ſa eſt opera cuiuſdam magna quidem nobili[illegible] (pater enim vniuerſæ Iauæ imperium geſſer[illegible] multis flagitijs infamis viri, qui circum[illegible] cionum cauſſas contra Hollandos ferebat, [illegible] umq; animos verbis exaſperabat. Interim [illegible] dum captat tempus cogitata perficiendi [illegible] modũ, egregie fingit beneuolentiam: adit, [illegible] pellat amice, & octauo idus Iulij quotquot cla[illegible] ariorum munere aliquo erant inſignes, ad con[illegible] uium blandiſſime inuitat. Hollandi de inſid[illegible] moniti, grauis hominis actis, tempus & negoti[illegible] cuſant. Hoc ille ſucceſſu fruſtratus Iacatram [illegible] oræ maritimæ vrbem, ſe recipit: quo conſilio, [illegible] ſtea dicetur. Sed antequam ea quæ poſtea [illegible] runt explicem, viſum eſt pauca de ſitu [illegible] bis, incolarum moribus & inſtitutis, dicere. V[illegible] hæc primaria eſt totius inſulæ, ſita ea parte [illegible] Sumatram reſpicit, a qua viginti circiter quinq[illegible] milliaria maritimo ſpacio abeſt. Vtrinque [illegible] ſam amnes interluunt, nõ illi quidem nauigi[illegible] patientes, qui tamen incolis Mahumetanæ ſupe[illegible] ſtitioni addictis, & lotione multum vtentibus multas cõmoditates præbent. Muro lateritio [illegible] cta eſt, tenui admodum, nec toto vno ſtatu [illegible] propugnacula tamen habet non inſcienter [illegible] cata; in quibus æneã tormenta paſſim diſpo[illegible] quæ tamen perite tractare neſciunt. Aedificia [illegible] mnia ex arundinibus & ſtramine ſunt extructa quatuorque palis ligneis ſuſtinentur: di[illegible]

tam[illegible]

 Anno 1597.

clauia cortinis ſericis vel goſſypinis interge-
nis ſeparantur.Pleraſque omnes domus arbores,
quæ nuces Indicas ferunt (Cocos vocant) inum-
brant.Mercatorum non vrbs tantùm,vèrùm etiam
ſuburbia,quæ circa eam,plena ſunt. Fora ſeptem
habet frequentiſſima: primum cibarium; vbi quæ
ad victum pertinent, quotidie vænalia habentur,
galline,milium,oryza,poma,fructuſque nobis in-
cognitis,aranæ,coci,bonanæ,mangæ,dorianæ,qua-
rum deſcriptionem in Ioannis Hugonis Itinera-
rio videre eſt: vuæ,mala citria,aurea,punica; cucu-
meres,melones,allia,cepæ. Panis loco vtūtur pla-
centis ex oryzâ confectis.Bubulam carnem in pre-
tio habet. Bos enim octo vel nouem Philippeis æ-
ſtimatur.Inde forum eſt piperi vendendo deſtina-
tum quod tamen paſſim quoque vendi ſolet: ter-
tium vaſa habet quæ porcellana nobis appellan-
tur, è China aducta: in quo eodem mercatores
conuenire & inambulare ſolent: quartum eſt fo-
rum piſcarium: quintum boarium vel ſuarium:
ſextum cultrarium:ſeptimumdenique ſcrutarium.
Templum vnum tantum habet ligneum,Mahume-
tana ſuperſtitione infectū:nobilib⁹ tamē ſua domi
priuatim ſunt ſacella,& veluti lares.Omnes vrbis
regiones lutoſæ ſunt,plateæ incompoſitæ, pontes
nulli. Incolæ partim ciues ſunt αὐτόχθονες, partim *Incolæ vr-*
inquilini.Bantenſes ſuperbo ſunt & elato animo. *bis Bantam*
& minaces magis quàm pugnaces, mendaces,fu- *& eorum*
res,perfidi.Vinum ex Mahumeti legibus nullū bi- *mores.*
bunt in apertò:clandeſtina tamē & nocturna cōui-
uia,quæ plerūq; in Chinēſiū domicilijs,cupidè ſe-
ctantur.Idē omniū eſt veſtitus.Medium enim cor-
pus pāno goſſypino,nōnulli ſerico inuōluūt,bra-
chijs & pedibus nudis exſtantibus. Capite nudo

Anno 1597.

plerique incedunt:qui Mahumetanæ religioni addictiores ſunt,cidari, ſiue Turcico pileo vtuntur. Colore ſunt ſubfuſco & liuenti. Pugiones ferunt flammatos;quorum manubria formam tetram, veluti cacodæmonis alicuius,repræſentant. Hoc armorum genere omnes cuiuſcunq; conditionis ac ætatis vtuntur, plurimumq; confidunt: inermem conſpici,probroſum habetur. Bella facilè ſuſcipiunt,& crudeliter exercent:in quibus præter Criſas(ita enim pugiones ſuos nominant) lanceas etiam & clypeos geſtant.Vindictæ cupidiſſimi ſunt. Regni enim vicarius Hollandis magnam obtulerat piperis copiā, vt in expeditionē contra Palimbanos,à quibus regē occiſum ſuprà diximus, ſecū proficiſci,regiſque mortem vlciſci vellent: quod facere illi multis de cauſis abnuebant. Ciuium nobiliores magna ex parte villas habent& prædia ruſtica, quæ à mancipijs coluntur. Vxore vna non ſunt contēti,præter homines plebeios, quibus res anguſta domi;ceteri quot volunt,ducunt.Diuortij cauſas & ſollicitè quærunt,& facilè inueniunt. Vxorum cuſtodiæ eunuchi ſunt appoſiti. earum cōclauibus non ſerui tantùm & cognati, verùm etiā filij prohibetur. Totam noctem in culcitra ſuppoſita voluātur,Betelarū folia mandentes: aſtat interim ancilla,quę tergū & alias corporis partes fricat.Cócubinæ eā quā vir eximiam habet, quæque matris familias munere fungitur, vt apud nos pediſſequæ honeſtas matronas,comitātur.eædē rarò pariūt.Prægnantibus enim dominæ potionē clanculū miſcēt,quo partus abigatur. Mulieres omnes vendūtur & emūtur.E veſtitu locupletes à tenuioribus nō facilè internoſcas.omnes enim pectus ſindone,reliquū corpus alio quodā pāniculo habent obtectū. Crines in vertice nodo colligunt. In nu-

ptiarũ ſolennitatibus coronas aureas capiti impo- Anno
nũt;armillis inſuper ornatæ. Corpore mũdiſſimo 1597.
ſunt ob frequentẽ lotionẽ. Quotieſcunq; enim eo-
rũ aliquod operũ faciunt, quæ natura fert, pudor
vetat dicere:cõtinuò collo tenus aquæ ſe immer-
gũt. Vnde aqua præterfluens infecta admodũ eſt:
q̃ pota facilè nõ morbos tãtũ, ſed ipsã quoq; mor-
tẽ afferat. Sui generis fidibus vtũtur, ad quarũ pul-
sũ totas noctes ſaltãt, raro ſubſilientes, ſed corpus,
humeros, brachia nõ inconcinno motu flectẽtes.
Qua in re vix vlla alteri cõcedit: vt ſcilicet viri fa-
uorẽ ſibi promereantur, qui ceu gallus inter galli-
nas medius interea humi ſedet, cum mulieribus ſe
oblectãs. Negociatores partim Iauani sũt, partim
peregrini. Illi fructus, quos terra illa fert, tractãt; hi
verò merces exoticas. Cõfluunt verò ex inſulis &
locis vicinis, Malaca, Bengala, Malabare, Guſarate,
Pegu, Moluccis, Bãda, China. Bandanẽſes inſulani
myriſticas apportãt nuces; tãta vilitate, vt bilibra
ematur ſeſquiſtufero: ſtuferos verò 46. habet dale-
rus imperialis. His .n. nominib⁹ vti malo, vt intel-
ligar; q̃ vetera cũ noſtratibus, à quibus tamẽ nimiũ
quãtũ differũt, cõfundere, vt ſcire aliquid videar.
Gariophylla Moluccæ mittunt; quæ à Luſitanis vt
plurimũ coẽmũtur. Præcipuã mercaturã Chinẽſes *Chinenſes*
exercẽt: genus hominũ ſolers, acutũ, laborioſum. *quales.*
Quotãnis circiter Ianuariũ eò cõmeãt, ſecũq; adfe-
rũt vaſa porcellana, veſtes ſericas, damaſcenas, au-
rũ ductile, ferrũ, & ex eo vaſa q̃dã, ſed pauca, numos
q̃b⁹ in cõtractib⁹ vtũtur Iauani. Quæ è materia cuſi
ſint, neminẽ vidi q̃ potuerit dicere: quãq̃ ad plũbũ
q̃ proximè accedit. Rotũdi sũt, in medio foramen
amplũ quadrãgulare. Hos ducenos inſilatos circũ-
ferũt, 12000. philippeũ faciũt. Si aliq̃ ciſp ibi cõmo-

G 2 rari

Anno 1597. rari ſit animus:non ædes tantùm, verùm etiam fœminam conducunt,quam vxoris loco habēt. Eam diſcedentes ſuis reſtituunt; liberos ex ea natos ſecum abducunt. Religionem nullam colunt:Deum tamen eſſe fatentur, ſed pro eo diabolum adorant. Deum enim beneficum eſſe aiunt,nec hominibus metuendum: at apud Diabolum, qui nocere poſſit & velit,deprecationibus eſſe opus. Plura non addo,quæ apud alios deſcripta reperiuntur: ſed ad inſtitutam redeo narrationem. Luſitani toto menſe Auguſto nihil aliud egerūt, quàm vt curſando, præſando, calumniando,quacumque poſſent ratione,Hollandos à negociatione excluderent: quumque parum primò efficerent, quod Barbari argentatas facilè audiant querimonias,pecunia tandem cum vicario deciderunt,vt non tantùm commercia cum Hollandis ceſſare edicto iuberet, verùm etiam nouem ex ijs comprehenſos,quarto Calendas Septembris cuſtodię includeret,& quod in vrbe mercimoniorum haberent, quorum precium ſex millia aureorum excedebat, ad ſe transferret. Quod vbi inter nautas percrebuit; continuò itidē interpreti,& alijs inſulanis,qui tum caſu apud ipſos,manus inijciunt. Hac re oppidani magis exaſperati, ni ſui quam primùm liberi dimittantur, omnia ſe pœnarum exempla in captiuos edituros minantur. Sic ergò, maximè captiuorum rogatu, dimiſſi illi: ac dies aliquot hinc inde mandata & conditiones ferendo tranſacti. Tandē quum Bantenſes nihil æqui reſponderent: vim experiri decreuerunt Hollandi. Nauibus igitur quàm proximè poſſunt ad vrbem admotis, tormentis vrbem conuerberant, quorum vi non ædificia tantùm lacerata, ſed etiam multi incolarum ſunt interfecti.

Hollandi mercatura prohibētur:

capiuntur:

Nec

Nec ſegnius Luſitani murales machinas diſplodunt;ſed multò imperitius,ac proinde minori,imò nullo cum hoſtium damno. Neque enim quiſquam perijt:vna tãtùm malus percuſſa. Vtq; nihil quo alter alteri nocere poſſet, intermitteretur: tria Iauana nauigia primùm,nucibus,piſcibus, garyophillis,alijſque fructibus onerata abducunt:quartum ne in hoſtium manus veniret,Luſitani cremârunt. Septimo idus Septembris rurſus ſatis aſperũ prœlium editum fuit. Nauigium Iauanum (Iuncam barbaris) inſequuntur Hollandi. Condit ſe poſt inſulam non procul inde ſitam. Ibi arenis adhæret Hollandorum Liburnica. Mox conuolãt oppidani, celoces ſuas expediunt, remis propellunt,rati nullo negocio, ſolam relictam capi poſſe. Acie inſtructa,ſeptem à tergo, octodecim à frõte immittunt. Interea ex arenis eluctati Hollandi, diligenter ad vim excipiendã ſeſe parant: in propinquos iam, & confertim irruentes tormenta exonerant. Depreſſa vna celoce: reliquæ in fugam vertuntur; Hollandi ad ſuos redeunt, haud paruo periculo defuncti. Dum aſſiduè in vrbem iaculantur:captiui ſuos de periculo,in quo verſentur,certiores faciunt: rogantq; vt à vi abſtinere velint. Eodẽ modò vicari⁹ ſcribit:ſi quieſcãt,captiuos lytro perſoluto,dimiſſurũ:ſin pergãt, breui ſe adfore,in ſolentiã eorum repreſſurũ. Reſpondent Hollandi, ſatis diu iam ſibi verba data eſſe: porrò id fieri nõ paſſuros,dimitteret captiuos,tumultum omnẽ ſtatim ceſſaturum. Si armis experiri velit, enimverò id licere:nec ſe in mora futuros. Fruſtra inde per dies aliquot exſpectato reſponſo, tanta aquæ dulcis penuria extitit, vt ſtationem ad Bantam deſerere coacti ſint. Aquatũ igitur profecti, ab idibus Se-

Anno 1597.

inuaduntur

Anno 1596. ptembris ad Calendas vſq; Octobris vicina littora peruagantur, poſtque multa tandem pericula pridiè nonas Octobris, demum ad Bantam reuertuntur, Iauani, abitũ eum vel fugam potius interpretati, captiuos à ſuis iam, vt exiſtimabant, deſertos, ad Mahumetanam impietatem pellicere, vi denique pertrahere conabantur, & Luſitani eos ſibi in nexum addici, ac mancipari, acerrimè inſtabant: ſed ſociorum reditus iam penè deſperâtibus ſalutem reddidit. Nam quinto idus Octobris in has conditiones eſt conuentum, vt captiui redderentur; Hollandi bis mille Philippeos proregi lytri nomine numerarent, liberiſq; commercijs poſtea fruerentur: quæ tamen pax non fuit diuturna. Paucis enim diebus pòſt vicarius, Luſitanis ſuggerentibus, alios mille & quadringentos portorij nomine exigit Philippeos. Pacta conuenta prætedentibus, linguã ſibi ſuã nihil præiudicare, au tcõmodũ interuertere debere, reſpõdet. Sic rurſus interpellata negociatio, tandẽ octauo Calendas Nouembris planè fuit ſublata: quo die à Malacenſi præfecto miſſus legatus decem aureorum millia Bantamenſi proregi dediſſe ferebatur, vt exploratores (tales enim videri volebat) non commercijs tantùm, verùm etiam regni ſui finibus prohiberet. Naues igitur quas poſſunt diripiunt, & Iacatram aliud Iauanorũ emporium, ex aduerſo Sondæ Calapę ſitũ, contendunt. Ibi vltrò citroq; datis obſidibus, de rebus neceſſarijs ſibi proſpiciunt. Quartò Nonas Decembris ad Tubã & Sidaiam anchoras iaciunt. Adſunt ſtatim incolæ, merces ſuas offerũt, nuces myriſticas, poma omnis generis, garyophilla. Inter alia dona auis erat, Emim incolis; prunas aliaq; ignita deglutiẽs: quæ viua Amſterdamũ, atq; indo

Dimittuntur: *Bantam expelluntur.* *Emim, auis ignivora.*

Hagam Comitis perlata, rei incredibilis, planè certè admirabilis fidem omnibus fecit. Eius loci rex pridiè Nonas Decembris Hollandis nunciari iubet, ſe poſtero die naues inuiſere velle; quas ad dictum diem ornant Hollandi, omniaq; ad regẽ magnificè excipiendum parant. Circa meridiem nouem nauigia mediocria, vectorum plena, conſpiciunt. Ex ijs aliquot ad onerariam, cui Amſtelredamum inſigne & nomen, remis, veliſq; contendũt: reliqua lyburnicam petunt. Officiarij, qui in naui Amſtelredamo erant, regem adeſſe exiſtimãtes, in foris aduenientes expectant. Qui nauim iam ad ducentos erant ingreſſi; ferrum mox ſtringunt, & duodecim vno penè momento conficiunt, inq; ijs præcipuæ auctoritatis viros. Duo, licet ſaucij, acriter ſe defendunt, intereà dum qui in interiori nauis parte erant, tumultu exciti, barbaros haſtis, contis, gladijs per tabulata fodiunt, ac proturbant. Inſtructis deinde tormentis, atq; igne ſubiecto, in fugam barbari præcipites cõpelluntur, in qua multi perierũt. Qui lyburnicę inſidiabantur, animaduerſo ſociorum ſucceſſu, magna cum trepidatione ſeſe recipiunt, nihil auſi: quam valdè auxerat Hollandorum è nauibus in cymbas ſeſe eijcientium, & vndiq; ad auxilium ſocijs ferendum conuolantiũ mira alacritas. Gentem hanc inſigni quadam feritate eſſe, ex eo intelligi poteſt, quod in mortuos etiam ſæuirent. Hîc quum diutius cõmorari operæ precium non videretur: nauibus inde ſolutis, octauo idus Maduram inſulam ampliſſimam tenuerunt. Eodemſtatim veſpere inſulanorum quidam, lembis aduecti, peregrinos humaniter, vt videbatur, excipiunt, ſui principis nomine multã ſalutem nunciãt; quem intra paucos dies

Anno 1597.

Cladem accipiũt à barbaris circũuenti.

Madura inſula.

Anno 1597. adfuturum dicunt. Piper interea ſi emere velint, licere. Biduo poſt, ſexto ſcilicet idus Decẽbris primùm magnum, inde tria minora nauigia ad Hollandorum naues contendunt, principem adeſſe renunciant. Mox coniunctâ ad Amſtelredamum nauem, quam ſuperius magnam cladem accepiſſe, & claſſiarijs non paucis nudatam diximus, iter affectant. Monent Hollandi, curſum ad aliam nauẽ, cui Mauritius nomen, diuertant. Quod quum facere detrectarent, nihilque de curſu inſtituto intermitterent: deprehenſis inſidijs, in propinquos tormenta tam maiora quàm minora exonerant, ac magnam ſtragem edunt. Hoc modo excepti barbari, fuga ſalutem quærunt: multi nauigiorum ſuorũ, Hollandis prementibus, velocitati diffiſi, in mare ſe eiecerunt, & ad littus enatârunt. Duodecim capti ſunt, qui inſidiarum ordinem conſiliaque inſulanorum aperuerunt: è quibus itidem Mahumetanos eos eſſe intellectum eſt. His dimiſſis, quum Moluccas petere tam tenui rerum omnium apparatu, maximè verò tanta claſſiariorum paucitate, nimis arduum videretur: de communi ſententia in patriam redire ſtatuunt. Diebus igitur aliquot in reparandis nauibus & commiſſuris ferruminandis conſumptis: quum pauciores ſe iam animaduerterent, quàm vt regere omnes quas adduxerant naues poſſent: vnam earum Amſtelredamum, exportatis commeatibus & armamentis, comburunt. Cum tribus reliquis Iauæ litus legentes, in inſulã Bally appellunt. ibi comiter & cum fide tractati, amanterque dimiſſi, quinto Nonas Martij, anno millesimó quingenteſimo nonageſimo ſeptimo, vela in altum dederunt, commeatibus non ita multis inſtructi: à quo die vſq; ad octauum calẽdas Iunias

Mahumetanorum perfidia.

Bally inſula

nias

nias non ſine maximis periculis & difficultatibus continenter nauigârunt; quarum tamen leuamentum in S. Helenæ inſula in quam exſcendere, quæque neceſſaria, comparare ſibi ſtatuerāt, nacturos ſe ſperabāt. Eſt enim inſula hæc vaſtiſſimo illi mari, veluti diuino conſilio ad nauigantium vſum iniecta, fontibus, capris, alijſque animantium generibus, ac terræ fructibus abundans. Incolas nullos habet quod regis Hiſpaniarum edicto prohibitum ſit, ne quis in ea ſtabilem ſedem ſibi figat. Solent tamen Hiſpani ad Indias commeantes, ægrotos hic exponere: quos poſtea redeuntes priſtinæ ſanitati reſtitutos inueniunt, ſecumque auehunt. Portum habet commodiſſimum; à quo non procul ſacellum, & pergulæ quædam in vſum ægrorū. Tota referta eſt altiſſimis montibus, in quibus innumeri caprarum ſylueſtrium greges errant. Valles riuis & fontibus amœniſſimis ſcatent, omnis generis arboribus, quum natiuis, tum aliundè inportatis cōſitæ. Aër ſaluberrimus eſt; piſcatio adeò copioſa, vt vel ſola maximam hominum multitudinem alere poſſit. Tum, quod caput eſt, aquatio ita commoda, vt commodior optari vix queat. Huc igitur curſum dirigunt Hollandi, difficultatibus quibus premebantur, remedia quærentes. Verùm ecce dum propius ad portum accedunt; corbitas tres Portugallenſes conſpiciunt: quarum metu altum repetunt, āc continuo curſu omnia illa maria emenſi, idibus Auguſti in Hollandiam appellunt: toto itinere vndetriginta menſibus confecto. Etſi vero mercatoribus non admodum quæſtuoſa fuerit hæc expeditio, quū ob diuturnos & multiplices ſumptus, tum detrimenta, præſertim vna nauiū exuſta, complura accepta: multis tamen animum addidit,

Anno 1597.

S. Helenæ inſula.

Hollandi domum reuertuntur.

Anno 1597. addidit, vt non tantùm in Iauam maiorem, verùm etiam alias nobis incognitas oras diuerſas claſſes emiſerint: ita vt ſequenti anno ſupra octoginta naues, omnibus rebus inſtructiſſimæ, ex Hollandiæ & Selandiæ portubus in Indias tam Orientales quàm Occidentales, aliaſque inſulas profectę dicantur.

Expeditio Cumbriæ Comitis.

Cumbriæ Comes hac æſtate itidem maritimam expeditionem Vlyſſiponam verſus ſuſcepit, ſuique metu claſſem Indicam, in procinctu iam ſtantem, intra portum continuit. Inde digreſſus, inſulaſque Canarias præteruectus, portum Riceum cũ Caſtello expugnat: ſed ſuorum paucitati diffiſus, cum præda ingenti domum redit menſe Octobri. Ita non in Europa tantùm, verùm etiam extremis terræ finibus, belli funeſtiſſimi incendium longè lateque fuit ſparſum.

Temeſuaria à Tranſſyluano obſeſſa.

In Tranſyluanum, quem bonam operam Chriſtianæ Reipublicæ ſæpe nauâſſe, ſuperiores narrationes oſtendunt, multorum hoc tempore inclinabat ſuſpicio, quaſi cum Turcis pacem meditaretur. Nam & continuis à Turcarum Imperatore legationibus ſollicitabatur, quem ferunt ſcribendarum conditionum vltrò ei poteſtatem feciſſe, eaſque ratas ſe habiturum promiſiſſe: & conſilia ſua ita de induſtria celabat, vt omnium animos teneret ſuſpenſos. Sed rei benè gerendæ tempus idoneum captaſſe, euentus declarauit. Nã educto pridie Idus Septembris exercitu, & in Turcarum fines immiſſo milite, qui ferro flammaque omnia vaſtarent, pontemque Sauo ad Albam Græcam impoſitum deijcerent, Lippam eſt profectus: inde celeriter motis caſtris, Temeſuariam oppugnare eſt aggreſſus: quam tamen obſidionem, paul-

paullò poſt hyemis aſperitas ſoluit. Villecta tamen à Turcicis præſidiarijs deſerta, & Gionatū à noſtris receptum eſt. Interea ad VVotzam collatis caſtris, de inducijs inter Turcas & CHRISTIANOS agi cœptum eſt: quo tamen euentu, poſteà dicetur. Anno 1597.

Bergopſomum & mons S. Gertrudis tentantur. Bergopſomum Hiſpani 12. Nouembris de noctu per inſidias tentârunt: ſed fruſtrà. Vrbi enim præfectus de inſidijs certior factus, extra muros ad quadraginta milites excubare iuſſit. In eos quum Hiſpani incidiſſent, teſſeram, vt moris eſt, rogati, Burlotium reſpondent, rati è ſuis eſſe. Mox igitur ab ijs qui foris erant ſigno dato, in oppido Ad arma clamatur, omniaque ad defenſionem expediuntur. Hiſpani conatu fruſtrati, ſequenti luce in acie ſub oppido ſeſe oſtentant: atque ex aduerſa parte nemine progrediente, receptui canunt. Simili arte mons S. Gertrudis fuit petitus, eodemque euentu. Inſidiarum enim indicium à ruſtico quodam, qui currum ſcalis oneratum non procul inde deprehenderat, ad oppidanos fuit delatum.

Bellum Sabaudicum. Galliarum rex, qui non cum Hiſpanis tantùm verùm etiam Sabaudiæ Duce bellum gerebat: contra hunc Ladigerij cuiuſdam, viri conſilio ac manu prompti, forti ac fideli opera, ac multoties non infeliciter eſt vſus. Sabaudus ad reprimendos hoſtis conatus, & prohibendas incurſiones, atque ſuorum excurſiones in GALLIAE fines promouendas, caſtellum, ſeptem propugnaculis munitiſſimum non procul à Gratianopoli excitari curauit. GRATIANOPOLITANI has veluti compedes ſibi inijci ægerrimè ferentes, primùm Sabaudo ſpem faciunt, ſi ab

ædifi-

Anno 1597. ædificatione deſiſtat, à Ladigerio diſceſſuros, nec vlla in re eum adiuturos. Ea de re cerior factus Ladigerius, primùm cum mille equitibus vrbem ingreditur: deinde confirmatis ciuium animis, quantum poteſt, exercitum cogit, cumque eo ad Sabaudi caſtra contendit. Prœlijs aliquot conſertis, ac multis ex vtraque parte cottidiè cadentibus; Sabaudus nulla potuit adduci ratione, vt cœptum intermitteret opus: quod vbi abſolutum fuit, mille virorum præſidio firmauit. Vno & altero conflictu, qui ibi commiſſi fuerunt, ad quatuor millia virorum Sabaudo abſumpta dicuntur: ſemel etiam Dux ipſe, dum inter primos fortiſſimè dimicat, nó parum eſt periclitatus, amiſſo prætoriæ cohortis legato, multiſque alijs nobilibus viris deſideratis. Interea dum Sabaudiam infeſtat Ladigerius: Guſius Saluſſias inuadit: occupatiſque locis aliquot munitis, ad omnes occaſiones intentus, hoſti nocere ſtudet. Dum ita foris ab hoſte circumſidetur Sabaudus, grauiſſimo quoque domi opprimitur luctu. Coniunx enim eius, Hiſpaniarum Regis filia, puellam enixa, paulò poſt moritur, morbo ſimul & mœrore confecta. Vſque adeò nihil eſt ex omni parte beatum: nec in plebeia tantũ, ſed etiã illuſtriſſima quaque fortuna illud verum eſt: Nulla calamitas ſola. Mirum eſt quam vniuerſa Gallia bellicis tumultibus hoc tempore perſtrepuerit.

Sabaudi cõiunx viuis exempta,

Ad Picardiæ fines Ambianum obſidebatur: Britannia Hiſpanorum plena vicinis locis minabatur. Ad Auſtrum Ladigerius Sabaudiam debellabat, vt modò diximus: ad occidentem Guſius Nicenſem diſtrictum peruadebat: ad orientem Bullionius Luxemburgenſem agrum infeſtabat. ea verò in parte quæ Septemtriones ſpectat, ad Arteſiæ fines,

non

non ſemel dimicatum fuit: præcipuè verò Hiſpani, qui in Dorlantium, caſtellis vndiquaque circũſeptum, commeatus importare conabantur, à Gallis profligati ſunt, omniq́ue quem vehebant apparatu exuti. Sed omnes hæ tempeſtates non ita multò poſt optatiſſima pace ſedatæ conquieuerunt. Anno 1597.

Motus Ferrarienſis, et eius origo.

In Italia verò nouis motibus initium dedit mors Alphonſi Ferrariæ Ducis, vltimi ex nobiliſſima familia Ateſtinorum. Eſt enim Ferrariæ Ducatus ex earum poſſeſſionum genere, quas feuda maſculina Iuriſconſulti noſtri vocant: Ateſtinæ familiæ, quamdiu ex ea mares ſuperſtites eſſent, a Romana ſede conceſſus. Egerat quidem cum ſuperioribus Pontificibus aliquot & Cardinalium collegio Alphonſus, magna auri vi repræſentata, vt Cæſari Eſtenſi, fratris ſui filio notho, ſucceſſio dignitatis confirmaretur; atq; ad eam rem multis ac magnis interceſſoribus fuerat vſus: ſed cũ nihil impetraret, nepoti auctor fuiſſe dicitur, vt prius omnia tẽtaret, quã tàm opulentis regionibus priuari ſe, atque è tanta dignitate deijci pateretur, neque ad eam rem vicinorum principum auxilia, quos hanc etiam ob cauſam multis ſibi beneficijs deuincire ſtuduiſſet, auxilia defutura. Mortuo igitur Alphonſo; Cæſar ſtatim pro Duce ſe gerit, & populum in ſua verba adigit: & quod facilè intelligeret à Pontifice ſe interpellatum iri, magnam vim annonæ Ferrariam importat, præſidia diſponit, & vndique auxilia conquirit, ea ſpe, Pontificem, expenſis aduerſæ partis viribus, in iure & titulo Principatus tribuendo, eò fore faciliorem. His rebus Romæ diuulgatis: Pontifex, conuocato purpuratorum patrum collegio, rem exponit, quamque ea, quæ à Cæſare Ateſtino facta dicerentur,

Cæſar Eſtẽſis pro Duce ſe gerit.

magno-

Anno 1597. magnoperè ad iniuriam ſedis Romanæ Apoſtolicæ pertinerent, monet. Primum igitur edicto Cæſarem venire Romam iubent, intereà verò quieſcere, nec noui quidquam attentare.

Diris à pontifice max. petitur.

Armis oppugnatur.

Cæſar quum edicto non parêret, ſed ad vim ſe cõpararet, opulentiſſima hæreditate hominis, per ſe generoſi ſpiritus augente: Pontifex annua primùm ſpiritualia expedit, eumq́ue excommunicationis fulmine, vt dximus, percutit: inde exercitum quàm celerrimè conſcribi mandat. In vicinis Italiæ Principibus varij animorum motus extitêre, quibuſdam huic, alijs alteri parti, modò apertè, modò occultè fauentibus: ſed plerorumq́ue omnium ſtudia ad Pontificem adiuuandum inclinârunt. Interea Cæſar pecuniâ cum Pontifice decîdere tentat; miſſis Romam qui cum eo tranſigerent legatis. Verùm quum nihil proficeret, vtrimq́ue ad arma ventum eſt; ſed vnus tantum conflictus, ad Bononiam editus, in quo ex vtraque parte nonnulli, ſed è Pontificijs aliquantò plures ceciderunt. Cæſar tandem cogitans ſecum, in quam ancipitem Martis aleam ſe demiſſurus eſſet, cui non cum Pontifice tantùm, verùm etiam multis alijs potentiſſimis principibus bellum eſſet gerendum: de pace ſeriò cogitare cœpit; Pontifice nõ inuito, qui incendium hoc in media Italia excitatum, ne latius ſerperet, præſertim ijs, qui Romanæ ſedi minus æqui ſunt, omnia rerum gerendarum momenta captantibus, quovis modo, quàm Chriſtianorum ſanguine reſtingui malebat; ita tamen vt ne quid de iure & dignitate Eccleſiæ detraheretur, cui deeſſe nec poterat, nec volebat. Miſſis ergò vltrò citroque legatis, reque multùm diſceptata: in

Paciſcitur cum ſede Apoſtolica.

has

has tandem conditiones Fauentiæ eſt conuentum. Anno 1597.

Primùm Cæſar cum ſuis adhærentibus, quique pro eo arma tulerunt, à diris eccleſiaſticis abſoluti pronunciantur. Cardinalis Aldobrandinus ante 30. diem Ianuarij Ferraram vrbem cum vel ſine armis non ingreditor: ciues nullo damno afficito, nec ab aliјs affici patitor. Omnia feuda quæ à Ducatu Ferrarienſi non dependent, Cæſari integra manento. Palatia, viuaria, horti, tàm vrbani quàm ſuburbani, quos Alphonſus & prædeceſſores tenuerunt, Cæſaris ſunto. Eidem ſemiſſis omnium tormentorum ſiue bellicarum machinarum cedat. Reditus omnes ad vltimum vſque Ianuarij in Cæſaris ærarium inferuntor; iidem poſtea ad Pontificem redeunto. Aurum & argentum ſiue factum ſiue infectum, gemmas, & alia eiuſmodi, tam Cæſari, quàm comitibus exportare fas eſto, vt & ſcripta omnia, chartas, & rationes. Idem pro arbitrio iudicem ſibi eligito, cuius opera apud Cameram Apoſtolicam in tuendis, quas Ferrariæ habet, facultatibus vtatur. Ad eundẽ quindena millia ſalis modiorum, Mutinæ & Regio lepidi conſeruandis, immunia à vectigali tranſportari quotamuis conceſſum eſto. Mutinæ à præſulatu Nonantalæ, cui ex omnibus rebus quin cunces vſuræ, vectigalis nomine debentur, diuortij faciundi ius eſto. Carporum vicus communiter atque in oppidum commutator. Titulum ac dignitatem ducatus Ferrarienſis Cæſar vſurpato. Idem in protectionem ſedis APOSTOLICAE recipitor, & feuda Imperialia non retineto tantùm; verùm etiam ad ea conſeruanda eidem auxilia à prædicta ſede Apoſto-

Pacta conuenta inter Cæſarem Eſtenſem, & ſedem Romanam.

Anno 1597. Apoſtolica præſtantor. Poſſeſſiones omnes, quas Ferrariæ habet Cæſar, feudorum nomine cenſentur. Omnibus bonis allodialibus, quæ Camera Apoſtolica coëmere volet; precium ad eam rem deputati vtriuſque partis conſenſu deputati, dicunto; quo numerato, Cæſaris permiſſu, eadem ad prædictam Cameram redeunto. Omnibus priuilegijs, quibus Ateſtina familia ſuperioribus temporibus eſt gauiſa, idem Cæſar tàm in ipſa vrbe, quàm vniuerſa ditione, vtitor fruitor. His legibus bellum Ferrarienſe, quod qui Italiæ tranquillitati inuident augeſcere vnicè optabant, in ipſo pœnè ſui ortu fuit conſopitum.

Matrimonium inter Albertum Auſtriacũ & Infantē Hiſpaniarum tractatur.

Hiſpaniarum rex, valetudine indies cum ætate ingraueſcente, quum pacandi Belgij vix vlla alia ſpes eſſet; conſilium quod de Belgicis rebus ceperat, literis ſuis Brabantiæ primũ, inde aliarum ditionum Ordinibus aperiendum eſſe cenſuit: quæ à sereniſſimo Archiduce & Cardinali Alberto Auſtriaco perlatæ, & 5. Nonas Decemb. in frequenti Brabantiæ Ordinum conſeſſu lectæ fuerunt. Erant autem in hanc planè ſcriptæ ſententiam:

Reuerendi in Chriſto patres, venerabiles, clariſſimi, fideles & dilecti. Quo animo & propenſa in patrimoniales Germaniæ inferioris prouincias noſtras, vniuerſas & ſingulas, voluntate affecti fuerimus: ex ſollicitudine quam de illarum commodis & quiete habuimus, ex laboribus quos ſuſcepimus, & ex ſumptibus immenſis, quos pro earum contra hoſtes defenſione impendimus, nulliq; rei pepercimus ad eos reducendos ad obſequium noſtrum, qui & ab obedientia & à recto deerrârunt, rebellantes contra eum quem Deus & natura principem ipſis dedit animaduertere potuiſtis.

Id

Id multò manifeſtius modò cognoſcetis, ex benigno cõſilio quod in rem veſtram cepimus: cuius frater noſter, nepos, & cognatus Archidux Albertus vos faciet certiores: cui vt plenam fidem, non ſecus ac nobis, adhibeatis, cupimus ac ſeriò mandamus: quandoquidem permagni veſtra intereſt; & communis reipublicæ. Quod facturos vos confidimus; gratumq; vobis fore quod vobis ille proponet, &c. Anno 1597.

Regia porrò mandata per prędictas litteras fidei ſuæ commiſſa Archidux Albertus Ordinibus expoſuit, & huiuſmodi eſſe palàm declarauit: Chriſtianæ reipublicæ vniuerſæ gratia, & Belgicarum prouinciarum, regiæ Maieſtati expedire viſum eſſe, sereniſſimæ Infantis, filiæ ſuæ, nuptias diutius differri nequaquam oportere. Regem verò ad familiam Auſtriacam conſeruandam & amplificandam, alijſque de cauſſis, eius rei nomine in ſe (Albertum) oculos conieciſſe, beatiſſimo Patre Pontifice auctore, regia item ſorore Auguſta, & Cæſare conſentientibus. Atque vt maiore filiam ſuam & maritum beneficio afficiat, propenſumque in has prouincias animum ſuum demonſtret, eas ipſi in dotem cum Burgundiæ Comitatu, & ſubſidium matrimonij, ſine vlla exceptione conferre voluiſſe. Benignum hoc conſilium Ordinibus gratũ fore, regi dubium non eſſe, vtpote quod ad eorum omnium ſalutem & vtilitatem pertineat; rectamque hanc viam eſſe, qua ad pacem perueniri, belloque funeſtiſſimo imponi finis queat, quod Maieſtas eius regia tantoperè exoptârit. Quod ad ſe quidem attineat, qui regis beneficium in ſe præ cæteris Principibus eligendo reuera magni faciat, atque eo nomine incredibili gaudio affici debeat; eò ta-

Archidux regis mandata Belgis exponit.

Anno 1597. men maiorem hinc lætitiam ſe capere, quod futurum ſit, vt hac occaſione optimæ ſuæ voluntatis teſtimonium dare poſſit, & Burgundicorum ac Auſtriacorum, maiorum ſuorum, veſtigijs inſiſtendo, ad ſalutem Belgij omnem operam conferre. Se enim has prouincias ſingulari iam pridem amore complecti, eiuſque à primo in eam ingreſſu ſpecimen aliquod dediſſe: tametſi ea in re votis ſuis ſatisfacere tempora difficilia haud permiſerint. Ad hæc exploratum compertumque ſibi eſſe, quam inſuetum onus humeris ſubiturus ſit: verùm Ordinum conſilio & ſubſidio confiſum, lætiſſimi, propitio Dei numine ſucceſſus ſpem quaſi certam animo concepiſſe. Has denique prouincias priſtinæ amplitudini, proſperitati & ſplendori, quo olim maiorum æuo floruerunt, reſtitutas ſe viſurum, & ciues perſpecto Infantis sereniſſimæ ſuoque in eas animo, parem beneuolentiam ipſis præſtituros qua inclytos ſuarum Celſitudinum maiores, auos proauoſque ipſarum ſunt complexi. His intellectis petunt diem ampliari Ordines, quo ſeorſim deliberent: in præſens verò reſpondent, ſe incredibilem lætitiam percepiſſe ex benigno regiæ Maieſtatis conſilio, quod vt ad Dei gloriam, in rem Archiducum, ad quietem cedat & ſalutem Belgij, votis conceptis precari. Inde regijs litteris in hanc ſententiam reſponderunt:

Litteræ Belgij procerum ad regem ſuum. *Potentiſsime rex, Princeps noſter clementiſsime: Maieſtatis tuæ litteras 4. Idus Septembris ad nos ſcriptas, accepimus 3. Nonas Decembris, earumque rerum, quas in mandatis habuit Archidux Albertus, & conſilij tui regij, cum Principis sereniſsimi filij tui interuentu, de his inferioris Germaniæ prouincijs, ſereniſsima*

ſsima Infanti in dotem conferendis, & de eius cum Anno
ipſo Archiduce nuptijs certiores facti ſumus. Ingenti 1597.
profectò mœrore afficeremur, obſequij & amoris quo
Deus & natura nos tuæ Maieſtati obſtrinxit, ratione
& beneuolētiæ cauſſa, qua nos illa, à prima in his pro-
uincijs ſuis patrimonialibus inauguratione, proſecuta
ſemper fuit: niſi iſta ceſſio in eam Principem fieret,
quæ præter quàm plurimas perfectaſq; virtutes, eun-
dē affectum & benignitatē erga ſubditos ſuos procul-
dubio ſecum feret, maximè cum Alberto iiſdem præ-
dito virtutibus, quarum ſpecimen nobis dedit, matri-
monio iuncta erit. Quamobrem ſperamus, quādoqui-
dem eo caſu continuatio potius eiuſdem Principatus,
quam mutatio fiet, Maieſtatem tuam de ſua pietate
& paterno in nos affectu nihil remiſſuram, ſed haſce
prouincias benignè commendatas ſemper habituram,
ſolitoq; auxilio, difficillimis tēporibus, iiſdem ſubuē-
turam, vt poſt tam diuturnum luctuoſumq; bellum &
ciuilem motum, reiq; publicæ euerſionem pacari tan-
dem & tranquillari queant. Quod vt procuretur Ma-
ieſt. tuam obnixè rogamus, effectu maturè conſilium
eius ſequēte, ne longa nimis morà vel dilatione reme-
dij quod adferre malis noſtris meditaris, fructus a-
mittatur, non minus exoptatus, quàm ad conſerua-
tionem Belgij neceſſarius. Non enim ab hoſtibus mo-
do belli diuturnitate hæ prouinciæ ſunt exhauſtæ, ſed
à domeſtico etiā milite, qui ſtipēdijs nō ſolutis, corru-
ptaq; diſciplinâ, ad eas diuexādas & diripiēdas flagi-
tioſe eſt prolapſus. Cui quidē malo cū hinc peti remediū
nullo modo poſſit, vt per tuam Maieſt. ærario militari

Anno 1597.

largiter proſpiciatur ſimiliter ſupplicamus. Quoniam autem quantum ad nos attinet, quemadmodum nihil prius aut antiquius nobis fuit, quàm pari fide & obſeruantiâ, quâ maiores tuos legitimos Principes noſtros coluimus, mandatis tuis obſequi, & ex iuriſiurandi, quo tibi obſtricti ſumus formula ſatisfacere, exploratum compertumq; Maieſt. tua habet, nos huic quoque officio nequaquã defuturos, vt eã deſiderij noſtri ad voluntatem ſuam comparandi, certiorem faciamus. Reliquum eſt, Deum votis obteſtari, vt ſanctum iſtud conſilium, eiuſq; progreſſum, ad gloriam ſummi numinis, Religionis Catholicæ propagationem, in rem tuæ Maieſt. eiuſq; poſterorum, ad ſolamen deniq; & ſalutem populi, prouinciarum ac Brabantiæ, bene vertat, ac Maieſt. tuam compotem votorum regiorum faciat.

Belgij proceres Archiduci quædam ad conſultandum proponunt.

Paucis poſt diebus 3. Idus Decemb. iidem Ordines Brabantiæ rationes quaſdam, certum modum alleuandæ calamitatis continentes, Archiduci exhibuerunt. Cum ingenti enim gaudio ſeſe intellexiſſe, quæ Regiæ Maieſt. nomine propoſuerat, ceu aptiſſima malorum quibus diuexamur remedia, dicebant. Augeri indies pericula, cum ingenti detrimento, & panolethriæ metu, niſi & maturè, & prudenter caueatur. Se propterea, ne officio ſuo defuiſſe præſertim ab ipſo admoniti videantur, prætermittere nequiuiſſe, quin conſilia ad præſentem rerum ſtatum idonea, bona eius gratia proponant: Primùm hæ prouinciæ, non cum illis ſolùm, qui Regiæ Maieſt. obſequium eiurârunt, ſed cum Regibus etiam Galliæ & Britanniæ potentiſſimis, exitioſa bella gerunt. Quæ eas vſq; adeò, imò fun-

ditus

...us exhauſerunt,& fortunis euerterunt;vt in cõ- Anno
...mádis ad domeſtica bella & externa ſumptibus, 1597.
...ares eſſe nequeant, præſertim cùm ſubſidia quæ
ſuppeditat Hiſpania ob locorum longinquitatẽ,
...aſque difficultates,tardius ad nos veniant.Qui-
bus benè perpenſis, & tot hoſtium regiæ magnitu-
dinis æmulorum,externumq́ue dominatum ſuſpe-
ctum habentium,conuerſatione,inſignis in aliquã
Belgij partem inuaſio eſt pertimeſcenda,hoſte op-
portunitatem ex ſtatu perturbato diligenter ob-
ſeruante,ſicubi fortè populus tot mala, tot clades
& damna perpeſſus, & ad extremam inopiam re-
dactus, inſolentiæ militaris aliquando pertæſus,
quæ ex diſſoluta ſtipendijs non ſolutis diſciplina
naſcitur,cùm nec adhibendi remedij tempus eſſet,
ſed ſeditio militaris magis etiam magiſq́ue paſſim
inflammaretur, captandæ occaſionis fomitem illi
daret. Quoniam autem Belgicarum regionum fe-
licitas à tua pendet Celſitudine, quæ fidelis illarũ
operæ & obſequij percipere fructus debet, Ordi-
nesBrabantiæ primam inter ſeptemdecim prouin-
ciam referentes, qui conceptam de rep. reſtituen-
dæ fiduciam, viua eius voce intellexerint, orant,
obſecrantq́ue, vt ipſis ſibiq́ue Celſitudo tua con-
ſulat, prouincias in ſtatu ſuo conſeruet,& det ope-
ram, ne quid illæ detrimenti capiant: ſed vt iuſta
per correctam militum diſciplinam earum defen-
ſione optimæ huius ſpei effectum fructumq́ue ex-
pectare queant.Quod vt ſine paratis pecuniæ ſub-
ſidijs perdifficile eſſe ſcimus, ac metuendum eſſe
ne defenſione huiuſmodi dilata, aliquæ ciuitates
vel loca munitiſſima ab hoſte inuadantur: quem-
admodum cum magna animi ægritudine non ita
pridem vidimus,vnde ingens perturbatio,aut pro-

Anno 1597. uinciarum ſeceſſio oriri poſſet;conſultum videtur imò neceſſarium (ſaluâ reuerentiâ) vt aliquam rationem tua Celſitudo pacis cum Gallia & Britannia ineundæ quàm primùm inueniat; vt cum illa regna Batauorum partes deſerant, illi etiam ad pacem propenſiores fiant. Præterea cùm & ſalus & incommoda prouinciarum ad eas omnes ſpectant, Celſitudo tua ſecum poteſt expendere, an Ordines generales obſequio Regis addictos conuocare non expediat, qui ſub tua auctoritate de remedijs huic malo, quod præſentem reip. interitum minatur, commodè inueniendis deliberare poſſint: vt vel congreſſus venia cum Batauis obtentâ, & conſilio Regio ipſis communicato, vel ad proponendas pacis conditiones vel ad inducias ſternatur primùm via, aut aliquo ſaltem pacto arma ſuſpendantur. Qui reuera modus eſt Catholicæ Religionis & Belgij conſeruandi: Deinde præter fructum quem ex Ordinum comitijs proculdubio exſpectamus, tua Celſitudo quo loco apud illam ipſorum fides ſit, his auſpicijs declarabit, quod etiam apud hoſtes haud exigui eſt momenti. Adhæc ſi vel illi, quod Deus auertat, rationibus non flectentur, aut fortunâ ſua ebrij, quam blandiri ſibi putant, res iniquas poſtulabunt, aut in detrimentum Catholicæ religionis in tractando prolabentur, ad maiorem reip. ſecuritatem præſtat, vt à tua Celſitudine prouinciarum nomine cum vicinis regionibus, populis, & principibus eandem religionem & cultum amplectentibus, ſocietas ineatur & fœdera ſanciantur: vtpote cum 7. viris S. R. Imperij Electoribus, Moguntino, Colonienſi, & Treuirenſi, cum Principe, Epiſcopo, & ditione Leodienſi, cum Ducibus Lotharingiæ, Iuliacenſi, & alijs: vt eorum auxil-

auxilio ad æquas conditiones inflecti tandem queant. Quod prędictos principes vicinaſque prouincias non putamus reiecturas Regiæ magnitudinis ſuſpicione hîc ceſſante & periculo communis religionis admouente, Tuam denique Celſitudinem obnixè orant & obſecrant, vt quæ hîc tuo iuſſui obtemperantes expoſuerunt, in bonam partem accipiat, quippe ab ingenuis horum animis profecta obſequio tuo deuotiſſimorum & paratiſſimorum, ad vitam & fortunas vbertim profundendas, vt prouinciæ legitimis Principibus & ſplendori priſtino reſtituantur. Anno 1597.

MERCVRII GAL-LOBELGICI SVCCEN-TVRIATI

LIBER III.

IN QVO RES GESTAE AB ANNO M.D.XCVIII. *vſque ad annum* M.D. XCIX. *exponuntur.*

Pontifex pacem inter Gallos & Hiſpanos tractat.

DVM hæ Belgij pacandi rationes ineuntur, matrimonijque inter Archiducem, qui Cardinalis habitu depoſito, ad ſecularem paullò poſt redierat, & Iſabellam Hiſpaniarum Infantem, leges ſcribuntur: Clemens octauus Pontifex maximus in pacem Gallicam faciendam magno ſtudio incumbit. Non enim mutuis tantùm inter ſe cladibus florentiſſimæ regiones atterebantur: ſed vniuerſæ Chriſtianæ Reipublicæ, ciuilibus diſcordijs conuulsæ, ruinam & interirum moliebatur immanis ille Aſiæ tyrannus. Ita pontifice ſequeſtro, internuncio Bonauentura Calatagirone, ordinis Franciſcani miniſtro generali, de vtriuſque regis conſenſu dies dictus eſt Veruini in Veromanduis, quo de pace tractaretur. Ab Hiſpaniarum rege Catholico delegati ſunt, Ioannes Richardottus, eques, ſanctioris conſilij regij pręſes, & à conſilijs ſtatus: Ioannes Baptiſta de Taſſis, eques, ordinis militaris D. Iaco-

D. Iaco-

D. Iacobi Commendator, à ſtatus item & belli cõ- Anno
ſilijs: Ludouicus Verreycken eques, audientiari- 1598.
us, primuſque ſecretarius & chartophylax', ſiue
ſanctorum ſcriniorum præfectus: nomine verò
Chriſtianiſſimi regis, Pomponius de Bellieure e-
ques dominus de Grignon, ſtatus in Gallia conſi-
liarius; & Nicolaus Brulardus, dominus de Sillery, eiuſdem ſtatus Conſiliarius, & parlamenti apud Pariſios præſes. Hic ergò poſt aliquam diſceptationem tandem pax coijt, has in leges, quas vt ab alijs perſcriptæ & editæ ſunt, (mihi enim in eiuſmodi rebus vertendis ingenioſo eſſe non lubet quod ſciam quàm hæc & ab omni Latinæ orationis cultu abhorreant, & ſi parum deflectas, quàm ſint ad lapſum lubrica) tibi, lector exhibemus. *& conficit.*

Placuit in primis & vtrinque conuenit, vt pacis & concordiæ pactio inter Reges Philippum II. & Henricum IV. ineatur & concludatur iuxta tenorem, & in approbationem conditionum pactionis Cameraceſiæ, inter prædictum Regem Catholicũ, & Henricum II. Chriſtianiſſimum anno quinquageſimo nono ſupra ſeſqui milleſimum initæ & cõfectæ. Quam quidem pactionem dicti delegati denuo confirmarunt, & in omnibus articulis ratam habuerunt, non ſecus ac ſi eſſet ad verbum hîc inſerta, ſine vlla innouatione eiuſdem pactionis, & omnium pactorum conuentorum præcedentium, quæ omnia integra manebunt, exceptis ijs, quibus per hanc pactionem expreſsè derogatur. *in has conditiones.*

Inter dictos Reges, liberos eorum natos vel naſcituros, hæredes & poſteros, regna, prouincias, & ſubditos eorum, bona, ſecura, firma & ſtabilis pax erit, confœderatio, ſocietas, & amicitia perpetua, & amore fraterno ſe metuò complectentur, & al-

Anno 1598.

ter alterius ſaluti, honori & exiſtimationi quantum poterit conſulet, & alterius damnum pro viribus ſuis, fideliter auertet, nec in alterius detrimentum gratia quemquam aut fauore iuuabit. Inimicitiæ conquieſcent, præteritis iniurijs, qualeſcunque fuerint, obliuioni traditis, abolitis & extinctis, adempta de ijs in poſterum inquirendi, vel mentionem faciendi omni facultate. Quibuſuis pactionibus, fœderibus, ſocietatibus & commercijs, quæ in partis alterius detrimentum poſſent verti, per præſentem pactionem nuncium remittentes. Ac nihil vnquam ſe facturos promittentes, nec vt fiat per alium procuraturos, quod alteri nocere aut damnum dare poſſet, nec huic per vaſallos ſubditoſque ſuos directe aut indirecte fieri permiſſuros. His qui ſecus fecerint, cuiuſcunque perſonæ vel conditionis fuerint, vel ſtipendia alicuius, terra aut mari merentur, aut auxilium cuiquam aut operam ſuam præſtent in rebus, quæ nocere alteri Regum poſſint, alter ſe opponere & impedire tenebitur, illoſque ceu huius pactionis violatores & quietis publicæ perturbatores punire.

Quo pacis & neceſſitudinis beneficio quilibet vtriuſque partis ſubditi, ſub legibus & conſuetudinibus regionis ire, redire, manere, habitare, verſari in alterius prouincia & regno poterunt, mercaturam exercere & prout videbitur terreſtri, maritima, & fluuiatili nauigatione negotiari ac frequentare: ijdem quoque ſubditi in regnis & regionibus alterius Regum hoſpites ibidem defendentur, modo ſoluant conſueta vbique veſtigalia, & alia per Reges, & eorum ſucceſſores in poſterum imponenda.

Litteræ de marca & repreſaliarum, quæ quacunque de cauſa cuiuis ſunt conceſſæ, omnes ſuſpendentur, nec poſthac à Regum altero in damnum alterius ſubditorum concedentur, exceptis violatæ pacis auctoribus & eorum bonis, & criminum ſocijs, idque ſolùm in caſu manifeſto iuſtitiæ denegatæ, de qua, & de litteris denunciationis & earum requiſitionis ij qui repreſalias, vel litteras de marca poſtulabunt formâ iuris conſuetâ docere tenebuntur. Anno 1598.

Ciuitates, ſubditi, ciues & incolæ Comitatuum Flandriæ & Arteſiæ, aliarumque Belgicarum prouinciarum, & regionum Hiſpaniæ, priuilegiis & libertatibus fruentur, à Regibus Galliæ maioribus Regis Chriſtianiſſimi indulis. Similiter ciuitates, ciues, incolæ & ſubiecti regni Galliæ ijſdem priuilegijs & libertatibus in Belgio & Hiſpania conceſſis fruentur, quemadmodum eorum vnuſquiſque olim vti fruique ibidem illis ſolent, maximè virtute pactionis anni quinquageſimi noni, & aliarum præcedentium.

Pactum prætereà & concordatum eſt, ſi Rex Catholicus, teſtamento, dotatione, reſignatione, aut alio quouis titulo, omnes Belgij prouinciarum cum Comitatibus Burgundiæ & Caroleſij sereniſſimæ Infanti Iſabellæ filiæ ſuæ, vel alteri donauerit, ceſſeritú; caſdem omnes prouincias & Comitatus, ſicut erant dicto anno quinquageſimo nono; Ipſam quoque ſereniſſimam Infantem Iſabellam filiam Regis natu maiorem, vel eam, eumue in cuius fauorem Rex Hiſpaniæ diſpoſuerit, hac pactione comprehendi; vt non alia in hunc finem, vel noua pactio requiratur.

Anno 1598. Subditis & miniſtris alterutram partem ſecutis, tam Eccleſiaſticis quàm ſecularibus, tametſi partis aduerſæ ſtipendia meruerint, reditus in beneficia & officia patebit, de quibus ſub finem Decembris anni octogeſimi octaui proſpectum illis erat; exceptis curionatibus ſiue paſtoratibus regulariter in alios collatis. Vniuerſi etiam & ſinguli bonis ſuis immobilibus, reditibus perpetuis, vitalibus & redimilibus, quorum fructu & penſionibus belli cauſa ſub finem anni octogeſimi octaui exorti caruerunt, hac pace promulgata vtentur & fruentur, ſicut & ijs fructibus & penſionibus, qui quæue poſteà ciciderunt, aut ſucceſſione alioúe modo obuenerunt, ſine controuerſia aut impedimento, exceptis fructibus à publicatione bonorum immobilium perceptis, quos repetere non licebit vſque ad diem promulgatæ pacis, nec æs alienum ante dictum diem fiſco illatum. Eritque valida iam facta alienatio, vel adhuc facienda per Principem, eiuſúe procuratorem vel conſtitutum, ſub cuius iuriſdictione arreſtum factum fuerit. Nec huiuſmodi æris alieni creditores, aut actionem eorum habentes, ad eius proſecutionem quouis modo admittentur, nec actionis qualiſcunque nomine experiri in eos poterunt, quibus huiuſmodi donatio facta fuit, nec in eos qui vigore donationis & confiſcationis eadem debita ex quacunque cauſa orta, exſoluerant, quibuſuis inſtrumentis obligatorijs, quæ creditores de ijs debitis habent iure fiſci & præſenti pactione antiquatis & exſtinctis.

Dicti porrò ſubditi, & miniſtri partis vtriuſque in bona immobilia reditúſque ſuos reuertentur, vt ſuprà, ceſſantibus quibuſuis donationibus, conceſſionibus, declarationibus confiſcationum, & ſen-

ſententijs in contumaciam per eremodicium parte abſente vel non audita belli cauſa latis. Quæ ſententiæ & res iudicatæ, tam in ciuili, quàm criminali iudicio inualidæ, ſine effectu & pro non datis vel iudicatis erunt. Eam in rem prædictos ſubditos in integrum reſtituentes, quibuſuis impedimentis & contractionibus in ius, quod ante indictum bellum habebant, ceſſantibus. Nec in quemquam cauſa muneris aut functionis publicæ, commeatus, ærarij, aut alterius negocij belli cauſa geſti, & cuius rationes coram illis reddiderit, qui tū temporis diſponendi habebant facultatem, inquirere licebit: modò ijdem ſubditi & miniſtri, haud alijs delictis vel criminibus obnoxij, quàm aduerſæ partis miniſterio deprehendantur. Nec in prædictas regiones, prouincias, vel dictorum Regum dominia redire licebit, niſi Regio indulto cum diplomate impetrato, Regijs quoque ſigillis communito; cuius verificationē in curijs apud regios officiarios proſequi minimè tenebuntur. Anno 1598.

Eccleſiaſtici qui beneficia obtinuerunt; quorum ad Reges vel alios laicos ſpectat donatio, præſentatio aut diſpoſitio in poſſeſſione in poſterum ijſdem fruituri permanebunt, tanquam benè & legitimè collatis.

Et in pacis huius promouendæ gratiam, & vt vtriuſque Regis votis ſatisfiat, pactum & concordatum eſt, vt alter alteri cum effectu & bona fide reddat & reſtituat, ea quæ per ipſos, aut eorum mandato vel nomine adempta, occupata, & detenta ab altero in alterius regno aut ditione deprehendentur. Dictus nimirum Rex Chriſtianiſſimus Catholico Regi reddet poſſeſſionem & dominium comitatus Carolesij, cū omnibus eò ſpectan-

Anno 1598.

ſtantibus proprietatibus, ab ipſo & hæredibus abſolutè & pacificè poſſidendam & fruendum, & ſub ſummo Regum Galliæ imperio retinendum. Et ſi qua alia ſunt loca à Rege Chriſtianiſſimo vel ſuis occupata ab anno quinquageſimo nono, bimeſtri à præſenti die ſpatio reſtituentur.

Eodem quoque modo Rex Catholicus Chriſtianiſſimo reſtituet loca per ipſum vel eius nomine, aut mandato à tempore dictæ pactionis Camerạceſiæ, adempta, occupata, & detenta, vtpote Caletum, Ardam, Montem Hullinum, Dorlanum, Capellam, & Caſtelletum in Veromanduis, Blauetum in Aremoricis, & omnia alia loca quæ Rex Catholicus in Gallia occupauit, à dicta pactione, ac per eum aut ſuos detinentur.

Dictum autem Caletum, Arda, Mons Hullinus, Dorlanũ, Capella, & Caſtelletum, à Rege Catholico vel eius miniſtris, cum effectu & bona fide, ſine delatione aut recuſatione quacunque de cauſa vel prætextu Regi Chriſtianiſſimo aut eius conſtitutis intra duos iuſtos menſes, à die huius pactionis, in eo ſtatu quo nunc reperiuntur reſtituentur & reddentur, ſine vllius rei demolitione, infirmatione, aut deterioratione quouis modo: & ſine repetitione aut prætenſione compenſationis vel ſatisfactionis pro munitionibus in dictis locis excitatis aut factis, nec pro ſtipendijs, quæ habentibus ibidem præſidia militibus debentur. Caletum & Arda primo reſtituentur, & deinde loca reliqua, vt omniũ reſtitutio bimeſtris dicto ſpatio plena & abſoluta ſit.

Blaueti reſtitutio eodem quo ſupra pacto ſine mora aut recuſatione intra trimeſtre à die præſentium fiet. Et ſi quid Rex Catholicus, vel ibi, vel in

alijs

aliis locis Aremoricis per ipſum reddendis con-. Anno
tinuit, id demoliri poterit. 1598.

Cum loco. ũ prædictorũ fiet reſtitutio, omnia bellica tormenta, puluerẽ nitratum, globos, arma, commeatũ & reliquũ belli apparatũ qui reſtitutionis tempore ibidem reperientur, Catholico Regi auth ere erit integrum. Milites etiam & quicunq; ex his locis excedent, omnem ſuã ſupellectilẽ aſportare licebit; quib⁹ nõ permittitur à locorũ vel vicini agri incolis quicq̃ exigere, nec eorũ ędibus aliquid aliquid dare, aut inde auferre, quod illos pertinet.

Et vt commodè milites Blaueto in Hiſpaniam peruenire poſſint, Rex Chriſtianiſſimus, nautas & nauigia præberi illis faciet, quibus bellicas machinas, cõmeatũ, reliquumq; apparatũ cũ impedimentis onerare poterũt; data cautione de nauiũ reſtitutione, & nautarũ tuto reditu tẽpore pſtituẽdo.

Pro reſtitutionis locorũ ſecuritate, dicti Regij legati poſt hanc pactionẽ a Rege Chriſtianiſſimo approbatã 4. obſides Catholici Regis ſubditos datũ iri ſpondẽt, qui benè & honorificè pro decoro perſonarũ in Gallia excipientur: factaq; reſtitutione, obſides ſine mora, bona fide liberabũtur. Sex vero locis in Veromanduis reſtitutis, duo obſides remittentur, duobus alijs retẽtis, donec Blauetum ſimiliter reſtitutum ſit.

Quod ad ea attinet quæ pactione cõtinẽtur, anni 59. eorũ defectus in conditionibus, quarũ executio deſideratur, explebitur; vtpote de feudo Comitatus Fani S. Pauli, de regionum vtriuſq; Principis limitibus, & de agris, quorũ eſt ſuſpenſa deciſio, de immunitate vectigaliũ & externorũ impoſitionũ à ſubditis Comitatus Burgundiæ præſtand; & ab Epiſcopo Terouanæ, de Abbatia S. Ioãnis au mont & Ducatus Bulloniẽſis; de quorũdã locorũ hinc inde

Anno 1598. reſtitutione quæ ex formula prædictæ pactionis fieri debuit, & de omnibus alijs controuerſijs, nondum vti pactum erat definitis.

Ad quarum rerum deciſionem, arbitri nominabuntur, & recipientur iuxta dictæ pactionis tenorem, qui proximo ſemeſtri, loco per dictam pactionem deſignato de conſenſu partium conuenient: ſin minùs, alium locum eligent.

Et quemadmodum in locorum diuiſione diœceſibus Atrebatenſi, Ambianenſi, Sanctaudomarenſi & Bononienſi attributorum, pagi Gallicæ ditionis Epiſcopis Atrebatenſi & Sanctaudomarenſi, & alij Flandriæ & Artheſiæ ditionis, Epiſcopis Ambianenſi, & Bononienſi attributi reperiuntur, quæ res ſæpè controuerſiam & confuſionem parit: Conuenit vt cónſenſu a Pontifice impetrato, commiſſarij vtrinque conſtituantur, qui intra anni ſpatium loco deſignato de commoda in rem partium permutatione tranſacturi, conuenient.

Bello capti, & adhuc vtrinque detenti, expenſis perſolutis & legitimis debitis, ſine lytro liberabuntur, niſi de eo ſoluendo conuenerint: quod ſi quis modum excedere conquereretur, Princeps regionis vbi captus detinetur, illud moderabitur.

Omnes alij captiui dictorum Regum ſubditi, qui ob calamitates quas bellum ſecum affert, ad ſuarum Maieſt. triremes relegati ſunt, ſine mora quacunque de cauſa vel prætextu inijciendo ſine lytro aut expenſis ſoluendis dimittentur.

Regi Hiſpaniarum & Infanti ſereniſſimæ filiæ eius maiori, eorumque hæredibus aut actionem habentibus, iura omnia, actiones, & prætentiones quas dictorum regnorum, prouinciarum, & domi-

niorum

[..]orum nomine, vel alia qualicunq; ratione, qui- Anno
[..]s nec per ipſum nec per maiores eius expreſsè 1598
renunciatum eſt; vt de ijs etiam amabiliter vel iu-
dicialinon armis experiri poſſit.

Quemadmodum etiam Chriſtianiſſimo Regi G[..]iæ & Nauarræ eiuſque hæredibus & actionem habentibus, reſeruantur quæuis iura, actiones, & prætenſiones, quas ad ſe ſpectare putat, dictorum regnorum, prouinciarum & dominiorum nomine vel alia qualicunque ratione, quibus nec per ipſum, nec per maiores eius expreſsè renunciatum eſt, vt de ijs etiam amabiliter vel iudicialiter, non armis experiri poſſit.

Ad [..]torum quoque propoſitionem, ex parte Catholici Regis factam, qui ſereniſſimum Sabaudiæ Ducem in hac pactione comprehendi petit, cuius vtilitatem & conſeruationem non ſecus ac ſuam commendatam ſibi habet, cauſâ conſanguinitatis & affinitatis, quæ ipſis intercedit, vti ſe in mandatis ab Archiduce Cardinali habere expoſuerunt, ſicut etiam declarauit Illuſtris D. Gaſpar de Genena marchio Lullini, à conſilijs ſtatus, cubiculo & Ducali ſatellitio præfectus, Ducatus Auguſtæ & ciuitatis Ìureæ gubernator, eiuſque conſiliarius & orator, vt ex procuratorio inſtrumento eius liquet: dictum Ducem in honorem ſuæ originis, quam ex fratre proauiæ Chriſtianiſſimi Regis, & ex Reginæ matris eius cognata ducit, Regem ſibi conciliare decreuiſſe, & vt ſuæ M. eſt conſanguineum deuotiſſimum, eandem cum omni reuerentia, cultu & obſeruantia quantum poteſt maxima agnoſcere, vt ſe ſuaſque actiones poſſe ùm[..] nullus illi probet, q. à.[..] temporis præteriti occaſio,

I non

Anno 1598 non permiſit. Eam quoque fiduciam de Rege ſe habere, vt boni ſui affectus habita ratione, eadem bonitate & amicitiæ declaratione ipſum proſequatur, quâ poſtremi quatuor Reges inclytæ memoriæ patrem ſuum ſint complexi.

Concluſum itaque & concordatum eſt, vt dictus Dux Sabaudiæ in hac pactione comprehendatur: Qui vt ſuum deſiderium teſtetur de ſatisfaciĕdo Regiæ voluntati, oppidum cum caſtro Berrenſi intra bimeſtre à die huius pactionis, cum effectu, bona fide, ſine dilatione vel recuſatione quauis modo aut prætextu ſumenda ſuæ Maieſtati, vel conſtituto eius reſtituet, in huiuſmodi ſtatu quo nunc deprehenduntur, ſine demolitione aut detrimento vllo, & ſine expenſarum in munitionibus tam in oppido quàm arce extructis repetitione & ſine vlla ſtipendij militaris, quod deberi poſſet, ſolutione, machinis bellicis ibidem relictis quæ expugnationis tempore in oppido & caſtro inueniebantur; euehendi eas machinas, ſi quas Dux inuexit, conceſſa facultate.

Hac pactione etiam concordatum eſt, vt idem Dux Sabaudiæ tribunum militarem cognomine Fortunam oppidum Seurram in Burgundia occupantem, deferat & dimittat, neque eum, aliosque inſuper illud oppidum inuito Rege Chriſtianiſſimo vſurpantes auxilio aut gratia iuuet.

De alijs verò inter Regĕ Chriſtianiſſimŭ & Sabaudŭ controuerſijs prædicti legati promouendæ pacis gratia conſenſerunt & cõuenerŭt, vt ad Pontificis Clementis octaui arbitrium deferãtur; vt per

cum

cum componantur & decidantur intra annum à die pactionis iuxta Regium reſcriptum, pridie Nonas Iunij ea de re datum. Et quicquid decreuerit beatiſſimus pater bona fide adimplebitur & executioni vtrinque mandabitur, citra dilationem vel recuſationem quouis prætextu, aut colore quæſitam. Intereà res omnes in eodem quo nunc ſunt ſtatu permanebunt, donec Pontifex pronunciauerit, ſine mutatione aut innouatione, & eodem modo quo vtrinque poſſidentur: ſublata facultate vlterius progrediendi, aut tributa in alterius ditione exigendi. Anno 1598.

Quocirca pactum & conuentum eſt, vt à præſenti die pax firma, ſtabiliſque amicitia & vicinitas exiſtat inter dictos Regem & Ducem, eorumque liberos, natos vel naſcituros; hæredes & poſteros, regna, prouincias & ſubditos, eorum: neq; alteri in alterius ditionem vel ſubditos quacũque de cauſa, vel quouis prætextu moliri quidquam liceat.

Omnes ſubditi & miniſtri, tam Eccleſiaſtici, quam ſeculares, etiamſi parti aduerſæ inſeruierint, in bonorum ſuorum omnium & ſingulorum officiorum, & beneficiorum vſum reuertentur, vt antè de Regum ſubditis & miniſtris cautum eſt, quòd tamen ad Præfecturas aut gubernationes non extendetur.

De militibus bello captis, eodem modo quo inter REGES ſuprà actum eſt ſtatuetur.

Omnes deniq; pactiones præcedẽtes in omnib' cõditionib' & articulis cõfirmãtur, quæ olim factæ

Anno 1598 ſunt inter Reges Chriſtianiſſimos Henricum II. anno quinquageſimo nono in arce Cameraceſi, Carolum nonum & Henricum III. & prædictum Ducem Sabaudiæ defunctum: exceptis ijs, quæ vel hac vel alia pactione abrogata ſunt. Dux itaque Sabaudiæ cum ſuis prouincijs, ciuitatibus & ſubditis neutrarum partium Princeps erit, & communis Regis vtriuſque amicus. Et à die promulgatæ præſentis concordiæ libera inter ſubditos & prouincias commercia iuxta dictas pactiones & receptam conſuetudinem ſecurè exercebuntur. Et conditiones in illis contentæ obſeruabuntur, etiam reſpectu officiariorum, qui dictis regibus operam præſtiterunt, niſi alijs pactionibus antiquatæ fuerint.

Similiter ex pacto & conſenſu communi in hac pactione, ſi viſum ipſis fuerit comprehenduntur, Primùm pro parte Regis Catholici, Beatiſſimus pater ſummus Pontifex, & ſancta ſedes Apoſtolica, Romanorum Imperator, cum Archiducibus, fratribus & cognatis, regnis & prouincijs eorum, Septemuiri Electores, Principes ciuitates, & Ordines Imperij, eidem obſequentes Dux Bauariæ, Dux Cliuiæ, Epiſcopus & prouincia Leodienſis, maritimæ vrbes Hanſeaticæ, & Comites Friſiæ Orientalis. [illegible] etiam Principes omnibus clandeſtinis ſocietatibus in detri[illegible]mentum Cæſareæ Maieſtatis membrorum & Ordinum Imperij tendentibus renunciant, nullas ſe in poſterum nec in orbe Chriſtiano, nec extra quouis loco inituros promittentes, ſed commoda & quietem Sacri Imperij pro viribus promoturos. Ea lege ne vel Cæſar, nec Imperij Ordines cum Regibus Catholico & Chriſtianiſſimo amicitiam foueant, neque quic-

quam

quam in eorum detrimentum faciant. Compre- Anno
hendentur ſimiliter Domini confœderati ſuperi- 1598.
oris Germaniæ,& confœderata Griſonum reſp.
cum ſuis ſocijs,Rex Poloniæ & Sueciæ,Rex Scotiæ,
Rex Daniæ, Dux & ſenatus Venetorũ,Dux Lotharingiæ,magnꝰ Dux Hetruriæ, reſp.Genuenſium & Lucenſium,Dux Parmæ & Placentiæ cum Cardinali Farneſio eius fratre, Dux Mantuæ, Dux Vrbini, Principes familiarum Columenſium & Vrſinorum,Dux Selmonetæ, Dominus Monaci, Marchio Finalij,Marchio de Maſſa,Dominus Plombini,Comes Salæ, & Comes Colorini, vt præſentis pacis beneficio fruantur, cum expreſſa declaratione, Regem Chriſtianiſſimum, directè aut indirectè, per ſe vel per alios quemquam ipſorum nõ laceſſiturum: ſed ſi aliqua cum ipſis controuerſia incidat, iudicio cum ipſis coram iudice competente, & non vi aut alio modo ius proſecuturum.

Ex parte verò Regis Chriſtianiſſimi in hac pactione, ſi videbitur, comprehendentur, ſummus Pontifex, cum ſancta Sede Apoſtolica, Imperator, Septemuiri Electores, Principes Eccleſiaſtici & ſeculares, ciuitates, vniuerſitates, & ordines Sacri Imperij, & nominatim Comes Palatinus, Marchio Brandenburgenſis, Dux VVirtembergenſis, Lantgrauius Haſſiæ, Marchio de Anſpach, Comites Friſiæ Orientalis, ciuitates Hanſeaticæ ſecundùm fœdera antiqua, Rex cum regno Scotiæ iuxta veteres pactiones & confœderationes, quæ regno Galliæ cum Scotia intercedunt, Reges Poloniæ, Daniæ & Sueciæ, Dux & Senatus Venetorum, tredecim Cantones confœderatorum Heluetiorum, tres confœderatæ Griſonum reſpublicæ, Epiſcopus & dominus regio-

Anno 1598. nis Valaiæ, Abbas & oppidum ſancti Galli, Tockemberg, Milhauſen, Comes Noui caſtri, alijque eiuſdem confœderationis ſocij, Dux Lotharingiæ, magnus Dux Hetruriæ, Dux Mantuæ, reſp. Lucenſium, Epiſcopus & collegia Metenſium, Tullenſium, & Verdunenſium, Abbas Gorzæ, Domini Sedamenſes, Comes Mirandæ. Et tamen lege, vt conſenſus Regis Catholici, de Comitibus Friſiæ Orientalis hac pactione comprehenſis ſine iuris præiudicio ſit, quòd Rex in eorum ditionem prætendit, ſaluis quoque dictorum comitum defenſionibus, iuribus ſuis & exceptionibus. Cum declaratione, dictum Regem Catholicum per ſe, vel per alios, directè nec indirectè neminem ipſorum, quos Rex Chriſtianiſſimus in hac pactione comprehendit laceſſiturum, ſed ſi quam in eos actionem habere ſe exiſtimat, eandem iudicio, non vi inſtituturum.

Comprehendentur ſimiliter præſenti pactione, vniuerſi qui communi Regum conſenſu nominatim inſerentur, modò poſt ſemeſtre à die pacis promulgatæ, nomina ſua per litteras profiteantur, & conſuetas hoc caſu obligatorias dedant.

Atque ad maiorem huius pacis conditionum in hac pactione contentarum ſecuritatem, hæc pactio confirmabitur, promulgabitur, & referetur in regeſta curiæ Parlamenti Pariſienſis, & aliarum regni Galliæ curiarum, ac cameræ rationū Pariſienſis. QVEMADMODVM confirmatio, promulgatio, & in regeſta fiet relatio in ſanctiori & in alijs Catholici Regis conſilijs, & camera rationum in prouincijs Belgicis, [illegible]

nam & tenorem pactionis ani i quinquagen- Anno
noni. Quæ vtrinque expedita intra trimeſtre, 1598.
: huius pactionis promulgationem traden-

Quæ conditiones & articuli ſuprà compre-
nſi, & quæ in ijs vniuerſa & ſingula continen-
, pacta conuenta & recognita ſunt, interpoſi-
a dictis legatis, eorum qui eos conſtituerunt
mine, ſtipulatione, qui mandatorum ſuorum
gore, promiſerunt & promittunt per præſen-
ſub omnium & ſingulorum bonorum conſti-
entium, ſuorum præſentium & futurorum ob-
gatione eos hanc pactionem inuiolatã obſer-
aturos, & completuros, & authentica docu-
enta approbationis ſubſignata & ſigillata, in-
icem tradituros, præſer i pactione ad verbum
nſerta, idque infra menſis à præſenti die ſpati-
um, quantum ad Regem Chriſtianiſſimum, Ar-
chiducem, CARDINALEM, & Sabaudiæ du-
cem attinet.

Promittens porrò Archidux Cardinalis, ſe in-
tra trimeſtre, ſimiles approbatorias à Catholico
Rege litteras ſuppleturum & daturum. Præterea
promiſerunt dicti delegati nominibus ſuprà di-
ctis, & promittunt per præſentes prædictis litte-
ris approbatorijs Regis Chriſtianiſſimi, Archidu-
cis Cardinalis, & Sabaudiæ Ducis traditis & ex-
hibitis, eoſdem ſolenniter ſuper Cruce Domini,
& ſuper ſancta Euangelia, & ſacroſanctæ Miſſæ
canone, coram ijs quos delegare cupient, & pro
nominis ſui exiſtimatione iuraturos ſe plenè, re-
uera, & bona fide, omnes conditiones huius pacti-
onis obſeruaturos & completuros. Simile etiam
iuſiurandum à Catholico Rege poſt trimeſtre,

Anno 1598. aut cùm fuerit requiſitus pręſtabitur. In quarum rerum fidem dicti delegati huic pactioni nomina ſua ſubſcripſerunt Veruini in Veromāduis poſtridie Calendas Maij anno milleſimo, quingenteſimo, nonageſimo octauo.

Comitia Ratisbonē-ſia. Amiſſis Iaurino & Agria, Cæſar, quod quanto in diſcrimine non ſua tantum regna, verùm etiam vniuerſa Reſpublica Chriſtiana verſarentur facile intelligeret, comitia Ratisbonam indicit: miſſo eò cum mandatis Matthia fratre; cum magno prudentiſſimorum virorum comitatu. Ibi Ordinum legatis (pauci enim principes, alij alijs de cauſſis venerant) 20. Decēbris hęc ferè mandata ſunt expo-

Cæſaris poſtulata. ſita. Primùm, expenderent ſecum, quantam pecuniæ vim ſuperiorum annorum & in milites ſtipendia, & in bellicos omnis generis apparatus impenſæ extraordinariæ, abſumpſiſſent, quibuſcū ſi Principum auxilia conferantur, mirabile viſum iri conſiderantibus, quàm paruis opibus maximæ crudeliſſimorum hoſtium vires, & infenſiſſimi conatus hactenus fuerint repreſſi. Enimuerò & magnam de Imperij, quam vocant, matricula factam eſſe diminutionem, & promiſſa auxilia à non paucis malignè conferri. Inde factum, vt in magnis rei pecuniariæ anguſtijs, vix parum aliquid, quod operæ precium eſſet, potuerit confici: hancque ad ſuperiores victorias hoſti vel maximam fuiſſe occaſionem. Nam & multò minores eſſe copias, quàm quibus aperti certaminis alea contra tantam hoſtium multitudinem committi poſſet: & quod æſtiuis tantum menſibus ſub ſignis miles haberetur, multas plerumque rei prę clarè gerendæ elabi occaſiones. Aeſtate enim, vt in locis impeditis, & paludoſis, atque etiam hoſtilium copiarum plenis, ad ſum-

mam rei nihil, aut parum admodum profici poſſe: contra hyeme, vbi iam omnia gelu obriguerunt, pabuli inopia vel ad interiora regionum compulſis, vel in ſuos nidos incluſis hoſtibus; multas vtiliter ſuſcipi perficique poſſe expeditiones. Quàm incommodum verò illud exiſtiment, milites toties conſcribi, dimitti: qui & ciuibus, quà iter faciunt, graues plerumque ſint, & ad rem militarem parum vtiles. Inexercitatos enim primum, locorumque ignaros, vbi iam inibi ſint, & armorum aliquem vſum habeant, mutuoque contubernio adſueuerint, exauctorari. Ita pro veteranis tyronum exercitum ſemper haberi. Diſpicerent ergo num ſatius eſſet rationē aliquam excogitare, qua ſtipendia continuarentur, nec tot ſumptus in conducendo nouo, eoque, vt plurimùm, non optimo milite malè collocarentur. Quamquam, quid hac in re optimum factu ſit, vix paulò prudentiorem quemquam latere poſſit. Repeterent modò memoria illud tempus, quum Matthias Coruinus Vngariæ rex, parua quidem, ſed lectiſſima fortiſſimorum militum manu, quam ab armorum colore Nigram appellabant, ingenteis ſæpè Turcarum exercitus fuderit, fugauerit, proſtrauerit; Vngariæque ſecuritatē, quoad vixit, pepererit. Quod exemplū ſi reuocetur nec in paucos tantùm menſes, vt hactenus, ſed ad minimum, in quinquennium exercitus alatur: facile fore & hoſtem temporum momenta captando nec opinantem aggredi; & copijs in omnem euentum paratis, vndiq; laceſſere atque vrgere. Neque verò hanc Cæſareæ Maieſtatis petitionem eò pertinere, vt Imperij ſtatus (quorū hæc e mera voluntate atque arbitrio pendeant) idem in futurum præſtandi neceſſitate conſtringere velit; Anno 1598.

Anno ſed vt, expenſis periculis, non communi tantùm
1598. ſaluti, ſed etiam ſuæ quiſque ſecuritati proſpicerent, quarum vtraque hac in conſultatione agerentur. Neque enim obſcurum eſſe quid Turcarum tyrānus moliatur, vt ſcilicet conſumptis miſeræ Vngariæ reliquijs (cuius propugnaculis tutę hactenus fuerint Imperij regiones) vniuerſam Europam ſuperbiſſimo ſuo dominatui ſubijciat, & a ſtirpe ſublatis nobiliorib' familijs Chriſtiana religione exterminata, execrandas ſuperſtitiones cum immaniſſima barbarie coniunctas, longè latéque propaget. Sed Dei benignitate, Principum auxilijs, Cæſaris vigilantia & ſtudio non modò, hactenus eâ ſpe deiectum, verùm etiam ita coercitum eſſe, vt ex eo tempore, quo rerum in Vngaria Auſtriaca familia potita eſt, res eius nunquam magis fuerint accisæ, nec inſigniores victorias Chriſtiani ab hoſtibus reportârint. Tanto ergo magis fremere, incluſum; omniáque conuellere tentantem, quà vi, quà fraude & perfidia pugnare. Cæſarem quidem vt hactenus tam iuſtum & neceſſarium bellū ſumma cum ſollicitudine procurârit, inque id vniuerſas penè regnorum ſuorum facultates effuderit: ita porrò nullum boni principis, patriæque patris officium prætermiſſurum: eundē ab Ordinibus ſperare facturos omnia quibus & ſuum in rem Chriſtianam amorem, & pium erga Cæſareā maieſtatem adfectum teſtentur. Summa petitionis fuit, vt quinque proximis annis ſingulis tricenûm menſiū auxilia Status penderēt: duodecim peditū, quatuor equitū millia parata haberēt, quibus velut ſubſidiaria cohorte, & exercitus ſuppleri, & fortè offenſione accepta (vt ſunt incerta belli) ingruenti periculo obuiā iri, parta verò victoria, hoſtibus inſiſti,

ac

ac bellum latius ſpargi poſſet. Ab iiſdem Statibus Anno
petitũ, vt Viennæ, & hoſtibus vicinæ, & neceſſario 1598.
ad defenſionem apparatu tot expeditionibus nudatæ, curam gerere vellent: qua expugnatâ, dubiũ nemini eſſe, quin hoſti proclíuia omnia ſint futura id tamẽ omne, quid quãtũ quiſq; tribuere vellent, arbitrio ipſorũ permiſſum. Secũdũ hæc, Martinus Epiſcopus Segonienſis, exhibito legationis ſuæ diplomate, ad Imperij ſenatũ verba fecit; multa de Turcarũ immanitate cõqueſtus, ac dolẽter admodum Stiriæ, Carinthiæ ac Carnioliç regionum, quarũ legatũ agebat, miſerias deplorãs, opẽq; Imperij rebus pœnè perditis expoſcens. Poſt aliquot dierũ diſceptationẽ, Cæſari triginta, Stirijs & finitimis *Ordinum*
duorũ menſiũ auxilia ſunt decreta: ad illud item *decretum.*
quod de ſubſidijs petitum fuerat, aſſenſus eſt præ- *Balæna Hol-*
bitus. Poſtridie Calendas Februarij prægrandis *landico li-*
balæna inter Scueringam & Catuicũ, Hollandiæ *tori appulſa*
pagos, ſeptẽtrionali Oceano adſitos, in litus eiecta, multis hominum millib⁹ diu ſpectaculo fuit. Lõgũ id mõſtrũ fuit pedes quinquaginta duos. Interſtitiũ à labro oris ſuperiori ad oculos, denos-quinos pedes explebat. Ab oculis inde ad brãchias quatuor ſpeciũ interuallũ patebat. Inferior mandibula ſeptẽ pedes lõga, & pro reliqua corporis proportione gracilis admodũ erat, vtrimque dẽtibus eboris candorẽ præ ſe ferẽtibus, iiſq; obtuſis valde, adinſtar oui, armata. Cauda, quæ latiſſima erat, ternos denos pedes cõplectebatur. Craſſities incognita tam ãſtuq; & corporis moles arenæ q̃ altiſſime impreſſa iaceret, & teterrim⁹ odor nõ tantũ proprè adſtãtes, ſed & eminus veniẽtes adflaret atq; abigeret. Portẽti loco hæc res (q̃ tamẽ in maritimis locis nõ inſolẽs) habita multis ſermonib⁹ materiem præbuit

dum

Anno 1598. dum pro ſuo quiſque ingenio alius in bonam, alius in malam partem omen interpretatur. Nos et non temerè hæc interdum fieri lubenter fatemur: ita ſapientia ſua abuti eos exiſtimamus, qui ex eiuſmodi caſibus, tanquam libris Sibyllinis, futura prædicere conantur: quorum notitiam Deus ſibi ſoli reſeruauit; hominibus verò coniecturam reliquit, qua ſe & alios ſæpius ludunt. Quæ tamen ſequenti ætate conſequuta ſunt, eorum qui hæc ſuperſtitioſius accipiunt & interpretantur opinionem non nihil iuuerint: quum Hiſpanorum exercitus vniuerſus Belgicæ confœderatæ prouincias magno ſui terrore compleuit; non ſine earum per quas ductus eſt, & in quibus hybernauit regionum damno, vt poſtea dicemus.

Iaurinum recuperatũ. Vulnus Chriſtianæ rei ſuperioribus annis, Iaurino præſertim noſtrorum perfidiâ ab hoſtibus occupato, inflictum, hic annus ſi non perſanauit, leniuit certè. Quam victoriam poſt homines natos maximam, paulò lubentius deſcribimus, quam Chriſtianorum mutuis ſe vulneribus lacerantiũ furorem. Adolphus Schuartzenbergius, vir conſilio iuxta manuque promptus, adhibitis in conſcientiam ſuſcepti facinoris, viris nonnullis fortiſſimis, & rei militaris peritis, fortunam experiri, decreuerat; ac, ſi fortè, bonam Cæſareæ Maieſtati atque vniuerſæ rei Chriſtianæ operam nauare. Igitur paucis diebus in pontonibus, ſcalis, pyrobolis, alijſque rebus neceſſarijs ei negotio, conſumptis; ducum & militum, fortiſſimum quemque legit: deque Iaurini ſitu, vijs, ſemitis, portis, munitionibus, quæ neceſſaria videbantur, edoctus, non minus magno animo, quàm prudentia, ſingulari pulcherrimum facinus aggreditur. Comara profe-

ctus,

ctus, Danubium quem ponte iungi antè curauerat, cum vniuerſis copijs traijcit; præmiſſa parte equitatus, quæ iter exploraret, & obuios interciperet, ne quà de militum aduentu rumor ad hoſtem permanaret. Quum iam haud procul à Iaurino abeſſent; ibi demum militum ducibus exponit, quò ducerentur, quæq́ue rei conficiendæ eſſet ratio, edocet. Fabacurtio mandat, vt machinarum vna clathros ligneos, qui ante portam, effringat: Cauiaco negociũ datum vt maiorem (plures enim id genus machinas aduexerant) quàm poſſet occultiſſimè admoueret, eiuſq; vi foribus portę diffectis & cõminutis, aditum patefaceret. Inde locus cuiq; deſignatus, ad quẽ ſe oppido occupato reciperet. Ita militibus facilè perſuaſis vt duces ſuos ſequerentur: machinas ceterumq; inuadendæ vrbi apparatum expediri iubet; ac paulò ante lucẽ ad oppidum ducit. Sed omnis rei feliciter gerendę ratio in eo vertebatur, vt quũ mœnia ſubire clam hoſtibus non poſſent, eos aſtu eluderent. Ex Huſſaris igitur 5. Turcici idiomatis periti ſubornantur, quibus Turcarũ res ſatis cognitæ eſſent. Eos Turcę excubitores cõſpicati, inclamant, & ex militię diſciplina, cuiates ſint, rogant: Reſpondent, Buda ſe venire: pręmiſſos, qui de cõmeatibus, qui apportarẽtur, nuncium adferrent: litteras etiã ad Aaronis Alba-Iul-denſis ſponſam, aliaq; nonnulla habere; quã cõmeatibus importatis ſponſi domũ deducere in mandatis haberent. Ceterùm quũ Chriſtiani hoſtes vicina longè lateq; frequentibus excurſionibus infeſta habeant: valdè vereri, ne ſui, qui non procul iam abeſſent, cladẽ aliquã ab eis accipiant, portẽ ergo demitterent, quò ante lucem cõmeatus importari poſſent. Hoc modò Huſſari, quũ vera dice-

Anno 1598.

Anno 1597, vera dicere crederentur, facilè pro Turcis fefello-
runt. Hæc quamquam ex animi ſententia noſtris
ſuccederent: ille tamen reſtabat timor, ne quum
cœlum plurimarum ſtellarum lumine fulgeret, &
dies iam appeteret, conatus eorum è ſuperiori lo-
co à vigilibus deprehenderetur. quum ſubitò ca-
ligo denſa è Danubio aſcendens, ita cœlũ texit, vt
cuſtodibus in muro ſtãtibus pœnè omnẽ earũ re-
rum quæ infra gererentur proſpectum adimeret: tanta
etiam vis venti exorta eſt, vt facilè, quũ præſertim
noſtris aduerſus eſſet, omnẽ ſtrepitũ aduentantis
exercitus à Turcarum auribus auerterit. Hoc felici
omine, ac certo diuinæ opis indicio, noſtri in cer-
tam ſpem erecti, quam poſſunt cautiſſimè murum
oppidi ſubeũt: pontem demiſſum, præter ſpem, re-
periunt: Mox magna cum celeritate machinam ad
portam interiorem (exterior enim quod clauſa nõ
fuiſſet, ad primam noſtrorum manum patuit) ad-
mouent: Ibi demũ vigiles quid ageretur animad-
uertentes, clamorem edunt, & ſcloporum ictibus
tres è noſtris conficiunt. Sed ſerum nimis hoc fue-
rat remedium. Iam enim ingenti cum fragore por-
ta diſſilierat, aditumq́ue noſtris præbebat. Mox ef-
fuſi noſtri in vrbem milites, obuios quoſque con-
trucidant, loca munita, & tormenta capiunt, reli-
quas portas obſident, ordinibus ab expeditionis
duce deſcriptis, quàm diligentiſſimè ſeruatis. Qua-
tum captæ vrbis fuerit facies, lectori cogitandum
relinquo. Hinc Turcæ ſubito tumultu lectulis ſuis
exciti, trepidare, diſcurrere, inermes, ſeminudi ar-
ma capere; illinc noſtri pertinaciſſimè pugnantes
cædere, fugientibus inſtare; non ſexui, non ætati
parcere: puerorum heiulatibus, mulierum la-
mentis, morientium gemitibus, priuata publicaq;

quæq;

omnia circumſonare. Quinque durauit horas hic conflictus, in quo tanta contentione à Turcis pręſidiarijs pugnatum eſt, vt arma fruſtrà experti, vltrò noſtris mactandos ſe cateruatim obijcerent: in primis Baſſa, vrbi præfectus, vtraque manu acinacem vibrans, quum diu fortiſſimè ſe defendiſſet, vitam tandem vnà cum armis proiecit, cuius caput abſciſſum, in loco maximè conſpicuo poſteà defixum fuit. Non pauci, feminæ præſertim, è muris in foſſas ſubiectas ſe præcipitârunt, ibique vel aquis abſorpti, vel à noſtris, qui aditus exituſque obſeruabant, confecti perierunt. Trecenti circiter Ianitzari quum omnem exitum clauſum ſibi viderent, nec ſpes vlla in armis reliqua eſſet, in munimentum aliquod, in quo magna vis pulueris aſſeruabatur, ſeſe abdiderant. Inde quum extrahi non poſſent, & noſtri ad eos conficiendos confertim accurrerent: eorum quidam puluere incenſo, ſe ſuoſque eâdem cum hoſtibus flammâ involuit, mortiſque comites ſibi adſciuit. Parta non ſine multo noſtrorum ſanguine victoria: Schwartzenbergius prędam omnem comportari iubet; Cęſaris ſuper ea re mandatum exſpectans: qui exceptis tormentis & reliquo belli apparatu, quidquid auri, argenti, veſtium & ceterarum rerum in milites diuidi iuſſit. Fama tantæ tamque inſperatæ victorię diuulgata, vt noſtrorum animos erexit, ita Turcas vehementer debilitauit: qui quantum ad res ſuas promouendas in hoc loco ſpem poſuerint, è ſequenti inſcriptione manifeſtum eſt, quam noſtri aureis litteris Turcicis cœrulei coloris tabulæ inſculptam, eique portæ quæ Albam regalem ducit, ſuperimpoſitam inuenerunt, hoc ſenſu:

Anno 1598.

Sultan-

Anno 1598. *Sultanus Amurathes, Sultani Selymi filius, Sultani nepos, Sinani Baſſæ in maledictorum terram exercitum ducere mandauit. Hoc mandato accepto, Sinan Baſſa hanc in regionem cum exercitu venit, Deo ſic volente, maledictos concidit, eorum arma hebetauit, propugnaculum hoc expugnauit, eiq; Oſmanem Baſſam præfecit: cuius iuſſu hæc porta facta eſt. Hoc mortuo ſucceſſit Mehemet Baſſa: qui tabulam hanc cum inſcriptione hoc loco poni iuſſit: anno prophetæ Mahumeti ſupra milleſimum tertio.*

Has minas & ſuperbiam crudeliſſimorum hominum Deus optimus maximus hac vnica expeditione diſcuſſit & repreſſit, exitiumq; quod Chriſti cultoribus machinabantur, in ſua ipſorum capita conuertit. Sequentes aliquot dies captiuis recenſendis, quibus paucis belli furor pepercerat, & munitionibus reparandis conſumti. Miſſi ſtatim qui de rebus omnibus Cæſaream Maieſtatem edocerent: Palfius, Fabacurtius alijque, magnis donati præmijs, & virtutis ergò in equitum numerum allecti: Deo cum primis gratiæ actæ, indictâ in primarijs vrbibus ad omnia templa ſupplicatione, vt noſtris militibus non pugnandi tantùm inſpiraret ardorem, ſed & vim facultatemque vincendi, & tam opulenta regna tamdiu iniuſtiſſimè poſſeſſa ex immaniſſimarum belluarum faucibus eripiendi tribuere velit. Quod tu Chriſte vtinam, viuis ac videntibus nobis, faxis; huiuſque rei geſtæ gloria ad hunc potiſſimum Imperatorem, huncq; auguſtiſſimum Imperij ſenatum referatur.

Tranſyluanus cum Cæſare contrahit. Iam pridem Sigiſmundus Bathorius Tranſyluanicæ princeps ſiue tranquillioris vitæ ſpe, ſiue alia de cauſa inductus, omnibus ſuis ditionibus ceſ-

ſurum

ſurum ſe, Cæſariq́; eas traditurum, ſignificauerat, ſi Ducatus aliquis, genere ſuo dignus intra Imperij fines ſibi aſſignaretur. Hanc conditionem Cæſar ita accepit, vt Oppelienſé & Ratisbornēſem Sileſiæ Ducatus ei offerret. Miſſis igitur Epiſcopo Vutzenſi, D. Pezio, alijſque quos obuiam miſſo honeſtiſſimo equitatu Tranſyluanus excipi curauit, 4. Aprilis vtrimque pacta confirmata fuêre, Bornamiſſa verba faciente. Sexto Aprilis princeps ipſe proceribus ad ſe vocatis quum antea ſeorſum cum eis deliberaſſet, præſentibus Legatis exponit, quid inter ſe & Cæſareæ Maieſtatis Legatos actum eſſet: eos iuraméto fidelitatis ſoluit, & Cæſari porrò, quemve is præciſe ipſis vellet, parêre iubet. Vtrimque conditiones quædam fuerunt propoſitæ; quibus vltrò citroque acceptis, Tranſyluanus ad iter ſeſe parat. Vratislauiæ, alijſque in locis quà ierat, honorificè exceptus, 19. Iunij Oppeliã & Ratibornam peruenit. Ibi tum præſto fuerunt à Cæſare legati, qui ſubditos iuramento relaxarent, & in verba Tranſyluani adigerent. Haud ita diu morantis ibi Tranſyluanus, quod ei præſentia non ſatis placerent, ſibique in permutatione hac Glaucus videretur: 21. Augusti, aſſumptis duobus tantum itineris comitibus, monachi habitu, vt rumor eſt, quàm occultiſſimè Trãſyluaniam repetit & Clauſenburgum profectus coniugi ſacra facienti ſuperuenit: qua amicis verbis ſalutatã, ciuibuſque de nouo in fidem receptis, pro domino ſeſe geſſit. Inde dimiſſis in omnes partes nuncijs & miniſtris ſuos de aduentu ſuo certiores facit, vtq́; ſibi in poſterũ vt antea parêre velint, rogat: literas ad Maximilianum Auſtriacum, cui Cæſar frater prouincias has gubernandas iam dederat, mittit, hoc

Anno 1598.

in Sileſiam venit:

abit:

Anno 1598. hocargumento: Quum Oppeliæ & Ratisbori Ducatus, quos in permutatione à Cæſare accepiſſet, ditionibus ſuis nequaquam conferri poſſint iccirco magnas ſibi & graues cauſas fuiſſe in Tranſyluaniam redeundi: Iamque caput eius regionis, Clauſenburgum, tenere; reliquis etiam locis, quæ vel in poteſtate ſua manſerint, aut reuerſi imperio rurſus ſeſe ſubiecerint, cedere nec velle, nec poſſe, ſed potius omnes rationes initurum, quibus ſe ſuaque ab externa vi, ſi qua fortè vndecunque ingruat, tueri poſſit. Rogare ergò, vt iter aliquoto ſerius, quàm oportebat, inſtitutum omittere velit, ne ſibi neceſſitatem imponat, dum ſuis rebus conſulere cogatur, minus benè de ijs, quibus optimè velit, promerendi. Ceterum ſe & Cæſaris, & vniuerſæ familiæ Auſtriacæ, ſacrique Romani Imperij maieſtatem, vt hactenus, ita porrò, comiter obſeruaturum; eorumque vtilitatibus pro virili conſulturum.

Cõtractum reuocat:

Dum Tranſyluanus recipiendis locis munitioribus, ſuiſque ciuibus nouo ſacramento obſtringendis occupatur: Archidux Maximilianus currus aliquot, argento facto atque infecto, & id genus magni prætij ſupellectili onuſtos, cum parte aliqua aulici comitatus intercipit, & Caſſouiam deduci imperat. Moleſtè hoc tulit Tranſyluanus; vtque ſe vlciſceretur, Cæſaris quibuſdam procuratoribus manus injicit, tantiſper eos ſe detenturum interminatus, quoad ſua ſibi reſtituerentur. Hæc ſemina fuerunt atrociſſimi belli, quod poſtea non Sarmaticas tantùm regiones grauiſſimè concuſſit, & exercuit, ſed etiam noſtrorum vires diſtraxit, & maiorem infenſiſſimis hoſtibus peperit ſecuritatem: magno exemplo, ne conſilia ſua præcipitent iuuenes principes, eoque

contra vim ſe parat.

pedem

pedem induant, vnde referre non poſſint: ſed in- Anno
primis, ne temeritatem cumulent perfidiæ cul- 1598.
pa.

Quibus ex cauſis motus Ferrarienſis proceſſe- *Pontifex*
rit, quibus item legibus fuerit compoſitus, ſupra à *Ferrariam*
nobis eſt explicatum. Quum verò præſens rerum *cogitat* &
ſtatus Pontificis requirere videretur præſentiam:
Romæ magno ſtudio, quæ ad iter requirebantur,
prouideri cœpta ſunt. Primùm numini placando
ſupplicationes habitæ: quibus Pontifex ipſe ſep-
tem vrbis templa primaria adijt; & proceſſione fi-
nita, ad D. Mariæ diuertit, ibique Deum, diuos,
diuaſque omnes, vt iter hoc ſuum fortunare vel-
lent, eſt comprecatus. Inde tota vrbe conquiſiti,
ad impedimenta portanda equi & muli clitellarij.
Viceſimo Aprilis, Pontifex, celebratis ſacris, le-
cticam aſcendit; & per portam Angelicam elatus,
magno & ſplendidiſſimo comitatu, iter auſpica-
tur. Vrbem egreſſus, ſedecim Cardinales, quos in-
terea Romæ manere volebat, regredi iubet: ipſe
paucis diebus magnis itineribus Narniam perue-
nit: vbi magna cum pompa triumphantis in mo-
dum exceptus, templum ad eius itineris memori-
am exſtrui iubet, annuis prouentibus ad alendos
ſacerdotes ex Apoſtolica Camera adſignatis. Ma-
ceratæ, languor Pontificem biduum detinuit. Igi-
tur pro ſalute eius vota facta: & apertis carceribus
captiui omnes emiſſi. Lauretum inde peruentum;
vbi Pontifex magno cum hominum concurſu &
applauſu exceptus, poſtridiè in celeberrimo eius
loci ſacello ſacrũ peregit. Anconę 26. Aprilis Vene-
tæ triremes ei præſtò fuerũt: inde per agrũ Vrbino-
tẽ ab ipſo Duce deduct⁹, ad Riminũ in Cæſarẽ, &

Poſteaquam filiam noſtram chariſſimam cum Alberto Archiduce matrimonio copulare decreuimus, quod eas nuptias ad vniuerſæ Chriſtianæ Reipublicæ quietem & commodum maximopere pertinere, intelleximus: eidem noſtræ filiæ, vt & chariſſimo noſtro nepoti & cognato, de facultatibus pro ipſorum dignitate quam liberaliſſimè proſpicere volentes, omnes noſtras Belgicas prouincias ad dictarum nuptiarum promotionem dedimus, ceſſimus, contulimus, hocq́; ipſo damus, cedimus, conferimus: Anno 1598.

I. *Hac primum lege, vt ex vi Diſpenſationis, à ſanctiſſimo Patre noſtro, Pontifice cum in finem conceſſæ, filia noſtra cum Alberto Archiduce matrimonio copuletur, ac dotis nomine prouincias Belgicas & Burgundiæ comitatum accipiat: quod matrimonio quacumque ex cauſſa impedito; donationem hanc reuocamus, ceſſionemq́ue hanc pro nō facta volumus haberi.*

Conditiones matrimonii inter Albertum Archiducē, & Iſabellā Infantem.

II. *Hac item lege, vt qui ex hoc matrimonio naſcentur liberorum maiores natu minoribus, maſculi feminis præferantur; eaq́; prærogatiua de manu in manum traditam vniuerſarum prouinciarum hæreditatem accipiant, omni vel diuellendi eas, vel alienandi facultate adempta. Cui illud addimus, natos à filio & filia primogenitis, patruo, auunculo, ceterisq́; in tranſuerſa linea, potiores habendos.*

III. *Hac item lege, vt ſi fortè ſterile fuerit hoc matrimonium, aut liberi ex eo nati, mortuo coniugum altero, viuere deſierint, ceſſio hæc ſiue tranſportatio vigorem omnem amittat. Quo in caſu ſi filia noſtra vidua permanere voluerit: ſua ei legitima pars tam*

 ex hæ-

Anno 1598.

ex bonis paternis, quàm dote materna adſignator. Si Archidux Albertus filiæ noſtræ ſuperſtes fuerit: dictarum prouinciarum adminiſtrationem eius nomine, ad quem earum hęreditas deuoluta fuerit, quoad viuit obtineto.

IV. Quod ſi hæredes alterutrius ſexus è linea deſcendente, nulli procreati fuerint, ita vt nemo ad quem eo iure pertineat hęreditas, ſit ſuperſtes: vniuerſas prouincias ad Hiſpaniarum regem, qui à nobis deſcenderit, redire iubemus: cui vel quibus hoc ipſo ratam volumus eſſe donationem.

V. Nullum item nec filiæ noſtræ, nec quibuſcunq; ad prædictam hęreditatem vel ſucceſsionem vocatis, vel diſtrahendi prouincias, vel donandi, vel quoquo modo in alium transferēdi, ſine noſtro vel ſucceſſoris noſtri expreſſo conſenſu, ius eſto

VI. Quæcunq; fœmina Belgicarū prouinciarum domina fuerit: Hiſpaniarum regis vel eius filij qui ... erit matrimonium ſequi teneatur; præcedente ... mē, ſi opus ſit, diſpenſatione. Quod ſi ea nubere vel noluerit, vel non poſsit: eam in cuiuſquam matrimonium coire, aut quidquam ex prouincijs datis nomine ... rum conferre, nobis vel hęrede noſtro non aſſentientibus vetamus. Quod ſi ſecus fiat, quæcunq; à nobis ... hoc vel conceſſa ſunt, ad hęredes noſtros recidant, ... aliter quàm ſi præſens donatio, ceſsio, vel tranſportatio nunquam fuiſſet facta.

VII. Hac item lege, vt quicunq; dictarū prouinciarum principatum tenuerint, filijs vel filiabus ſuis ... noſtro, aut hęredum noſtrorum, Hiſpaniæ regum, conſilio & aſſenſu vxores maritoſue dare teneantur

Nulli

VIII. *Filiæ item noſtræ, eius marito, omnibusq; eorũ ſucceſſoribus, ad quos Belgicarũ regionũ poſſeſſio deuoluetur, nullũ ius eſto, ſubditis permittenti ad Indias tàm orientales quàm occidentales, quocumq; ſub prætextu, nauigare, multò minus negociari: quod ſi fecerint, donatione hac excidiſſe eos pronunciamus. Quod ſi ſubditorum aliquis, ipſis vel inuitis vel neſcientibus facere id auſus fuerit: non bonis tantùm multator, ſed etiam capite plectitor.* Anno 1598.

IX. *Si Albertus Archidux filia noſtra, ſuſceptis ex ea liberis ſuperuixerit: omnium bonorum, quæ ad pupillos pertinent, tutelæ nomine penes eũ adminiſtratio eſto. Inſuper earum omnium regionum vſumfructum, quoad vixerit, ſibi habeto: ita tamen vt dignam ipſorum genere educationem alimentationemq; eis præſtet; vtq; maximo natu, ſiue filio ſiue filiæ, Ducatum Luxẽburgicum, cum Chineæ Comitatu, quæq; iis annexa, cedet ac tradet, quos, viuo patre, teneat, eodemq; è viuis ſublato, vniuerſarum prouinciarum, vtpote legitimus hęres, capiat poſſeſſionem. Quod tamen ita intelligi volumus, vt de quo modò diximus, vſusfructus, ad ſolum Archiducẽ Albertũ pertineat; neq; idẽ iuris ab aliis aut p̃dicti Archiducis hęredibus prętendi queat.*

X. *Hanc etiam legem noſtris dicimus, eamq; præ ceteris ſanctam & inuiolatam haberi volumus, vt omnes matrimonii huius liberi religionem Catholicam, ex decreto Romanæ Eccleſiæ, colant atq; amplectantur, in eaq; ad extremum vſq; vitæ ſpiritum perſeuerent. Quem in finem, antequam vllam Reipublicæ partem capeſſant, ſolemni iuramento, his verbis concepto ſeſe obſtringent. Ego iuro ad ſancta Dei Euangelia,*

Anno 1598.

quod ſemper vſque ad extremum vitæ meæ ſpiritum ſacroſanctam fidem Catholicam, quam tenet, docet & prædicat S. Catholica & Apoſtolica Romana Eccleſia, communis Eccleſiarum mater & magiſtra, conſtanter profitebor, & fideliter firmiterq; credam, & veraciter tenebo, ac etiam à meis ſubditis teneri, doceri & prædicari, quantum in me erit, curabo. Sic me Deus adiuuet, & hæc S. Dei Euangelia. Quod ſi quis (quod Deus clementer auertat!) prædictarum regionum hæres à Catholica Romana deficiat Eccleſia, inq; hæreſim prolabatur; ac talis (hæreticus ſcilicet) à ſanctiſſimo domino noſtro Papa fuerit proclamatus: eum omni adminiſtratione poſſeſſione, proprietate ſæpe dictarum prouinciarum deiectum volumus & priuatum, proq́ue mortuo haberi, ſubditos etiam obedire ei vlla in re vetamus: quibus tum imperabit ſanguine proximus ex ea ſtirpe, idemq; Catholicus princeps.

XI. *Quumq; id vnicè in votis habeamus idq; æquitati omninò & naturæ conſentaneum ſit, vt inter Hiſpaniæ regna noſtra, & prædictas prouincias & qui vtrimque à nobis orti ſunt. ſucceſſores, pax firma & ſtabilis, & æterna ſit amicitia: eorum erit, qui futuro tempore & Belgij & Burgundiæ dominium hæreditario iure acquirent, quæ præcedenti articulo perſcripta ſunt, approbare & confirmare.*

XII. *His omnibus & ſingulis ſuprà poſitis legibus quia omnino morem geri ſatiſq; fieri volumus: Iſabella-Claræ-Eugeniæ, filiæ noſtræ cariſſimæ, dotis nomine dedimus, ceſſimus, trāſportauimus, donauimus hocq́ue ipſo damus, cedimus, tranſportamus, donamus*

omnes

omnes Belgicas noſtras regiones, itemq́; Burgundiæ & Anno
Carolaſij Comitatus, cum omnibus Principatibus, 1598.
Ducatibus, Marchionatibus, Comitatibus, Baronatibus, Dominatibus, ciuitatibus, caſtellis: cum omnibus item regalibus, feudis; Eccleſiaſtica & ſeculari iurisdictione, dignitatibus, ornamentis, munijs, bonis, reditibus, vectigalibus, fructibus, confiſcationibus, mulctis, ſeruitutibus, vſufructu, iure patronatus, omnibus deniq; prærogatiuis, priuilegijs, honoribus, iure, quod in eas prouincias omnes & ſingulas habuimus, cedimus; eaq; omnia a filia noſtra, vti à nobis poſſeſſa & vſurpata ſunt, poſſideri & vſurpari volumus: cui voluntati noſtræ neq; vllum præſentis ſcripturæ vitiū (ſi quod fortè irrepſerit) vitium obſtabit: hactenus tamen vt & ſuperiora omnia capita, & præter ea, quæ à patre noſtro, glorioſiſſimæ memoriæ anno milleſimo, quingēteſimo, vndequinquageſimo, menſe Nouembri, ſancita ſunt, exactè ſeruentur: quorum vno illud continetur, vt ne cui prædictas Belgicæ prouincias, quibuſcunq; de cauſis, quocunq; modo vel ratione, diſiungere liceat aut ſeparare. Volumus etiam, idq́ue hac ſcriptura fieri iubemus, vt filia noſtra & futurus eius maritus Archidux Albertus omne æs alienum, quo vel à nobis vel prædeceſſore noſtro Imperatore Carolo, patrimonium noſtrum in Belgicæ prouincijs & Burgundia grauatum eſt, exſoluant, itemq́; ratas omnes, quæ vel à nobis vel patre noſtro in quaſcūq; perſonas factæ ſunt, habeant donationes. His igitur conditionibus filiam noſtram, Infantem, Belgicarum prouinciarum, Burgundiæ, Carolaſij, dominam pronunciamus, declaramus, nuncupamus: ac præter ſingularum dictarum

Anno 1598. *prouinciarum titulos, Burgundiæ etiam Ducatus titulum vſurpandi ius concedimus: (quem eundem tamen, vt & ius omne, quod in modò dictum nobis competit Ducatum; ſpeciatim verò ſummam aurei velleris, de eo in poſterum pro noſtro arbitrio ſtatuendi poteſtatem nobis etiam & filio noſtro Hiſpaniarum principi, quoad nobis videbitur, retinemus, & excipimus) poteſtatem ei inſuper damus abſolutam & irreuocabilem plenariæ poſſeſsionis omnium ſuprà dictarum regionum vel ſuo vel futuri mariti nomine capienda, comitiorum habendorum moderandorumque, prout conſultiſsimum ei videbitur, iuramenti ſubditis præſtandi, ab iiſque accipiendi; omnium denique faciendorum, quæ ab iis, qui prædictos principatus ineunt, fieri ſolent & debent.*

Interea verò dum hæc confiunt, & tantiſper quoad confecta fuerint, rerum ſummam in noſtra volumus eſſe manu. Et quò hęc ad eorum omnium quorum intereſt perueniant notitiam: hoc apertum diploma, voluntatis noſtrę teſtimonium, filię noſtrę prędictę exhiberi & tradi iubemus: cui eidem magiſtratuum creandorum, legendorum iudicum, conſtituendi ærarij, omnia deniq; ſummi magiſtratus munia vſurpandi, vti à nobis vſurpata ſunt, vel vſurpari potuiſſent, facultas eſto: ita tamen vt quę ſupra fieri iuſsimus, ea omnia & ſingula damnâs ſit facere. Atque hunc in finem omnes Epiſcopos, Abbates, Pręlatos alioſq; e ſacerdotum ordine: omnes item Duces, Principes, Marchiones, Comites, Barones, Gubernatores, Chiliarchas, Centuriones: omnes item Collegiorum pręſides, Cãcellarios, iuri dicundo præfectos, comarchos, ſilentiarios

tiarios, arcium, aut quorumuis oppidorum cuſtodes, equites, clientes, ciues, inquilinos Belgicarum prouinciarum, Burgundiæ, & Carolęſÿ, iuramento fidelitatis & obſequij, ſacramentoq́, quo nobis obſtricti tenebantur, exſoluimus: vtque Infantem filiam noſtram, eiuſque futurum maritum pro legitimis dominis agnoſcant, habeant, colant, reuereantur, in verba eorum iurent, omnia denique faciant, quę bonorum ſubditorum eſt facere, mandamus. Atque vt ne quid omnino ſit quod Donationis huius Ceßioni vel Tranſportationi obſtare poßit: ſcientes, volentes, ex regię poteſtatis plenitudine, qua in hoc vti viſum nobis eſt, derogamus omnibus legibus, conſtitutionibus, conſuetudinibus, & quæcumque huic noſtro facto repugnare & contrauenire videntur. Eſt enim hęc animi noſtri ſententia, & liquida voluntas. Vtque his omnibus quęcumque hic perſcripta ſunt, pondus, fides & auctoritas addatur; manu noſtra ſubſcripſimus, ſignumque noſtrum imprimi, & in acta referri iußimus: &c. Actum Madritij Caſtulonum, 6. Maij, MDXCIIX. Anno 1598.

His ita, vti iam diximus, confectis: matrimonioque in has leges inter Archiducem Albertum & Iſabellam Hiſpaniarum Infantē contracto, fratris ſuper ea re conſenſus fuit requiſitus. Is ſorori vnicè gratificari cupiens, ſtatim præſentes litteras expediri iubet.

Philippus, DEI gratia, Princeps, filius vnicus & hæres Hiſpaniarum, regionum, & dominiorum Philippi II. regis, domini ac patris noſtri, vniuerſis præſentibus & futuris, haſce litteras lectu- *Approbatur donatio Iſabellæ à patre facta, per fratrē Principem.*

Anno 1598

lecturis,aut legi audituris. Quandoquidem dominus ac pater noſter, Infantem ſereniſſimam, Claram Eugeniam, ſororem noſtram chariſſimam, Archiduci Alberto, auunculo & cognato noſtro, nuptam dare decreuit,& eidem ob graues ſeriaſq; boni publici cauſas,maximè verò, ad quietem & tranquillitatem Belgicarum regionum reſtituendam & promouendam,noſtramq; ſororem pro dignitate eius eximia & meritis ornandam & cohoneſtandam, Belgicas, Burgundicaſq; dominij prouincias de noſtro conſenſu, ſtatuit: notum facimus, Nos rebus ſupradictis vniuerſis & ſingulis conſideratis, expenſo etiam communi Chriſtiani orbis bono inde prouenturo, & amore ſingulari quo dictam noſtram ſororem, vti par eſt, ob multa & magna eius in nos merita, proſequimur inducti: eadem laudamus, approbamus, & rata habemus,per hanc noſtram ſcripturam, non obſtante quocunque detrimento, quod vel nobis, vel ſucceſſoribus noſtris, nunc vel poſterius exiſtere inde queat. Et eadem de cauſa aſſentimur & concedimus, vt dictæ prouinciæ Belgicæ cum Burgundiæ & Carolæſij Comitatibus in rem ſororis noſtræ cedantur,transferãtur,& donentur, eo modo quo pater noſter eas ceſſit & donauit, aut quo fieri poteſt optimo,firmiſſimoque: Atque ad maiorem fidem, corroborationem, & ſtabilitatẽ eorum, quæ pater noſter de iiſdem in fauorem ſororis noſtræ diſpoſuit & decreuit: nos ſimiliter, ſi neceſſe eſt, in fauorem eiuſdem,eadem forma & modo, vltrò ac ſponte noſtra, re nulla cogente, aut vim adhibente,ſine fraude & dolo, nec auctoritate, aut reuerentia paterna moti,neque ſuſpicione vel metu,nec iuris, vel facti ignorantia, diſponimus

& a-

& ſtatuimus. Eſt enim ſententia noſtra & volun- Anno 1598.
tas, vt dictæ prouinciæ ad dilectam ſororem noſtram, Infantem, Iſabellam Claram Eugeniam, eiuſque ſucceſſores pertineant, iuxta dictam patris noſtri diſpoſitionem. Quod vt plenum & integrũ effectum conſequatur, & in perpetuum firmum ſit & ſtabile; omni beneficio, quod vel nobis, vel illi de iure competere, aut his aduerſandi materiam dare poteſt, in fauorem ſororis noſtræ, noſtro & ſucceſſorum noſtrorum nomine, reſtitutioni etiam in integrum hoc ipſo renunciamus. Certa ſiquidem & determinata noſtra voluntas eſt, ne res vlla contra hanc donationem, conceſſionem & translationem dictarum prouinciarum forma & modo ſupradictis factam, vim habeat vllam. Quapropter iuramentum, tactis manu noſtra ſacrotanctis Euangelijs, diximus & præſtitimus, nos ea obſeruaturos, præſtituros, completuros, & exactè obſeruari, præſtari, & compleri facturos, nullaque excuſatione vel exceptione vſuros, aut quemquã noſtro nomine vti permiſſuros. Pro qua re fidem noſtram, vt principis veracis, interponimus; promittimuſque daturos nos operam, vti hæc omnia, vti perſcripta ſunt, efficiantur: quia hæc, vt diximus, ſpontanea noſtra eſt & deliberata voluntas. In cuius rei fidem præſentes litteras patentes manu noſtra ſubſcriptas expediri, & per ſtatus rerum Belgicarum & Burgundicarum patris noſtri Secretarium ſubſignari iuſſimus, magno regiæ Maieſtatis ſigillo funiculis aureis appenſo, præſentibus teſtibus in eam rem vocatis, D. Gomeſio de Auila, Marchione de Velada iuuentutis noſtræ moderatore, magnoq; œconomo noſtro: D. Chriſtophoro de Mora, Comite caſtri Rodericij, magno militiæ

Anno 1598.

tiæ Alcantaræ Commèndatore, ſacri cubiculi re-
gij corporiſq́; cuſtode: D. Ioã. de Idiaques, magno
Legionis Cõmendatore, conſilij, ꝙ Status vocant,
ſenatoribus: & D. Nicolao Damãtio equite, qui &
ipſe à conſilijs Status eſt, & Sigillorũ regiorum ad
prouìncias Belgicas & Burgundicas ſpectantiũ cu-
ſtos, ac Brabantiæ Ducatus Cancellarius, &c.

Belgici ac Burgundici Principatus ceſſionem
hoc modo à rege patre factam, à principe filio ap-
probatã, Infãs Hiſpaniarũ ſtatim acceptauit, ratam
habuit, hanc in formam concepto Inſtrumento.

Iſabella-Clara-Eugenia, Dei gratia, Hiſpaniarũ
Iſabella Infans ceſsionẽ. accipit. Infans, vniuerſis præſentibus, & futuris, has lite-
ras inſpecturis, vel recitatas audituris. Quemad-
modum pro affectu & amore ſingulari, quo rex
Catholicus, clementiſſimus dominus & pater no-
ſter, nos ſemper proſecutus eſt, & pro omni fauo-
re & beneficijs nobis præſtitis, iam pridẽ illi pla-
cuit, ſereniſſimo Principe Philippo fratre noſtro
aſſentiente, prouincias ſuas Belgicas & Burgundi-
cas nobis cedere, donare & concedere, ſub certis
quibuſdã legibus, &c. Notum facimus, Nos magni
vti par eſt, beneficium hoc æſtimantes, quo rex pa-
ter & princeps frater noſtri nos afficere voluerũt
& pro ipſorum ſplendore & magnitudine, ſe er-
rem noſtram munificos exhibere: eandẽ donatio-
nem, conceſſionẽ, & translationem, noſtro & ſuc-
ceſſorũ, quantum ad eos ſpectat, nomine, accepiſ-
ſe & recepiſſe, eaq́; forma ac modo, quibus de iure
id fieri poteſt, acceptare & recipere ex libera no-
ſtra & vltronea volũtate, non interueniente vllius
perſuaſione, ſine iuris & facti ignorãtia, nullo ali-
iã reſpectu, aut paterna reuerẽtia, vel metu, nos ad
onera & cõditiones quib. dictæ prouinciæ per li-
teras nobis ceſſæ, donatę, vel cõceſſæ ſunt, hac in

ptura obligantes. Quare promittimus nos iiſdem nunq̃ aduerſaturas, nec ſecus facturas, vel in vniuerſũ, vel in partẽ, in præſens, aut in poſterũ, neq; ſecus fieri cõſenſuras aut permiſſuras; ſed ea omnia obſeruaturas, & exactè executuras & cõpleturas, ſine defectu aut deminutione: immò ſi quid ſecus factum fuerit, nos pœnis in formula prædictæ Ceſſionis expreſſis, iiſq;, quæ de iure, in trãſgreſſores ſunt ſtatutæ, obnoxias ſubmittimus: vt omnibus modis ea, quæ in patẽtib⁹ literis cõtinẽtur, inuiolatè & integrè ſeruẽtur, fiãt & cõpleãtur, ex arbitrio & volũtate regis patris, & principis fratris noſtri, cui noſtrũ quoq; adiũgimus aſſenſũ. Ad maiorẽ quoq; ſecuritatẽ & firmitatẽ, omnib⁹ & quibuſcũq; iuribus & cõſuetudinib⁹ q̃ p̃dictis aduersẽtur, hac ſcriptura renũciamus, neq; quicq̃ validum eſſe volumus, niſi in euẽtum integri cõplemẽti et obſeruationis omniũ eorũ q̃ in p̃dictis literis patẽtibus sũt expreſſa. Præterea cõſiderato beneficio et fauore, à patre noſtro, et principe fratre nobis præſtito, nobiſq; ſatisfactũ eſſe cognoſcẽtes, plus q̃ ex rata paternę hęreditatis et dotis maternę parte nobis debebatur: dictæ paternæ portioni legitimæ et doti maternę renũciauimus et renunciamus expreſsè per præſentes, et non vltrà, idq; in patris noſtri et Principis fratris fauorẽ: ita vt eã ob cauſã nihil petere poſſimus, niſi in caſu expreſſo, quẽ patri declarare placuit in dictarũ ꝓuinciarũ donatione, cõceſſione, translatione nobis facta. Iuramus deniq; per ſacroſãcta Dei Euãgelia, quæ manu noſtra tetigimus, nos neq; ab iis, q̃ hac acceptationis noſtrę teſtificatione cõphẽdũtur, nec in parte eorũdẽ, nec p̃ſenti, nec futuro tẽpore, quacũq; de cauſa, quocumq; modo, diſceſſuras, aut ſecus aliquid facturas. In quorum fidem præſentes has litteras

Anno 1598.

Anno 1598. fieri, manu noſtra ſubſcriptas, & per Secretarium Status Regis, patris noſtri, quo in Belgicis ac Burgundicis rebus vtitur, ſubſignari, magnoque regio ſigillo communiri fecimus, præſentibus & ad teſtimonium vocatis iiſdem qui ſupra ſunt ſcripti, &cæt.

Literis his publicis ita confectis: regis filius venerabundus patris manum exoſculatur, eique pro beneuolentia ſuam erga ſororem, meritiſque gratias agit: inde ad Infantem cōuerſus, ei de eo quod factum erat gratulatur, multa bona precatus. Idem deinde ab Infante factum. Sequens veſper per ludum & lætitiam ab aulicis tranſactus: quam tamen regis valetudo nonnihil turbauit. Biduo poſt, qui octauus erat Maij, in aulam venit Imperatrix, regis ſoror, eademque Alberti Archiducis mater, comitantibus Legato Imperatoris, Marchione de Vellada, Christophoro de Mora, Ioanne Didiaco, aliiſque: quibus præſentibus, Hiſpaniarum Infans Iſabella Clara Eugenia Alberto Archiduci, pro quo mater ſtipulabatur, abſenti deſponderetur. Cærimoniis peractis, noua nupta cum amita, eademque ſocru iam ſua, amiciſſimè congreditur, & oſculo excepta dimittitur. Tranſlato in Infantem rerum Belgicarum dominio, quas tum Albertus pro rege adminiſtrabat: publicum diploma ab Infante ad ſponſum ex Hiſpania mittitur, quo is ad capiendam poſſeſſionem conſtituitur, hac forma:

Inſtrumētum procuratorium Iſabellæ ad Albertum. Iſabella Clara Eugenia, Dei gratia Hiſpaniarum Infans, Dux Burgundiæ, Lotharingiæ, Brabantiæ, Limburgi, Luxemburgi & Geldriæ, Comes Flandriæ, Artehiæ & Burgundiæ, Palatina etiam Hannoniæ, Hollandiæ, Selandiæ, Namurci & Zutphoniæ; Marchio S.R. Imperii, Domina Friſiæ, Salinarum

ni & Machliniæ, ciuitatis & ditionis Vltraiectinę, Trans Iſalanæ, & Groningæ: Vniuerſis & ſingulis præſentibus & futuris, qui vel ipſi litteras has legent, vel legi audient. Quandoquidem reipublicæ Chriſtianæ bono, & priuato Belgicarum prouinciarum commodo, aliiſque de cauſſis, regi, domino ac patri meo viſum eſt, ad promotionem futuri noſtri matrimonij cum Alberto Archiduce, cognato noſtro chariſſimo, præcedente Pontificis maximi diſpenſatione, & Principe potentiſſimo, Philippo, fratre noſtro, conſentiente, approbante & ratum habente, vniuerſas Belgij & Burgundiæ ditiones nobis cedere, donare & conferre, iuxta publicarũ litterarum, ipſorum manibus ſignatarũ, & pridie Nonas & Maij expeditarum tenorem; nobis quoque, vti liquet ex eodem diplomate, eam donationem ceſſionemque acceptantibus, vt eæ Belgicæ & Burgundicæ prouinciæ à nobis, hęredibus & ſucceſſoribus noſtris habeantur, retineantur, & ea forma, modo, & conditionibus, quæ in prædictis literis publicis expreſſæ ſunt, poſſideãtur: data quoque & conceſſa nobis facultate, abſoluta & irreuocabili poteſtatē, vt priuata auctoritate noſtra, nulla alia permiſſione requiſita, per nos vel noſtro nomine, per futurum maritum noſtrum Archiducem Albertum, miſſo ei procuratorio, dictarum Belgicarum prouinciarum, & Comitatus Burgundiæ ac Carolæſij integram plenamq; poſſeſſionem capere & apprehendere poſſemus, & in eo negocio omnia gerere & facere, quæ in dicto diplomate publico continentur: notum facimus, nos ob cauſſas ſuprà recenſitas, & vt regiæ voluntati in omnibus obſequamur, eaq; omnia pręſtemus, quæ ante noſtram in Belgium profectionē

Anno 1598.

Anno 1598. fieri omnino debent, ex certa noſtra ſcientia & poteſtatis plenitudine, auctoritatem & mandatum abſolutum & irreuocabile, cum omni facultate generali & ſpeciali, dediſſe, conceſſiſſe, & per præſentes literas dare & concedere marito noſtro futuro Archiduci Alberto, vt noſtro nomine, & ex parte noſtra, per ſe, vel per alium, quem ſubſtituet, prout ipſi videbitur, virtute præſentium, ſemel aut ſæpius, vniuerſa & ſingula faciat, quæ nomine noſtro & ex parte noſtra, de prouincijs Belgij omnibus, & Comitatu Burgundiæ & Carolæſij generaliter & per Ordines ſingularum prouinciarum requiruntur & neceſſaria erunt, ad capiendam, apprehendēdā, habendam & tenendam noſtro nomine integram, realem, plenamque poſſeſſionem omnium & ſingularum dictarum prouinciarum, omniumque rerum dependentium, vt integrè, pacificè, & ſine contradictione aut impedimento ijſdem frui poſſimus: Ad Ordines prouinciarum generales vel priuatos conuocandos & congregandos, ad præſtanda noſtro nomine iuramenta requiſita, & ad eadem ab Ordinibus alijſque recipienda, pro conſuetudine; & ad omnia facienda & exſequenda, quæ in ijs rebus perſonaliter præſentes facere & exſequi poſſemus: etiamſi aliquid amplius foret quod mandatum requireret magis ſpeciale & reſtrictius, quàm quod his litteris continetur. Quocirca verbo Principis, & quantum noſtri honoris exiſtimationem ſaluam eſſe cupimus, ſpondemus & promittimus, nos gratum, firmum, ratumque habituras, obſeruaturas, ac vt obſeruentur curaturas, & bona fide impleturas in perpetuum, quicquid per dictum Archiducem Albertum futurum maritum noſtrum, ac per eos, quos ſibi ipſe ſubſtituet

ſtituet, aut ex vi huius diplomatis iam ſubſtituti ſunt, quantum ad realem, plenamque prouinciarum Belgicarum & Burgundicarum poſſeſſionem, ſub forma & modo ſuprà in publico ceſſionis, donationis, tranſlationiſue diplomate, ad quod nos referimus, expreſſis, actum, geſtum, & confectum fuerit: quibus etiam rebus nunquam aduerſabimur nec directè, aut indirectè quemquam aduerſari vllo modo patiemur. Ita enim fieri nobis placet. &c. Madricij prid. Calendas Iunij CIϽ. IϽ. IIC. Anno 1598.

His mandatis acceptis; Archidux Albertus Ordinum omnium comitia ad 17. Cal. Septemb. indicit, quibus de voluntate regis cognoſceretur, atque interim de ſtatu prouinciarum componendo ageretur. Eorum quis euentus fuerit, paulò poſt à nobis dicetur.

Angliæ regina cum ordinibus Belgicis cõfederatis agit.

Facta inter Hiſpaniæ & Galliæ reges pace: multus de ea quoque in Anglia paſſim rumor ferebatur, omnium animis in earum rerum, quæ tum tractabantur, euentum erectis. Nam & regina Angliæ Belgicarum prouinciarum traditionem ſuſpectam habebat: & à federe diuulſo iam Gallorum rege, vt in vnam ſe omnis Hiſpanorum vis conuerteretur, metuebat. Spes tamen aliqua erat in Belgorum cõfederatorum armis: quorum vt ſententiam exquireret; Legatum ad eos miſit Franciſcum Verum, equitem notæ fortitudinis, cum his ferè mandatis: Quæ de pace inter Hiſpanos & Gallos acta eſſent, iamque agerentur, quæque ex his conſecutura eſſent proſpicientem ſe idoneum hominem in Gallias miſiſſe, ad exploranda ea, quæ ad conſeruandam PROVINCIARVM ſalutem cognitu neceſſaria eſſent; in primis illud, vtrum in ar-

Anno 1598. mis an pacificatione melior tutiorque ſpes eſſet. Oblatas ſibi pacis conditiones:eas tamen haſtenus repudiâſſe;quod tanta in re nihil ipſis inconſultis præcipitandum videretur: Galliarum interim regem ad ſui regni vtilitatem & tempora, conſilia ſua accommodâſſe. Iamque ſibi multò grauiora aduerſaria conſtituta eſſe, facilè intelligere;quod inuidia tàm atrocis & peſtilentis belli in ſolam ſe ceſſura ſit:pacem tantoperè cupiente, aut certè cupiditatem eius ſimulante Hiſpano; in quam deſinant tandē bella omnia,quæ præſertim inter Chriſtianos geruntur,neceſſe eſt. Ea de re cum Legatis ipſorum collocutam:qui cum excuſarent ſe,nihilque eorum quæ ad pacis cum Hiſpano tractationē pertinent, in mandatis habere ſe dicerent, quæſiuiſſe, ecquid de ſubſidijs & rationibus belli gerendi mandatum à ſuis accepiſſent. Quū & hic quidquam ſibi mandatum negarent: iuſtam ſibi cōquerendi fuiſſe cauſſam; quod nec pacem facere vellent,nec quibus commodè bellum hoc grauiſſimū geri poſſet,rationes in promtu haberent. Aequum enim ſibi videri,vt ſi quum alijs cauſſis, tum etiam confœderatorum commodis, quorum cauſſam prodere nollet,à pacis tractatione abduci ſe pateretur, intelligat etiam quomodo eorum opibus ad ſui aut potius communem defenſionem vti poſſit. Antea quidem non ſemel ea de re conqueſtam eſſe:reſponſum tamen,in quo acquieſcere poſſet, nullum hactenus accepiſſe. Quos ſumptus fecerit, quæ pericula, quæ odia in ſe prouocârit in Belgij libertate,rebus pœnè deploratis,vindicanda; ſcire ipſos quàm optimè: nec arbitrari quemquam tam impudentem fore, qui non maiora quam ſperauerant auxilia à ſe præſtita fateatur. Summam re-

rum, ad ſe delatam, recuſâſſe: quod tamen de ſumptibus rependendis promiſſum fuerat, accepiſſe. Anno 1598.
Non eſſe ergo vt pro numorum repræſentatione, verborum in eo tractu quærant & comminiſcantur per cauillum interpretationem: Certè meo, inquit, exemplo moniti reges haud ita facile fortunã ſuam rebus eorum miſcebunt, quos ex aliorum incommodis ſua tantùm comparare commoda animaduerterint. Proinde non quis præſens ſit rerum veſtrarum ſtatus, ſed qui olim fuerit quum ad noſtram opem tam cupidè quàm trepide confugiſtis, cogitandum vobis eſt: qui certè, vt quam leuiſſimè dicam, dubius admodum fuit & periculoſus. Et quia alterutrum faciendum eſt, vt aut pacificandi ratio cum hoſte ineatur, aut bellum ijs viribus geratur & continuetur, quæ diuina ope ſubnixæ, prope certam boni & felicis exitus ſpem præbeant: equidem non video, cur ſi hoc minus detur, illud alterũ reijcere debeã, præſertim quum prona & facilis videatur compoſitio futura. Nec enim HISPANVS quidquam mihi vi ereptum tenet: ſucceſſus verò belli inter nos geſti is fuit, vt iactandi ſe nullam habeat cauſſam. Ad bellum verò perſequendum ſi vel alia omnia inuitent; vix tamen ſinunt ærarij anguſtiæ, quod ego pœnè vniuerſum in bellum hoc effudi: cuius à vobis ſuſcepti onus quum ferre non poſſetis, mihi haud ſinè minimam eius partem impoſuiſtis. Neque verò hæc eò a me dicuntur quod cauſſæ veſtræ ſuſceptæ me pœniteat: ſed vt intelligatis, par eſſe, vt cuius opera maxime, ſecundum DEVM, in libertatem, atque adeò etiam non peſſimum ſtatum redacti, opibuſque pro veſtris vſi eſtis; ei tandem

 ali-

Anno 1598.

aliquam non verbis tantùm, ſed reipſa gratiam perſoluatis: quum alios pecunia & armis inuenitis. Equidem quantam inuidiam è bello hoc ſuſtineam: vel nuperum IMPERATORIS decretum, quo is omnes meos ciues, mercatores, Imperij finibus exegit, teſtimonio eſt: quam pacis, quæ iam procuratur, reiectio, non parum, vt credibile eſt, augebit. Interim tamen illud vobis perſuadeam velim, nullius conſilij me vobis auctorem fore, quod quidquam ſecuritati veſtræ detrahere, rebuſue nocere queat: hoc ſaltem veris & ſolidis rationibus demonſtrari cupio, tutiſſimum ſcilicet eſſe ab omni pacis tractatione abſtinere.

Hollandorum ad poſtulata Anglæ reſponſio.

Super his mandatis concilio habito; Ordines congregati, qui iam antè bellum cõtinuare, ac non modo pacem, ſed ne inducias quidem vllas facere decreuerant, ad reginam, quam & æqua poſtulare, & paci admodum fidere animaduertebant; hanc magnificam mittunt legationem, quæ eam de rebus omnibus ad pacem & bellum ſpectantibus edoceret, & debiti parte aliqua repræſentata, ad fœdus nouandum contra Hiſpanos ſollicitaret. Die 23. Iulij ad reginam introducti, legationis ſuæ capita exponunt: à qua generali accepto reſponſo, ad delectos quoſdam è primoribus ſuis fuere remiſſi. Cum quibus variam diſputationem in hæc capita fuit conuentum: Vti Contractus anno 1585. cum regina initus, exceptis quæ ad reipublicę adminiſtrationem pertinent, cetera vigorem ſuum retineat: Ordinum ſenatui vnus aliquis à regina delectus, vt antè, ita poſthac quoque interſit, qui eum de rebus omnibus, quas ſcire ipſius interſit, faciat certiorem: regina auxilia, ſi quæ Belgis præſtare velit, ex voluntate ſua moderetur; hocq; omne quod in prædicto

Co-

Contractu eſt, de ſuppetijs ferendis, irritum, niſi quantum velit, intelligatur: vti militem in Anglia Anglis ductoribus conſcribere Ordines ne prohibeantur: ſi Hiſpani, belli faciendi cauſſa in Angliam deſcenderint; Ordines quinque peditũ millia, equites quingentos auxilio mittant: Claſſi Anglicanæ ſi qua contra Hiſpanos ornetur, triginta vel quadraginta naues adiungant. Debiti ſumma ad octingẽties mille libras Anglicas fuit reducta: quarũ ſingulæ aureos habent Brabãticos decem, plus minus. Exinde ſolutioni præſtituti dies, vt ſcilicet dena quina librarum millia præſenti & proximè ſequenti annis, numerarentur; inde tricena millia quotannis, quoad bellum duraret, & debiti ſemiſſis eſſet perſoluta: de reliqua ſolutione tum ageretur, quum Angla de pace cum Hiſpanis agere vellet: mille centum quinquaginta præſidiarijs in ijs locis, quæ hypothecæ nomine Anglis tradita eſſent, ſtipendium Ordines, ceteris Angla numeraret: pars vtraque actionibus omnibus, quas altera alteri intentare poſſet, abſtineret, exceptis quas Spinola, & Horarius Palauicinus prætenderent: in ceteras verò prouincias, quæ extra fœdus eſſent, ius ſuum integrũ regina haberet. His ita rebus cõfectis, Legati adulta iam æſtate in Hollandiam redierunt. Ceterum bellum renouari, Angli nõ moleſte ferebant. Homines enim naualibus copijs inſtructiſſimi magnã ſibi & continuã veluti ꝓ certo ſpondebãt prædã; q; & naues omnes, quæ in Hiſpaniã curſũ tenerẽt, inuolare, & ſi quid rerũ vetitarũ portarent, diripere: quæ verò merces ex Hiſpanijs peterẽtur, facilè eas ab vicinis ſumere liceret. Nec verò magnoperè ſibi metuẽdã Hiſpani potẽtiã exiſtimabãt: cuius ditiones vt lõgè lateq; atque adeò

Anno 1598.

Anno 1598. per vniuerſum orbem terrarum ſparſæ ſunt, iniuriam magis opportunæ videbantur. Indiæ præſertim, è quibus non ſemel ſuos cum ingenti præda rediiſſe meminerant.

Aquiſgranenſes proſcripti.

Aquiſgranenſibus, qui ſuperioribus annis tumultuati fuerant, & nonnullos, qui minus placebant, magiſtratu deiectos, vrbe expulerant, menſe Iulio, Cæſar aqua & igni interdixit. Colonienſi & Treuerenſi Archiepiſcopis, Duci item Iuliacenſi negocium datum, vt rebelles ad parendum vi cogerent: quod ſi ad id efficiendum ſatis virium non haberent, Alberti Archiducis auxilio, qui paratum iis in locis habebat exercitum, vterentur. Ciues animis hoc inſperato ictu vehementer attoniti. Senatorum quidam, aliiq́ue, qui hoc mandato ſe præcipuè peti intelligebant, profugiunt; ceteri magiſtratu ſe abdicant; de communi tribuum ſententia, ad quas imperii ſummam magiſtratus detulerant, Lutherani concionatores profligantur. Interea Iuliacenſes, itemq́ue Limburgicæ copiæ agros omnes occupant, ex iis pecora abigunt, prædasq́ue agunt. Ciues de rebus ſuis ſolliciti, viribuſq́ue ad vim repellendam diffiſi, per internuncios Archiepiſcopum Colonienſem orant & obteſtantur, vt arbitrum ſe interponat, atque imminentem a ſe tempeſtatem auertat, tantiſper dum controuerſiæ omnes componerentur, Cæſariſq́ue & Imperii mandatis ſatisfieret. Is aſſentiẽs, cum vicinis Principibus agit, vt res ſine armis diſceptetur. Quo impetrato: exſules reſtituuntur, magiſtratus omnes Catholicis mandantur; cultus omnes religionum ad veteres Romanæ Eccleſiæ ceremonias reducuntur, his frementibus, illis in lætitiam effuſis.

De maritimis Hollandorum in Indias expeditionibus

onibus ſupra aliquid à nobis dictum eſt; quarum id fuit conſilium, vt Hiſpanis quibuſcumque poſſent rationibus vires detraherent; ſuaſque opes ex ipſorum detrimentis augerent. Ad id perficiendũ priuati quidam mercatores, inter quos præcipuus Balthaſar quidam Muſſeronius, de Comitis Mauritij, rei maritimæ præfecti, & Ordinum vniuerſorum conſenſu, naues quinque ornant, & militibus centum quinquaginta, & ducentis claſſiarijs impoſitis, ad occupandam Principis Inſulam mittũt: quod ea magnas in Indiam nauigantibus commoditates allatura videretur. Nam & nauibus ſtationem habet ſatis tutam, & vel maximæ claſſis capacem; & ipſa regio frugibus & paſcuis fęcunda eſt, amœnitate verò & fructiferarum arborum prouentu nulli cedit. Naues hæ quas diximus è portu Campverano 28. Martij egreſſæ, Auguſto demum menſe in prædictam Inſulam appulſæ ſunt, diu aduerſis tempeſtatibus iactatæ. Erat iam ante notũ inter Inſulanos, commerciorum frequentia, Muſſeronij nomen. Egreſſus igitur in terram nepos eius, incolis perſuadet, ipſum ad claſſem pręſentem eſſe Muſſeronium; velle ſuorum, qui ſæpius illic præternauigarent, eis commẽdare ſalutem. Vt adeſſent rogati honoratiſſimus quiſque, quique ijs in locis cum imperio erant, naues ingrediuntur. Lautè, honorificeque exceptis; diploma Mauritij Comitis, & Muſſeronij litteræ exhibentur, quibus cauſſa ipſorum aduentus explicabatur; ſimulque rogantur Inſulani, vt claſſi præfectis dicto audientes, inque eorum ditione & poteſtate eſſe velint. Re inopinata perculſi Inſulani, quum inſidijs ſe circumuentos cernerent, nullam ſiniſtræ voluntatis dant ſignificationem; ſed promptè in verba

Anno 1598.

Inſula Principis à Selandis occupata

Anno 1598. Muſſeronij, præeunte Iuliano Clerhagio, militum prefecto, iurant; quem Muſſeronij legitum, & prædictæ Inſulæ gubernatorem proclamant. Triduo poſt Inſulani, conſpiratione facta, magnis viribus Muſſeronianos oppugnant; à quibus, locorum, quæ iam occupauerant, commoditate fretis, non ſine cæde reiecti, ad interiora Inſulæ ſe receperũ. Muſſeroniani, vt incolarum animos, quos vi cogere difficile erat, manſuetudine delinirent; Edictũ promulgant, quo ad prioris facti impunitatẽ ſpem omnibus oſtendunt: quæ res ſeſquimenſem ipſis peperit quietem. Interea arci exſtruendæ fundamenta iaciunt: ſed quũ ſegnius aliquantò Clerhagius ageret, quàm res poſtulabat; ac ſuæ magis quàm eius, cuius vices agebat, vtilitati ſtuderet. Inſulani, ne ceruicibus ſuis iugũ imponeretur præuertendũ ſibi rati; denuò coniurant, & de munitionibus diſturbandis conſilia occultè agitant. Caput cõſpirationis fuiſſe dicitur, quidã è ſacerdotũ ordine, qui religionẽ ijs in locis procurabat. Ad eum ſiue verè, ſiue falſo inſimulatum, comprehendendum miſſi Franciſcus Fortius, Muſſeronij alter nepos, & Stephanus Quareſimus, quorum hic rerum capitaliũ iudex, ille ærarij præfectus erat conſtitutus, à domeſticis Patris Vicarij occiduntur: idem non multò poſt comprehenſus, capitis damnatur, & laqueo vitã finit. Quum iam res ad apertum bellum ſpectaret: Inſulani Antonium Meneſium, Santomæ propinquæ inſulæ, gubernatorem, in auxilium vocant: cuius viribus freti, facilem ſibi de peregrinis, ijſq; non adeò multis, promittebant victoriã. Nam & claſſiariorum magna pars morbis, è victus intemperãtia contractis, perierat; nouũ gubernatorẽ non tantũ rei malè geſtę, ſed et-

er rurſus deſerta,

iam

tam perfidiæ inſimulatū animi ægritudo confecit. In eius locū ſuffectus Strebofius quidā, tribus ſeptimanis eo honore, deinde vitā functus eſt. Amiſſis ducib⁹, & claſſiarijs multis extinctis, quū graue bellum impenderet, & ſubſidiorum ſpes longa eſſet: quidquid poſſunt in naues comportant; flammiſq; in ædificia iniectis, inſulanis damnoſiſſimæ, ſibi vero laborioſæ admodū & ſumptuoſæ expeditionis fructum, haud ita magnum, domum ſecū retulêre.

Anno 1598.

Menſe Auguſto, Angli in Hibernia non mediocrem cladē receperunt. Tironius enim caſtellum ab Anglis ad Eagum lacū, non procul ab Armaga oppido, exſtructum oppugnabat. Ad obſidionem ſoluendā miſſus, Henricus Bagnalius, quanta colligi poterat, cum manu Hibernorum caſtra benè munita præter opinionem offendit. Hiberni enim locis munitis ſe includere pro timiditatis ſigno habendū viri exiſtimant, ſpem omnē in armis poſitam habere. Angli caſtrorum oppugnationem 24 Auguſti aggreſſi, magna cum cæde ab Hibernis reijciuntur; multiſq; centurionibus deſideratis, præcipiti fuga pars Armagam, pars in locum obſeſſum ſe recipiunt: vbi fame & oppugnantium ferocia compulſi, non ita multò poſt, vitā modò & incolumitatem pacti, hoſtibus ſeſe dedunt.

Anglorum clades in Hibernia.

Comitia ad 18. Cal. Sept. Bruxellæ ab Alberto Archiduce indicta, magna Ordinum frequentiā celebrata ſunt. Initio Archiepiſcopus Machliniēſis cauſam huius cōuētus, latina, breuiq; oratione expoſuit: vt nimirum de prouinciarum ceſſione, & translatione, communi conſilio ageretur. Prolatis, lectiſq; publicarum litterarum exemplis, archetypi inſpectio ab omnibus eſt poſtulata. Cūq;

Comitia Bruxellæ habita.

Anno 1598. de ſingulorum Legatorum inſtrumento procuratorio exhibendo ageretur, plerisque refragantibus, quod quædam peculiaria legationis mandata in ijſdem inſtrumentis afferrent contineri, omnibus ibi præſentibus de idoneo mandato & auctoritate proſpectum eſſe declarantibus, placuit & conuenit, vt facta à ſingulis mandati ſui editione Philippo Maſio Ordinibus Brabantiæ a conſilijs & ab actis, ſatis de omnium auctoritate conſtaret. Euicit quoque ſuffragiorum numerus, vt octo dierum ſpacium ad deliberandum à ſua Celſitudine peteretur. Poſtero die in frequenti omnium conſeſſu, quaternæ tabulæ originales, regis donantis, filij Principis annuentis, Infantis donationem acceptam habentis, futurumque maritum, Archiducem conſtituentis, à dicto actuario perlectæ ſunt, & ſingulis legatis archetypus ſubſcriptionis oſtenſus. Quibus peractis, Præſes Richardottus in concilium ingreſſus eſt, qui ſuam Celſitudinem haud longiorem quatriduo moram concedere illis poſſe certis de cauſis, declarauit, & vt ſinguli mandatorum ſuorum inſtrumenta ipſi traderent, poſtulauit. Cui inde egreſſo, paulò poſt reuerſo, graphiarius omnium nomine reſpondit, ad exhibendum procuratorium paratos eſſe omnes: Brabantiæ verò Ordines, ſi imparati eſſent, haud procul tamen abeſſe. Quibus ſeorſim accerſitis, Præſes omnem difficultatis quo offendebantur, ſcrupulum exemit, vt ſentẽtiam ſuam, de Principe recipiendo, poſtero die prolaturos ſe promitterent, ſi reliqui legati idem facerent, quam primùm decern. de re ſumma poſſe. Poſt triduum denuò cõuenerunt, ac ſinguli aliarum prouinciarum Legati conſilia cum Ordinibus Brabantię contulerunt.

Po-

Poſtridiè cùm omnes iterum conueniſſent, coram dicto Præſide, Ordines Brabantiæ per ſuum Graphiarium ſententiam protulerunt, qui palàm pronuntiauit, Ordines ita cenſuiſſe: ſe Alberto Archiduci, ſereniſſimę Infantis nomine, tanquam Principis legitimæ harum prouinciarum iuſiurandum dicere paratos quidem eſſe, ſi mutuum ipſis iuſiurandum præſtetur, & de obſeruandis patriæ priuilegiis, & de ijs ſarciendis, quæ contra maiorum inſtituta & auſpicia innouata aut abrogata ſunt, iuxta formam ſcripto exhibendam, promiſſo caueatur: denique vt res quædam ſpectantes ad rempublicam, quæ recenſebantur, ſuæ Celſitudini per libellum declarentur. In hanc quidem ſententiã omnes tranſierunt: & de legatione ab Ordinibus vniuerſis in Hiſpaniam mittenda ſimiliter cõſenſerunt; niſi quod nonnulli ampliori mandato opus ſibi eſſe dicerent. Gratiæ à Præſide Ordinibus ſunt actæ, de propenſa omnium ad dicendum iuſiurandum & recipiendum voluntate. Dies huic rei proponendæ poſterus, locus in magna palatij aula dictus eſt. Ibi exortis inter Ordines ſermonibus de eo conſtituendo, qui ad propoſitionem, omnium nomine reſponderet: Brabanti ſui hoc iuris eſſe aſſerebant, tum quod Brabantia prima ordine ſit prouincia, & proinde conſeſſus prærogatiuam habeat; tum quod apud ipſos comitia agerentur: quam tamen rem ad iniuriam cuiuſquam, quæ in tali caſu ius aliquod prætenderet, prouinciæ pertinere ſe nolle, publicè ſunt proteſtati. Omnium demum offenſu, relatuque Præſidis, partes reſpondendi Philippo Maſio delatæ, & ab eo ſuſceptæ ſunt. Die itaque & loco, dictis conuenerunt Brabantiæ & aliarum prouinciarum Ordines

Anno 1598.

Anno 1598. nes. Archidux Albertus, cum familia Palatina, aurei velleris equitibus, prouinciarum præfectis, conſilijs ſtatus, priuato, & ærarij magiſtris, præeuntibus caduceatoribus, magnaque diuerſarum nationum frequentia comitante, in conſeſſum venit, ſolioque editiori, & ſplendidè apparato conſedit. Facto ſilentio, omnibuſque ad attentè audiendum compoſitis, præſes Richardottus, hanc habuit orationem:

Richardotti ad Ordines oratio. Si quæ vobis declaranda in mandatis haberem conuentus huius cauſa, Ordines ampliſſimi, ignota vobis eſſent, & ſi apud eos, qui rerum quas tractamus multò antè non eſſent facti certiores, verba facturus, primus nuncium adferrem, cuius nouitate magnoperè perculſos vos fuiſſe certe ſcirem: magis equidem commouerer, aliumque oratorem ad dicendi munus eligi, & deſertiorem præferri mihi optaſſem, qui eodem tempore quum animi ægritudinem non vulgarem accepiſtis, lenire hunc dolorem eloquentia ſua poſſet, & remedium adhibere. Hæc a me dicuntur eò, quòd quum res qua de agitur, tanta ac tam ardua ſit, vt à multis ſæculis haud eiuſmodi cauſa ad orbis vniuerſi panegyrim delata ſit: dubium mihi non eſt, quin prima ſtatim fronte, re non ſatis intellecta, incredibilem affectuum concurſationem in animo ſenſeritis. Tales etenim motus quò magis repentini ſunt è caſibus impenſis; eò magis hominum animos turbant, neque rationi locum relinquunt, vt bonum à malo, vtile ab inutili, facile à difficili diſcernere planè queant. Nuncio itaque ad nos perlato, ſenſus noſtri præcipites rapti, ceu excuſſo rationis freno, ingenti nos horrore, & veluti ſudore frigido perfuderunt; quem in corporibus morbo debilitatis letha-

lethalem medici iudicant. Quocirca in recenti Anno perturbatione priuſquam nos colligeremus, de 1598. nouis reipublicæ forma immutanda, quam prudentes viri, vtpote ſpectantem ad euerſionem, ſemper reformidant, iam nunc cogitabamus. Ad hæc Principis mutatio exſpectatione euentus ſollicitos omnes reddit, & fideles ſubditos, quo nomine vos compello, eò magis facit trepidos, quò meliori principe orbatos ſe exiſtimant. Cuius rei (ſi cum exiguis magna comparemus) exemplum à priuata aliqua domo capere licet: in qua patrefamilias recenter vita functo, plena omnia fletu & dolore conſpicimus: vxor, liberi, famuli, cognati & affines magnam lachrymarum vim effundunt; in mœſtitiæ partem etiam vicini veniunt: atrati omnes prodeunt, lugubrem amictum luminibus obſtructis etiam parietes ipſi ſumunt. Hæc videmus quotidiè; tametſi ad valdè paucos, familiæ eius homines, luctus ille pertinet. Verùm vbi Princeps, vbi rex deſideratur, qui populo vniuerſo, patris loco eſt, (quod vt rarò videmus, ita numquam accidere debere exiſtimamus) eoque ſubditi; qui liberorum vice ſunt, ſe orbatos vident, qui ipſorum commodis conſulebat, qui opem ferebat, & in cuius tutela & ſolatio conquieſcebant; quàm ille omnium mœror priori eſt diſſimilis, quàm diſpar lamentatio? Non enim ibi lugent familiæ vnius liberi, nec gemunt tantùm alicuius vici aut pagi incolæ, aut oppidi vnius ciues; ſed ad vnum omnes ſubditi, iuuenes, ſeneſque, nobiles & plebeij, diuites & tenuiores: de rebus ſuis anxius vnuſquiſque meditatur, & iacturam Principis, inter ſua detrimenta ducit: præſertim quum eiuſmodi

eſt

Anno 1598. eſt qualem nos amiſimus, inter bonos reges optimum, inter pios clementiſſimum, inter magnos potentiſſimnm: qui religione & pietate in Deum, charitate in proximum, bonitate, manſuetudine, benignitate erga ſubditos, cum magno illo Dauide, quem Deus rectorem populi ſui elegerat, conferri rectè poteſt. Quamobrem non eſt mirum, ſi allato humani ad nos caſus nuncio, animis conciderimus, & vehementer primùm conſternati fuerimus, dum ad nos reuerſi iuſtas & legitimas rationes perpenderimus, quæ optimum principem ad ſanctum hoc & benignum capiendum conſilium induxerunt: & quas benè intellectas, & per nos examinatas laudauimus & probauimus, & ob eas votis noſtris ſatisfactum eſſe ſciuimus, vt non aliquo verborum ad conſolationem blandimentis egeamus, nec ad mitigandam acerbitatem, illam quæ mutationi huic ineſſe videbatur, aliud omninò delinimentũ requiramus. Quare his omiſſis, quę non ſunt neceſſariæ, narrationẽ aggrediamur. Poſt elapſum bimeſtre cum quatriduo, anni numerabuntur quadraginta & tres, quum in hoc ipſo loco, ſicut aliqui veſtrûm, qui interfuerũt, adhuc meminerũt, alij à parentibus & maioribus acceperũt, Carolus Cæſar, Auguſtus, nomine Quintus, factis verè magnus, cuius quidem memoria per vniuerſum orbem erit immortalis, nobis autem & poſteris ſacroſancta & venerabilis, & de quo plura dicerem, niſi eius gratiſſima vobis recordatione profuſiſſimas lacrumas expreſſurum me vererer: tot nunc, inquam, anni ſunt, quum ſe viribus fractum infirmatumque ſentiens, non tam ætate ingraueſcente, quæ non excedebat quinquageſimum quintum annum, quàm continuis laboribus & expeditioni-

tionibus,quas ante plenam pubertatem in grauiſſimis actionibus, & ad bellum nunc in Galliam, modò in Germaniam,ſæpè contra Barbaros, Chriſtiani nominis hoſtes, terra marique ſuſceperat, vt demum tam aduerſa vteretur valetudine, quæ ipſum non modò à tractanda republica penitus excuſaret,ſed præſentiam ſuam plus impedimenti in rebus gerendis, quàm commodi in promouendis adferre cognoſceret, ſe imperio abdicare & ſecedere decreuit: quod & paulò poſt fecit, regique Philippo has prouincias ceſſit; dolere ſe affirmans, quòd eum graui bello & periculoſo, cum hoſte potentiſſimo, Galliæ rege Henrico, implicatum relinqueret. Vobis igitur filium Principem, & vos illi commendabat, vtriſque verò maximè fidei & religionis Catholicæ defenſionem, & in ſuo ſtatu conſeruationem, in mandatis dabat. Rex accepto Principatu, & Cæſare digreſſo, rempublicam feriò & ſtrenuè capeſſit, ad bellum ſe parat, caſtra præſentia ſua confirmat, & breui admodum tempore, binis præclariſſimis victorijs potitur, vnâ prope fanum Sancti Quintini, ipſo die qui diuo Laurentio ſacer erat; alterâ prope Grauelingam: quæ vt erant memorabiles; ita Gallicam monarchiam ſi non euertere, at labefactare poſſe videbantur. Pacis certè cauſam celeberrimæ & vtiliſſimæ, quæ à loco, vbi facta eſt, Cameracenſis appellatur, opportunam præbuerunt. Ea tranquillitatem nobis conciliauit, quæ non modo diuturna, ſed perpetua etiam ſperabatur. Rex qui ſummo nos amore complectebatur, & diutius apud nos morari deſiderabat; ſerijs & permagnis aliorum ſuorum regnorum negotijs eum aliò vocantibus, in Hiſpaniam nauigaturus,

Anno 1598.

Anno rebus hic quam poterat optimè conſtitutis, nihil
1598. fore ſuſpicatus eſt, quod quietem nobis partam interturbare poſſet. Diſceſſit itaq; cum triumphis ampliſſimis, Principum feliciſſimus, Deoque gratiſſimus, quod omnia illi fauſta & proſpera euenirent, reuera iudicatus. Sed humana tantùm fuerūt hæc iudicia, nam qui propius accedunt ad Dei dilectionem, certiora multò habent diuini erga homines amoris teſtimonia: aduerſitates dico, & tam animi quàm corporis, cum regio diademate incredibiles moleſtias, quas recenſere poſſem, ſi locus poſtularet, aut tempus hoc permitteret. Rex quum aliquot annos eſſet in Hiſpania commoratus, prouinciæ verò Belgicæ in ſummo ſplendoris & felicitatis culmine conquieſcerent: exiguæ primum belli faces, domeſticum nobis incendium excitarunt, quo omnium facultates, & fortunæ deflagrârunt, & ad tantam inopiam prouincias redegerunt, vt non omnem modò ſuccum & ſanguinem amiſerint, ſed colorem etiam & ſpeciem Reipublicæ: neque aliud ſuperſit quàm lingua ad conquerendum, & oculi ad deflendum luctuoſiſſimi belli diuturnam calamitatem. Princeps, vt hoc malum à nobis auerteret, aut vt tempeſtiuè, præſensque mederetur, profectionem parauit, ad nos certò venturus, niſi diſſuadentes, ipſoq; hinc abſente nihilo minus res in Belgio componi & ſedari poſſe, allegantes, audiuiſſet. O præpoſtera conſilia! ô noxios conſultores, ignaroſque potentiæ, quàm Principis oculus habet! cuius ſolus aſpectus pericula propulſare, belli flammas reſtinguere, prouincias in officio continere potuiſſet.
Sed errorem conſiliorum Rex breui animaduertit, neque quidquam omiſit, nulliſque viribus, nec

ærario, nullis rebus pepercit, quas ad reſtituen- Anno
dum prouinciarum ſtatum, noſtramque ſalutem 1598.
pertinere iudicabat. Hoc curæ, hoc aſſiduæ eius ſollicitudines, & immenſa vis auri & argenti, quã profudit, hoc Indicæ fodinæ, quas exhauſit, demonſtrarunt, & exercitus florentiſſimi, quos bellum hoc Belgicum abſumpſit, ac firmiſſima virorum militarium auxilia, paterni in nos amoris teſtimonia ediderunt: nihil denique non tentauit, nihil reliquit inexpertum, vt eos qui ab eius obſequio deſciuerunt, lenitate reduceret, eorum animos ab ipſo alienatos, beneuolentia ſibi adiungeret. Sed quum neque hoc, neque illo modo quidquam proficere ſe videret; illis culpæ ſeceſſionis diffidentiam prætexentibus, vel criminum conſcientia de reditu in gratiam, & venia deſperantibus: alia via aggrediundum, vt nos ex his ærumnis aliquando eximeret, cenſuit. Quod dum ſecum meditatur, credibile eſt regem optimum diuino ſpiritu afflatum, ea quæ ad ſacroſanctum Dei miniſterium, & ſalutem noſtram attinent, inſtinctu diuinitatis cœlitus accepiſſe. In hanc demum ſententiam, ſanctæ eius cogitationes & conſilia abierunt, & ad commune bonum orbis Chriſtiani, ad conſeruationem auguſtæ domus Auſtriacæ, vt malo, quo nos angimur, remediũ applicaret, sereniſſimam Infantem, filiam ſuam Iſabellã nuptum dare decreuit Alberto Archiduci, Principi clementiſſimo, & has Belgij prouincias cũ Burgundiæ Comitatibus in dotẽ concedere, cũ ſummi Pontificis diſpenſatione, ſororis Auguſtæ, & Auguſti Cæſaris aſſenſu præcedente, filio etiam Principe nuptias, & dotalem donationem comprobãte. Hoc vobis inconſultis tamẽ exſequi noluit, ſed

Anno vt intelligatis quo vos loco ille habeat, & quanti
1598. vos faciat à menſe Nouembri datis ad vos litteris,
animi ſui ſententiam clementer aperuit, & vobis ſuũ
conſilium in rem veſtram adhibuit. Neque quiſ-
quam veſtrûm fuit, quin ad vnum omnes, intelle-
cto regis animo, in ſingulis prouincijs ſingularem
prudentiam laudibus extuleritis, benignumque
conſilium non communi ſolùm calculo, ſed [illegible]
etiam gratijs, omninò probaueritis. Qui vbi ani-
maduertit tam mirificam animorum hanc in re cõ-
ſenſionem, diplomata expediri ad confectionem
negocij neceſſaria, & tranſmitti mandauit, quem-
admodum litteris ſuis vos quoque fecit certiores.
Nolite exiſtimare, ſalutare hoc conſilium ab hu-
manis ſenſibus, ſed à diuina prouidentia defluxiſ-
ſe: tum vt hoc beneficio, ceu vnico remedio, malis
noſtris applicando, reipublicæ medeatur; tum vt
vniuerſo terrarũm orbi ſignificet, quàm beneuo-
lo affectu pius ille Princeps ſubditos ſuos proſe-
quatur, qui eo pignore priuari ſe permittit, quo nec
pretij maioris, nec charius vllum habet. De Infan-
te mihi ſermo eſt, filia eius dilectiſſima, quam in
Principem nobis donat, at cuiuſmodi Principem?
quæ timorem Dei & religionem cum ipſo nutri-
cis lacte ſuxit, in paterna domo regia ſanctè edu-
cata, vbi nihil vidit niſi honeſta omnia, virtutis &
pietatis plena, non ſecus ac ſi inter virgines ſancti-
moniales Deo ſacras & dicatas ætatem omnem
exegiſſet. Si quis fortè me roget, an ad res geren-
das, ad rempublicam adminiſtrandam, an ad gu-
bernandam edocta, ac idonea ſit? quis in dubium
hoc reuocet, quin ea quæ ab octodecim aut viginti
annis nunquam à patris ſui latere diſceſſit, quæ
arduis & conſilijs & deliberationibus aſſiduè in-

tem fuit, quæ de maximis totius mundi rebus con- Anno
ſulentes&agentes non audiuit ſolùm, ſed ſenten- 1598.
tiam etiam dixit,& prudentia& rerum vſu non ad
Belgium modò noſtrum,ſed adpaternā monarchi-
am vniuerſam adminiſtrandam & regendam præ-
dita ſit?Hęc eſt illa mutatio ad cuius primùm nun-
cium tantoperè attoniti fuimus: ſi aut vlla nouitas
aut mutatio dici poteſt,quæ in commune commo-
dum, in rem noſtram facta eſt. Audite me,quæſo,
me ipſum explicantem:Patrem habuimus Princi-
pem hactenus noſtrum, cui in Principatu ſucceſ-
ſiſſet filius.Eius nos aſpectu perpetuò caruiſſemus
ille nos inuiſere nequaquam potuiſſet. Etſi enim
eius ætas & iuuentutis floſculus ad profectiones&
expeditiones vtilis & idonea ſit: Rex tamen ſuis
literis ipſe nobisdeclarauit,cū propter res arduas
& incredibiles aliorum regnorum, quibus illi à
Deo cumulatè eſt proſpectum, ad nos venire non
poſſe. Nunc filiam ſuam nobis donat, quæ è con-
ſpectu noſtro nunquam diſceſſura eſt,quæ præſens
malos puniet,bonorum fidem experietur, nec vim
nobis inferri,nec opprimi nos ſinet. Alia præterea
& ſeria conſideratio eſt.Patrem habebamus, poſt
eum filium Principem habituri: nunc patrem ha-
buimus & eius filiam,poſt parentem verò fratrem
& ſororem habebimus. De patre dico,quod is fili-
am, quam plus oculis ſuis amauit,nunquam deſer-
turus erat:de fratre dubium non eſt,quin quum ab
infantia a ſorore nutritus ſit, eiuſq; vberibus quo-
dammodo lactatus, eam non minus ac ſeipſum di-
ligat, reuereatur,& amet,& quin omnes potentiæ
ſuæ vires explicaturus ſit,vt integrum ſorori dota-
le munus conſeruetur, quo eam donari liberali-
ter conſenſit:ac in poſterum, ætate paullatim con-

Anno 1598. firmata,quanti ſua interſit,ipſe diiudicabit. Neque ignoratis,quis futuræ Principi maritus coniungatur,quem præſentem hîc videtis, optimum principem & prudentiſſimum, & cuius virtutes iam vobis innoteſcent, de quo præſente timidius dico: tanta enim eſt eius modeſtia, vt ex ſua laude pudore afficeretur. Ego quoque mihi partes ſimpliciter & fideliter Principi meo conſulendi, quam in os laudandi vel aſſentandi malim tribui. Cæterùm bellicam virtutem ex recentibus, quamdiu apud nos fuit,expeditionibus & victorijs perſpexiſtis, prudentiam ex pace, præter opinionem omnium vobis parta. Et cum venia dixerim auguſtiſſimorum Auſtriacæ domus Principum, qui vt omnes boni ſunt, & ſumma laude digni, ita nemo diffitebitur, Regem hunc legiſſe veluti quendam ex optimis propaginis eius palmitem; nos verò in has nuptias tàm rari exempli coniugum, ſpem noſtram collocare,& ex hac cōiunctione, ceu publicæ fœlicitatis fonte,manaturam proſperitatem exſpectare oportere. Reliquum eſt,vt gaudiū, voluptatem,& lætitiam,quam cogitatione futuri boni præcipimus, hilari vultu teſtatam faciamus, & conceptis votis Deo ſupplicemus, vt eos nobis ſoſpites, omniumque bonorum affluentia cumulatos & ornatos conſeruet, & fecundo ipſorum thalamo poſteritati Principum conſulat,ad quam regnum ſerò transmittant:nobis denique ad voluntatem,quam habemus propenſiſſimam, debita ipſis obſequia præſtandi adiungat facultatem: vtique exoptatæ, rebus reſtitutis, fruendæ pacis copiam.

Quum ſic Præſes peroráſſet; Philippus Maſius, cui erant delatæ reſpondendi partes omnium

Ord-

Ordinumnomine, in hæc verba exorſus eſt: Anno 1598.

Per litteras regiæ Maieſtatis, Sereniſſime Princeps, pridie Cal Iun. ad prouinciarum Ordines ſcriptas, dotalem conceſſionem & donationem Belgicarum ditionum cum Comitatu Burgundiæ & Carolaſij, quam in fauorem & promotionem futurarum nuptiarum Sereniſſimæ Infantis, filiæ ſuæ, cum tua Celſitudine cõtrahendarum, Principis Hiſpaniarum conſenſu accedente, facere decreuerat, ijdem intellexerunt; tam iuxta regij diplomatis & aliorum Inſtrumentorum, quæ & viſa & lecta ſunt, tenorem; quàm præſentem Celſitudinis tuæ nomine factam viua voce declarationem. Nec mirum videri cuiquam debet, quòd accepto primo nũcio Ordines rei nouitate conſternati ſunt, ſi conſideremus, quadraginta tres iam annos effluxiſſe, quum à diuo Cæſare harum inferiorum ditionum Principatus regiæ Maieſtati conceſſus ſit & traditus, Rex ab eo tempore, tanquam Princeps legitimus, & iure naturali ad ſucceſſionem vocatus, nihil prætermiſit, quod ad conſeruationem prouinciarum ſuarum, bonorumq; ſubditorum perſeuerantiam in fide Catholica, & mutuum, prouincijs pacatis, commercium ac ſalutẽ pertineret. Neq; propè infinitis pecuniæ myriadibus pepercit, quas ex Indicis et regnorũ Hiſpaniæ theſauris ampliſſimis deprompſit, ad prouincias cõſeruandas & ab hoſtibus defendendas. Ob quam liberalitatẽ ex benigno Regis in nos animo profectã, hic cõſeſſus Prælatorũ, Nobiliũ, & Ciuitatũ, q Ordines generales repræſentant, eius Maieſtati in perpetuũ obligati & obſtricti permanebũt, & eidẽ immẽſa ob ingẽtia beneficia gratias omnes agunt. Tãetſi tot tãtosq;

Philippi Maſij Ordinum nomine ad eam reſponſio.

Anno 1598. *labores, ſollicitudines & ſumptus, nedum Deo viſum fuit, vt bonæ voluntatis eius fructū perciperemus; ſed ad delictorum noſtrorum punitionem, poſt tot annos elapſos, prouincias ad extremam calamitatem & miſeriam redigi permiſit: & maiores clades, atq; ad interitum nobis minatur belli huius continuatio; niſi nos diuina reſpiciat clementia, pacem cœlo mittat, & animos alienatos nobiſcum reconciliet: quod communibus votis ſupplices efflagitamus, & vt cœptis noſtris propitius adſit Deus, donec vi & armis ad officium reuocentur. Ad quod efficiendum etſi regij nominis auctoritas & potentia videtur neceſſaria, eò quod hoc ipſo bello auſpicijs Regis geſto, publicæ prouinciarum opes funditus ſunt exhauſtæ, ac priuatæ omnium fortunæ tam in vrbibus, quàm in agris euerſæ & imminuta, vt ex crebris querimonijs Celſitudo tua animaduertere potuit: res vna tamen nos conſolatur, quod quum ſerijs aliorum regnorum negocijs Maieſtas ſua diſtineatur, & affecta iam ætate & aduerſa valetudine, quominus ad nos venire poſſit, excuſetur, filiam ſuam, Principem nobis dedit: quæ præter ceteras, quas habet ſingulares perfectaſq; virtutes, eandem in ſubditos ſuos pietatem, quam à paterna educatione accepit, ſecum allatura eſt, maximè quum eiuſdem nominis & familiæ Principem, quem nos & maiores noſtri ſumma perpetuò obſeruantia coluimus, maritum habebit: qui vt iiſdem virtutibus eſt præditus; ita nobis earum viciniſq; Principibus illuſtre ſpecimen dedit. Quapropter confidimus, quòd vt forma quadam continuati potius quàm mutati Principatus eſt; ita Regia Maieſtas nihil ſimiliter de paterno affectu ſuo erga*

ergà filiam dilectiſſimam, optimoſq; ſubditos, nec de ſua pietate aut ſubſidijs quidquam remiſſura ſit; ſicuti pari, qua ſolet, liberalitate, per litteras ad nos datas declarauit & promiſit: vt poſt tam diuturnum ac calamitoſum bellum, (quod vt inteſtinum ac domeſticum malum eſt, ſic ad euertendam & perdendam rempublicam quàm maximas vires habet) prouinciæ conquieſcere, ac nitori ſuo priſtino reſtitui tandē queant. Quâ ſpe freti, Prælati, Nobiles, & Ciuitatum legati ex benigno Regis hoc conſilio, de hac Ceſſione & Donatione, ingentem lætitiam animo concipiunt, eiuſq; Maieſtati ingentes gratias agunt, ac virtute mandatorum, quibus ſunt muniti, eidem Ceſſioni intereſſe parati ſunt, tuæque Celſitudini in rem Infantis ſereniſſimæ, ceu prouinciarum Principis legitimæ, iuſiurandum & omnia officia neceſſaria ac ſolita præſtare, ea conditione, vt Celſitudo tua, vigore inſtrumenti procuratorij, quod ab ea habet, mutuum dicat Ordinibus iuſiurandum, & eiuſmodi quale in ſimili imperij tranſlatione Maieſtas ſua dixit: de conſeruandis antiquis patriæ iuribus, priuilegijs, libertatibus, immunitatibus, conſuetudinibus, læti introitus obſeruantia, reconciliationibus, conuentionibus, donationibus, & pactionibus, rebuſque eò ſpectantibus, quæ ad prouincias & earum membra generalia & particularia pertinuerunt & pertinent, nulla rerum præteritarum habita ratione, & ſine vtriuſque partis præiudicio, ijs rebus quàm primùm in integrum reſtitutis, quæ aut derogatæ, aut perperam innouatę ſunt, & ijs quę in pręſens emendari nequeunt, intra annum reſtaurandis: & vt intra idem ſpacium in Anno 1598.

Anno 1598, *aduentu ſereniſſimæ Infantis, idem iuſiurandum per eius ac per tuam Celſitudinem renouetur, ac in ſingulis prouinciis locisq́; pręſtetur, in quibus Regia Maieſtas idem fecit. Atq́; eo pacto certum, exploratum & perſuaſum ſibi habent Ordines generales, vtpote nihil prius nec antiquius habentes, quàm Principum ſuorum mandatis rectè obſequi, & pari fide & obſeruantia, qua ſemper legitimos Principes ſuos coluerunt, nihil pręetermiſſuri, quod ad cultum, honorem & obſequium veſtrum quouis modo pertinebit. Reliquum eſt ſereniſſime Princeps, Deo ſupplicare, vt hic cœptus faueat, ad nominis ſui gloriam, Catholicæ fidei propagationem, & vt omnia in commodum veſtrarum Celſitudinum, & poſteritatis, in commune áfflictę Reipublicæ bonum & alleuamentum, ac proſperitatem totius Belgij cedant, & benè vertant.*

Hæc quum dixiſſet Maſius, dimiſſo in poſterum diē cōuentu, omnes ibidem denuò cōparuerunt. Ibi Præſes Richardottus Archiducis Infantis nomine Ordinib⁹ gratias egit, & de optima in illos voluntate & affectu ſecuros eſſe iuſſit. Suā enim Celſitudinem animū induxiſſe obnixè omnia facere, noctes dieſque operam dare, nullis laboribus nec ſudoribus parcere, vt, pace communi reipub. bono parta, eorū votis ſatisfiat, & ipſorū iura, libertates, priuilegia ſarta tecta cōſeruētur. Ceterū quia ad dicēdū vtrimq́; iuſiurādū ampliſſim⁹ hic cōſeſſus fuerat inſtitut⁹, Archiducē ad ea q̄ p̄ſtāda ipſi eſſēt, paratū ſe offerre; ipſi ordine vti idē faciāt ſinguli ſe cōponāt Inde Princeps in Ordinū; ordines in Principis verba iurârūt, ſigillatim euocati: Princepſq; ſingulos accedentes, atq; ea, qua par eſt, obſeruan-

Archidux iuramentū præſtat.

tia

tia gratulantes, benignè compellauit. Deinde Philippus Maſius ſcriptum quoddam nomine Ordinũ Archiduci porrecturus, ita eum allocutus eſt: Ordines exiſtimare officij ſui eſſe, de quibuſdã rebus tã ad Principis quã prouinciarũ cõmoda pertinẽtibus, Celſitudinem eius ſcripto admonere, in quo inter cetera erat, Nihil Principis præſentia prouinciis eſſe gratius, nihil ipſi, reipub. vel ſubditis vtiliꝰ Hoc ſuperiorum tẽporũ exẽplis comprobari. Nunc duabus potiſſimum de cauſſis eam expeti. Primam eſſe dicebat, difficilimis temporibus impeditũ rerũ ſtatum; alteram in fiduciam & exſpectationem de Principum præſentia conceptam reijciebat. Ordines verò non ſine dolore intellexiſſe, ſuam Celſitudinem diſceſſum meditari, & profectionẽ in Hiſpaniam inſtituere. Ad periculi magnitudinem, dũ abeſſet longius, accedere aliquid poſſe, haud facilè reſtaurandum. Quo metu vt eos liberet, de mutando conſilio vehemẽter orare. Diei porrò eius acta ingẽti gaudio omnes affeciſſe, q̃ ex partiũ voto bene fortunet Deus. Sua deniq; Celſitudo ſibi perſuadeat certò, Ordines facultatum vitæque ſuæ iacturam, præ fide & obſequio Principibus ſuis debito, parui facturos eſſe. Sic Maſius: cui Præſes, & libello quẽ obtulerat Principi, in hunc modũ reſpõdit:

Anno 1598.

Ordinum poſtulata vel monita

Haud mediocri voluptate affectus eſt Archiducis animus, ampliſſimi viri, cũ inter dicẽdũ ſolemne ſacramentum, hilarẽ omnes vultũ præ ſe ferre conſpexit: exiſtimans vnumquẽq; lætitiam huius diei quã de rari exempli sereniſſima ſua Principe, mente conceperit, ore & oculis, animi indicibus, teſtatum reddere voluiſſe, eoq; argumẽto vos illã, quũ aduenerit nõ ſolũ libenter & cũ gaudio excepturos, & eidem fidẽ veſtrã & obſequiũ ꝓbaturos,

Principis reſponſio.

verùm

Anno 1598. verùm etiam prudentibus conſilijs adfuturos, & veſtris facultatibus, vt oneri reipublicæ ferundo ſufficiat, ſubſidio venturos, coniecturam certam facit. Eo autem officio, vtpote Archiducem tam propè attingente, vos illum magnoperè demeriti vobis eſtis; ac me vobis declarare iubet, ſe, quantum humanæ facultates ferunt, omnem operam daturum, vt re ipſa intelligatis, quàm grata, quàm accepta illi veſtra fuerit voluntas: ſic Deum vobis ſuis propitium fore confidens, vt & ipſe, & Infans ſereniſſima, vbi venerit, ſingularem in has prouincias amorem demonſtrare poſſit: nec ſe minus incredibili, eaſdem nitori ac priſtinæ magnitudini quàm primùm reſtituendi, flagrare deſiderio, quàm dolore affici, quod eas tot cladibus iam dudum acceptis, tot adhuc malis affligi conſpiciat. Ad ea quæ ſcripto veſtro expoſuiſtis, reſponſum Princeps dabit, ad omnem æquitatem & gratiam conformatum, quantum præſens rerum ſtatus, è reipublicæ bono, feret. Quòd verò ad Hiſpanicam profectionem attinet, cuius conſilium mutari cupitis; id veſtræ erga Principem beneuolentiæ attribuitur: cuius quidem præſentia, vt ſolatio vobis eſſet, ſic reipublicæ expediret; niſi aliter Regi viſum foret, cui mos gerẽdus eſt. Nam Principum actiones à Deo diriguntur, & eorum conſilia diuinitati ſunt proxima: ac Regiæ voluntati eò minus refragandum eſt, quo Infantis aduentum maturari magis conuenit, vt vterque Princeps, rebus noſtris conſulere, remedia malis quærere, & vulnera reipublicæ ſanare præſens queat. Itaque haud inutilem profectionem fore; & priuſquam itineri ſe det, Principem ceteroqui prouidum & prudẽtem, ne quid, eo abſente, detrimẽti capiamus, proſpectu-

ſpectarum cogitate. Vnum adhuc dicendum vobis reſtat; de cuius exordio, ne ad lachrymas vos impellam, ambiguus certè hæreo: hunc nimirum vltimum velut actum eſſe, qui Regis nomine fiet; cũ nobis hodie valedicere, hodie nos dimittere, & in omnibus litteris & diplomatis craſtino die Iſabella, non Philippus, loquetur. Sed quæ hæc conuerſio eſt, quæ cum gaudio & voluptate dolorem miſtum habet: dum Regem vos deſerere, qui tam benignè vos quadraginta tribus annis rexit, vulgari quadam opinione pertimeſcitis? Hoc reuera dici nequit: nec pro deſerturo haberi debet, qui apud vos manebit optima ſui parte, & qui filiam dilectiſſimam in Principem vobis donans, nihil de auxilio, quo iuuare vos ſolet, remiſſurum ſe promiſit. Nec vos eum deſeretis, ſed in eius clientela, dum ſupererit, permanebitis, & ad Principem, eius filium, ſceptri ſucceſſorem, parem obſeruantiam, fidemque transmittetis. Noui enim noſtri Principes pro ſuis haud agnoſcerent, qui parentem optimum, & germanum ſuauiſſimum non venerarentur, colerent, obſeruarent. Hoc quàm facere teneamini, tum demum comperietis, quum beneficiorũ ab ipſo acceptorum calculus ſubducetur, & ad diſſoluenda nomina, quibus ipſi obſtricti eſtis, rationes inibuntur. Vos eius in vos ingentium meritorum ignari non eſtis, nec curarum eius pro tranquillitate veſtra, nec laborũ pro quiete ſuſceptorum immemores eſſe poteſtis. Quantum ſuppeditauerit ex ærario ſanctiori, vt ab hoſtibus vos aſſereret; & quantoperè vos deuinciat, precioſum hoc monile, filiam ſuam dulciſſimam vobis dãdo, ceu conſolidatis rationibus expendite: & ne fides veſtra periclitetur, paratam ad hoc æs alienum diſſoluen- Anno 1598.

Anno 1598. ſoluendum voluntatem oſtendite. Etenim in tanta fortunarum tenuitate lachrymas & ſuſpiria in partem debiti accipiet, pro numis aureis preces, & argenti loco vota publica computabit: quæ pro ſalute eius & Principis florentiſſimi incolumitate, affectuſque in nos paterni ſucceſſione, pro felicibus deniq; nouorum Principum auſpiciis, vnanimiter concipiamus.

Quum finem dicendi feciſſet Richardottus; rex caduceatorum, Franciſcus Damantius, vniuerſum conſeſſum poſtero die ad conuiuium Celſitudini ſuæ iuſſit adeſſe: cui etiam omnes dicto die interfuerunt. Conditiones verò, ſub quibus Ordines Archiduci Alberto iuramentum fidelitatis præſtiterunt (ne quid omittamus, quod curioſus lector deſiderare poſſit) hæ circumferuntur.

Conditiones matrimonij inter Archiducē & Infantē.

Primus articulus Belgicarum ditionum, & Burgundiæ, cum Carolæſio Comitatu donationem, ſiue translationem; itemque Alberti Archiducis, cū ſereniſſima Infante matrimonium concernit.

Secundus, quibus modis prouinciæ acceptæ ſint, & iuramentum vtriuſque dictum, exponit.

Tertio: Ordines, intra trimeſtre, de matrimonio tranſacto & conſummato; fidem ſibi fieri volunt.

Quarto: Rex ſcripto Ordinibus caueat, duodecimum Ceſſionis articulum Belgicarum prouinciarum libertati & priuilegijs nihil derogaturum, aut detrimento fore.

Quinto: vt omnia tributa remittantur; præſidia militum ex oppidis deducantur, aliaque onera tollantur: ſuaque Celſitudo ordinarijs prouentibus contenta ſit.

Sexto: vt peregrinis militibus Rex ſtipendiū numeret, eorūq; opera in tuendis finibus, & hoſtibus inuadendis vtatur.

Septimo: Ceteris, Belgis ſcilicet & Germanis, prouinciarum Ordines, quantum ærarij ratio feret, ſatisfaciant: quod eo plus ſumptus fiet, Regi imputetur. Anno 1598.

Octauo: Officia omnia, ſiue munia, Prouinciarum adminiſtrationes, arcium & oppidorum Præfecturæ, intra anni ſpatium, Belgis ciuibus mandentur.

Nono: Omnis extraordinaria Senatus habendi ratio, ad antiquum morē reducatur: itemq; Machlinienſis Curiæ Senatores è Belgis & ciuibus legātur: eademque lex in Brabantiæ, & Conſilio ſtatus, quod vocant, ordinando obſeruetur.

Decimo: Omnibus prouincijs, ciuitatibus & locis ius, libertas, priuilegia inuiolata cōſeruētur.

Vndecimo: Archidux intra Calendas Maij anni proximè ſequentis rediturum ſe polliceatur.

Duodecimo: Idem legatum è ſua familia, qui interea ſummæ rei præſit, ſibi conſtituat: iſq; idem iuramentum dicat, quod Rex olim dixit.

Decimotertio: Ordinibus generalibus, interuentu Archiducis, integrum ſit cum Hollandis & eorum ſocijs de pace agere.

Decimoquarto: Tres è prouinciarum primoribus in Hiſpaniam cum Archiduce mittantur, qui Ordinum vniuerſorum nomine Regi & Principi gratias agant.

Decimoquinto: Archidux fidem & conſtantiā in omnib⁹ q̄ ſupraſcripta ſunt ſeruādis, promittat.

Decimoſexto: Nemini Gubernatorum, Ducum, militum quidquam noui, abſente Archiduce, attentare fas ſit.

Decimoſeptimo: Reuerſus Archidux Ordinū vniuerſorū, quibuſcum de rebus ad prouinciarum ſalu-

Anno 1598. ſalutem & quietem ſpectantibus, cõſilia communicet, conuentum indicat.

Andreas Auſtriacus Cardinalis ſummæ rei Belgicæ præficitur.

Omnibus ad profectionem comparatis, Albertus ſereniſſimum Principem Andream Auſtriacũ Cardinalem, ſuo nomine Belgicis rebus cum imperio præeſſe iuſſit; atque Ordines vniuerſos, vt eum opera & conſilijs adiuuare vellent, seriò cohortatus: belli verò adminiſtrationem Franciſco Mendozæ, Aragonio thalaſſiarcho, demandauit. Ante abitum, ad Hollandos & confœderatos ſcribit, in Hiſpaniam ſe iter habere, vt cum ſereniſſima Infante, regis filia, matrimonio copuletur, cui in dotem Belgicæ prouinciæ conceſſæ ſint, quarum maior pars ſacramentum ſibi & futuræ cóiugi, ceu legitimis Principibus, iam dixerit. Sua omnia conſilia ad pacem & quietem ſpectare. Et quandoquidem Rex Belgij dominatum ab Hiſpania ſeparare omninò decreuerit, vt hoc modò omnes ſuſpicionum, diſcordiarum, & motuum inteſtinorum cauſſæ præciderentur: monere, ne tàm præclaram occaſionem elabi ſibi ſinerent, ſed quã primum, Brabantiæ, Flandriæ, aliarumque prouinciarum exemplum ſecuti, ad obedientiam eorum, quibus eam deberent, redire vellent. Eodem argumento ad fratrem, Comitem Mauritium, Philippus Naſſouius, Auraicæ Princeps, litteras mittit, rogatque, vt diuulſis iam ab Hiſpaniæ regno Belgicis ditionibus, quum nihil pacem magnoperè impediturum videatur, in ea promouenda, auctoritatem ſuam, qua valeret maxima, operamque omnem collocare vellet. Gratius, vniuerſæq; Naſſouiorum familiæ honorificẽtius officium, quum in Belgas, tum vniuerſos Chriſtianos, proficiſci ab ipſo hoc tempore non poſſe. Ad has litteras nihil

Archidux Albertus ad confœderatos ſcribit

Auraici ad confœderatos litteræ.

ab

ab Ordinibus, vt nec à Mauritio, fuit reſponſum.

Anno 1598.

Galliæ rex paci ſtudet.

Parta vndique pace, Galliarum rex ne motus aliquis inteſtinus oriretur, eorum quoque ſecuritati qui à Romana defecerant Eccleſia, proſpiciendum ſibi duxit. Quare & miniſtris eorum, & ſcholarum magiſtris è cenſibus regijs annua ſtipendia dari iuſſit, loca etiam quædam munita, quæ ſuæ religionis veluti receptacula quædam, ſi qua vis fortè ingrueret, tenerent, in proteſtantium poteſtate eſſe voluit. Eam rem Legatus Pontificis & Sorboniſtæ Theologi ægerrimè ferentes, qui hac ratione Catholicam religionem prodi dictitabant, regem adeunt, rogant, vti ne Edictum, quod tum in fauorem, vt ipſi loquebantur, hæreticorum cudebatur, promulgari pateretur. Ad ea Rex breuiter:

Eius ad Sorboniſtas Theologos reſponſio.

Vera, inquit, eſſe, quæ dicitis, non negauerim: at rerum nouarum auctorem me nemo dixerit. Mala hæc iam ante meum aduentum regnum inundauerant. Durante bello, ad incendium, vbi maximè furebat, reſtinguendum accurri: quæ pacis iam ſunt opera exſequar. Religionem & iuſtitiam firmiſſima eſſe huius regni fundamenta, non ſum neſcius: quas pulſas hinc iam diu, ſenſim reducere, & ſtabilire decreui, vt cetera facio omnia. Equidem, Dei auxilio fretus, religionē ita procurabo, vt poſt hominum memoriam meliore loco non fuerit; quū vt veſtræ voluntati ſatisfaciā, tum vt à mea ipſius conſcientia omnē culpam ſegregē. At Pariſiorum Lutetia vno die exædificata non eſt. Vos exemplis ita vulgo prælucete, vt quanto vitijs offenſi ſunt, tanto iam opere, virtute veſtra ad frugē reducantur & incitentur. Mei vos officij cómonefeciſtis: commonefacio vos & ego veſtri. Quod igitur benè vertat, vnū idemq; iter diuerſis ſemitis

Anno 1598. ingrediamur; vbi ſi alteri alteris occurrerint, omnia benè habebunt. Qui ante me fuerũt reges, verba vobis dare ſoliti ſunt: ego cum Deo bene iuuante, effecta vobis dabo. Illud vobis perſuaſum habete, ſub diploide hac, quam videtis, animum planè aureum latere. Ceterũ qua de re mecum egiſtis, de ea ad conſilium meum referam; & quantũ fieri poteſt, pro commodis veſtris enitar.

Simili excuſatione ad Pontificem vſus, Ne moleſtè ferret, aut crimini ſibi daret, ſi quæ maiores ipſius perficere etiam cum regni extremis calamitatibus non potuiſſent, ea ipſe attentanda ſibi non exiſtimaret, deprecabatur: eum interim de perpetua ſua erga Catholicam religionem voluntate & ſtudio ſecurum eſſe iubet. Idem vt vndique ſe muniret, Lotharingicam familiam, cuius vires ſuperiori tempore expertus fuerat, noua adfinitate complecti meditabatur. Erat regi ſoror vnica, Catharina, multis virtutibus inſignis. Eam Lotharingi filio, Marchioni de Ponte, collocat, adiectis dotis nomine trecenties mille ſcutatis Gallicis; & pro cenſu annuo quinquagenis millibus: ea conditione, vt Nauarrenæ religione ſua vti liceret, nec inuita ad cærimonias, quas non probaret, cogeretur.

Catharina Burbonia Lotharingo nubit.

Hiſpanorũ exercitus Rhenũ petit

Ineunte menſe Septembri, Mendoza Aragonius, quem bello gerendo præfectum fuiſſe paulò antè diximus, Moſam cum validiſſimo exercitu traijcit. Erant enim peditum ſupra viginti quinque, equitũ duo millia: cum magno omnis generis bellico apparatu. Præmiſſus cum copiarum parte Burlotius, militari virtute, quã generis nobilitate notior, vtramq; Rheni ripam occupat, naues bellicas ad obſidendum tuendumq; amnem ab Hollandis paſſim collocatas, inuadit, atque in tuta ſe recipere

cogit,

cogit. Reliquus exercitus per agros Iuliacenſem Anno & Colonienſem in Cliuiam deſcendit. Eſt ijs in 1598. locis oppidulum Orſonia, paulò ſupra Renbergā, ad ripam Rheni ſitam; non illud quidem valdè munitum, tenentibus tamen multas ad res, in primis ad amnem præcludendum, opportunum. Loci commoditate ductus Admirans portis adequitat, intromitti poſtulat. Id quum facere ciues & præſidiarij abnuerent; ſcalas expediri & muris applicari iubet, fruſtrà proteſtante & deprecāte Horſtio, Cliuenſis Ducatus Mareſcallo. Oppidanis inde timor inceſſit, ne vi oppreſſi, prædæ & rapinæ militum permitterentur; ſuæq; pertinaciæ, ſi non meritas, ſaltim minus inuidioſas pœnas luerent. Intromiſſus cum ſuis Admirans, quamprimum arcem dedi ſibi iubet, præſidiarijs omnibus, ſi vim expectarent, ſuſpendium interminatus, qui abire inde, quàm pendere ibi maluerunt. Oppido & arce receptis, ac diligenter communitis; copiarum partem Rhenum traijcit, & in aduerſa eius ripa, ad pagum Valſum, caſtello excitando fundamenta iacit, ac dies nocteſq; continuatis operibus, breui tempore cœptum abſoluit. Interea milites Hiſpani loca vicina frequentes deprædantur, ac longe lateq; terrorem ſui fundunt. Friſiæ præcipuè & Tranſiſalanæ horribilis imminere videbatur tēpeſtas, quæ tamen poſtea in Veſtphaliam & Cliuiam magna ex parte incubuit. Alpa & Murſa præſidijs occupantur: quarum illam Palatina, hanc Nuenaria viduæ tenebāt, impetratis ab vtraq; parte ſalui conductus litteris. Contrà Mauritius, audito apparatu hoſtium, ſuas & ipſe ex aduerſo copias cōparat: apparatū caſtrenſē per flumē aduerſū nauibus ſubuehi iubet; quæ diu cum ventis & tempeſtate

Orſonia occupat.

item Alpa et Murſa

Anno 1598. colluctatæ, tandem earum partim Arnemium, partim Neomagum ſunt perductæ. Mauritius Scraventam properat; ibique de itinere hoſtium edoctus, loca circumiecta præſidijs munit. Erat in Hiſpanorum caſtris Oſtfriſij Comitis filius: quem iā rumor erat Admiranti perſuaſiſſe, vt exercitum ad Emdam oppugnandam adducere vellet: quod ei ciuitati lis cum Comite eſſet, quæ iam ad apertam vim & arma proruperat. Monent ergo Nassouij per litteras Emdanos, dent operam ne quid detrimenti ipſorum caperet Reſpublica; præſidiaq. firmandæ ciuitati offerunt; de ciuium quidem periculo fortean, ſed vt credibile eſt, de ſuo magis ſolliciti: quod eius vnius ciuitatis occupatio non tā tùm magnas adiectura vires Hiſpanis, verùm etiam certam penè victoriā redditura videretur. Sed hoc conſilium aut vanus rumor finxit: aut fortuna diſcuſſit. Mauritio in itinere Dotecomum verſus, amita, Comitum Bergenſium, qui Hiſpano militant, mater, occurrit. Habet ea in Geldria poſſeſſiones quaſdam, inter ceteras Serenbergam oppidum & Viſcam caſtellum: quorum illi pręſidium impoſuerant Hollandi; hoc verò muris nudari, ne hoſtibus ad vicina loca vexanda eſſet receptaculum, nō ſemel iuſſerant. Datum tamen eſt dictæ dominæ precibus, vt poſtquam idoneè cauiſſet, nihil inde ab hoſtibus confœderatorum locis damni datum iri, in eo, quo fuerat, ſtatu caſtellum relinqueretur. Oppidi verò muri, præſidio inde educto, non inuita Comitiſſa, complanati fuêre: quod non dubitaret quin Hiſpani oppidum hoſtili præſidio communitum, aggreſſuri forent. Aliquantò ergo minori cum damno ſuorum ligonibus, quàm Hiſpanorum tormentis muros deijci, oppidique aditum

Emdani ſibi timent.

Comitiſſa Bergenſis cū Mauritio congreditur.

aperirii

aperiri poſſe exiſtimabat. Hæc dum ita primis mē- *Anno*
ſis Septembris diebus ad Rhenum gerūtur: Alber- *1598.*
tus Auſtriacus, Bruxella decimo octauo Calendas *Archidux*
Octobris digreſſus, profectionis initium religio- *Albertus*
ſe auſpicatur; & præmiſſo diebus aliquot antè co- *Bruxella*
mitatu Hallæ diuam virginem ſalutat, ac de bono *diſcedit.*
itineris ſucceſſu comprecatur. Erat in eius comita-
tu, præter ceteras plurimas ſingulari virtute & no-
bilitate Principes, Comes Soræus: cui Ordines in
mandatis & ad regem & ad principem dederant, vt
gratias ipſis ageret de benigno donationis prouin-
ciarum conſilio, rogaretque vt in tanta Belgica-
rum prouinciarum inopia ſumptus bellicos con-
tinuare vellent: Infantis quoque Principis ſuæ ad-
uentum vrgeret: cum alijs quibuſdam rebus præ-
dicti Comitis fidei commiſſis. Sed profectò tum
maximè veluti in ſcena quadam illuſtris fortunæ,
variæ rerum facies oſtendebantur. Dum enim in i-
pſo nuptiarum apparatu hinc Principem Hiſpa-
niarum & Albertum Auſtriacum lætis omnibus
ciues proſequuntur; illinc regij exercitus ad Rhe-
num fulminantis metu conſternantur hoſtes: pre-
muntur innoxij: rex Philippus, poſt grauiſſimos *Philippus*
exantlatos labores fatis concedit; ac pro hymenęo *II Hiſpa-*
luctus totâ paſſim Hiſpaniâ auditur. Ad ſenectutis *niarum rex*
imbecillitatem arthritis, ſed Chiragra imprimis *æger,*
acceſſerat; cuius dolore totum corpus confectum
febris inuaſit. Vim morbi ſentiens, etſi ita fractis e-
rat artubus, vt geſtationem vix ferre poſſet: Madri-
co tamen ad fanum D. Laurentij, quod incredibili
ſumptu extruxerat, lecticariorum humeris trans-
ferri voluit. Ingraueſcente morbo, quum finem
vitæ haud procul eſſe animaduerteret, peccata, de *morti ſe*
more Catholicæ Eccleſiæ, confeſſus, Euchariſtiam *parat:*

Anno 1598. ſumit: mortui cranium, iuxtaque auream coronam abaco iunctim ſuper imponi, capulum etiam cupreum cubiculo inferri iubet, vt eo ſigno humanæ mortalitatis admoneretur. Inde vocato ad ſe filio filiaque corpus pœnè iam tabidum commonſtrans, En tibi, inquit, ô fili, ſpecimen gloriæ mundanæ! Adſpice miſerabile hoc corpus! Nullus locus vltra eſt humanæ opi; nec de morbi remedijs ſed de ſepultura iam nobis cogitandum. Hęc locutus non ſine magna, omnium, qui adſtabant, commiſeratione, multiſq; lacrumis; è cubicularijs miniſtris vni vidulum adferre mandat: è quo aperto monile precioſiſſimum, auro & gemmis confectũ depromit, filiæque traditum his verbis cõmendat: Matris hoc quondam tuæ fuit: id iam tu habeto & aſſeruato, memoriæ monumentum. Ex eadem deinde chartam acceptam filio porrigit, in ea, dicẽs, deſcriptam eſſe omnem imperij adminiſtrandi rationem; eamque vt omnino ſequatur monet. Scuticam inde multilorem omnibus conſpiciendam proponit, cuius extrema cruoris quædam veſtigia præ ſe ferebant. Eam quum in altum tolli iuſſiſſet, Hic, inquit, ſanguis eſt de meo ſanguine: non meus ille quidem ipſius, ſed patris mei, qui hoc flagello corpus ſuum caſtigare ſolitus fuit. Id ego, vt auitæ vos pietatis & deuotionis commonefacerem, huc vſq; inter precioſiſſima aſſeruari iuſſi. Funeris deniq; pompã cærimoniaſque quibus ſepeliri vellet, ſcripto conſignatas recitari iubet, hanc ferè in ſententiam: Se poſt imperium quadraginta iam annos & eo amplius adminiſtratum, Deo repoſcenti animam reddere, vt de ea ſtatuat quod ipſi viſum fuerit: corpus exanime vnctum & conditũ, regio cultu ornatum, vrnæ ferali imponeretur; finito tempore luctui præſtituto, decantatiſque precibus, ſe-

Vltima mãdata edit.

ſepulcro maiorum inferretur. Interea Infans cum amita in D. Claræ; filius vero Princeps in S. Hieronymi, quod eſt Madrici cœnobium, ſeſe abderent, ibique ſacris, quæ pro mortuo fierent, intereſſent. Cubiculum vbi decumbebat, continuis religioſorum votis & ſupplicationibus frequentabatur; & quò magis omniū deprecationibus adiuuari poſſet, mortem ſuam poſt animæ exceſſum, quā primū voluit diuulgari. Legato Pontificis liberos ſuos, liberis Romanæ Eccleſiæ obedientiam cōmendat: filiumque ſucceſſorē ſeorſim allocutus, Tu, inquit, ſororem tuam qua par eſt beneuolentia & fauore proſequere: paci & trāquillitati ſtude: bonos præmijs excita, malos pœnis coërce. Tandem vltimùm eos complexus, triſtes à ſe dimittit. Princeps cubiculo iam egreſſurus Chriſtophorum Moram, quo rex omniū ſecretorum conſcio vſus fuerat, de claui, quam vocant, magiſtrali percunctatur, num ea penes ſe eſſet. Aienti, Eam mihi cedò, inquit. Reſpondet Mora, fidei hoc pignus à patre ſibi cōcreditum, non niſi de eius voluntate & iuſſu cuiquā tradere ſe poſſe: vtq; id bonum in partem accipere velit, ſummiſſè orat; ſimul egredientē officij cauſſa comitatur & deducit. Non multò poſt reuerſus, regi, morbo paullulùm intermittente, exponit, quid à ſe quæſierit princeps, & quid ipſe reſponderit. Ibi nolle hoc factum, rex dicere: ac vrgente iam vi morbi, extremam vnctionem petere. Ea ab Archiepiſcopo Toletano ritè adminiſtrata: Princeps, ſorore comitante, ingreditur. Venienti Mora occurrit, & flexo in terram altero genu, clauim tradit; de eo quod à ſe prius factum fuerat, excuſans. Eam acceptā Princeps Marchioni Deniano reddit. Lectulum circumſiſtentibus Principi & Infanti miniſtros morti vicinus commendat,

Anno 1598.

Anno 1598. & in his præcipuè Chriſtophorum Moram, cuius fideli opera & conſilio maximis in rebus vſus eſſet. Poſt vltimum vale dictum, vox eum deficere cœpit: eoque in ſtatu biduum permanſit. Nõ multò antè quũ mortis mẽtio fieret, rex eo die moriturum ſe negauit: horamq; ab homine quodam religioſo præſignificatam ſibi dixit. Nec dicto fides abfuit. Die enim decima tertia Septembris, circiter horam tertiam matutinam, excedit: quum vixiſſet annos vnum & ſeptuaginta, & menſes quatuor. Mors eius variè mentes hominũ affecit, prout eum quiſque amabant, aut metuebãt. Tam proſpera vſus eſt corporis valetudine, vt qui primus, ei & poſtremus fuerit morbus. Erat ei, dũ viueret, facies & compoſitio membrorum decora, ſtatura mediocris, ingenium acre, incredibilis patientia laboris, adeò vt ſæpe ſcribendo aliaque maximi momenti negocia tractando, integras noctes diebus continuaret. Facie Belgam magis quàm Hiſpanum referebat. Labris erat prominentioribus, vt plerique omnes ex Auſtriaca familia; capillo flauo barba ſubrufa: quibus ſenectus poſtea venerabilem caniciem adiecit. Ingenio quieto fuit, ſi ſuis ei moribus vti licuiſſet: iniuriarum tamen non ita facilè obliuiſcebatur. Qui iniquiores ei ſunt, & aliquantò acerbius in vitam eius moreſque inquirũt, ambitionis eum & affectatæ monarchiæ inſimulant, idque vnum egiſſe dicunt, vt ceteros Principes inter ſe committeret, & mutuis cladibus attritos, vel ſuis armis oppreſſos, ſibi vni faceret obnoxios. Certè non defuerunt Principes, qui his ipſis eum artibus peterent. Non mediocrem etiam inuidiam ei conflauit formidabilis omnibus potentia. Nõ enim Hiſpaniã tantũ, vniuerſam Luſitaniã, magnam

Exit è vita.

Eius ſtatura.

Mores.

Potentia.

magnam Italiæ partem, inſulas pænè innumeras, imperio tenebat, verùm etiã infinitis ſpacijs in vtraq; India, ad ſolem orientem & occidentem extẽſis terris moderabatur: quarum tamen omnium opes ciuile hoc bellum, in Germania inferiori excitatum, reſtinguere nõ valuêre. Bella variâ fortuna geſſit; ſed proſperrimè ea quibus ipſe interfuit, primis imperij annis. Religionis patriæ tàm fuit tenax, vt ditiones ſuas, præſertim quæ in Belgio sũt omni bellorum clade deformatas videre mallet, quàm pullulantibus in ijs nouis opinionibus creſcendi dare copiã. Animo fuit liberali, & pecuniarum contemnente. Vxores quatuor duxerat, quibus omnibus fuit ſuperſtes. Primã anno 1544. duxit Mariam, Ioannis Luſitaniæ regis filiam, è qua anno ſequenti ſuſcepit filium Carolum, matre paullo poſt puerperium extincta. De Caroli morte varia circumferuntur, quæ malumus lector ab alijs cognoſcat. Secundum matrimonium cũ Maria Angliæ regina, an. 1554. cõtraxit: qua ſine liberis mortua, Iſabellam, Henrici Secundi Francorũ regis filiam natu maximam, accepit vxorem: quæ duas ei peperit filias, Infantem Iſabellam-Claram Eugeniam, Belgij dominam, & N.N. quarum illa Alberto Auſtriaco; hæc Carolo-Emanueli, Sabaudię Duci nupſit, multiſq; relictis liberis, non ita pridé deceſſit. Quartum ei matrimoniũ fuit cum Anna Auſtriaca, Cæſaris Maximiliani filia, Philippi ex ſorore nepte, pontificis permiſſu anno 1570. celebratum: è qua tres ei nati ſunt filij, vnaque filia; ſed ijs omnibus immatura morte ſublatis, ſolus hic qui iã rerum potîtur, tantarum opum relictus eſt hæres, natus anno milleſimo quingenteſimo, ſeptuageſimo octauo, menſe Iunio. Ei patre viuo, deſponſa

Anno 1598.

res geſtæ

matrimonia.

liberi.

Anno 1598. fuerat Margarita Caroli Archiducis filia, pactumque vt eam Albertus in Hiſpaniam deduceret, ibique geminis celebratis nuptijs, ſuam inde ſpōſam, Infantem, in Belgiū tranſportaret. Hunc in ipſo penè itineris procinctu nuncius de morte regis oppreſſit: ſed nihilominus progrediendum ſibi ratus per Niuellam & Namurcum, Luxemburgum contendit: tum Macheram eiuſdem prouinciæ opidum tranſgreſſus, ad pagum peruenit, vbi Sura fluuius, Auſonio natus, in Moſellam exit. Haud procul inde eminenti in loco ſpectatur nobiliſſimum venerandæ antiquitatis monumentum, quo cis Alpes celebrius non exſtare quidā putant. Moles eſt marmorea, ex quadrata baſi, duocedim pedes alta, paulatim aſſurgens, ad ſeptuaginta quatuor pedum altitudinem, in quaternis lateribus varijs imaginibus ſemiplanis inſculpta; vt in Itinerario ſuo annotauit Abrahamus Ortelius, Cogmographorū decus. Hinc per agrum Treuirenſem, Palatinum, Virtembergicum in Bauariȩ fines, inde in Tirolenſem Comitatum peruenit; quacunque tranſierat munificè hoſpitaliterque exceptus. Oenipontem tranſuectus, & aliquot millia progreſſus; Margaritæ Auſtriacæ, quam Philippo III. Hiſpaniarum iam regi deſponſam diximus, occurrit, non longè ab illo loco, vbi Carolus V. Cæſar, & Ferdinādus eius frater, feliciſſimi occurſus memoriam ſeruari, tabula ænea ibi erecta, Auguſtos amplexus exprimente, voluerunt. Venerat illa, cum matre Maria, è familia Bauarica, & quingentorum hominum comitatu è Pannonia ſuperiore. Ad Stercingam igitur (quod nomen fortia caſtra interpretatur Lazius) cōiunctis caſtris, oppidum ſunt ingreſſi. Inde Bolſena Tridentum peruenerunt, quarto Calendas Nouem-

Philippus III. Hiſpaniarum rex vxorem ducit.

Monumentum ad Moſellam.

Archidux Albertus Mariæ Auſtriacæ occurrit.

Nouembris, ibique dies aliquot viſitandis ſancto- Anno
rum reliquijs conſumpſerunt. Haud procul inde 1598.
abeſt Venetorum ditio: quam vbi attigiſſent, duo *Tridentum*
à Senatu eius Reipublicæ legati adfuerunt, & regi- *peruenit.*
nam in pago, cui Dulci nomen eſt, in Atheſis ripa
ſito, magno cum honore exceperunt. Fluuio ibi, *à Venetis*
quem ponte ſubitario cum in vſum eius loci ma- *honorificè*
giſtratus conſterni iuſſerat, ſuperato, per reliquam *tractatur.*
Venetorum in ijs oris ditionem lentis itineribus
progrediuntur. Erant in vniuerſo comitatu reginæ
ſponſæ & Archiducis, equi circiter bis mille, ho-
minum tria millia, & quingenti. His omnibus ho-
ſpitia & lautia, per decem ferè continuos dies, Se-
natus nomine ſunt præbita. Veronam præteruecti,
Ducis Mantuani territorium ingreſſi ſunt. Oſtia
oppiduli nomen eſt in Padi ripa poſiti: Huc Vin-
centius Gonzaga, Dux Mantuæ, cum triginta pri-
mariæ nobilitatis viris, ad reginam ſalutandam ce-
leribus equis aduolauit. Flumini traijciendo naui-
gia erant parata, atque inter cetera magnifico ap-
paratu inſtructa thalamegus, qua regina cum ma-
tre & Alberto Archiduce, & ſexus vtriuſque no-
bilitate vehebatur. erat enim cellis & triclijnijs
diſtincta, & peripataſmatis argẽteis exornata. Re-
gina nauim ingreſſa, menſam epulis & cupidijs
lautiſſimis apparatam inuenit. Reliquus comita-
tus tribus magnis pontonibus traiecit in alteram
Padi ripam, vbi Rouerum eſt, Ducis Mantuani op-
dum. Hinc ſecundo flumine Ferrariam ſunt deue- *Ferrariam*
cti, vbi tum Pontifex erat, cum bono purpurato- *ingreditur,*
rum numero, ad res Ferrarienſes à CAESARE *& à ſenatu*
Ateſtino, vt ſuprà diximus, turbatas, componen- *Pontificio*
das eò profectus. De aduentu reginæ certior *ſplendidiſ-*
factus, mox obuiam ei mittit duos legatos Cardi- *ſimè excipitur.*

nalcis

naleis, Aldobrandinum, & S. Clementis, cum ma-
Anno 1598. gna Prælatorum & nobilium frequentia. Hi ad tria paſſuum millia, ad locum, quem Inſulas vocant progreſſi, reginam exſcendentem Apoſtolicæ ſedis & Pontificis nomine, honorificè excipiunt, eique rhedam, ferramentis deauratis inſignem, ad quam ſex equi candidi erant iuncti, offerunt: in qua, cum matre & Archiduce, Ferrariã eſt ingreſſa. Extra portam vrbis Catholici Regis ad Pontificem Orator, Seſſæ Dux, occurrit, & reginæ ſponſæ lecticam aureis pannis coopertam, & argento deaurato, ferramentorum vice, ac reliquo apparatu regaliter inſtructam cum duabus mulis albis, ſimiliter inſtratis, & duobus lecticarijs eadem veſte ornatis, rhedam quoque & ſex equos maculis bicolores, cum duobus rhedarijs, amictu aureo conſpicuis, nomine ſponſi regis obtulit. Ad portam ciuitatis, quam Angelorum vocant, à duobus alijs Cardinalibus Sfortia & Montalto, in domum materiatam, opere temporario ibidem exſtructã, in ſolium regium eſt deducta, dum reliquorum purpuratorum patrum cœtus cum frequenti co-

Pompa regalis. mitatu aduenit. Regina candidum gradarium argenteo panno inſtratum, mater eius tolutarium, Pontificis item dona, conſcenderunt, & multo iã veſpere vrbem hoc ordine ſunt ingreſſi. Ingens vehiculorum ac curruum omnis generis multitudo cum impedimentis præceſſerat. Sequebantur duæ turmæ equeſtres, cum lugubri, ob recentem Philippi regis obitum, armorum ornatu: poſt has ingens aulicorum numerus equitabat: inde duæ aliæ equitum turmæ, ad reginam excipiendã à Pontifice miſſæ: deinde Cardinalium & aliorum domeſtici: tum nobiles, proceresque cultiſſimi, ma-

gno

gno numero: Poſtea coryne, hori, qui argenteas claues, inſigne Cardinalium, mulis vecti, ornatu ſolemni ſtratis, ſe ebant: tum, qui aderant, Cardinales, habitu violaceo, qui lugubris patribus color eſt, amicti. Regina inter Cardinales Sfortiam & Montaltum media vehebatur, ſtipāte eam Germanorum ſatellitio, ac matre cum Alberto Archiduce ſubſequente. Hos proximè ſequebatur Inſubriæ Comeſtabilis, quem vocant, Aumalius, Gandius, Auraicus, Dietricſtænus, alijque magnæ auctoritatis & nominis viri. Horum tergum claudebant equeſtres Archiducis, & velitares Pontificis turmæ, cum ingenti ciſiorum & rhedarum numero, quibus fœminæ & puellæ nobiles vehebantur. Hoc ordine ad hoſpitium Oratoris Cæſarei, per multos triumphales paſſim erectos arcus, contendunt. Vbi ad palatium regia ſponſa venit; inter principum Apoſtolorum effigies aſcendit, in aditu graduum poſitas & cum matre & Archiduce in conclaue ſeceſſit (quod contiguum erat ſacro cōſiſtorio, vbi pater beatiſſimus in ſolio habituque Pontificio ſedebat, cum collegio Cardinalium) rātiſper ibi morata, dum orationi, quàm Bernardinus Scottus, Mediolanenſis, de Auſtriacæ domus laudibus, felici reginæ aduentu, habebat, finis factus eſſet. tum regina cum matre & Alberto Archiduce ad pedum oſcula ſunt admiſſi: benignè Pontifex omnes excipit, & crucis ſigno munitis benedictionem impertit. Poſt regina in gynæceū deducitur, vſui eius exſtructum, & regali verè apparatu ornatum. Poſtero die, vbi ſacro interfuiſſent, à Pontifice celebrato, Pontificiæ menſæ adhibentur. Die verò dominico, qui erat decimus ſeptimus Calendas Decembris, & celebrandis ſponſalibus

Anno 1598.

Anno 1598. ſalibus dictus, depoſita lugubri, ad ſolitam omnes veſtem redierunt. Qua in re tantus ſplendor eo-tuit, tanta omnium magnificentia, non in Principum modò vtriuſque ſexus veſtibus, cultu & ornatu immenſi ſumptus & precij; ſed in vario floridoque aulicorum amictu, quo ſuam quiſque familiam producebat, vt nihil Ferraria viderit vnquam ſumptuoſius. Ad ſummum templum ſummus Pontifex præceſſerat, acceptoque habitu & diademate Pontificio, ſacrum celebraturus in ſolio conſederat. Regina candido amictu, vnionum & gemmarum mundo precij inæſtimabilis, & ſplendore exculta radianſque, vt lectiſſima illa orbis Margarita, tota gemmea videretur, inter duos Cardinales Santiquatrium & Farneſium, matre cum Archiduce proximè ſequentibus, cum frequenti Principum & nobilium comitatu ad idem templum, quod aureis & argenteis periſtromatis effulgebat, deducta fuit. Poſtquam ſub aureo cum matre ſolio eſt excepta, & Archidux è regione ſub ſuo itidem conſedit: ſacrum ſolenne Pontifex auſpicatus eſt. Apoſtolico fidei ſymbolo decantato, Regina à Cardinalibus ad Pontificem deducitur, cum matre & frequenti ſui ſexus comitatu: Archidux cum ſuo item ex altera parte accedit. Tum prælecto publicè mandati inſtrumento, quod à rege Catholico Archiduci datum erat, Pontifex matrimonium inter regem Philippum per Albertum auunculum, legatumque eius nomine comparentem, & reginam Margaritam præſentem celebrauit: cui ad ſolium reductæ omnes Principes auſpicatiſſimas nuptias reuerenter ſunt gratulati. Subſtitit coram Pontifice Archidux Albertus,

Bina ſponſalia Pōtifex firmat.

bertus, dum Seſſæ Dux accederet, qui cum ſimili mandato Infantis ſereniſſimæ nomine compareeat: quo lecto, Iſabella Clara Eugenia per legatū ſuum Alberto Archiduci per Pontificem deſponſatur. Sacris peractis, Pontifex reginæ ad altare adductæ, auream roſam conſecratam dedit: quæ inter dona Pontificia eodem apud Principes eius ſexus loco eſt, quo enſis & galerus, qui ad primarios Chriſtiani orbis Principes a Pontifice mitti ſolent. Tota dehinc ciuitas ad lætitiam, ad ludos, ad hilaritatem, ex auguſti hymenæi edicto, ſe conuertit. Omnia loca, viæ omnes, publicæ ædes & priuatæ plauſu, riſuque perſtrepebant, perſonatorum vtriuſque ſexus hominum, cum iocis, ludicris, choreis, per vrbem curſitantium, plena erant omnia: nihilque omninò, quod ad recreandos animos pertinet, ex vlla parte prætermittebatur. Paucis ita diebus, quibus Ferrariæ ſubſtiterant, per ſummam lętitiam tranſactis, Mantuam porrò contendere inſtituunt. Reginam Dux Mantuæ Roueri exſpectabat, quatuor equitum turmis in occurſum miſſis, quæ Gubernium vſque (caſtellum eſt, in Mincij ripa ſitum) reginam deduxerunt. Ibi bucentaurum nauem verè regiam, ingreſſa, prono flumine propè Mantuam eſt delata, mille circiter & quingentis ab vrbe paſſibus: ibi exſcenſione facta, & à Principibus vtriuſque ſexus ſalutata, rheda vrbem cum matre inuehitur, quacumque ierat, honoris aliquo argumento oculis ſeſe objiciēte. Palatij, in quod diuertit, apparatus planè erat regius. Sed omniū admirationem & fidem ſuperabat ſcenicus tragicocomœdiæ, quæ ſequenti die dominico exhibita fuit, ornatus. Argumentum erat paſtoris Myrtili fides, qui pro ſua Amaryllide ſe dija

Anno 1598.

Regina Mantuam venit

Anno 1598. ſed ijs deuoueri& immolari cupiebat: cum fabula nuptiarum Mercurij & Philologiæ. Hoc ſpectaculo, nihil vnquam magnificentius, nihil admirabilius tota Europa multis ſæculis viſum memorat: cuius deſcriptionem ex Italicis libellis, qui harum rerum ſtudio & delectatione ducũtur, petere poſſunt. Erit, niſi fallor, vt veterũ ſpectaculorum artem & magnificentiã non valdè deſiderent. Quos verò ſumptus Mantuanus in regina tractanda fecerit, vel hinc æſtimari poteſt, quod præter ceteras impenſas, & dona precioſiſſima, in gynæceum diſtributa, nouem dierum alimoniam hominum quinq; equitum quatuor millibus præbuit Mantua per Cremonam Mediolanũ ſunt profecti: quæ ceteroqui vrbs frequentiſſima, tum velut vniuerſi orbis theatrum poterat videri. Longum eſſet ſingula deſcribere, quæ reginæ & Archiducis, atque vniuerſæ Auſtriacæ familiæ, hic data ſunt honoribus: qui, & quia vrbs hæc ad Hiſpaniarum regis pertinet imperium, ſubſiſtere ibi decreuerunt, tantiſper, dum de regis voluntate cognoſcerent; & nauigationi commodum tempus redderetur. Nos verò reginam & Archiducem huc vſque comitati, in Belgium nos recipiamus. Sed eheu, quis, cóne, vbi pro epithalamio Bellonæ flagellũ, pro muſica harmonia, terribilem lituorum & tubarum audias clangorem; pro tædis nuptialibus, villarum, pagorum, vrbium videas incendia; vbi pro iubilo lamenta, pro riſu fletus aërem compleant? Ita eſt profectò: & quiſquis hæc videre abnuis, huic ſæculo parum aptus es, aut potius noſtram omnium conditionem ignoras, quibus reciproco quodam nexu, læta triſtibus, triſtia lætis, in orbem veluti ſuccedunt.

Mantuani liberalitas & magnificentia.

Admi-

Admirans, deliberatione habita, variantibus ſententijs,quod quidam in hoſticum penetrandú, alij nullos à tergo hoſtes relinquendos eſſe dicerent;Rinbercam oppugnare decreuit. Eſt id oppidum in Rheni ripa,ad Coloniensem pertinens diœceſin:quod tum, vt ſupra diximus, Hiſpanis ereptum,præſidio tenebāt Hollandi: quibuſcum paulo ante de eo reſtituendo egerat Epiſcopus Colonienſis,miſſis ad Ordines Ioanne Naſſouio Comite,& Gulielmo Quadio,Zoppenbroquio: ſed quũ de conditionibus,quibus id redderetur,non ſtatim conueniret,ad hāc vſq; obſidionem res fuit extracta. Paulo infra oppidum inſulam paruam facit Rhenus.Eam Mauritius, intellecto hoſtium conſilio, præſidio firmat. In oppido tum peſtis vehementiſſime graſſabatur;adeò,vt ex prçſidiarijs vix quadringenti reliqui eſſent,de quorum numero etiam quotidiè vi morbi aliquid decedebat. Admirans, de oppidi ſtatu edoctus. ad Schafium præfectum eius loci,eodem morbo decumbentem,litteras mittit; quibus oppidum ſibi Archiducis nomine dedi poſtulabat.Reſpōdet humaniter Schafius: miſſum ſe eò ab Ordinibus confœderatis & Comite Mauritio,cum præſidio,vt oppidum,dum de reſtitutione cum Archiepiſcopo Colonienſi tranſigeretur, defenderet,rogare vt à vi interea abſtineat, nec actionem cœptam turbet, ſimul de litteris humaniter ſcriptis gratias agit. Admirans, vbi hoſtem minimè obſtinatum, vti putabat, animaduertit, denuò ad eundem ſcribit, & quia breui vi morbi perituris videbatur,eodem argumento litteras ad coniugem eius adiungit;quibus petebat, vt deditionē quantũ in ſe eſſet,promouere vellent, multa pollicitus. Earum litterarum exemplis Schafius è veſti-

Anno 1598.

Admirans Rinbercam obſidet.

præfectum de vrbe ... citat.

Anno gio ad Mauricium miſſis, quo in ſtatu res ſit, docet,
1598. & paulò poſt vitam finit. Ei ſuffectus Lucas Hod-
dingus, maiori animo quàm ſpe loci ſuſcipit de-
fenſionem. Nam & inſulam, cuius modo feci-
mus mentionem, iam occupauerant Hiſpani,
quum qui ibi relicti erant, ægrè ſe ad ſuos in op-
pidum recepiſſent: & tormentis vndique muri
vrbis ita conuerberabantur, vt iam tum appareret,
non niſi expugnato oppido, diſceſſuros inde Hi-
ſpanos. Interea Admirans copiarum partem ad
Budericum ab Hiſpanis occupatum. Budericum, Cliuenſe oppidum, Veſaliæ vicinum,
occupandum mittit. Ciues, grauiſſimè iniuriam
ſibi fieri conqueſti, impetrare non potuerunt, quo
minus externum reciperent militem. Iam enim
Hiſpani ignem portarum alteri iniecerant, & ſi
introrupturos ſe minabantur. Suo igitur pericu-
lo conſternati oppidani, militem admittere, quàm
extrema experiri maluerunt. Die Octobris deci-
moquarto, nebulæ beneficio propius ad oppi-
dum admoto exercitu, Alphonſus Daualus, ſuo
nomine, obſeſſos de deditione interpellat. Et
tum præſidiarij reſpondent: Nullum ſe vniuerſus
ſubterfugere velle, vitæ diſcrimen in eo defen-
dendo, in quo ab Ordinibus & Comite Mauritio
ſint collocati: ſimulque monent, ne quis poſtea
cum talibus poſtulatis ad ſe rediret, niſi, vt ho-
ſtis, tractari vellet. Hoc reſponſo perlato, Admi-
rans ſumma vi oppugnationem aggreditur. Quum
horas aliquot in vrbem fulminaſſet: ecce, horam
circiter diei nonam, puluis tormentarius in turri
quadam non procul à mœnibus aſſeruatus, à glo-
bo quodã candente illapſo incenſus, ipſam turrim
prim ù m à fundamentis euertit, proxima ædificia,
atque in primis vnam ad portã Rhenanam hoſti-
bus

bus obiectam munitionem, tanto cum fragore diſ- ijcit atque diſturbat, vt oppidum vniuerſum funditus conuelli videretur. Hac calamitate præſidiarij, partim incendio ambuſti, partim ruinis ædificiorum lapidibus ac tignis obruti perierunt; & in his vrbi præfectus, dum fortè illac tranſit. Hiſpani à fortuna ſibi aditum ad oppidi inuaſionem patefactum cernentes, occaſioni minimè deſunt: ſed fruſtrà tentato aditu, quod recentes iam ab oppidanis in eorum locum, qui perierant, ſubmiſſæ eſſent copiæ, per fetialem iterum deditionem vrgent. Obſeſſi quum puluere omni corrupto in armis exiguam ſibi ſpem eſſe intelligerent, nec munitionibus & tormentorum vi, & dicta calamitate vehementer laceris & deformatis ſatis fiderent; vltro citroque datis vadibus, ægrè obtinere potuerunt, vt cum armis & ſarcinis, incolumibus abire liceret, dato iureiurando, ne intra quatuor menſes contra Hiſpanum & Archiducem militarent. Multum hac in re beneuolentiæ & humanitatis obſeſſis præſtitit, Alfonſus Daualus, magni nominis inter Italos equitum magiſter; memor humanæ tractationis, qua ſuperioribus annis Comes Mauritius eum habuerat captiuum. Ita paucis diebus Admirans Rinberca in poteſtatem redacta; Hollandis omnem Rheni nauigationem præcluſit. Ei hac in expeditione cæſi, Virici, Dunij, Comitis Falcoſtænij, mors magnam inuidiam, apud Germanos præſertim, concitauit. Fuit hic Ducis Cliuenſis beneficiarius, vir conſilio & manu promptus; nec à cauſſa eius religionis, quam Hollandi profitentur, putabatur alienus. Suis ergo metuens prædijs, quæ ijs in locis magna tenebat & opulenta, vt de vi ſibi,

Anno 1598.

Rinberca deditur.

Virici, Comitis B... cæſi mors.

Anno 1598. ſuiſque caueretur, Admirantem per internuncios rogat: qui reſpondet, Expeditionem hanc & ad publicæ quietis, & Catholicæ religionis conſeruationem eſſe ſuſceptam: quarum vtramque ſi curæ ſibi eſſe reipſa demonſtraret, maiorem in meritis ſuis, quàm aliâ quauis cautione fiduciam collocari debere. Quum igitur & hinc, & alijs indicijs, quam apud Hiſpanos inuidia laboraret, comperiſſet, præſidium circiter ſexaginta virorum, à Cliuenſi, in cuius fide & clientela erat, acceptum, caſtello ſuo Brocæ imponit, coniuge & gynæceo ad loca tuta præmiſſis. Vix hæ digreſſæ erant; quum adſunt Hiſpani, cum litteris Latinè ſcriptis. In ijs Admirans primùm conquerebatur, magnâ militibus ſuis pabulatum egreſſis, à Comitis miniſtris, ſubditiſque vim fieri & iniuriam: multos equis ſpoliatos, nonnullos etiã crudeliter interfectos eſſe. Ad ſupplicium ergo facinorum auctores quàm primùm dederet, ac poſt hac in officio maneret. Deditionis nulla ijs in litteris fiebat mentio; quam tamẽ è veſtigio quatuor Hiſpanorum centuriones fieri poſcebant. Comes, cædes, & rapinas, quæ à ſuis factæ dicerentur, à ſua conſcientia multis verbis remouens, tempus ſibi dari ad reſpondendum petit. Recuſant illi, & quantocyus declarare iubent, velletne arcem in regij exercitus poteſtatem tradere, vel minus. Comes eam ſe à Cliuenſi Duce accepiſſe dicit, ea lege, vt eam nemini, niſi eiuſdem Ducis iuſſu, traderet. Proinde quum voluntati eorum ſine flagitio obſequi nequeat; rogare atque obteſtari, ne ſibi nihil tale meritovim fieri paterentur: ſin verò precibus his locus nullus ſit reliquus, malle ſe vitæ, quàm exiſtimationis & honoris facere iacturam. Poſt multa vtrimque commutata verba, &

interpo

& interpoſitas proteſtationes, ita diſcedunt Hiſpani, vt mox alios interpretes ſe miſſuros dicerent. Si ita vobis placet, Comes inquit, equidem prout loquentur, eis reſpondere conſtitui. Nec diu moratus, tormenta in muris diſpoſita diſplodi iubet. Mox Hiſpani, tribus machinis ex aduerſo collocatis, arcis mœnia conuerberant, & muri parte ſatis magna deiecta, oppugnationem, quod iam multa nox eſſet, in poſterum diem decernunt. Vbi diluxit, Comes, viſo ad arcem oppugnandam Hiſpanorum apparatu, extrema iam ſibi imminere intelligens, ad colloquium deſcendit, & vitæ ac fortunarum incolumitatem pactus, Hiſpanorum præſidiū intra arcem admiſit: qui ſuperiorum temporum, vt videri volebant, iniurijs irritati, deditit ios, miſerū in modum contrucidarunt. Magno etiá tum in vitæ diſcrimine Comes fuit; ac niſi quorundam Hiſpanorum centurionum opera & precibus militaris compreſſus fuiſſet furor; eandem procul dubio tum ſtatim, quãm reliqui, ſubijſſet fortunam: qui præſenti periculo ereptus, ad maius poſtea ludibrium eſt ſeruatus. Die enim Octobris decimo, inuitatus ab vno & altero, qui in præſidio erant, vt animi cauſſa prodire cum ipſis vellet, quamquam ſiniſtri aliquid ſuſpicaretur, prodijt tamen, ſiue arcana vi fatorum tractus, ſiue vitæ, quæ in alterius eſſet poteſtate, pertæſus. Piſcinæ adſtanti miles à tergo clauam in caput impingit; deiectum alius, & Dei miſericordiam implorantem gladio cōfodit. Intereà puer, qui ſolus cū comitatus fuerat, in fugam abit, & præterfluentis beneficio elabitur. Mortui cadauer fama eſt, horreo iniectum, vnà cum eo deflagraſſe. Anno 1598.

Eius necem Admirans poſtea ſcriptis ad Veſtphali-

Anno 1598. phaliæ Circuli proceres litteris, ita excuſauit, vt & inuito ſe commiſſam eam diceret; & culpam omnem in mortuum, qui multa contra regium exercitum auſus eſſet hoſtilia, cõferret. Hic exitus fuit intempeſtiua libertate vſi Comitis, non tam ipſi fortaſſe calamitoſus, quàm in vniuerſam Hiſpanorum gentem apud Germanos inuidiæ plenus.

Admirans Veſalienſes mulctat. Expugnata Rinberca, alijſque ad Rhenum præſidio firmatis locis: Admirans cum exercitu ad hoſticũ propius accedit. Dotecomum, paruũ in Zutphanienſi Comitatu oppidum, obſeſſurus. Itinere ad Veſalienſes mandata mittit, vt duo peditum millia, cum mille equitibus in vrbem reciperent, ſin pecunia redimere ſe mallent, ducenties mille coronatos quàm primum dependerent, exercitum rebus neceſſarijs, in primis pane menſtruo ſubuenirent, per obſides interea Budericum miſſos cauerent, nihil damni regijs, in ipſorum finibus, à Comite Mauritio datum iri. His de rebus conuocatu Senatu, deinde vniuerſa ciuium multitudine, placuit vt legati mitterentur, qui precibus aliiſque rationibus Admirantis animum ad æquitatem inflecterent, & tolerabilibus conditionibus, cum eo tranſigerent. Poſt multam diſceptationem conuẽtum eſt, vt aureorum centum millia, frumẽti modios mille darent, & ſuis ſumptibus trajciendo Lippæ fluuio pontem facerent. Poſtquam imperata fecerunt Veſalienſes, Admirans Ræſam, Embricam, Santonam, Dinslacam, Holtam, multaſque in ijs locis oppida præſidijs occupat, aratoribus paſſim & hominibus ruſticanis ex agris profugientibus. Caſtris ad Dotecomum ſexto Nouembris poſitis, eodem ſtatim die quatuor machinis portam quà Dusburgum itur, quati iubet, nullo, vt alias

moris

moris eſt, præmiſſo, qui oppidanos de deditione interpellaret, caduceatore. Exiſtimabat enim præſidiarijs vi oppreſſis, cetera loca metu perterrita, facilius ad deditionem ventura. Erant in præſidio quatuor peditum ſigna, commeatuum quantum ſatis eſſet vel ad longam obſidionem ſuſtinendam: ciues longo militiæ vſu plerique omnes bellicoſi. Sed quo minus diu oppidum defendi potuerit, fecit & munitionum infirmitas, & hoſtis in ijs tormentorum vi diſturbandis pertinacia. Quantò ergo periculo propiores, tantò magis de vita ſua ſolliciti, poſt tridui oppugnationem per internuncios deditionem offerunt: qui aliquoties repulſi, quod Admirans nulla conditione vniuerſa ſibi permitti vellet, tandem impetrârunt, vt præſidiarij cum armis & ſarcinis, relictis ſignis, egrederentur, & ſex menſibus extra Hollandiæ & Selandiæ fines contra Hiſpanienſem exercitum arma non ferrent.

Anno 1598. Dotecomū obſeſſum, & captum.

Ciuibus negatæ conditiones: quibus tamen Admirans vitæ & fortunarum incolumitatem promiſit. Schulenburgum inde, paruum, ſed loci natura munitum caſtellum, oppugnat, præſidiarijs omnibus, niſi quàm primùm ſe dederent, necem minatus: qui tamen minarum ſecuri oppugnationem ſatis viriliter aliquamdiu ſuſtinuerunt: ſed quum viribus multò inferiores ſe eſſe animaduerterent, hoſti arce cum impedimentis omnibus tradita, nudi & inermes abierunt. Interea Mauritius ad Seuenarum cum copijs, quas non ita multas habebat, conſederat, & magna diligentia communitis caſtris, hoſtem obſeruabat. Vbi captum Dotecomum cognouit; DVSBVRGVM, ad Iſalam poſitum oppidum, proficiſcitur, vt

item & Schulēburgum.

Mauritius hoſti occurrit.

Anno 1598. vicinis locis præſidio eſſet. Sed prius Seuenarum oppidum & caſtellum, teloneum itidem, quæ in iis locis Cliuenſis tenebat, inuito extorquet, præſidioque firmat. Conſtabat omnis eius exercitus equitibus, plus minus, octingentis, & peditatu circiter ſex milliũ virorum. His cum copijs hoſti ſe ad Iſalam (quæ olim foſſa Druſiana) objicit, in omnes occaſiones intentus: vijſque omnibus obſeſſis, cõmeatuũ penuria affligit. Multa iam hyeme, pabuli alimoniæque inopia confectus Hiſpanorum exercitus in hyberna deducitur: non in hoſticum quidem, vt Andreas Auſtriacus, cui ſummam rerum, abſente Alberto, commiſſam fuiſſe diximus, iuſſerat (id enim difficile minimeq; tutum videbatur) ſed in Cliuiam, Veſtphaliam, Marchiam, diœceſin Monaſterienſẽ, Romani Imperij ditiones. Ne quis verò nouus exiſteret motus; Admirans his diſciplinæ militibus ſuis leges pręſcripſit. Principio inquit, operam dabitis omnes, ij præſertim, qui munus aliquod geritis, vt vitam Chriſtianis dignam agitis, omneſque offenſionum cauſſas, quantum in vobis eſt, vitetis; ne fortè vitia veſtra maleuolis hominibus actiones noſtras & cõſilia in peius interpretandi anſa, & calumniandi materia præbeatur. Sacerdotibus, & vtriuſque ſexus Deo dicatis perſonis, omnem honorem exhibebitis & reuerẽtiam. Quod ſi quis contumelioſè ijs illudere, aut quacumque in re damnum inferre auſus fuerit: ei certam grauiſſimamq; pœnam denunciamus. Eius loci magiſtratus, vbi verſamini, obſeruabitis, nec eorum iuriſdictionem vllo modo interpellabitis, vtpote qui non vi parere nobis coacti, ſed regiæ MAIESTATI gratificari cupientes, vltrò nos hoſpitio ſuſceperunt. Opificibus nemo obſtabit, quo-

Hiſpani ditiones Imperij inuadunt.

Admirans leges militibus præſcribit.

quominus artes ſuas, ad alendam familiam, libere exerceant, nec vllum eis onus, nulla exigente neceſſitate, imponet. Aratores in agris colendis, ſerendis, ceteriſque ruſticis operibus, non modò non impediet quiſquam; ſed pro ſuis quiſque facultatibus adiuuabit. Hoſpitiorum deſignationes præſentibus duobus aut tribus è magiſtratu cuiuſque loci, totidemque è noſtris fient, vt & ciuium & militum ratio habeatur. Nemini quidquam licere volumus, quod non vel expreſſo decreto permiſſum ſit, vel ad præſentem rerum ſtatum omnino neceſſarium reperiatur: nec plures quàm vicenos in ſingulas peditum cohortes equos ali. Omnes qui ſtipendia non merent, è domibus & hoſpitijs eijciantur, nec ferantur, niſi eius loci præfecto certis de cauſis ita videatur; vti nec mulieres, niſi quæ lauandis linteis operam præbent. De ſtipendio ſuo militum vnuſquiſque ſumptum faciat, nec hoſpiti ſuo oneri ſit; multò minus per vim quidquam eripiat: quod tamen in victũ quotidianum (ſeruitium vocant) ciuibus imperatum, vel à volentibus collatum fuerit, eo vtentur. Ciuibus & inquilinis vltrò citroque commeandi, commerciorum exercendorum gratia, libera ſit poteſtas; vti ceteris quoque omnibus mercatoribus & peregrinis: ne vllum tributum eo, ſiue quouis alio nomine ab eis extorqueatur. Militibus per agros ſuburbanos, villas, & pagos vagandi, & ruſticanorum fortunas expilandi licentia nulla erit: immò illud procurabitur, vt eorum armis ager vicinus à vi & iniuria defendatur. Si quid vero tributi nomine imperare nobis viſum fuerit, non niſi expreſſo noſtro id fiet mandato. Nulli detur facultas immunitatem a præſidiarijs in ædes ſuas reci- Anno 1598.

 piendis

Anno 1598.

piendis pecunia redimendi, niſi ijs de cauſſis quæ deſignatoribus & magiſtratui ſint probatæ. Hæc quidem tum iactata fuêre, & promulgata publico edicto: cui ſi fides conſtitiſſet & robur, magni motus, qui poſtea ſequuti ſunt, vitari potuiſſent. Ordines enim Imperij, vicini præſertim Principes, grauiſſimis ſociorum querelis fatigati, ad quos iniuriam, ad ſe verò etiam exemplum pertinere animaduertebant, conuentus agunt, in quibus de reprimenda externi militis inſolentia, ditionibuſque Imperij ab iniuria defendendis conſultatum fuit, de quorum euentu poſtea dicemus.

Veſtpaliæ Ordines de iniurijs Hiſpanorum conqueruntur.

Iam antea Veſtphaliæ proceres, vt gliſcenti malo quàm primum occurreretur, ſub finem Septembris comitia priuata Tremoniam indixerant; in quibus decretum fuerat, vt ad Cęſaream Maieſtatē, Moguntinum, Colonienſem, Treuirenſem & Palatinum Electores, quorum ditiones ad Rhenum ſunt, res omnis perſcriberetur, eorumque auxilium imploraretur. Earum litterarum hæc erat ſumma: Poſt Alberti Archiducis in Hiſpaniam abitum, Franciſcum Mendozam, Admirantem Aragonium, cum triginta millium virorum exercitu Cliuenſem Ducatum inuaſiſſe, Orſoniam oppidum, eiecto præſidio, occupâſſe: Rheno cum maxima copiarum parte traiecto, ad Valſum pagum nouas excitâſſe munitiones: eductos inde Hiſpanos milites Brocam, caſtellum Virici Dunij, Comitis Falcoſtænij in fide & clientela Iuliacenſis Principis, admotis machinis oppugnâſſe: præſidiarios ad loci defenſionem à Principe miſſos contra fidē datā interfeciſſe. Comiti nihil mali metuenti poſt aliquot dierum captiuitatem, per ſummum ſcelus

vitam

vitam eripuiſſe. Nec verò hîc, inquiunt, iniurias eorum conquieuiſſe: ſed vlterius progreſſos Budericum, Dinslacum, Holtam, Ræſam, Embricam, aliaque in Cliuenſi Ducatu oppida, caſtella, & vicos per vim occupâſſe, diripuiſſe, & euaſtaſſe; ſubditos cum omni familia ſedibus patrijs eieciſſe, nulla cuiuſquam ætatis, ordinis, aut ſexus habita ratione: Veſalienſes, minis & metu perculſos, centum aureorum millibus multâſſe; quorum pars dimidia ſtatim fuit repręſentata, alterius ſemiſſis ſolutioni dies conſtitutus præter mille frumenti medimnos. Crudenbergum prędterea, Veuelinchouam, Lonam, Vimmendal, Diesfortam, Roſauium, Impelium, Dornicomum, Lacuſium, quæ loca partim ad Principem, partim ad nobiles familias ſpectant, ſuæ poteſtatis feciſſe, damnis, rapinis, ferro & flammis omnia miſcuiſſe. Sed nec his ſe finibus eorum furor continuit. Nam & munitiora loca dicœceſeos Monaſterienſis in ſuam poteſtatem redegiſſe, vt ibi cum graui incolarum damno hiberna agerent milites: Eſſam prætereà & Verdam omni belli clade euaſtâſſe. Iam Gèldrica præſidia frequentibus excurſionibus omnia itinera adeò infeſta habere, vt omnia commercia ceſſent, & agriculturæ ſtudium planè iaceat neglectum: nec vllũ immodicarum exactionum eſſe finem. Nec verò ſegnius alteram belligerantium partem & ipſam ad loca quædam capienda animum adieciſſe. Seuenarum enim, & Lobicium, telonéum occupâſſet; multos etiam captiuos quotidie abducere, & hoſtiliter tractare: idque iam agere vtramque factionem videri, vt bellum à ſuis finibus in Germanici Imperij ditiones transferant: nec obſcuras eſſe minas, quas nonnulli in Hiſpanorum exercitu con-

Anno 1598.

item Hollãdorum.

tu con-

Anno 1598. tu contra Simonem Lippiæ Comitem, alioſque ſeuiſſent fuderint. Quapropter orare atque obteſtari, vt pro auctoritate ſua agerent; neque ſe immaniſſimo militi prædæ & rapinæ permitterent. Electores his de rebus certiores facti, ſtatim & ipſi ad Cæſarem ſcribunt; ſimulque proximo conuentui locum Coloniam deſignant.

Tempora tumultuoſa

Mirum cui videatur, conſideranti, quantis & quàm multis hoc anno, totus terrarum orbis tumultibus & bellis arſerit. Nam, vt de Vngaris nihil dicamus, cui perpetuum cum hoſte crudeliſſimo eſt bellum; & Italiam commorat tumultus Ferrarienſis; & è Belgij infelicis pene dicam cineribus grauiſſimi belli ſcintillæ in proximas Germaniæ regiones eiectæ, magnum incendium daturæ videbantur: in Gallia non tam pax erat, quàm bellum ceſſabat. Vt enim in turbulenta tempeſtate, etiam quum venti poſuêre, mare nihilominus, procellis aliquantiſper & fluctibus agitatur, & tum maximè ſi nauclerus inſcienter curſum moderetur, & velut omni periculo defunctus, armamentis compoſitis, quieti ſe det & ſomno, naufragij eſt periculum: ita rebus etiam poſt diuturna bella compoſitis, motus quidam in ciuium animis reſidui manent; qui, ſi non arte tractentur, in bellum exitiabile plerumque erumpunt. Sed profectò Galliæ tot malis vexatæ tandem miſertus eſt Deus, dato eo rege, cuius prudentia deleniti omnium, etiam diuerſa ſentientium, animi in vnum coaleſcerent, & coniunctis viribus, ſaluti magis publicę, quam ſuæ quiſque conſulerent cupiditati. Angliam Hibernorum ſeditio, ab Hiſpanis fota, fatigabat. Hiſpanorum regem, cui domi pax erat, bella externa diſtinebant. Sola Sarmatia Europæa pacis bonis abun-

abundabat: quam tamen & ipſi mala quædam fortuna inuidit. Spes quidem erat, æternam amicitiã inter Polonos fore & Suecos, quorum regna, quod vnum haberent regem, in vnum iam quaſi coijſſe videbantur. Sed res longè aliter cecidit. Rex enim, quo abſente in Suecia multa fiebant, quæ minimè probaret ſæpè iam à Poloniæ Ordinibus veniam in Sueciam proficiſcendi petierat: ſed poſtulationi eius propè cunctis refragantibus, hactenus remanſit. Præcipiti iam æſtate, intra certum tempus rediturum ſe pollicitus, copias nauibus, quas ad Dantiſcum habebat, imponit, & ad Calmariam, maritimum Sueciæ oppidum appellit. Cauſa expeditionis ferebatur, & reipublicæ conſtitutio, & reformatio religionis. Magnam ijs in locis, & auctoritatem, & potentiam obtinebat Carolus, Sudermaniæ Dux, regis patruus; in quem, abſente rege, omnium oculi erant coniecti. Is vnus maximè obſtare videbatur, quo minus & præfectis regijs, quantam vellent, obedientia præſtaretur, & Catholica religio, quod in primis rex vrgebat, veluti poſtliminio reſtitueretur: quippe qui non minori ſtudio Auguſtanam confeſſionem, per totum regnum iam olim receptam, quàm rex Catholicam religionem propugnabat. Ad famam claſſis appulſæ, pauci Suecorum proceres ad regium exercitum ſe adiungunt. Interea Carolus per vicinas regiones exercitum quantum poteſt conſcribit, cumq; eo ad Stecoburgum ſe obijcit. Ibi re leuibus aliquot militum excurſionibus vario euentu tentata, Legati ad regem venerunt, nunciantes, ſi regnum pacificè ingredi vellet, Ducem, patruum, præſtò eſſe qui eum deduceret, rogare, ne arma experiri, ſed à fundendo non Chriſtianorum modò, verùm etiam

Anno 1598.

Poloni in Sueciam expeditio.

iam

Anno 1598. iam ſubditorum ſuorum ſanguine abſtinere vellet:ſed tum infecta re dimiſſi, paulò poſt, confirmatis iam ſuorum copijs, cum ijſdem mandatis redierunt. Ab vtraque parte tandem duodeni lecti ſunt, qui pacis aliquam rationem comminiſcerentur. Tridui conſultatione fruſtrà habita, rex, ſiue rebellium pertinacia offenſus, ſiue rei commodè gerendæ opportunitate & ſpe ductus, de nocte caſtra mouet, & Lincopiam verſus contendit. Diſcedentem quanta poteſt celeritate Carolus inſequitur, & collatis caſtris, denuò caduceatorem de pace mittit: ſed & huius orationem rex auerſis auribus accepit, & diem locumque conſtituit, vbi prælio decerneretur. Quum totum eum diem regia acies in procinctu ſtetiſſet, Sueci verò tēpus locumq; deſignatum, è ſuo magis arbitrio quā hoſtium voluntate bellū directuri, non obijſſent: Poloni læti, velut extorta hoſtibus metus confeſſione, in caſtra reuertuntur, & armis poſitis, equiſque alligatis, ſecuri agunt. Interea trepidū de Suecorum aduentu in caſtra nuncium allatum ſemiſopitos excitauit: quem terrorem multum auxit aër eo die valdè nebuloſus. Poloni traductis per pontem copijs, aciem inſtruunt, & Suecos, magno impetu illatos, fortiter primū excipiunt; ſed multitudine oppreſſi, tandem in fugam vertuntur. Rex ſuis laborantibus Suecos aliquot equites ſubſidio miſerat: verùm ij ſiue metu, ſiue proditione, vix viſo eminus hoſte, ſunt dilapſi. Promouentibus aciem Suecis, rex pontes deijci iubet: quæ res vt Suecos trans flumen cohibuit, ita Polonis omnem ad ſuos reditum interclufit. Multi è regijs eo in prælio ceciderunt; multos aqua abſorpſit: pauci verò, maturè amnem tranſgreſſi, ad ſuos euaſerunt. Hac

Poloni caeduntur.

clade

clade accepta rex, oratoribus adSuecos miſſis, pacē vel inducias petit, & facilè impetrat. Inter leges transactionis fuit, vt Sueci proceres, qui ad regem defecerant, Carolo dederentur; qui capite poſteà luerūt. Triduo poſt rex & Dux cum ſuis vterq, in campum procedunt, & medio in loco, iuſſis interea conſiſtere militibus, ſoli congrediuntur. Finito colloquio, Dux regem Lincopiam comitatur, & in regium vnà cum eo palatium diuertit. Paucis ibi diebus exactis rex Stecoburgū, inde Calmariā verſus veſtigia relegit: vbi cōſcēſis nauibus, quarū aliquæ fluctibus obrutæ, ceteræ diſiectæ & vexatæ fuere, ad Dantiſcum eijcitur magis quā exponitur, conatibus eius vbique aduerſante fortuna. Anno 1598.

Exeunte menſe Septembri, Omar Baſſa, Vezir Turcicus, Varadiuum, Tranſyluaniæ oppidū, obſidere cœpit. Primum ad Biſpacam, vicinum pagū, caſtra ponit. Arci & oppido præerat Melior Rederus, nobilis Sileſius, vir ſumma doctrinæ & rei bellicæ gloria illuſtris. Is comperto hoſtium aduentu, de quo etiam antè Tranſyluanus ciues admonuerat, ſedulò omnia tolerandæ obſidionis præſidia comparat, & militū animos, qua eſt ſingulari facundia, ad quęuis pericula ſubeunda oratione vehementer inflammat: oppidum contra tantam vim non ſatis firmum, incendit, comportata prius in arcem, quæ ibi reperta erat, alimonia, à ciuibus verò impetrare non potuit, etſi acriter, atque adeò ſtrictis armis inſtabat, vt in arcem, eādem ſubituri fortunam ſe recipere vellent, præter paucos, in quibus duo ſigna peditum erant, Gotofredo Rubitio ductore. Quod reliquum ignis violentia fecerat, ſtatim à Tvrcis fuit direptum

Varadinum magnum obſidetur.

reptum

Anno 1598. rentum: quorum tamen multi in medio conatu ab Heiduccis oppreſſi perierunt. E captiuis hoſtiũ numerus cognitus eſt, in quibus ſexaginta circiter millia virorum fuiſſe conſtat. Primo & ſecundo Octobris diebus Turcæ munitiones excitant aquã è foſſis deriuant, & tormentis fulminare incipiũt. Illis ipſis diebus Rederus, ſua cuique ſtatione deſignata, milites Germanos ad ſe vocatos, ſacramento obſtringit, ne quis cum hoſtibus colloqui, aut conſilia communicare, multò minus deditionis vllam facere mentionem auſit. Id enim & capitale ei fore qui fecerit, & ei qui in conſcientiam aſſumptus, non ſtatim ad ſuum rem omnem detulerit præfectum. Promptè omnes iurarunt; vt & poſtridie Vngari. Rederus econtrà ſe vitam fortunaſque communi cum eis periculo expoſiturũ, & ad extremum vſque ſpiritum fortiſſimè dimicaturum, ſanctè promiſit. Quinque præcipua arcis ſunt propugnacula, quorum nomina, barbara illa quidem, ſed vſitata noſtris, ponam, quod iis frequẽter mihi poſtea in hac narratione vtendum intelligam.

Primum, quod ad palatium eſt Kiraliuanum appellant, cuius cuſtodia Niaro Pauli fuit commiſſa.

Secundum ligneum dicitur, quod è lignis & terra aggeſta ſit extructum: cuius defenſionem Kyralus Georgius, arcis præfectus, ſuſceperat.

Tertio Tſcheucæ nomen eſt;

Quartum, Aureum; Quintum denique Venetum indigetant: ad quæ Robitius cum ſuis excubare iuſſus. Primus impetus in Ligneum factus eſt; quod bis à Turcis incenſum, noſtrorum opera incendio reſtincto, ſeruatum eſt. Ne verò idem periculum ſæpè eſſet ſubeundum; noſtri intra ſepi-

oppugnatur

mentum, quod, terra expletum, ambitu ſuo propugnaculum vniuerſum complectebatur, foſſam ducunt, & militum ibi ſtationem collocant, qui & Turcas inuadere tentantes exciperent, & eorum conatus in tempore anteuerterent & diſturbarent. Sexto octobris hoſtes aquam à mola, quæ paullo ſupra arcem eſt, in foſſam arcis influentem, aliò diuerterunt; ſequenti verò nocte ad Kiralyuanum cuniculos agere cœperunt, quorundam è noſtris incuriâ, qui eam in vigilijs obeundis negligentiã capitis pœna luerunt. Septimo octobris, ne quid ibi damni acciperetur, quatuor Haiducci, promptæ audaciæ, cœptam hoſtium ſubſtructionem ingreſſi foſſores expulerunt, & inſtrumenta reperta ſecum aſportârunt; qui tamen, noſtris digreſſis, locũ maiori cum numero repetierunt, opuſq; continuârunt. Octauo, ad Tſcheucæ propugnaculum cryptã iidem moliuntur Turcæ, tanto cum ardore vt collotenus aquis immerſi, & crebris vndiq; noſtrorũ telis petiti, nihil de labore intermiſerint, in cæſorũ locum ſemper recentibus, alijs atq; alijs, ſummiſſis: nec prius abſiſtunt, quàm murum ſubtergreſſi, extra teli iactum ſe conſtituiſſent. Ad hos excipiẽdos, noſtri ex aduerſo cuniculos ducere ſatagebãt, ſed locorum difficultate impediti, hoſti pro lubitu agendi, quanquã inuiti, poteſtatẽ permiſerunt. Qui hunc ſequutus eſt, die, nihil quod memorare operæ preciũ ſit, accidit: at vndecimo, pedites quidam Vngari, viginti quinq; numero, in eã foſſam, quam Ligneo propugnaculo prætenſam fuiſſe diximus, ad excubias agendas collocati, quum nocturnis vigilijs feſſi, circiter meridiẽ ſomno ſe dediſſent, à Turcis, qui animaduerſa noſtrorum negligentia, lintribus foſſam traiecerunt, oppreſſi, & Anno 1598.

P partim

Anno partim morte cum ſomno continuata, interfecti,
1598. partim in arcem compulſi ſunt. Hoc ſucceſſu elati
& aliquid amplius audendum rati, lintres ad ſepimentum ſiue loricam ligneam admoliuntur, lougurios primùm, deinde palos recîdũt, terrá foſſam complent; inde arboribus, quæ ad ligneam propugnaculi partem, ſuccîſis valli materia ligonibusq; geſta ità ſe tegunt, vt triginta foſſoribus tutus facilè eſſet locus. Pulueri cuniculis duobus in locis, ad Kyraliuanum ſcilicet, & Tſcheucanum propugnaculum illato, obſtructis ſpiraculis, hoſtis duodecimo octobris, ignem ſubiecit, interea in procinctu ſtans, vt per ruinas in arcem irrumperet: quod conſilium ſolius Dei miſericordia diſcuſſit. Siue enim meatibus ſubterraneis nōn rectè interclufis, ſiue quauis alia de cauſſà; ignis per os cryptę quà illatus erat, magna cum violẽtia erupit: & prēterquã quod munitioni nihil nocuit, multos Turcarum, proximè adſtantes, afflauit atque ambuſſit, ceteros ita perculit, vt perſpecta oppugnationis difficultate, ſenſim pedem referrent. Ne tamen eo die nihil egiſſe viderentur, Ligneum propugnaculum inuadunt; ſed acriter à noſtris excepti, pauciores, quàm venerant, diſceſſerunt. Sed ne ſic quidem abſterriti, aggerem eum, dies noctéſque continuatis laboribus, demoliuntur, & terra in foſſam ſubiacentem egeſta, complanare ſtudent. Quod ſequutum eſt quatriduũ cuniculis agendis conſumſerunt. Die decimoſeptimo puluis ſulphureus, ad euertendum Theuſcanum collocatus, igne admoto procurrentem eius extremitatem, cum duabus vtrimque alis, quarum interſtitium paſſus viginti duos complectebatur, à fundamentis conuellit, ac muri ruinis foſſam complet: per quas Turcę, agmi-

ne facto, mox irruunt; ſimul idem ad Ligneum pro- Anno
pugnaculum faciunt, quò obſeſſos pluribus locis 1598.
diſtinerent atque fatigarent: ſed ſumma Dei beni- *defenduntur*
gnitate, & incredibili noſtrorum militum virtute
repulſi, tandem octo ſignis amiſſis, receptui ceci-
nerunt. In hoc conflictu Georgius Kyralius, arci præ-
fectus, dum ſtrenui ſimul ducis & militis officio
fungitur, lethale vulnus accepit, atq; ex eo poſtea
viceſimo ſecũdo Octobris die deceſſit. Paullo an-
te mortem Rederum ad ſe vocatum orat atque ob-
teſtatur, vt Cæſareæ Maieſtati, cui fidelem per mul-
tos annos operam nauarit, viduam & pupillos cõ-
mendare velit. Ei ſucceſſit Cæleſtus Ianus; cuius
virtus poſteà in prædicta ſtatione defendenda
maximoperè enituit. Sed admirabilior fuit Vnga-
ræ mulieris audacia, quæ durante conflictu inter
primos vna manu acinacem tenens, altera ſaxa &
tegulas in confertum Turcarum agmen iaciens,
tam obſtinatè pugnauit, vt non niſi grauiter vul-
nerata pugna exceſſerit. Decimo octauo octobris
die non vehementem minus quàm antea Turcæ
impreſſionem fecerunt: ſed eodem euentu. Quum
vero præſidiariorum numerus continuis conflicti-
bus imminueretur, periculumque eſſet ne noſtri
vigilijs & laboribus fracti, tandem elangueſcerẽt:
Rederus idoneum hominem ad MAXIMIA-
NVM AVSTRIACVM miſit, qui nunciaret
quo in ſtatu res eſſet, rogaretque, vt exercitus
quàm primum, ad obſidionem ſoluendam, mit-
teretur. Viceſimo horam circiter decimam ante-
meridianam atrox pugna commiſſa eſt ad propu-
gnaculum Kyraliuanum. Ei itidẽ ſuffoſſo, pulue-
rem ſubdiderant hoſtes; cuius vi muri, quan-

Anno 1598. tumuis firmis, deiectis, hiatus ad vndetriginta circiter cubita patebat: foſſa tamen, ſenos tricenos paſſus lata, & mediocriter profunda impreſſionē molientes remorabatur. Ei ergo dolia, vtres, aliaque quæ ſupernatantia flumen portat, injiciunt; his trabes, tigna, gerras ſuperimponunt. Inde tribus locis tanta contentione irruunt, vt mori ea die omninò velle viderentur: quod quidem plurimis euenit. Etſi verò noſtri tot pugnis, tanta Turcarum vndique ſe inferētium, multitudine, vehementer defatigati, propediem hoſtibus prædæ fore videbantur: tamen humano auxilio deſtitutis, diuina adfuit benignitas; qua freti, non modò nullam timoris dedêre ſignificationem, ſed pericula etiam vltrò prouocârunt. Certè nulla cuiuſquam audita vox eſt, vel imperium detrectantis, vel de euentu obſidionis malè ominantis. Turpe enim ducebant, impios hoſtes maiorem animi fortitudinē ad oppugnandam religionem Chriſtianam, quam ipſos ad eandem defendendam, adferre. Et quemadmodum pericula indies; ita quoque animus eis creſcebat; quamuis copiæ, etiam ſecundis prœliis, valdè eſſent attritæ. Viceſimo primo die Octobris, Tſcheucani propugnaculi, ſecundùm iam ſuffoſſi, pars multò maxima ignito puluere conuulſa, concidit. Mox Turcæ ad impreſſionem, noſtri ad defenſionem conuolant. Pugnatum eſt tribus iterum locis acerrimè, ita tamen, vt Turcas numero, noſtros verò diuinæ opis præſentia ſuperiores eſſe, facilè appareret: quæ eò magis fuit conſpicua, quo periculū tum, non ab hoſte tantùm, verùm etiam quorundā è noſtris negligentia, maius fuit ac propius. Ignis enim, tormentarij cuiuſdā incuriâ, pulueri illapſus, longè lateq; diu graſſatus eſt, adeò vt

totum propugnaculum ardere videretur. Magnam Anno
hæc res in Turcarum caſtris excitauit lætitiā, quæ 1598.
tamen ipſis diuturna non fuit. Tentato enim aditu,
quē facilē ſibi, noſtris in flamma reſtinguenda occupatis,
promiſerant, vitæ ſibi exitum inuenerunt, ſingulari & incredibili noſtri militis virtute, ſed maximè Dei benignitate, qui flammā ita cōpeſcuit, vt, præter paucos ambuſtos, noxam dederit haud ita magnam. Noſtri tā graui periculo defuncti, multo certiorē ſpem de omni euentu cōceperunt. Nec Turcæ, licet non mediocri clade affecti, deterriti ſunt, quo minus poſtero die frequentia iterum ſigna inferrent: ſed repulſi, die Veneris, qui viceſimus tertius fuit Octobris, quieſcendum ſibi ſtatuerunt. Viceſimoquarto rurſus fortunam tentârunt, ſed ęquè ac antea aduerſantē. Interea Ceræſis (flauij nomen eſt, arcem præterlabentis) alueum egreſſus, munitiones hoſtiles, ex aduerſo Kiralyuani propugnaculi ſtructas, inundat, pontibuſq; abrupit, Turcas, qui ad ea loca defendenda relicti erāt, omni ad caſtra commeatu intercludit. Magno quidē tum damno hoſtis affici potuiſſet; ſed pauciores erant noſtri, quā vt vel paucos periculo exponere auderent. 26. Octobris, maiore iterum quàm vmquā antea impetu vallū tranſcendere conati, multis deſideratis, ſole iam ad occaſum vergente, tandem retrocedunt: quumque vi & machinis parum promouere ſe cernerent, cuniculis iterum rem agunt. Quæ res vt opportunè noſtris cecidit, quibus omnino quies ab armis erat neceſſaria; ita maioris in futurum periculi metu ſollicitos habebat. Ad eam enim iam redacti erant obſeſſi paucitatē, vt vix quindecim ex omni numero maximè periclitantibus ſubſidio mitti poſſent. Perfectis cuni-

Anno culis, viceſimonono Octobris, Turcæ puluerem
1598. ſulphureum caprinis vtribus infuſum, intra quar-
tam & quintam horam, paulò ante lucem, inferre incipiunt. Id noſtri vigiles conſpicati, ducibus renunciant: interea hominem artis pyrobolariæ periciſſimum accerſunt, & quid facto opus eſſet conſultant. Is ignem miſſilem è loco opportuno in prætereuntes iacit, ſemel atque iterum fruſtra: ſed quem tertium miſerat ſacculus ignitus, forte ad vtrem, quem duo humeris portabat, adhæſit. Mox puluis, igne concepto, ferentes humi deijcit, & flamma, proxima quæque allambens, momento temporis, puluerem omnem iam importatum corripit: qui inflammatus, fornicem ſubterraneum ingenti cum fragore diſijcit, liberumque nactus exitum, non cuniculum tantùm, ſed etiam vicina opera corrumpit. Hoc incendio multi Turcarum hauſti ſunt; ita vt magnus totis caſtris quiritantium paſſim audiretur vlulatus. Sed in duobus alijs cuniculis, qui ad Tſcheucanum propugnaculum agebantur, ſpes erat, ſed æquè vana. Puluis enim incenſus, plus terroris, quàm incommodi, noſtris attulit. Quod ſi tum res Turcis, ex animi ſententia ſucceſſiſſet, credibile eſt futurum fuiſſe, vt noſtri viribus animiſque tandem conciderent. Hoſtes ſpe ſua fruſtrati, & veluti hiantes corui deluſi, ne fruſtrà arma expediuiſſe viderentur (globos enim fecerant ad inuaſionem) tribus locis rurſus arcem oppugnant; ſed præcipites acti, multique confecti vulneribus, pars ad Plutonis domum, pars in caſtra ſe recipiunt. Vltimus hic fuit inſultus, vltimaque dimicatio, quæ Turcarum animos planè fregit & debilitauit. Vaſis igitur collectis,

tergo

tertio die Nouembris obſidionem omittunt,& copias Zolnocum, inde Budam ducunt. Inter paucas memorabilis hæc eſt obſidio, in qua hoſtium tredecim millia, è noſtris mille & trecenti varijs caſibus abſumpti dicuntur. Gratiæ inde Deo actæ, hortante in primis, qui toto obſidionis tempore, cum æterna nominis ſui laude, ſumma cura, peritiaque, omnia adminiſtrauit, Meliore Redero: deinde victoriæ ſignum tormentorum tonitru datum eſt. Rederus cum magna captiuorum turba, vexillis, equis, aliaque præda Caſſouiam profectus, magna cum omnium gratulatione excipitur: arcis cuſtodia Niaro Pauli, dum Cæſar de ea ſtatueret, commiſſa. Piè facere eos arbitror, qui ſoli Deo victoriam hanc acceptam ferunt: interim tamen velim cogitent principes, quanti ſit homines idoneos magnis rebus adminiſtrandis præficere: in quo ſi maior veræ ſolidæque virtutis, quàm vel fauoris, aut ſplendoris alicuius externi, ratio haberetur: fortean & multæ ſuperiorum temporum offenſiones, atque adeò clades vitari potuiſſent, & in poſterum rectius omnia & felicius ſucceſſura, ſpes eſſet. *Anno 1598. liberatur.*

Dum Turcæ Varadinum, vti retulimus, infeſtis copijs nequicquam circumſident; Chriſtianorum exercitus, ductore Schuartzenbergio, ad Budam, Vngariæ metropolim, caſtra ponit. Ad primum noſtrorum aduentum Turcæ præſidiarij, quamuis numero abundarent (vtpote qui ad ſex millia fuiſſe ſcribuntur,) mœnibus ſe continuerunt, quin etiam in quoſdam è noſtris, ſpe prædæ longius ad portas vſq; excurrentes, nullum omnino telũ confecerunt; eo, vt poſtea apparuit, conſilio, vt multò pluribus in inſidias pellectis, maius dãnũ noſtris *Budæ obſeſſio.*

Anno 1598.

darent. Vbi enim totum agmen contra vrbem proceſſit; continuò ingentem globorum miſſiliũ imbrem effundunt: ſed is ſine vlla noſtrorum inſigni calamitate conquieuit. Interea Schuartzenbergius cum Palfio, alijſque quam poſſunt proximè ad vrbem accedunt, & loca caſtris metandis oppugnandæque vrbi opportuna ſpeculantur. Poſtridie, qui erat quintus octobris, noſtri ſuburbiũ, quod à tergo vrbi eſt, inuadunt, & expugnãt, non ſine magna vtriuſque partis cæde. Triduo pòſt in caſtra venit Archidux Matthias, vniuerſis copijs præfectus. Eius iuſſu alterum ſuburbiũ, quod fronti vrbis prætenditur, ſumma vi noſtri oppugnare adoriuntur, non minus alacriter defendentibus ſe Turcis. Poſt duarum horarum conflictum, in quo hoſtium mille quingenti ceciderunt, noſtri tandem loco, magnaque prȩda, inſtrumento ſcilicet militari omnis generis, tormentis, alimonia, iumentis, & inter hȩc multis camelis, potiuntur. Sed nec incruenta noſtris fuit victoria, Valonibus præſertim, qui vt primi in oppugnando fuerunt, ità poſtremi ibi relicti ſunt. Vrbi collis imminet, ei caſtellum impoſuerant Turcæ, & triginta præſidiarijs communiuerant; ſed quũ noſtros per tela & vulnera vndiquaque viderent irruentes; loco diffiſi, ignem inijciũt, & in vrbem ſe recipiunt. Erat alterum ab ijſdem

Potentiana à noſtris expugnata.

paullo infra Budam ad Danubij ripam ædificatum caſtellum, Potentiana nomine; cuius tamen potentia tanta nõ fuit, quin à noſtris, Palfio ductore, paucis horis expugnaretur. Præſidiariorum quidquid ibi fuit (trecenti fuiſſe ſcribũtur) cæde fuit abſumtum. Inde è noſtris quidam ſecundo flumine delapſi, duas Turcarum naues adoriuntur; milites impoſitos partim cædunt, partim in aquas agunt: &

capti-

captiuis diſcunt, pontones diſiectos, à Turcis recolligi & reſtaurari. Duodecimus hic erat octobris: at decimo tertio noſtri caſtellum, Turcarum fuga deſertum, occupant, adductiſque eò machinis, in vrbem arcemque iaculantur. Non in leui tum diſcrimine obſeſſi verſabantur, quod & continuis tormentorum ictibus infeſtarentur, exituſque eis vndique eſſet præcluſus; noſtri verò per occultos cuniculos è ciuitate inferiori aditum ad eos moliebantur, qua quidem in re etſi nihil ad ſummam diligentiam intermittebatur; lentè tamen admodũ, imbrium frequentia interruptum opus procedebat. Decimonono octobris die noſtri præſidiarios ad deditionem hortantur. Neque enim vrbem, tot ictibus perforato & deiecto muro, diu defendi poſſe; nec ſpem auxilij in propinquo eſſe. Vxoribus ergo, liberis, adeoque ſibi ipſis parcerent; quorum ipſi omnium vitę lubenter parcere vellent. Reſpōdent obſeſſi cordatè, malle ſe honeſtè ibi mori, quam hanc nomini ſuo inurere ignominiam, vt vitæ cupiditate militaris officij obliti eſſe dicantur, locumque tam opportunum ignauia magis prodidiſſe, quam vllâ neceſſitate perdidiſſe. Hoc reſpōſo irritati noſtri, omnibus machinis multò quam vnquam anteà vehementius vrbem oppugnant, & explicata acie, ſignum impreſſioni propoſitum expectant. Sed quominus eo die oppugnatio fieret, imber obſtitit, tàm creber, vt foſſis omnibus aqua oppletis, ſolo ad inſiſtendum inhabili, puluere etiam pyrio madefacto, vdis veſtimentis grauis miles parum effecturus crederetur. Mora hac interpoſita benè vſi ſunt Turcæ, totaq; ea nocte ruinas, pro præſenti copia, magna diligentia reparârunt. Interea imbellis mulierum puerorumque

Anno 1598.

Turcarum pertinacia.

Anno 1598.

Baſſæ Budē ſis fides.

turba Baſſæ pedibus aduoluitur, obſecrans vt tam præſenti periculo occurrere, & vrbe dedita, ſuæ omnium vitę conſulere velit. Sed plus apud eum valuit erga Otmanicum imperium fides, quam hominum, licet miſericordia digniſſimorum, pericula, & lamenta. Accedebat, quod animum ſua natura præferocem, trium Baſſarum, Caramaniæ ſcilicet, Natoliæ, & Boſnix confirmabat præſentia, & cohibebat auctoritas: quos vt iā periculi ſocios, ita poſteà virtutis & fidei teſtes eſſet habiturus. Vbi de Baſſæ voluntate cognitum eſt: ingens tota vrbe fortunam ſuam deteſtantium, periculaque complorātium exauditus fuit clamor: qui noſtrorū animos vehementer inflammauit, atque in ſpem potiundæ vrbis erexit: ad quam tamen euentus parùm reſpōdit. Nam & ſequenti die, qui erat viceſimus tertius, oppugnationem intermittere cōtinuę pluuiæ coegerunt: & poſtero noſtrorum conatum in Peſta occupanda Turcarum vigilantia eluſit. Tutiſſima via cuniculis oppugnandi viſa eſt: quibus ad interiores vrbis munitiones perductis, puluis viceſimo quinto die octobris ſuppoſitus plus terroris quam damni obſeſſis attulit. Cuniculorum enim alter, quod nimis longo ſpacio in vrbem eſſet porrectus, vallo & muris leuiter commotis, domos proximas convulſit: in altero ignis reſiliens, anteriora tantū labefactauit, ac pœnè maius ijs qui foris quàm qui intus erant, damnum dedit. Ita ergò rurſus, noſtri, voto fruſtrati, ab oppugnatione, ad quam magno animo ſe præparauerant, deſiſtunt. Vt tamen eo die militare aliquod facinus ederent; ſuburbium quod à tergo vrbi eſt, inuadunt, non tam capiundi eius ſpe, quam hoſtibus nocendi cupiditate: è quibus nō pauci, dum frequētes per muros diſcurrunt, diem

illum

illum, telis vndique miſſis confecti, vltimum vide- Anno
runt: ſed & è noſtris quoſdam ἑτεραλκὴς ſibi Mars 1598.
pignerauit. Vltim⁹ hic noſtrorũ fuit conatus. Quũ enim magnæ Turcarum copiæ obſeſſis auxilio vẽturæ, earũmque pars aliqua iam ad Peſtam conſediſſe dicerentur, vrbs verò valido admodum lectiſſimorum militum præſidio teneretur, ſed maximè vi tempeſtatis iumenta hominesque affligerentur: obſidio ſolui cœpta eſt, incenſis ſuburbijs machiniſque omnibus, non ſine maximo labore, tutum in locum tranſportatis. Calendis Nouembribus vltra ſeptem millia ruſticorum, cum liberis & vxoribus in caſtra noſtra peruenerunt, adductis ſecum omnibus quæ poterãt; reliquis igne corruptis, ne poſt noſtrorum diſceſſum Turcis vſui eſſent. Poſtridie demum, vaſis conclamatis, noſtri diſcedunt. Turcæ dum poſtremum agmen carpere conantur, etiam cedentium noſtrorum vim ſenſere; ac multis vtrimque acceptis vulneribus, illi Budã, hi Varadinũ, ambas vt validè concuſſas, ita fortiter defenſas, ſeſe receperunt.

MER-

Anno
1599.

MERCVRII GALLOBELGICI SVCCENTVRIATI

LIBER IIII.

IN QVO RES GESTAE AB ANNO M.D.XCIX *vſque ad annum* M.DC. *exponuntur.*

Cæſar Edictum contra Imperij inuaſores promulgat.

QVVM ad magnum aliquem motũ in Germania omnia ſpectare viderentur: Cæſar ab Ordinibus imperij, vt diximus, interpellatus, menſe Decembri edictum edit, quo vtriuſque factionis duces exercitum quamprimùm ex Imperij finibus abducere, oppida & caſtella dominis reſtituere, deq́; damno dato ſatisfacere iubentur, addita in contumaces pœna proſcriptionis. Sed ſerum hoc fuit, oppreſſis iam & expilatis prouincijs remedium. Hiſpani enim quamuis iuſſi decedere, in hibernis nihilominus manebant, & Ordinum milites finitimarum prouinciarum incolas penè hoſtium loco habebant, quod eos hoſtibus ſuis receptaculum præbere non inuitos dicerent. Inde ad fratrem Albertum, Andream Cardinalem eius Legatum, litteras mittit, in quibus & de iniurijs ſacroſancto Imperio factis conqueritur, & in poſterum vis omnis abſtineatur, amanter ſimul & ſeriò monet: prolixè etiam ad Iuliacen-

ſem

ſem, ceteroſque principes, ad quos præſentis periculi vel ſenſus, vel metus pertinebat, ſcribit, & auxilij ſpem facit. Dici certè non poteſt, & quantum laborem ac ſollicitudinem in ſedandis his turbis optimus, paciſque amantiſſimus Imperator ceperit, & quàm prudenter rebus tam intricatis ac periculoſis ſeſe geſſerit: dum in id vnicè incumbit, vt & ſua Imperio conſeruetur dignitas; & anſa omnis ciuilis atque externi motus præcidatur. Has inter curas Cæſaris, Electorum, Principum, ac ciuitatum Legati, eorum qui Rhenani & Veſtphalici dicuntur, Coloniæ conueniunt, deque rationibus pacandæ Germaniæ conſultant. Introducti Cliuenſes primùm, deinde Monaſterieñſium, Oſnabrugæ, Verdenſium, aliarumque ditionum legati, de iniurijs & damnis ſibi datis, grauiſſimè conqueruntur, & vicinorum principum opem implorant. Ad hunc conuentum Admirans legatum miſit, & litteras, in quibus ea quæ ab Hiſpanis in Imperij finibus tentata eſſent, ita excuſauit, vt culpam omnem regi rebellantibus imputandam eſſe diceret: ad quos reprimendos & ad obedientiam reducendos, omnes Imperij Ordines Hiſpano communia auxilia conferre teneantur. Quod ſi finitimæ prouinciæ damni aliquid à regijs militibus acceperint: id omne, ſi cum ingentibus beneficijs à rege in Imperium vniuerſum profectis, conferatur, exiguum admodū videri; immò multò grauiora vltrò ſubeunda, propter eam, quę ſit pleriſque Imperij principibus cum Burgundica domo, antiquiſſimam ſocietatem & fœdus: Quapropter monet atque orat, ne nouis diſſidijs occaſionem præbeant, vtq; quidquid huius factū eſt apud ſuos, bonā in partem interpretentur. Sin quis, à quietis conſilijs abhorrēs, con-

Anno 1599.

Conuentus Colonienſis

Admirātis ad eum litteræ.

Anno 1599.

contra quid machinatus fuerit, fore vt is ſera pœnitentia ductus, factum ſuũ poſtea damnet, reſque turbatas minimè velit. Poſt multam diſceptationem, quum res grauior videretur, quam quæ paucorum viribus ſuſtineri poſſet: Legati ita diſceſſere, vt rem vniuerſam ad ceterorum quoque diſtrictuum proceres reijcerent; interim tamen afflictis ſuos non defuturos pollicerentur. Alteri igitur conuentui habendo dies indictus eſt Confluẽtiam, ad vndecimum diem Martij & ad eum Franconiæ & inferioris Saxoniæ principes euocati.

Albertus cũ reginâ in Hiſpaniam nauigat.

Archidux Albertus, poſtquam cum regina ſponſa duobus circiter menſibus Mediolani ſubſtitiſſet, & regis mandatum ex Hiſpanijs, & opportunã anni, aeriſq; ad nauigandũ temperiem exſpectaſſet; tandem 3. nonas Februarias, per Ticinum itinere facto, Genuam contẽdit. Vtrobiq; magnificè ſplendideq; excepti; ad 12. Calendas Martij triremes conſcendunt, & claſſem ad portũ Sauonenſem appellunt, vbi aliquot dies ob aduerſam tempeſtatẽ commorati, Liguſtici litoris oram legunt, Naulum, Finarium, Bargetum, Albingaunum, portum Mauritij, diui Remi Fanum, vallem Oneliam, Villam Francam, ſiue portum Herculis Monœci, & Nicæam, Genuenſis ditionis oppida prǽternauigant; tandemque ad portum Maſſiliæ anchoris iactis ſubſiſtunt. Dux Guiſius, prouinciæ Narbonenſis præfectus, Galliæ regis nomine quæuis officia, cũ beneuolentia & obſeruantia quanta potuit maxima, reginæ obtulit & præſtitit, & claſſem commeatu iuuit ac recreauit. Regina è ſua naui non deſcendit, niſi vt rei diuinæ, quæ ſub poſitis quotidie in litore tabernaculis fiebat, intereſſet. Archidux Albertus cum duabus triremibus Maſſiliam pro-

am profectus eſt, ibique viſitatis ſanctorum reli- Anno 1599.
quijs, ad ſuos eſt reuerſus. Decimo tertio Calen-
das Aprilis, ſinu Narbonenſi traiecto, in portum
Colibrenſem (veteribus fortaſſe Illiberis; Cerua-
riam tamen Nebriſſenſis putat) ſunt delati. Inde
maritimam oram Tarraconenſis Hiſpaniæ legen-
tes, Rhodam portum, Lunarium promontorium,
ipſam denique Barcinonem celeri remigio præ-
teruecti, in portu conſtiterunt, vbi nobiliſſimus
Hiſpaniæ fluuius Iberus duplici oſtio in medi-
terraneum ſe exonerans mare, inſulam efficit &
portum, qui ad ſimilitudinem Africanæ Ruſpæ
olim nomine, Alfaques vulgo dicitur. Hinc Va-
lentiæ regni fines attigerunt: iamque peracto cur-
ſu, in portu Binaros, vt Hiſpani indigetant, regi-
na deſcendit: miſſuſque ad regem principis Au-
riæ filius, qui de ſecunda nauigatione & aduentu
certiorem faceret. Pridie Calendas Aprilis, ter-
reſtri itinere ad diui Mathæi fanum perrexerunt:
quo in loco, eodem tempore Dianij, ſiue Deniæ
vulgò, Marchio ſuperuenit, & reginæ reuerenter
ſalutatæ regis expoſuit mandata. Vnde ad Gaban-
as, tum ad Villam regalem (locorum ſunt no-
mina) progreſſi, regina cum matre ad Sagunti
ruinas, vbi nunc Moruedre vicus eſt, iter inſtituit:
Archidux Albertus eſſedo expedito ad regē ſpon- *ad regem*
ſamque ſuam Infantem complectendos perrexit: *venit &*
inde Madricum ad viſitandam matrem Auguſtam *Infantem.*
profectus, quatriduumque ibi commoratus, Va-
lentiam reuertitur. Rex interea ſponſæ ſuæ viden-
dæ miro quodam deſiderio incenſus, aſſumpto e-
quitis habitu, regis nomine ad ſalutandam regi-
nam miſſi, ad eam ſe confert, vbi à matronis
nobiliſſimis, quas tum in ſuo comitatu

regi-

Anno 1599.

reginæ habebat, agnitus, incredibili cum omnium lętitia & plauſu excipitur. Interea Valentiæ ad regias nuptias celebrandas maximi & incredibiles fiebant apparatus: quibus perfectis, decimoquarto Calendas Maij, regina ſolennem introitum Valentiæ fecit, regali verè cultu & magnificentia, aucta Principum & nobilium, qui è diuerſis nationibus eò confluxerant, frequentia, tam ingenti ſatellitum & miniſtrorum ſtipante caterua, vt iuſti exercitus numerum adæquaret. Ad pompæ dignitatē veſtium ſplendor ſumtuſque accedebat, ac par omnium elegantia, vt non modò colorum varietas, ſed radiantis auri fulgor oculos omnium præſtringeret. Quinque turmæ equeſtres totū agmen ducebant: tum triginta equites tympaniſtæ, cum buccinatoribus & regijs tubicinibus per vices alternas ſonitu omnia implentibus. Sequebantur, nulla habita ordinis prærogatiua, aulici, generiſque amplitudine clariſſimi quadringenti, equis veſtibuſque excultiſſimi. Famuli omnibus erant, his ſex, illis octo, his duodecim, illis viginti, nonnullis viginti quatuor, & plures, amictu omnes diuerſi coloris ſplendidiſſimo. Pratum dixiſſes menſe Maio varijs florum generibus exornatum. Septingenti habitum reginæ coloreſque geſtabant ex flauo, rubro & albo holoſerico fere omnes. Poſt equites quatuor corynephori, tum reginæ œconomi, atque ex Hiſpanię magnatibus ſedecim, deinde caduceatores, cum regijs inſignibus in veſte acu depictis, tum magnus œconomus, poſteà ſtabuli præfectus pedibus incedebat. Regina gradario candido vehebatur ſub vmbella aurea, quæ à Valentianis viginti nobiliſſimis geſtabatur: equum ſericis aureiſque funiculis ſeu habenis Valentiæ proceres totidem

Pompa nuptialis, Valentiæ.

m,pari vtrimque numero ducebãt. Veſtis regi- Anno
x auro erat & argento contexta, vnionibus & 1599.
mis precioſiſſimis conſerta, vt nihil ad orn:-
cultumque addi amplius potuerit. Sequeban-
Archiduces, mater & Albertus cum reginæ gy-
eo, adequitantibus nobilibus item viris. Rhe-
carpenta, ſex vel quatuor equis ſingula iun-
quæ clariſſimas genere mulieres vehebant, ex-
um agmen claudebant. In hanc pompam,
ſplendidiorem à nemine vnquam viſam aut
riptam quidam perhibent, dicuntur inſumpta
es centena coronatorum millia. Portam arcu
nphali ſplendidiſſimè exornatam tranſgreſſa
a, ad templum deducitur, tapetibus & aulæ-
ecio & arte exquiſitiſſimis vndiq; præfulgens.
num altare inſtructum erat, vt vno verbo di-
gio planè apparatu: ante quod editior puluinus
s pannis inſtratus, triũ hominum capax, ali-
m quinque, flectendis genibus percõmodus,
batur. Eò ſe regina contulit, quum prius cru-
reliquijs inſignem, eſſet exoſculata, à patriar-
Archiepiſcopo Valentiano, porrectam. Quum
n regia eò maieſtas cum Infante sereniſſima
alam ſecretam deſcendiſſent Nuncius Apo-
cus poſt ſolennes ceremonias regem primũ,
le Archiducem interrogat, vtrũ matrimonia
egatos ſuos contracta, & a Pontifice maximo
elebrata, rata haberent. Quum vterq; annuiſ-
nnes ſimul ad altare accedunt, genibuſq; fle-
m preces decantantur, coniugium conſum-
Diſceſſum eſt inde ad palatiũ, vbi nuptialis
itas, quanta potuit fieri magnificẽtia, peracta
producta in dies octo, nullo genere ſpectacu-
quibus animi recreantur, prætermiſſo. Ex-

Q ſtructum

Anno 1599. ſtructum ibidem erat theatrum, hominũ ſexagin-
ta millium capax, ſpectandis ludis opportunum,
tauri puta venatione, ac mutua cannarum, Afrorũ
more, eiaculatione, equeſtribus etiam certamini-
bus, & ſi quod aliud eſt ludorum genus, quos Hi-
ſpani in delicijs habent. Octauo ſpectaculorũ die
rex Albertum Archiducem, alioſque duos princi-
pes viros aurei velleris creat equites. Pridie Idus
Maias vniuerſa põpa Barcinonem traducitur, ibique
regno vterque inaugurantur. Albertus vreo & In-
fans de rerum Belgicarum ſtatu ſolliciti, à regibus
beneuolè humaniterq; dimiſſi, ad prouincias ſuas
magna celeritate contenduut, ac ſeptimo idus Iu-
nias, omnibus ad nauigationem paratis, Barcino-
ne ſoluunt, & Tarraconenſe litus prætervecti, tra-
iecto ſinu Narbonenſi, oramque Ligneæ legentes,
in portum Genuenſem paucis diebus appellunt: à
cuius ciuitatis Duce Laurentio Sauli, in Grimaldi
mortui locum nuper ſuffecto, & reliquis magiſtra-
tibus, multis cum honoribus excepti, omnibuſque
officijs, quo ad ibi ſubſtiterunt, culti fuerunt, vt &
Ticini, ac imprimis Mediolani, vbi præter oblecta-
menta quàm plurima, quidquid arte elaboratũ in
omnibus officinis reperiebatur, palàm eis peruehe-
ctis ſpectandum fuit expoſitum. Relicta Italia,
per Heluetiorum fines profecti, ſuperatis celſiſſi-
mis Apennini iugis, Lucernam primùm, Baſileam
inde perueniunt; vbi pro more gentis comiter ex-
cepti, & boue auenaq; donati, in Burgundiam iter
deflectere decreuerant: ſed rebus Belgicis aduentũ
eorum quàm maturrimum flagitantibus, per Alſa-
tiã, Lotharingiam, agrumque Luxemburgenſem,
Namurcum tandem ſunt ingreſſi, ibique dies ali-
quot diſcutiendis longinqui itineris moleſtijs de-

Infans & Albertus in Belgium proficiſcuntur.

derunt

derunt. Inter alia, duo certamina ludicra eius loci iuuentus Principibus ſpectatoribus exhibuit, vnũ grallatorium, alterum nauale. Grallatorum paria magno hinc inde numero ſunt producta, qui furculis ad perticas longiuſculas alligatis, altè inſiſtebant, Aegipanas imitati: graduq́; citatiſſimo in ſe mutuo incurrentes, corpora collidebant, deiecti plauſum turbę clamoremq́ue prouocabant: quemadmodum in nauiculis quoque aduerſo remigio velociſſimè concurrentes, ſpectaculi voluptatem reddebãt auctiorem, quò frequentiores in ſcaphæ puppi ſtãtes certatores excuſſi, in aquas prolaberẽtur, omniũq́; in ſe ora riſumq́; conuerterent. Ad Brabantiæ fines Ducibus præſtò fuerunt Ordinum eius prouinciæ legati, cũ magno honeſtiſſimoque comitatu: qui Principibus aduẽtũ gratulati, Hallã eos, inde Buxellã deduxerũt. Hallę ad eos venit Cardinalis Andreas Auſtriacus; ibiq́ue præfectura, quã Alberto abſente geſſerat, abdicata, paullo poſt in Germaniã eſt reuerſus. Iã antè menſe Feb. Antuerpiæ alijſq; in locis Infantis nomine Edictũ ꝓmulgatũ fuerat; in hanc ferè ſententiam: Multas hactenus ab initio huius ciuilis motus, Hollandis eorũque ſocijs oblatas eſſe cõditiones luculentiſſimas vt armis poſitis ad obedientiam, quam temerè impieque proiecerant, redirent, & ad ceteras prouincias, quę legitimi magiſtratus agnoſcũt imperium, ſeſe aggregarent: Verùm quum ijs nihil proficeretur, ad arma ventum eſſe, in quibus tamen vſurpãdis ſumma ſemper à rege iã demortuo adhibita ſit clementia & mãſuetudo, hac ſpe, fore vt aliquãdo errorẽ agnoſcãt, culpãq́; deprecati, veniã gratiãq́; vltrò ſæpius oblatã, amplectãtur. Eã ob causã etiã ijſdẽ nauigationes, piſcationes, cũq́; regijs ſubditis

Anno 1599.

Certamina ludicra.

Albertus Brabantiã intrat.

Edictũ Infantis contra Hollandos.

Anno 1599. commercia conceſſa fuiſſe: ſimul, quod metui eſ-
ſet, ne eiuſmodi negociationum quæſtum vicini
nonnulli ad ſe diuerterẽt: quod quantis ſæpè egerint viribus, Hollandos ipſos, quam optimè ſcire. Sed hoc beneficij genere, non modò non deliniitos, verùm etiam inſolentiores factos, quotidie magis magiſque aures, animoſque contra ſaluberrima pacem ſuadentium conſilia obfirmaſſe, non plebem quidem, natura moribuſq; ſedatam illam quidem, modeſtiæ, omniſque honeſtatis amantem: ſed paucos quoſdam nouos homines, qui, faſcibus vltrò arreptis, conſilijs ſuis multitudinem circũligant, & quocumque velint impellant, interim ſuæ magis quàm publicæ vtilitati ſtudentes. Ex quo factum ſit, vt omnibus repudiatis conditionibus, tot legatis re infecta dimiſſis, nonnullis etiam planè ab omni aditu excluſis, bellum aluerint, & etiamnum alant, non Belgio tantùm, verùm etiam vniuerſæ Europæ pernicioſiſſimum, dum Turcarum immaniſſimus tyrannus, temporibus inſidiatus, Chriſtianis inter ſe digladiantibus, proxima quæque peruadit & occupat, ſuique imperij fines longè lateque profert. Sed cumprimis magnam eſſe, minimeque tolerandam iniuriam, quam nuper Cæſari, Imperijque principibus fecerint: quorum legatos de pace ad ſe miſſos audire recuſarint: nec vero optimum Imperatorem propterea pacificationis ſtudium abieciſſe, ſed nouam ad eos decreuiſſe legationem, cuius euentus adhuc ſit in incerto. Nec verò eos adhuc vllum principibus ſuis inſultandi facere finem. Inde ſcilicet animos eis creuiſſe, quod Hiſpanorum armis, Gallico bello occupatis, quædam commodè ipſis cecidiſſent. Iam pace cum Gallis facta, ad quam impediendam o-

n lapidem mouerint,a Gallorum rege inter- Anno
tos,vt & ipſi ad pacem conſilia ſua referrent, 1599.
modò actionem omnem recuſaſſe, verum et-
bellum maioribus viribus quàm antea redin-
ſſe, auctoribus prauis quibuſdam & inquie-
ominibus, qui, modò imperium ipſi reti-
t,cetera ſulq; deque habent, facileq́ue omnia
eri patiuntur.His impurandum, quod dulciſ-
pacis fructibus, quos à ſe potiſſimum ſpera-
Belg ũ vniuerſum tam diu defraudetur.Ante
uidem, quo minus vllam pacis tractationem
tterent,illud obſtare aiebant,q ad quos ſum-
i pertineret,Hiſpani eſſent & exteri,quorum
riũ ferre nec vellent,nec poſſent,nec volũta-
s fiderẽt.Hunc quoq; prætextũ à rege clemẽ-
io, qui nihil non pacis cauſa facere paratus
eis ereptum,miſſo cum imperio Erneſto pri-
einde Alberto Archiducibus, quorũ ſingula-
perpetuum adiuuandæ reipublicæ ſtudium
ni fuerit obſcurum. Vtrumq; enim initio ſta-
dminiſtrationis magno ſtudio ad pacem re-
ndam incubuiſſe, rationeſq; oſtendiſſe, qui-
cũ principe ſuo redire in gratiam, & publi-
nquillitati conſulere poſſent: ſed contem-
illos reſpõdiſſe, neq; tanto beneficio vti vo-
.Adeò ſcilicet miſerum vulgus, paucorũ ty-
e oppreſſum, & in deſperationẽ verſum,quæ
utẽ ſuã pertinent omnia, vel non videre, vel
nari.Quinetiam quã rex nuper illam de exte-
erimoniam tollere,ac prouincijsBelgicis ſu-
legitimum dare principem conſtituiſſet,qđ
na res ad votorum omnium ſummam deeſſe
etur; & ceterarũ prouinciarũ Ordines Hol-
os cum ſocijs cohortati eſſent, ne & huic tam

Anno 1599.

præclarę reconciliandi ſe occaſioni, & publicæ tranquillitati deeſſent, ſed communi ſe, vt antea, principatui ſubijcerent: legatos ſine certo reſponſo dimiſiſſe, quod nonnullos è ſuis, quorum conſilijs omnibus in rebus vterentur, abeſſe dicerent. Quàm hæc indigna ſint, omnium ſe cogitationi ac iudicijs permittere. Neq; enim dubitare, quin omnes ita iudicaturi ſint, cum hominibus, aduerſus principem, patriam, ipſumq; Deum tam ingratis, nihil diuini aut humani cõmune eſſe debere. Hactenus quidem ſingulari regis beneficio, commerciorum vſum, tam in Hiſpanijs quam alibi indultum ipſis fuiſſe, vt receptum ſibi aliquem ad gratiã eſſe ſcirent: ſed quàm falſas ſpes fuerit, rem ipſam docere. Vectigalibus enim, portorijs, alijſq; id genus exactionibus in belli ſumptus vti: clamare etiam, vulgoque perſuadere, quæſtuoſum ſibi magis bellum, quàm damnoſũ: quippe quibus libera ſit nauigatio, non minus, quã ſi alta vndiq; pax eſſet. Regẽ igitur, fratrem ſuum, vt hanc eorum inſolentiam cõpeſceret, eiſq; belli neruos incideret, ſubditis ſuis ſub graui pœna vetuiſſe, ne cum ijs vllas res, rationeſue contraherent; quoad cum principibus ſuis reconciliarentur: nec minus verò ſe quicquã omittere velle, quod ad hunc fratris conatum adiuuandũ pertinere videbitur; ſed omnes vias rationeſq; cõminiſci, quibus & fideles ſubditi pacificè regantur, & deuij ad officiũ reducãtur. Quandoquidẽ igitur lenitate & beneficijs vinci nequeant, aliã ſibi fuiſſe ineũdã rationẽ, aſperam illã quidẽ, ſed neceſſariã omniumq; Senatorũ, maxime verò Andreę Auſtriaci, Cardinalis, aſſenſu cõprobatam. Velle ergo, atq; pro ea, quę legitimo principi debetur, auctoritate iubere, ne quiſquã poſt hac vllum

eium genus, terra mariúe, ſiue exoticarũ, ſiue Anno
genarum, ad Hollandos, Selandos, eorumq́ue 1599.
os, ſiue rectà, ſiue per circuitus tranſmittat, aut
a ab ijs mercimonia recipiat, vllas denic; res,
onelúe cũ ijs contrahat. Omnes etiam litteras
i cõductus, nauigationẽ & piſcationẽ concer-
es, reuocare, vt & ea diplomata, quæ vltrò ci-
; cõmeantibus data ſunt: ita tamẽ, vt menſtruũ
iñ ijs cõcedatur, qui interea adſuos reuerti ve-
Ne quis verò ſubditorũ exiſtimet, hoc ipſo ſpẽ
iæ ſibi omnẽ prçciſã; teſtari, ſe erga eos, qui v-
veniã delictorũ petierint, debitamq; obedien-
præſtiterint, eadem clementia, quã hactenus
ſemel oblatam amplecti detrectãrint, nihilo-
ius deinceps vſuros.

Vix hoc exierat mandatum; quũ Ordines confę *Hollandorũ contra Hiſpanos Edictum.*
ati item contrarium ſcripto promulgant. Prin-
o, inquiunt, quid Hiſpani moliãtur, quũ ſæpè
s, tũ maximè ſuperiori anno facilè potuit ani-
duerti; id nimirũ, vt machinis ac cuniculis non
gij ſolũ, verùm ętiã ceterarũ omnium regionũ
rtatem ſubruant, & non in corpora ſolùm &
tunas; ſed animas etiam & conſciẽtias imperi-
ſibi vindicent. Eò ſcilicet pertinuit ille ſupe-
ri tempore conatus, quum florentiſſima Galliæ
Angliæ regna, non clandeſtinis tantùm machi-
ionibus, verùm etiam aperta & ſumma vi op-
gnãrũt. Quo fruſtrati, ad vicinos Electores, prin-
eſq; Imperij vexandos animum nuper adiece-
arcibus & oppidis per vim captis, præſidia im-
uerunt, agros direptos in ſolitudinẽ redegerũt;
oris, cædibus, rapinis, nulla ſexus, nulla ordinis
ita ratione, omnia fœdãrũt; à Principũ, Comi-
, nobilium ędibus, immò ne a perſonis quidem
n abſtinuerunt. Q 4 Quin-

Anno 1599.

Quin etiam minas iaciunt, non prius ſe coquietu-ros,quã omnes qui à Romana defecerint Eccleſia deleti ſint, vel ad veteres cæremonias reducti. Inde illud eſt, quod religioné reiq́; publicę adminiſtrandæ rationem in ciuitatibus quibuſdam imperio ſubiectis per vim immutant;atque adeò apertè præ ſe ferunt, dictitantq́; cupere ſe cum primum, vt Electores Principes,ceteriq́; Status Imperij, armis arreptis, bellum defendant: ſic enim commodius quę velint effecturos.In eadé etiam officina nuper illud cuſum eſt conſilium, quum Rex Hiſpaniarũ omnem commerciorum vſum ſuſtulit, nautas & mercatores deprehenſos, crudeliſſimè tractauit, nauibus & fortunis manus iniecit, & promiſſa nõ vno modo violauit: cuius exemplum Infans ſecuta,idem in Belgio fieri mandauit.Malè nimirum eos habet,quod coniunctis animis & viribus intentatam tyrannidem à ceruicibus noſtris depulimus, vires eliſimus, eluſim⁹ fraudes, Dei in primis auxilio freti,& Angliæ reginæ, aliorumque regum ac principum beneficijs adiuti. Quod idẽ porro quisque facere conſtitutum nobis eſt, omnibuſque viribus anniti,non ſolùm vt fines noſtros ab iniuria tueamur,verùm etiam damna data vlciſcamur:nihil dubitantes quin tam iuſtum tamque neceſſarium noſtrum conatum diuinæ benignitatis aura comitatura ſit;quoddam ei ceteris regibus ac Principibus eam inſpirare mentem videbitur, vt rebus ſuis proſpicere,ac dignitatem ſuam contra inſidiantiũ nefarias machinationes, munire tandem aliquando incipiant.Quod ſi fiat,certa nos ſpes tenet, breui fore vt eiectis è Germania primum,deinde e Belgio,& profligatis Hiſpanorum armis, pax optatiſſima ſecuritaſque, quanta nunquam antea fuit, reſti-

ſtituatur. Quandoquidem verò ad cœptum hoc ragendum magnā illud habere vim arbitramur, quis Hiſpanos eiſque adhærentes, commeatu, ercibus, aut pecunia iuuet: ſeuerè interdicimus, quis noſtrorum ciuium vllum mercimonij ge- s iis prouincijs quę Hiſpanis eorūúe cōplicibus rent, importet: piſcatores etiam, alioſq; qui ma- imam exercent mercaturam, ab iiſdem ſaluum nductum, vti vocant, accipere vetamus, quo ante c irretiti non ſemel, & in grauiſſima damna cō- ti fuerunt. Homines etiam bona fortunaſq; ſub ſpanico degentium imperio, quocumque loco prehenſas, ad prædā omnibus permittimus, in- landas; merces oēs, naues, plauſtra, equos, eorū i aliquid hoſtibus vel terra vel mari aduexerint, n tantum in fiſcum inferri, verùm etiā proprie- ios, nauarchos, aurigas, pecunia mulctari; quin am hac de re vel poſt annum in deprehenſos dicium dari & animaduerti iubemus. Quò verò ior noſtris præſtetur nauigatio, ac præſertim manibus lytris, quæ à captiuis exigere ſolēt hō- s, modus aliquis ſtatuatur: ſi quis nauclerus vel uta ab hoſtibus captus fuerit, precium, quod illi limendo dictum eſt, è bonis eorum qui vel in abantia, vel in Flandria, vel alibi ſub hoſtium ſtrorum viuūt imperio, præter ea quæ nobis de- ndere ſolent tributa, exigi & reſtitui mādamus,

. Quod de religione in ciuitatibus Imperij ab ſpanis mutata dicunt; ſic habet. Admirans nō re- lles tantum domandi, ſed etiam Catholicam re- ionem reſtituendi cupidus; primum blandis llicitationibus, deinde quum nihil proficeret nis apud Veſalienſes (qui ad clientelam Clinen- pertinent) tantum perfecit, vt quamuis inuiti,

Anno 1599.

Veſaliæ tē- tata religio nis refor- matio.

Anno 1599. mutari religionis ritus paterentur. Cauſſam cur non acrius ſe oppoſuerint Veſalienſes, hanc nonnulli fuiſſe exiſtimant, quod partim coniecturæ, partim certis indicijs accepiſſent, breui à Germaniæ Principibus exercitum decretum iri, ad Hiſpanos ceteroſque è finibus Imperij eijciendos. Tempori igitur obſecundantes, Admirantem & vniuerſum Hiſpanorum exercitum, quem iam antè ſatis iniquum ſibi ſenſerant, in ſe vehementius concitare noluerũt. Admirãs lætus, Coloniã Nuncium Apoſtolicũ, alioſq; doctiſſimos viros euocat: q vbi Veſaliam veniſſent, templa expiant, altaria reſtaurant, Miſſasq; iamdiu intermiſſas in primarijs templis celebrant, ciuium alijs interea gaudentibus, alijs iratis. Sed paullò poſt Veſalienſes, abducti iam in Batauiæ fines Hiſpanici exercitus metu liberati, & Principum quorundã Proteſtãtiũ, qui hũc Admirãtis conatũ ægerrimè ferebãt, promiſſis confirmati, ità ſe geſſerũt, vt inſidias veritus legatus, Coloniã cœpta magis q̃ perfecta reformatione, ſtatuerit redire.

Conuentus Confluentinus Germanorũ Principum. Diximus ſuprà, Confluentiam à Statibus quibuſdam Imperij indictum eſſe conuentum, in quo de Germaniæ libertate defendenda, & hoſtilia molietiũ reprimẽda inſolẽtia cõſultaretur. Adfuerũt ibi, quinq;, quos vocãt, Circulorũ legati, Moguntini, Treuirenſes, Coloniẽſes, Palatini: Brandeburgici, Vurciburgẽſes, Hẽnenbergẽſes, Hohenloenſes, Norimbergici: Vormacienſes, Simmerij, Heſſi, Naſſouij: Monaſterienſes, Iuliacenſes, Padebornenſes, Lippenſes: Magdeburgici, Brunſuicenſes, Meggelburgij, Mulhuſenſes. Ibi, re deliberata, decretum

Vbi factum Decretum. in hanc ſententiã factum. Primùm, inquiunt, dici nõ poteſt, quantũ dolorẽ Principes noſtri, pro eis, quæ inter vicinos, eiuſdemq; imperij membra, eſſe

debet,

debet, charitate, ceperint ex iniurijs grauiſſimiſq; Anno
damnis, quæ Veſtphalicæ prouinciæ, alijq; finitimi 1599.
ab externo, maximè vero Hiſpano milite iam diu
pati ſe côquerûtur. Et quū ad officiū ſuū pertinere
intelligāt, operā dare vt & ſacroſancti Imperij dignitas trāquillitaſq; cōſeruetur, & decretis ſatisfiat: nunquā omnino cōmittere, vt ſocij deſertos ſe ac proditos merito queri poſſint. Sed enim expēſis Cæſaris mandatis, atq; ad ea Alberti Archiducis reſponſo (quo inſcio, quidquid huius eſt, ab Admirāte tentatum eſſe nonnulli dictitent.) Andreæ item Cardinalis promiſſo, qui propediē effecturum ſe vt ex Imperij finibus miles deducatur, ſanctè, fide interpoſita receperit: maximę parti viſum eſt, nihil interea contra alterutram factionem mouendum, ſed amplius deliberandum, deq; voluntate Cęſaris cognoſcendum eſſe, vt in re longè maximi momēti. Quis enim neſcit quantæ ſint vtriuſque partis vires, quanti veteranorum exercitus? Et quidem ad Hiſpaniæ regē quod attinet, potentiam eius ſuperiorū tēporū hiſtoria ſatis declarat; quibus etſi cum non vno rege, ciuilibus etiā armis implicitus, bella geſſit maxima: à nemine tamen deiectus vnquam aut debellatus fuit; ſed poſt nonnullas acceptas interdum offenſiones, maioribus ſemper quā vnquā antè viribus bellum redintegrauit. Quare ſi armis in proſcriptos vindicandum videatur; planè ratio eſt, vt par viribus exercitus conſcribatur: nec fieri omnino poteſt, vt non alterutra, vel vtraque etiam factio offendatur, & ad vindictam prouocetur. Quæ res quantum periculū vniuerſo Imperio creatura ſit; manifeſtius eſt, quàm vt longiori egeat demonſtratione. Periculum enim eſt, ne hanc

trans-

Anno 1599. transferendi in Germaniam belli illi velut anſam arripiant, multoque eam maioribus cladibus affligant. Quid, quod Cæſar ipſe, nihil temerè agendũ, clementiſſimè monet? Archidux verò Albertus diffidentiam multis verbis per ſuos deprecatur: ſeque etiam cum maximo rerum ſuarum incommodo malis omnibus medicinam allaturum, deque damno dato, abundè ſatisfacturũ pollicetur. Quocirca cauendum eſt, ne dicto Archiduci, ob Burgicas ei traditas prouincias, non parem videamur præſtare affectum, cauſamque præbeamus, quo minus is ad promiſſa explenda obligatum ſe arbitretur: nihilque præcipitandum, donec de Cæſaris cęterorumque omnium Ordinum Imperij voluntate planè cognoſcatur. Interea ad Cæſarem mittendi ſunt, qui quod res Imperij tantæ curæ hactenus habuerit, & adhuc habeat, gratias agant, & vt Imperij vniuerſi comitia quam primum indicantur, moneant; tum inprimis, vt pacis Belgicæ tractationem, quanto poſſit, ſtudio promoueat. Nec verò hoc ſic accipi volumus, quaſi oppreſſis nihil interea opis præſtare cogitemus: quibus iam nouem menſium auxilia decernimus, hac tamen conditione, vt conatus omnis bellicus non ad offenſionem, ſed defenſionem dirigatur, vtque vlterior graſſandi in fines Imperij licentia compeſcatur, loca etiam occupata recuperentur. Quod ſi quid damni à militibus prouincia aliqua acceperit, pluresúe ſumptus, quàm pro rata parte fecerit; illud in tributũ imputaretur, à ceteris prouincijs refunderentur. Etſi verò cauſæ hi à Cæſareis delegatis adductæ, cur armis nihil adhuc tentandum ſit, graues omninò videntur: negari tamen non poteſt, Albertum Archiducem, & Andream Cardinalem,

nalem, maturè tam literis, quam legatis Electorum ac Principum, quid fieret admonitos, remedium hactenus nondum adhibuiſſe; ac tantum abeſt, vt eorum milites ab iniurijs interea abſtinuerint, vt etiam quotidie magis magiſque per vim ſint progreſſi. Nam & arces, & oppida multò maioribus quàm vmquam anteà copijs oppugnata, tormentiſque percuſſa; contributiones in immenſum auctæ; acerbiſſimeque exactæ ſunt, etiam ab ijs ciuitatibus quæ Hiſpanico præſidio nondum tenebantur: pacis publicæ violatores, harumque omnium iniuriarum auctores, qui neſcijs & inuitis dominis ſuis vt quidam volunt, tam multa ab omni æquitate aliena patrauerunt, non modò puniti non ſunt, ſed & in maiori honore habiti: quę res omnes, quis non videt, quam a promiſſis prędictorum Principum videantur alienæ? Iam ſi vel maximè Cæſareis mandatis ſatisfaciant Hiſpani: ſigni tamen aut coniecturę nihil eſt, fore, vt altera quoque factio querelis medeatur. Quæ res in vniuerſum, quantam ad contumeliam Imperij pertineat, nihil opus eſt commemorare. Iam in illo quoque quantum publici dedecoris eſt ac periculi, ſi exteri in ſuſpicionem veniant, Cæſareę Maieſtati, Imperijque Statibus, non voluntatem tantum, verùm etiam vires, decreta à ſe facta exſequendi, deeſſe? His alijſque de cauſis placet, vt Veſtphalicæ prouinciæ copijs pecuniaque quam primum iuuentur: bellum tamen ita adminiſtretur, vt pari vtraque factio loco habeatur; vt nihil aliud quàm pax Imperijque tranquillitas quæſita, & libertas propugnata videatur. Inde Andreæ Auſtriaci, Cardinalis, Legati vocantur, & quale decretum ſit factum, quoque illud pertineat, docentur: cete-

Anno 1599.

Anno 1599.

rum ſi Hiſpanorum exercitus Cæſ reis mandatis parere in animum induxerit, locaque per vim occupata ſine mora, vti promiſſum ſit, reſtituantur, non modò nihil hoſtile, verùm etiam, quam par eſt, beneuolentiam & fauorem à ſe expectare debent. Scriptæ etiã ad Ordines Belgij confœderatos litteræ: quibus idem, quod ab Archiduce petebatur; vt ſcilicet præſidia à finibus Imperij abducerent, caſtella in eius ſolo excitata, in primis Grauenverdam (vulgò propugnaculum Schenckianum) demolirentur; damna data reſarcirent, qui pacem GERMANIAE violaſſent, plecterent, excurſionum & rapinarum metu Imperij territorium liberarent, commercijs denique nullum afferrent impedimentum. Ad hæc ita reſpondent Ordines: Non ſibi vmquam eam mentem fuiſſe, vt vel latum pedem ditionum GERMANICARVM inuolarent, idque multis ſuis factis doceri poſſe. Quod verò nuper in Ducatu Clıuenſi caſtra fecerint, & quædam loca præſidijs ſuis occupàrint: extrema feciſſe coactos neceſſitate, vt maximum HISPANORVM exercitum à finibus ſuis reijcerent, eoſque in locis ad iniuriam opportunis præoccupandis anteuerterent. Hactenus ſe omnem operam dediſſe, & poſthac quoque enixè omnia facturos, vt, quantum in ſuis ſuis poſſint rebus, pacem & amicitiam cum vniuerſis Imperij Statibus colant. Huius ſuæ voluntatis nuper ſatis clarum indicium dediſſe, quum eorum ditionibus, apud quos commorabantur HISPANI, quantum fieri potuit, hoſte tam vicino, pepercerint, & in quos immaniſſimum furorem Hiſpani effuderunt, modera-

Litteræ Germanorum ad Confœderatos Belgij Ordines, & poſtulata.

Ordinum Reſponſio.

tractârint. Ad locorum reſtitutionem quod atti- Anno
net, quæ occupaſſe dicantur: quàm primum Hi- 1599.
ſpani finibus illis exceſſerint, præſidia inde abdu-
cturos, militumque licentiæ fibulam poſituros.
GRAVENVERDAM Geldros dicere in
ſuo ſolo eſſe ædificatam, nec ad Cliuenſis iuriſdi-
ctionem pertinere. Quod ſi fortè minus hoc Cli-
uenſi probetur, cum Geldriæ Ordinibus, fœde-
ris ſui ſocijs, acturos, vt controuerſiam hanc, le-
gatis vtrimque delectis, amicè componi patian-
tur. De hoc ipſo ſolo litem Imperatori Carolo
Quinto, tum Geldriæ Duci, cum Cliuenſi fuiſſe,
anno Milleſimo, quingenteſimo, quadrageſimo
quarto: eamque ad hoc vſque tempus indeciſam
manſiſſe: nec ſe hîc quod aliud ſequantur habe-
re. Hoc vt reſponſum bonam in partem accipe-
re velint, vehementer rogare, operamque dent,
vt ij per quos ſtet, quo minus Electorum ac Princi-
pum votis ſatisfacere poſſint, limitibus Imperij
quàm primùm expellantur.

Calendis Martij mortem obijt Ezardus, Friſiæ *Tumultus*
Orientalis COMES, in medijs diſcordiarum *Embdenſis.*
ciuilium & ſeditionum turbis. Eius poſt mortem
multi ſperabant, optabant certè omnes, res quie-
tiores fore: ſed Deo aliter viſum. Enno enim, vt
dominij, ita quoque paternarum diſcordiarum
hæres ſucceſſit. Acerbè vtrimque res fuit acta: &
Comes quidem ad HISPANORVM; ciues ve-
rò ad Belgarum confœderatorum opes reſpicere
videbantur: ac niſi ſumma Cæſareæ Maieſtatis
interueniſſet ſollicitudo & auctoritas, ad inſi-
gnem aliquam mutationem ijs in locis omnia
ſpectare videbâtur. Nobis, quibus nihil dum certi

com-

Anno 1599. compertum eſt, aut ea quę comperta ſunt variè pro cuiuſque ingenio accipiuntur, animus non eſt vtrimque facta deſcribere: quorum ſi quis legere cupiat hiſtoriam, è ſcriptis hinc inde editis petat.

Hiſpani ad Embricam caſi. Embricam præſidio tenebat Comes Buſquoius, in Archiducis exercitu chiliarcha. Huic inſidias ſtruit Ludouicus Naſſouius, confederatis militas. Partem aliquam equitatus ad vrbis mœnia ſubmittit, pecora quæ in proximis paſcuis errabant, abacturam. Milites Hiſpani, turpe ſibi fore exiſtimantes, ſi ante oculos ipſorum prædam agere hoſtes ſinerent, mox portis erumpunt, & ductore Boſquoio prædatores inſequuntur. Longius iam progreſſos Naſſouius ex inſidijs conſurgens adoritur, & quia perturbatis ordinibus venerāt, facilè profligat. Buſquoius quum diu fortiter ſe manu defendiſſet, tandem, accepto vulnere, ab hoſtibus circumuentus capitur, cumq; eo Chalonius, Mansfeldij nothus, alijque nonnulli: qui breui poſt, perſoluto lytro, ad ſuos redierunt. *Buſquoius captus.*

Hiſpani ex hibernis educti. Ineunte vere, Andreas Auſtriacus, Cardinalis, Germanorum precibus fatigatus, militem ex hibernis educi iubet: ipſe Antuerpiæ, Gandaui, Liræ præſidiarijs, qui iam diu tumultuati fuerant, multumque mali, ſed plus terroris ciuibus fecerat, ſtipendia perſoluit, exauctoratoſque infamia notatos, dimittit: Inde Traiectum ad Moſam magnum apparatum conuehi iubet: cumq; militiæ ducibus Admirante, Arſcotano, Vambergio, Velaſcio deliberat, qua potiſſimùm in hoſticum eſſet irruptio facienda. Admiranti in Grauenverdam, propugnaculum in ipſo Vahalis & Rheni diuortio poſitum, primum impetum fieri placebat: quo expugnato, facilem

facilem ſibi victoriarum curſum promittebat: alij verò alià hoſtem inuadendum cenſebant. Nam & loci eius oppugnationem multa difficilem reddebant: cum primis, quod ea anni tempeſtate flumen niuibus ſolutis auctum, valdè excreſcere ſolet, & omnia longè, lateque inundare. Miſſi ergò, in alpibus parum niuis eſſe referunt, neque diluuium timendum. Sed Auſtriacus, inuito admodum Admirante, Bommelam obſidere, relicta Grauenverda, decrêrat. Exercitus omnis ad Ræſam Cliuiæ oppidum (vbi Admirans hibernauerat) conuenire iuſſus, inde Embricam verſus deſcendit; vbi per pontem à ciuibus exſtructum, copiarum parte traducti, ab vtroque latere, hinc cis Vahalim, inde cis Rhenum, caſtra, obſidentium ſpecie, metatur. Interim Grauiæ pontones, & reliquus naualis apparatus magno ſtudio præparantur. Præſidiarij ad primum Hiſpanorum aduentum ad ſui defenſionem impigrè ſe comparant, & maioribus, minoribuſque tormentis non paucos interficiunt: adeò vt iam tum facilè appareret, quantum difficultatis eius loci habitura eſſet oppugnatio. Mauricius interea, Dusburgi in omnem euentum intentus, vtriuſq; fluminis, Vahalis & Rheni ripas diligẽter munit; deque Grauenverdæ obſidione certior factus, ſuis mox præſidio accurrit. Sed iam Barlotta, Stanlæus, & Sapæna, chiliarchæ præmiſſi Moſam ponte iunxerant. Verùm vt melius omnia intelligantur, locorum eorum ſitum paucis deſcribemus. Bommelia inſula eſt, quam Moſa & Vahalis, hic è Germania, ille è Gallijs decurrẽs, efficiunt. Moſa enim ad Varvicũ pagũ Vahali miſcetur: ibiq; paruam aliam inſulã, Teruoram nomine, circũluit: ſed hîc velut diuortio facto, vterq; ſeparatis alueis feruntur.

Anno 1599.

ab Hollandis malè excipiuntur

Bommeliã obſident:

Anno 1599. tur, donec ad Vorcomum oppidulum rurſus commiſcentur. Quod eo diuortio comprehenditur terræ, Bómela appellatur, pagos habet multos, vrbē vnā ad Vahalis ripam, naturā & opere munitā. Tota paſcuis & agris fecūda eſt. Teruorā, q̄ ad caput eſt exigua inſula, vt diximus, iamdudū Ordines cōfœderati propugnaculo ſatis firmo munierāt, cui, vt & loco, Teruoræ nomē. Ad hoc occupandū Stanleus miſſus, operam luſit. Sapæna & Barlotta, expugnato ad alterā Moſæ ripam Creuecurio, non magni nominis propugnaculo, ſed Buſcoducenſibus valdè infeſto, inſulam ingrediuntur. Duo erant ibi aggeres, tenentibus valdè opportuni. Eos quo minus ſtatim occupârint Hiſpani, quibus id mandatum fuerat, noctis effecit obſcuritas, quæ tamen in re non maxima (quamquam in bello nihil non magnum haberi debet) negligētia multum eis poſtea nocuit. Mauritius, hoſtis itinere explorato, & ipſe ad eundem contendit locum, & ponte Vahali impoſito, cum magna exercitus ſui parte in inſulam traijcit. Dici non poteſt, quanta fuerit ciuium primùm trepidatio, inde fuga etiam: ſed Mauritij aduentu recreati, animum reſumunt. Ruinis murorum, quà noua nuper ædificari cœpta erant propugnacula, neque dum perfecta, incredibili celeritate reſtauratis, tormentiſque, quæ aduexerat, diſpoſitis, Mauritius ante mœnia caſtra ponit, operibuſque mirum in modum munit: ſic vt vrbem oppugnanti, caſtra, vrbi prætenta, prius expugnāda eſſent. Vtrimque multi conatus ſuſcepti; vario euentu, modò his, modò illis felices, ijs tamen qui vtrimque cadebant (nec verò pauci erant) ſemper nimis quàm infelices. Vulnerati multi, in his magni nominis Alfonſus Daualus, dum in hoſtiles

muni-

municiones ingreſſus,non ſine multa ſuorum cæde eiſdem expellitur: itemq; Aſſicurtius, dum nebulæ vſi benefi.io Naſſouiani & ipſi hoſtilia caſtra peruadunt,nec minus fortiter reijciũtur. Multa impediméta Hiſpanorũ reb⁹ pulueris torm étarij,cęterorumq; bellicorũ commeatuum afferebat inopia,quibus hoſtes abũdè inſtructi, magnã quotidie non vilium tantùm animarum, verùm etiam fortiſſimorum militum edebant ſtragem. Cardinalis igitur rei frumentariæ & pecuniariæ cauſſa Buſcoducum profectùs, Fridericum Comitem Vambergium,Ræſam mittit, & quæ ad bellum neceſſaria relicta ibi erant,in caſtra adducere iubet: Is non ſine periculo; quod multa loca vicina,quà tranſeundum erat, hoſtili præſidio tenerentur, duobus peditum millibus, & ſedecim equitum turmis comitatus, tormenta ſex maiora, & ducentos curros puluere onuſtos, aduexit: cumque eo vnà in caſtra venit Marchio BVRGAVIVS, Cardinalis frater. Iam Archiducis exercitùs valdè erat accîſus,quod multos quotidie non tantùm vis Martis percelleret,ſed milites etiam dilapſi,ſigna infrequentia relinquerent. Cardinalis igitur Duci Arſcotano, Margrauio Antuerpienſi, & Comiti Embdano negocium dat, vt nouum militem è Valonibus, Belgis, Germanis conſcribant. Dum ad Bommelam ita deſidetur, graues ſimultates inter Admirantem & rei tormentariæ præfectum, itemque Barlottam, & chiliarchas nonnullos Hiſpanos exſtiterunt; fruſtrà diſſidia componere annitente Cardinali. Inde factum eſt, vt vix quidquã in cómune conſuleretur, nec imperia ritè adminiſtrarentur,nec, vt oportebat, obirẽtur. Milites pręterea,multarum rerum penuria cófecti,

Anno 1599.

Diſſentio inter Hiſpanos & Barlottam.

Anno & ad omnem hoſtis impetum expoſitis, vix a ſedi-
1599. tione poterant contineri, ij pręſertim qui vt prædę
ſpe ad quoduis facinus vltrò ꝓuolant; ità eâ deſti-
tuti, omne imperium quantumuis iuſtum, detre-
ctant. Accedebat hoſtis in propinquo, ad reſiſten-
dum parati, vis, quem profligari poſſe, eo rerũ ſtatu
exigua ſpes erat. Iam ſupra duo millia in caſtris
occiſa numerabantur, præter fugitiuos transfugas;
vulneratis & ægris vicina omnia xenodochia &
noſocomia erant referta: ſic vt multi obſidionem
ſoluendam eſſe cenſerent. Cõcilio ſuper ea re co-
acto, dum alius aliud cenſet: transfuga Germanus,
metator, ad Cardinalem venit, locumque caſtello
ædificando valdè opportunum commonſtrat; quo
vtriuſque fluminis nauigatio impediri, viciniſque
locis omnibus veluti compedes inijci poſſint. Cũ
hoc, quod non abſurda dicere videretur, miſſi qui
loci ſitum diligenter explorarent, referunt, & vtile
fore, nec omninò rem eſſe difficilem. Cardinalis i-
gitur ipſe cum nonnullis magnæ experientiæ viris
ad inſpiciendum locum profectus, conſilium pro-
bat, operiſque initium quàm primum fieri iubet.
Præſidijs igitur vndique diſpoſitis, ne ab hoſtibus
quid damni acciperetur, obſidionẽ ſoluit. Ad ho-
ſtis diſceſſum Mauritius omnia tormenta diſplodi
iubet, tanto cum fragore, vt cœlum ac terra ruere
viderentur; hoſtiumque cognito conſilio, ſuas ex
aduerſo copias opponit, & Vahalis ripam, qui in-
termedius fluebat, multis operibus munit: ipſe ad
Teruoram, vbi breuiſſimus erat ad hoſtium caſtra
tranſitus, conſidet. Intra tertium vel quartum lapi-
dem ab eo loco, vbi caſtello regio ædificando ia-
cta erant fundamenta, Hervvarda vicus eſt ignobi-
lis; eum rebus ſuis commodum ratus, Mauritius
loricas

loricâ & foſſa cingit. Ad hunc conatum impediẽ- dum Hiſpani animosè magis quàm prudenter cõ- ferto agmine ſe inferunt; ſed & conferti cadunt, miſſilibus,quæ tàm è munitionibus quàm nauibus præſidiarijs confertim iaciebantur, confecti. Inter alios,non paucos, perijt eo in conflictu Paciotus, vir admirabili quodam ingenio, & magno animi robore prçditus,planeque tanto patre,(cuius cele- bre hodieque nomen ob deſcriptam ab eo caſtelli Antuerpienſis formam) dignus filius. Cetera mi- nutatim exſequi non eſt animus:ne Diarium, non Hiſtoriam conſcribere videamur.Illud certè verè affirmauerim,nullum pœnè diem præterijſſe, in quo non vel à gregarijs militibus magnũ aliquod, & planè militare facinus ſit patratum: & tàm hos quàm illos,quaſi cum hoſte ſibi res eſſet, ſenſiſſe. Fecit ea res vt fortalitij exædificationem Auſtria- cus quantum poterat,maturaret. Vtq; omnia non auguſtiora tantùm viderentur, verùm etiam pro- ſperè ſuccederent: multis cum cæremonijs vt mos habet,fundamentum ipſe ſua manu ponit.Ad hanc ſolennem actionẽ inuitati aderant, Burgauius & Mauritius Saxo: quos aduenientes vniuerſus exer- citus horribili tormentorũ ſtrepitu,verùm ne pul- uis inutiliter conſumeretur, maioribus omnibus machinis,globis ferreis inditis,hoſtem vna eadẽq; opera ſalutat: qui, credo ne parum gratus aut ciui- lis haberetur, multo cum fenore gratias regeſſit. ſed vtrimq; tantùm non irrita vota cecidêre:quod iamdiu ad iſtas res omnia prouiſa eſſent. Inde ca- ſtello nomen S.Andreæ impoſitum, idque Cardi- nalis honori datum,qui vt commune nomen gere- bat,ita Diuum illum ſingulari veneratione proſe- quebatur.E propugnaculis (quorum bina Moſam,

Anno 1599.

Propugna-culum S. Andreæ exſtruitur.

Anno 1599. bina Vahalim, quintum Bommelam oppidum ſpectabant) Auſtria primum, ſecundum Burgauia, tertium Saxonia, Aragonia quartum, quintum Velaſco, de principum nominibus appellata fuerunt. Finitis cæremonijs, quibus non interfuit tantũ, ſed præfuit etiam Octauius Frangipanis, Apoſtolicus in Belgio Legatus, in Admirantis tentorium, pranſum concedunt; non ſine grandi vitæ periculo. Dũ enim iuncti equitant, duo hoſtilibus tormentis excuſſi globi, equorum alter pœnè capita ſtrinxerat, alter in ſolũ incidens, puluere & terra proximos conſperſerat. Sequentibus diebus aliquot leues conflictus miſcebantur, modò his, modò illis victoribus, ambigua etiam ſæpè victoria, quum vtrinque caderẽt non pauci. Multa etiam atrocia cõmiſſa ſunt prœlia, adeò vt eductis nonnunquam pœnè omnibus copijs, de ſumma rei decertatũ iri videretur; ſed periculi magnitudo, victis certò imminentis animos, quãuis pugnãdi auidiſſimos, cõtinebat. Naſſouiani quidẽ omnibus viribus ædificantes impedire conabantur: ſed fruſtrà: nihil ad ſummam diligentiã reliquum facientibus Hiſpanis, adeoq; nec viræ parcẽtibus, dum ſibi hibernãdi in hoſtico locum pararent: quibus tamen Hollandi [illegible] illudebant, vt dicerent, multũ ſe eis debere, qui tantis impenſis, tantis laboribus, tam egregiam in ipſorum ſolo exſtruerent arcem, quam rebus omnibus inſtructam, paucos poſt menſes, ipſis eſſent tradituri, Quod, cum ioco dictum atque acceptum, augurium fuiſſe, paullò poſt euentus comprobauit. Quod eò dicimus, vt voces etiã temere iactas nõ negligendas eſſe interdũ, moneam. Sed pſętib⁹ pleruq; homines, futurorũ ſecuri, fieri ſolẽt, & icti demũ ſapiunt, immò ſępè ne icti quidẽ,

Hollandi cum ſocijs, vt Hiſpanos modis omni-

bus vexarent, & non terrâ tantùm, ſed mari etiam diſtinerent; claſſem centum circiter nauiũ, omnibus rebus inſtructiſſimã ad infeſtanda Hiſpaniæ, aut aliarum Inſularum, quę Hiſpani ditione tenẽt, litora, emittunt, eiq́ue vniuerſę Petrum Duſam, rei naualis peritiſſimum, pręficiunt. Ea 25. Maij vela in altum fecit, & ad Curonnam Galitiæ portum, 15. Iunij interim ſubſiſtit, dum de primo aſſultu faciendo deliberatur. Ibi ex captiuis cognitum eſt, eã oram, quod de aduentu ipſorum iam diu fama increbuiſſet, à quatuor peditum millibus & aliquot equitum turmis, præſidio miſſis, teneri. Quare ijs in locis manifeſto cum periculo fortunam experiri, minimè conſultum videbatur. Iter igitur verſus promontorium S. Vincentij dirigunt, & Lancerottam, Forteuenturam, aliaſque inſulas pręteruecti, in magnam Canariam 26. Iunij appellunt, & ad Alegonam oppidum inſulæ, anchoris iactis, in terram deſcendunt. Eſt id oppidum, vt in illis locis, ſatis munitum, in primis arce amplißima, quam Gratioſam appellant, ad occaſum æſtiuum poſitũ. Heic eminus aliquamdiu tormentis pugnatum, dũ thalaſſiarchus ſuos in terram exponere, inſulani exſcenſionẽ prohibere conantur. Nec leuia vtrimq́ue damna, maximè à claſſiarijs, qui ad omnem ictũ expoſiti patebãt: & naues etiã nõnullæ globis perforatæ, vix quò ſe reciperẽt habebãt; donec claſſiariorũ ſociorũq; naualiũ magna pars in ſcaphas inſilientes, velis remisq; terrã petũt. Inſulani in litoris arena tribus machinis cãpeſtribus collocatis, magno numero exſcẽſionẽ facere moliẽtes exſpectãt & ſclopis manuarijs excipiũt, nõ minus integrè ſe defendentes. Quũ verò inſulani plurimis licet & cõtinuis ictibus petiti, ne pedẽ quidẽ retrocederent,

Anno 1599.

Claſſis Hollandicæ expeditio in Canarias

Magna Canaria ab Hollandis expugnata.

Anno 1599. ſcaphæ, aquis deſtitutæ, ad littus appelli non poſſent. thalaſſiarchus vir magni animi, primus omnium è ſchapha in mare deſilit, cuius exemplum vniuerſa claſſiariorum turba, præter eos, qui ſcaphas cuſtodire iuſſi erant, ſequuta, nõ ſine magna ſuorum iactura, in terram euadunt, licet pertinaciſſimè, loci commoditate adiuti, obniterentur inſulani: è quibus quadraginta circiter ceciderunt. Sed maximè eos conſternauit oppido Præfecti infelix caſus; cui alterum crus machinæ ictu confractum erat. Eo igitur ſic monoſcelo ablato, & machinis hoſti relictis; in arcem ſe recipiunt, præter triginta ſex, qui ſepulchro magis in quo reconderentur, quàm aſylo in quod perfugerent, indigerent. Thalaſſiarchus, tribus ſed leuibus acceptis vulneribus debilitatus, magno fuerat in vitæ diſcrimine. In eum, inter confertos ſtrenuè pugnantem, magno impetu illatus Hiſpanus miles quum iam iam impari pugnæ genere deprehensũ confecturus videretur, ab alio, qui, animaduerſo periculo, in tempore accurrerat, confoditur. Hollandi, terra potiti, è nauibus auxilia euocant, acieque inſtructa, ſub ſignis arcem verſus progrediuntur; ſed eos qui intus erant, acta expugnata tantus inuaſerat metus, vt fidei hoſtis ſe potius credere, quàm vim vltrà experiri maluerint. Abiectis igitur armis, & quinquaginta ſuorum in cuſtodiam traditis, arce patefacta, Hollandos intromittunt. Repertæ machinæ æneæ nouem, è ferro ſex, cum mediocri apparatu. Captiuis ceteris in Hiſpanicam nauem, paulò antè interceptam, impoſitis, tres è præcipuis thalaſſiarchus ſecum retinuit, è quibus de hoſtium rebus omnibus certi aliquid cognoſceret. Arce capta, deiectis quæ Hiſpaniorum regis inſi-

inſignia gerebant, vexillis, Mauritianum ſupponit; copiaſque omnes in tres cateruas diſpertit: vnam ſub oppidi vallo, alterã ad montium radices collocat, tertiam litus cuſtodire iubet. Vbi tota ea nocte in acie ſtetiſſent: ſummo mane, iunctis ordinibus, ad oppidum accedunt, eiuſque oppugnandi faciunt initium. Præter eam, quam expugnatam iam diximus ex aduerſa oppidi parte, altera arx erat, è qua in inſulã continuò iaculati, multos interficiebant. Ad eam conuerberandam dum machinis locum aptant Hollandi, prius dies in noctem deſijt, quàm cœptum opus abſolueretur, quam & ipſam in armis tranſegerunt. Interea qui ad montana loca confugerant, noctis beneficio vſi, è latibulis ſuis prodeunt, & minoribus aliquot tormẽtis per montium iuga diſpoſitis, hoſtes petunt. Sequentis diei ſummo mane thalaſſiarchus arcem quatuor machinis pulſat, quintam itidem contra eos, qui montes inſederant, dirigit. Inſulani in arcis vallũ & monumẽta, per ſe nõ ſatis firma, vtres, ſaccos, doliaq; lapidibus referta cõgeſſerant; quibus pro lorica vtebantur. Sed multis pernicioſum fuit hoc conſilium. Globi enim magna vi tormentorũ adacti, lapides, diſſipatis dolijs, in circumſtãtes ita ſpargebant, vt ab eis longè maius, quàm ipſis tormentorum ictibus obſeſſi, acciperent damnum: Nam & quo denſior erat ſaxorum nimbus, in tantò plures incidebat: & in munitionibus, tot ictibus convulſis, itemq; corruptis tormẽtis defenſoribus iam parum ſpei reliquũ erat. Interim thalaſſiarchus quatuor ſigna peditum mittit, qui inſulanos ad tormenta collocatos, montibus deijcerent: ipſe cum paucis in oppidi portam ignem conijcit, qui obuia quæque complexus, quum nemo ad reſiſta-

Anno 1599.

Anno 1599. ſtinguendum accurreret, tumultu & trepidatione omnia miſcuit. Inſulani in tanto periculo, quũ hinc ignis, illinc hoſtis vrgeret, cõ vaſatis, quas poterãt, rebus, tam arce quã oppido furtim excedunt, & in montiũ cauernas ac ſpeluncas ſe abdunt. Circiter meridiem Hollandi ſcalas duas oppidi muris applicant, quarum altera pro loci altitudine ſatis erat breuis. Per eas thalaſſiarchus inter primos enititur, & nemine omninò vel lapidem conijciente, in murum euadit, militeſque per patentem portam accipit. Ratus oppidanos in arcem confugiſſe: ſuos rectà ad eam ducit: ſed eadem ibi, quæ in oppido, deprehenſa ſolitudo. In arce ſubterraneum meatum Inſulani puluere opplêrant, fomite ita attemperato, vt, digreſſis ipſis, ignis in puluerem incidens, hoſtes nihil tale metuentes corriperet. Sed prius detecta fraus, quàm eò vſque eſſent progreſſi milites, periculum omne diſcuſſit. Arce & oppido hunc in modum occupatis, thalaſſiarchus ſuos iterum ſub ſigna cogit, & in humili quadam planicie intra mœnia aciem inſtruit, quaſi exercitum luſtraturus. Ibi ad eum adducitur Vliſſingenſis quidam, carcere extractus. Eo monſtrante, thalaſſiarchus ipſe omnes cuſtodias & carceres adit, & captiuos educit ſex & triginta. è quibus cognoſcit, paulò ante ciuium fugam duos è ſuorum numero, Anglum vnum, Germanum alterum, hæreſeos ab Inquiſitoribus damnatos, vt & à fugentibus abductos eſſe, & quo minus iam viui ſint combuſti, Hollandorum aduẽtum obſtitiſſe. Sub veſperã ſingulis centurionibus oppidi regiones, in quibus cũ ſuis quiſq; pernoctarent, deſcriptæ ſunt; & quia Inſulani conferta agmina in montiũ iugis oſtentabãt, extra oppidũ, ad retardã-

dos

dos eorum conatus, ſtatio fuit fuit collocata. Op- Anno
pido direpto, thalaſſiarchus edicit, vt quidquid 1599.
prædæ repertum ibi fuerat, ad rei maritimæ præfectos cōportaretur, graui pęna propoſita in eos, qui inde quidq̃ ſibi reſeruaſſent. Sequēti luce è nautis quidā ad montana loca profecti, ab Inſulanis, locorū multò peritioribus, circūueniuntur, & 20. eorū interfectis, reliqui ꝑ ſalebroſa & inuia magno cū vitæ periculo ægrè ſe abducunt. Ea res etſi Hollandis excurrendi ardorem valdè reſtinxit: Inſulanos tamen non omni metu liberauit. Timebant enim domicilijs ſuis, in quibus hoſtes diuerſabantur, à quibus digredientibus nullam aliam hoſpitij mercedē ſperabant, quā eiuſmodi inquilini ꝑſoluere ſolent. Aliquoties ergo, miſſis internūcijs, cū thalaſſiarcho de lytro, quo ſua ab incēdio redimerēt, egerunt: ſed tranſigi inter eos nihil potuit, ꝙ alteri nimio plus poſtulare, alteri minus quàm par erat offerre viderentur. Cōportari ergò prædā omnē ad naues iubet: & in primario tēplo, ſuæ religionis ritu, ſacris peractis, duo circiter hominū millia, ad eos perſequendos mittit, qui in ſyluas & montes profugerant; qui tamen nulla re perfecta, ſeptuaginta ſuorum amiſſis, in quibus vnus nauarchus, paulò poſt ſunt reuerſi. Quarto demum die Iulij arcem oppidi puluere ſubiecto euertit, templa, monaſteria, aliaque ædificia ſuburbana, ipſum denique oppidum incendit; & dato profectionis ſigno, ad alterum CASTELLVM, quod primum expugnatum fuiſſe diximus, Gratioſàm nomine, ad claſſem reuehantur. Vix à terra ſoluerant; quum INSVLANI è latibulis ſuis, cognito HOSTIVM diſceſſu, prodeunt, & ad reſtinguendum incendium accurrunt.

Inte-

Anno 1599 Intera Gratioſam & ipſam cuniculis ſuffoſſam pului
uis incenſus horribili cum fragore, & magna Inſulanorum trepidatione diſijcit & diſturbat. Thalaſſiarch⁹ collectis ad claſſem omnibus militibus, concilium conuocat, cumque ijs qui locorum eorum periti erant, de inuadendis reliquis inſulis deliberat. Explicatis iam velis, Inſulanorum quidam, pacis inſigne gerentes, in litore dant ſe conſpiciendos. Ad eos celoce miſſa intelligit, de captiuis, redimendis agere velle: è quibus nonnulli ſtatim, repræſẽtato lytro, fuêre dimiſſi, ceteri abducti. Hinc

Teneriffa. ad Teneriffam, quæ & ipſa in Canariarum eſt numero, claſſis, aduerſis tempeſtatibus acta, anchoram iecit. Heîc ſcaphę omnes aquatum fuêre emiſſæ. Claſſiarij in terram deſcendentes nullo omnino homine conſpecto, ſine vllo impedimento aquam nauibus important, & præcelſas lignorum ſtrues, quæ toto litore multæ viſebantur, ad eius, vt videbatur, defenſionem factæ, concremant. Nullo

Gomera inuaditur. ergò hic operę precio facto, curſum verſus Gomeram dirigunt, vno oppido munitam. Ventus tum inconſtans admodum & procelloſus claſſem hinc inde diſiecerat: verùm vbi ea ſe, remittente tempeſtate, collegit, thalaſſiarchus, vno ſolùm cataſcopio phaſelo comitante, quàm proximè poteſt ad litus vrbi vicinum nauem ſuam appellit; & in anchoris ſtans ſocios exſpectat, qui totam eam noctem incredibili cum labore, vt litore potirentur, incubuêre. Mane, claſſiarij in ſcaphas impoſiti, in terram egrediuntur. Hîc omnia fugæ veſtigijs plena conſpiciunt, & oppido defenſoribus vacuo, itemq́ue arce non procul inde ad litus poſita occupatis, quadringenti circiter, vt fugientes cũ præda interciperent, alia parte in vallem quandam deſcen-

deſcendunt, ſed eluſi, ad montana vſque perſe- Anno 1599.
quuntur. Inſulani quantum poſſunt, ſe cum ijs quas
aſportauerant rebus, in cauernas & nota cubilia
abdunt: inde in claſſiarios, iam in loca inſidijs op-
portuna præcipitatos, vndique impetu facto, eorũ
omnium exitio imminebant, qui ad ſe perdendos
venerant. Claſſiarij loci iniquitate circumuenti,
præcluſo omni ad fugam exitu, armis, in quibus
ſolis ſpes erat, quàm poſſunt fortiſſimè ſe tuentur,
tandemque multis vtrimque occiſis viam ſoli pa-
tefaciunt, trepideque ſole iam ad occaſum ver-
gente in vrbem vt diximus occupatam ad ſuos re-
uertuntur. Ibi per ſtationes diſtributi perno-
ctant: mane ſequenti loca omnia, in quibus defoſ-
ſum aliquid credebatur, excutiunt: ſed præter pau-
ca vini dolia, tres machinas æneas, & campanas a-
liquot, nihil repertum. Etſi verò quam difficilis
eſſet ad montes, in quibus Inſulani deliteſcebant,
aditus, quantoque difficilior exitus, ſuo antè malo
ſenſerant: tantum tamen in nonnullis potuit præ-
dæ auiditas, vt, contemtis omnibus etiam præſen-
tiſſimis vitæ periculis, ad ea vſque loca procurre-
rent, vnde multi, pedem non retulerunt. Ne ergo
non neceſſario diſcrimini ſuos obijceret, thalaſ-
ſiarchus copias recenſet, & cum præda, exigua illa
quidem, & carè emta, nauibus rurſus imponit, om-
nibus prius ferro flammaque vaſtatis. Ita duæ lon-
ga pace florentiſſimæ inſulæ, & quæ meritò, ſi cœli
ſpectes ſolique ingenium, inter Fortunatas haberi
poſſunt, ab Hollandis occupatæ, omnes belli cala-
mitates ſunt expertæ, & alienam inuidiam odium-
que grauiſſimè luerũt. Sed nec Hollandis felix ad-
modum ea fuit expeditio: quippe qui ne vrũ qui-
dem terræ pedem occupatum retinuerunt: &

Anno 1599. præda quidem omnis, ſi cum immenſis ſumptibus in claſſem factis compareturꝫ exigua admodum videri poſſit, minimeque digna, quæ tot periculis, laboribus, mortibus emeretur. His ita, vt commemoramus, rebus geſtis, thalaſſiarchus concilio habito primùm omnibus gratias agit pro opera patriæ & principi Mauritio contra Hiſpanorum regem benè & fideliter nauata: inde ex omni numero nauis triginta & quinque ſeligit, firmiſſimas, eaſque nautis, claſſiarijs, ceteriſque rebus omnibus munit: ceteras, præfecto Ioanne Gerbrandi, cum præda domum remittit. Vt hoc faceret multę eum cauſę impellebant. Nã & in nonnullis nauibus magna pars alimoniæ iam abſumpta erat; & claſſiariorum epibatarumque numerus non leuiter imminutus: prętere a ex eo, quod pœnè nullos qui reſiſterent hactenus offendiſſet; exiſtimabat tantis viribus, quãtæ in vniuerſa claſſe erant, ſibi opus non eſſe. Quũ ergo alteri alteris valedixiſſent, omniaque fauſta precati eſſent: hi in patriam, illi verſus inſulas ad occidentem ſitas, diuerſis itineribus contendunt. Nauium quæ domum properabant multis tempeſtatibus agitatæ, & diiectę tandem altera poſt alteram in diuerſos portus appulſæ ſunt: Thalaſſiarchus cum ſuis Santomarã inſulã, quam alij à pręcipua vrbe S. Thomæ appellãt, ſub ipſo ęquinoctiali ſitam petit. Habitant ibi Luſitani: tota quum alijs rebus, tum maximè ſaccari prouentu, abundat. Expoſitis in terram militibus, thalaſſiarchus oppidũ S. Thomæ oppugnat, & legniter ſe defendentibus Inſulanis, ſine magna ſuorum iactura, expugnat, capto Franciſco Meneſio, totius Inſulæ præfecto. Hic quum gens è ſeptentrionalibus locis profecta & frigoribus potius ferendis, quàm æſtibus, qui ardentiſſi-

S. Thomæ oppidum expugnatũ.

dentiſſimi ibi ſint, aſſueta, cupidè ſe aqua ingurgitarent, quam & ipſam ab inſulanis corruptam aliqui exiſtimant, humi etiã aſſiduè cubarent: morbus & vehemens & contagioſus vniuerſum exercitum peruaſit, quo plures magno cum dolorum cruciatu quotidie extinguebantur. Præda igitur aliquanto ampliore, quam quæ in Canarijs reperta, nauibus illata domũ redire thalaſſiarchus decreuit. Sed iam plerique omnes morbi peſtilentiſſimi ſemina conceperant: qui tanta immanitate graſſatus eſt: vt præter magnum claſſiariorum & nautarũ numerũ, thalaſſiarchus, omneſq; cum eo centuriones, duobus tantùm exceptis, Cãpio & Caluardo, eo perierint, inque maris fundo fuerint ſepulti. Miſerabilis erat facies, videre alios morientes, alios animam agentes, alios præcordijs iam conceptam mortem ſignis oſtendentes: dum alij in mare alios abijciunt, mox & ipſi abijciendi. Qui tamen morbum euaſerunt, cum præda omni paullò poſt partim in Hollandiam, partim in Selandiam appulerunt. Ecce tibi rerum humanarum inconſtantiã, dum modò hi, modò illi lugent; dum Inſulanorũ victores ab ea, quæ omnia vincit, morte vincuntur; dum qui aliorum ædificia fortunaſque ſuccenderunt, & ipſi morbis dolorique facibus peruruntur. Hæc illa fuit ad Canarias expeditio, cum maximo vtriuſque partis damno confecta: qua tamen Hollandi multum gloriabantur, vtpote quibus eo tempore quo Hiſpanorum exercitus magnis viribus Bommelam oppugnabat, tantum animi viriumque ſuperfuit, vt hoſtem foris quærere non dubitârint.

Anno 1599.

Contagio claſſem Hollandicã infeſtat.

De Tranſyluano ſuprà diximus, quomodo cum Cæſare pacta inita violârit, & per internuncios de pace egerit. Is mẽſe Martio Medutij comitia habet, in qui-

Tranſyluani cum Andrea Batorio Cardinali tranſactio.

Anno 1599. in quibus Andreæ Batorio, Cardinali, certis quibuſdam conditionibus regiones ſuas omnes in ditionem tradit: in cuius verba mox vniuerſi ordines iurârunt. Nouus princeps, Cardinalis, ſtatim ad Georgium Baſtam, Cæſareæ militiæ in illis locis præfectum, mittit, qui rem omnem exponerent, addens, quandoquidem Sigiſmundus per ſuos cum Cæſare tractet, ſe omnia de quibus inter eos conuenerit, rata habiturum, nec aliud quidquã in hoc omni negotio quàm Chriſtianæ reipublicæ tranquillitatem & ſalutem ſpectare; viciſſim ſperare, Baſtam quod huius actum eſſet, bonam in partem accepturum, nihilque contra ipſum hoſtile moliturum. Huius rei nuncio ad Cæſarem perlato; è veſtigio Petrium mittit, qui Legatos Tranſyluani, quibuſcum iam nouum pactum erat initum, è via retractos, in cuſtodiam daret. Iſti quum Tornam perueniſſent, de ijs quæ in Tranſyluania gererentur certiores facti, vltrò ibi ſubſiſtere decreuerant, quoad de Cæſaris voluntate cognouiſſent. Eos quum ſuis minus idoneos exiſtimaſſet Tranſyluanus, veluti moleſtós rerum arbitros ab aula tantiſper, ficta legatione, amandauit, quoad meditata perficerentur. Eorum abſentium bonis, quod rebus ſuis minimè fauerent, Cardinalis Batorius fiſco addixit. Petrius inde in Tranſyluaniã contendit, & ſub finem Aprilis reuerſus, Cæſarem de omnibus quę ibi geſta eſſent docet, literaſque Batori Cardinalis repræſentat; quibus perſcriptum erat, Velle ſe in eam curam vnicè incumbere, vt quęcumq́ ie poſſet, Cęſari officia pręſtet, cum primis, vt pacem promoueat, ceteraq; quę ex vſu ſint reipublicę Chriſtianę. Cupere igitur, vt controuerſię amicè componantur: deque ea re propediẽ

Lega-

Legatos cum ampliſſimis mandatis ſe miſſurum. Anno
Cæſar, dilato reſponſo, Georgium Baſtam copias 1599.
quantas poſſet maximas contrahere iubet: itemq́;
Valachię Vaïnodam in Tranſyluanum concitat &
armat. Cardinalis, ſuis artibus ſe peti animaduertens, ad Baſtam mittit Cornifium Caſparem, cum his mandatis: Quandoquidem patrono ſibi omninò opus eſſe intelligat, cuius ope ditiones ſuas tueri poſſit, rogare ſe, vt Cæſar voluntatem ſuam in eo declararet, vtrum in amici & clientis, an verò hoſtis numero ſe eſſet habiturus. Turcicum quidem apud ſe Legatum iam eſſe, qui vltrò auxilium principis ſui offerat, nec amplius quã decies mille ſcutatorũ annuum poſtulet tributum; malle ſe tamẽ cum ceteris Chriſtianis coniunctis viribus, bonã ijs, Cęſarique fidelem præſtare operam, quam ſi nõ religionis, certè proditæ immaniſſimo hoſti patriæ libertatis reum videri. Et quum miro quodam amore teneatur Annæ Auſtriacæ, quę antea cognato ſuo Sigiſmundo nupta fuit, ſed legitimo & publico diuortio ei ablata: cupere vehementer, vt ea Cæſaris opera in matrimonium ſibi collocetur, hacque adfinitate concordia inter ſuam & Auſtriacam familiam ſtabiliatur, vel potius continuetur. Baſta Legatum quidem benè ſperare iubet: ceterùm his de rebus ad Cæſarem quàm primum relaturum dicit, quem credibile ſit ad poſtulata, ſi æqua videantur, minus difficilem fore. Quis Cardinalis fuerit exitus, infrà dicetur.

Magnus hoc anno fuit Turcarum in bellum apparatus: nec viribus tantùm, verùm aſtu etiam pugnabant. Inter alia ſtrategemata menſe Aprili centum ſexaginta circiter equites, amictu Germanico, flauis & candidis crucibus diſtincto, Sigeto *Turcæ cæduntur.*

S profe-

Anno 1599.

profecti in paucos præſidiarios Strigonienſes incidunt. Noſtri, amicos primum rati, mox e clamore diſſono hoſtes eſſe cognoſcunt. Hic circumuentis, & in media hoſtium regione deprehenſis, nihil aliud quàm mors obuerſabatur: ſed tandem, recollectis animis, ad Drauum flumen in ſyluam ſe recipiunt, & loci opportunitate facile pauci contra magnam equitum multitudinem ſe tuentur. Turcæ vbi noſtros vim omnem equitum ſyluæ beneficio facilè eludere viderunt: pedites Sigeto celeriter euocant. Sed noſtri, vt ſunt ingenioſa pericula, è ſuccisis arboribus rate confecta, in aduerſum litus traijciunt, & præſentiſſimum vitæ periculum euadunt. Eodem menſe præſidiarij Caniſienſes, euocatis Babuco atque aliunde ſociorum auxilijs, prædatum in hoſtilem agrum excurrunt. De eorum itinere Turcæ Sigetani certiores facti, circiter quadringenti equites pediteſque in quibus quinque erant Agæ, totum diem eos fruſtra perſequuntur, & tandem in pago quodam, Cornpada nomine, ad quietem ſe componunt. Eo cognito, noſtri retrogreſſi magno animo in Turcas inferuntur, magnam eorum partem, concidunt, & quatuor Agis interfectis, victoriâ, etſi non incruentâ, potiuntur.

Buda fruſtra tentatur.

Quemadmodum Budam noſtri fruſtra oppugnârint, ſupra commemorauimus. SCHWARTZENBERGIVS igitur, quum hac non ſucceſſiſſet, alia via tentandum ſibi aliquid exiſtimans, præſertim quod vrbem ipſam nec milite, nec ceteris commeatibus benè munitam, certis indicijs accepiſſet: octo hominum millia, è vicinis præſidijs collecta, Strigonio Budam rectà ducit. Quum iam paſſus circiter mille ab vrbe abeſſet: Turcæ, no-

ſtri

ſtrorum aduentu maturè explorato, claſſicum canunt, tormenta expediunt, malleolos, tela in noſtros contorquent. Schvvartzenbergius, Palffus, Nadaſtus, expeditionis duces, ſpe rei proſpere gerendæ amiſſa, exercitum reducunt: ne tamen omninò fruſtrà ea ſuſcepta eſſet expeditio, ex itinere caſtellum Sambucum expugnant, & præſidiarijs omnibus interfectis, deijciunt. Hoc ſucceſſu clarior factus SCHWARTZENBERGIVS, copias auget, & Albam regalem, vnde paulò ante equitatus omnis Badenſibus præſidio miſſus erat, magna cum celeritate proficiſcitur. Hic primum noſtri clathros, quibus ſuburbia cingebantur, magno cum ſilentio perfringunt: inde per portas, pyrobolis conuulſas, facta irruptione, Turcas, qui in ſuburbijs, ſemiſomnes opprimunt. Edito tumultu, oppidani ad arma diſcurrunt, & noſtros, iam magno conatu portam vrbis molientes, repellunt. Qui cædi ſuperfuerant, aut in vrbem non penetrârunt, captiui cum ſatis magna præda ſunt abducti: & ignis vtrique ſuburbio iniectus, ita ſubitò omnia longè lateque inuoluit, vt è noſtris quidam ambuſti, ægrè flammam euaſerint, & hoſti vnum inſtrumentum, portæ admotum, reliquerint. Decimo Maij à Tartarorum Chamo miſſi Viennam venerunt legati, qui ad sereniſſimum Archiducem Matthiam introducti, pacis aliquot ineundæ rationes propoſuerunt, inde ad Cæſarem deducti, idem fecerunt: Fraudulenter verò hoc ab eis factũ eſſe, vt ſcilicet noſtros, in ſpẽ pacis erectos, ſegniores facerent; facta ipſorũ poſteà declarârunt. Nouigradum enim, & tres alios pagos ingreſſi, Coſacos ſe mentiũtur, & miſeros homines, q̃ ad primũ eorũ aduẽtũ

Anno 1599.

Albæ regalis ſuburbia direpta.

Tartarorũ de pace Legatio.

Anno 1599. diffugerant, è latibulis ſuis euocatos, cum omnibus fortunis in miſerrimam ſeruitutem abducunt. Grauiter ſcilicet errant, & deceptos ſe ſero queruntur, qui barbaris & ad fraudem natis hominibus, quales Tartari ſunt, & Turcæ, fidem vllam exiſtimant eſſe habendam: quam illi vel exigui ſæpè emolumenti ſpe obiecta, nunquam non violare dubitabunt. Sed noſtri nihilo ſegnius rem gerebant. Nicolaus Palfius, vir magni animi & conſilij, certior factus, magnam alimoniæ & pecuniæ vim, cũ alio varij generis apparatu, Belgrado Budam deuectum iri: tumultuarias aliquot Haiduccorum copias cogit, & ad itinera obſidenda mittit. Haiducci in via in Begum Barenſem incidunt, comitatum eius profligant, & Begum vnà cum viginti nauibus capiunt. Erat is crudeliſſimus tyrannus, & è noſtris captiuos, maximè verò Haiduccos, immaniſſimè tractabat, & inauditis ſuppliciorum generibus excarnificabat. Haiducci igitur, vt par pari referrent, captum primùm palo alligant, dentes ei omnes excutiunt, ſingulos pilos barbę oblógæ carpunt & euellunt: inde membra ei omnia confringunt & contundunt, & per ſummos cruciatus vitam eripiunt. Sic nefario homine crudeliter interfecto, progreſſi; pontem non procul à Segardino deijciunt, & hoſtem tranſitu intercludunt: & vt melius agerent, aliquam equitatus partem Budam verſus emittunt. Ianitſari, Buda ad deducendum commeatus egreſſi, in Haiduccos incidunt, & non ſine clade in fugam aguntur. Hoc conflictu edito, Haiducci in inſidijs collocati, Turcarum aduentum obſeruant, qui, fiducia Budenſis præſidij, quod ad ſe excipiendos venturum nihil dubitabant,

Aga Barenſis luit.

bant, Tolna Faſtifocum viceſimo Iunij progrediuntur, & ad locum quendam paludoſum, ne quid terrâ acciperent damni, anchoris iactis, catafcopium ad explorandas inſidias emittunt. Haiducci naues ingreſſi, flumine ſecundo delabuntur, & ne ſtrepitu proderentur, remis poſitis, arma expedita in manus ſumunt. Nauis ſpeculatoria, quam ad tentandum iter à Turcis præmiſſam diximus, conſpectis hoſtibus, continuò in fugam ſe dat, deque inſidijs ceteram claſſem in anchoris ſtantem, edito ſigno, admonet. Sed noſtri in eam magno impetu illati, duas triremes & quatuor naues præſidiarias expugnant; inde onerarias tanta vi aggrediuntur, vt breui eas omnes in ſuam redegerint poteſtatem, claſſiarijs omnibus vel ferro necatis, vel in aquas præcipitatis. Incredibilis hîc fuit præda reperta. Captæ ſunt naues onerariæ quinquaginta ſex, quarum ſingulæ nonaginta vel centum frumenti portabant medimnos: ſexaginta aliæ, alijs mercibus, & inprimis inſtrumento militari omnis generis, onuſtæ; duæ item triremes & tres præſidiariæ (quarta enim ſubmerſa erat) in quibus ſtipendium omne quod præſidiarijs debebatur, Haiduccis prædæ ceſſit. Inde triremibus alijſque nauibus, quæ abduci non poterant, demerſis, frumenti partem aliquam inter ruſticos eius loci diuidunt, vt poſtea caſu aliquo ad eos delati, promptius commeatibus iuuarentur: ceteram prædam, in qua nouem maiores, vndecim minores erant machinæ, læti domum referunt. Ex octo Turcarum millibus vix trecenti euaſerunt: quorum numerum ſi quis cum noſtrorum paucitate conferat (quos mille tantùm & quingentos fuiſſe conſtat) mirum alicui, immò

Anno 1599.

Naues Turcicæ profligatæ & direptæ.

Anno 1599. incredibile videatur. Sed Deo æquè per paucos ac per multos facile eſt vincere. Parta victoria, caſtella ijs in locis à Turcis infeſſa multa occupant, & amplius quadringentos è duriſſima ſeruitute educunt: duos etiam pontes, magnis cum laboribus & ſumptibus à Turcis exædificatos, & ſturbant & incendunt; tanta vſi felicitate, vt belgrado Turcæ valdè timerent, & Haiduccorum nomen multis cum execrationibus vulgò deteſtarentur. Sed, vt ſunt humana omnia, non perpetua hæc eis fuit felicitas. Septimo enim Iulij ex ijs octingenti circiter Foruaram arcem, infra IVDAM, cingunt, & Agam qui ei præſidio erat, bona fide euocant. Is fidem eorum ſecutus, capitur. Iubetur arcem continuò tradere, & ſaluis impedimentis, quàm primùm diſcedere. Renuentem in arcem remittunt: & ſummis viribus eam oppugnare adoriuntur, adeò vt parum abfuerit, quin vi caperetur: ſed telorum multitudine à præſidiarijs obruti, quadringentis fortiſſimis viris amiſſis, oppugnationem intermittere coguntur. Auxilijs Strigonio miſſis recreati, duas arces expugnant, Tolnam vicum non ignobilem diripiunt, pontem, qui Drauum iungebat, demoliuntur, pontones demergunt, omnibuſque ferro & flamma vaſtatis, magna hoſtem afficiunt clade. Fregit hæc res nonnihil Turcarum animos, vt qui ante tam ſuperbè optimo Imperatori inſultárunt, ab eo iam pacem expetere fuerint coacti, vt infià dicemus.

Lotharingæ Iuliacenſi nuptiæ. Maio menſe, ANTONIA, illuſtriſſimi Lotharingiæ Ducis filia, ad ſponſum Ducem Iuliacenſem, à fratre Comite Vandemontio, cum ſplendidiſſimo comitatu fuit deducta, & quinque

eius menſis die Coloniæ honorificè à prudentiſſimo eius vrbis Senatu excepta, & liberaliter tractata, prono flumine Duſſeldorpium deſcendit. Nuptialem hilaritatem multum impediuit vtriuſque exercitus inſolentia, quam ea hyeme pleræque omnes vicinæ regiones ſenſerant, & futuri belli metus. Circa idem tempus Archiepiſcopus Treuirenſis, Ioannes, illuſtri Schonebergiorum ſtirpe ortus, diem ſuum obijt: in cuius locum ſuffectus fuit LOTHARIVS, è nobili Materniciorum familia natus, vir magna experientia, ſingulari doctrina, & pacis in primis ſtudioſus. Anno 1599.

Ad comitia Varſonienſia Moſcouitarum Princeps Legatum miſit, qui induciarum exitum denũciaret. Ei vrbem ingredienti de more Turcicus prælatus gladius, magnam inuidiam concitauit. Poloni, quibus Legati aduentus minimè gratus erat, extra vrbem, in vaſta quadam penè ſolitudine, diuertere iubent; & quod ægrè ſe à quotidianis luporum incurſionibus tueretur conquerenti, reſpondent; Minimè ei tale hoſpitium eſſe recuſandum, quali inde iam à puero aſſueuerit. Moſcouitarum ſcilicet eſſe, & luporum, in ſolitudinibus prædabundos errare. Dum ad regem, mandata expoſiturus deducitur; comes à rege adiunctus, dextrum ei latus claudit. De hac quoq; iniuria proteſtatus, nihil aliud profecit, quàm vt, quandocunq; placeret, domum diſcedere iuberetur. Fore vt breui in Moſcouiam mittantur Legati, qui cum Duce q̃ ad pacẽ & bellum ſpectarent, ſint tractaturi. Hac contumelia irritatus Legatus ſubitò, pronunciato itinere, in Moſcouiam ſe recepit. *Moſcouitica ad Polonos Legatio.*

Polonorũ rege, vt ſuprà expoſuimus, Calmaria digreſſo, quam firmo Germanorũ & Haiduccorũ *Calmaria à Carolo Sueciæ prorege occupatur.*

Anno 1599.

præſidio communiuerat: Carolus vrbem & arcem ſtatim terrâ marique obſidet, & fame ad deditionē cogit, Inde extracti primores quidam, capitali ſupplicio à Carolo, proditæ patriæ inſimulati, afficiuntur. Haiducci & Poloni, quatriduū cibo potuq; et diuturna fame refecti, ne quoad viuerent contra Sueciæ regnum arma ferrent, iuramento adacti, incolumes in Pomeraniā fuêre traiecti: Germani ſtipendio conducti.

Germanorum Principum expeditio.

Adulto iam vere, Germaniæ principes, vti decretum erat, exercitum, ad duo equitum, & duodecim peditum millia conſcribunt; & oppreſſis auxilio mittunt. Copijs vniuerſis ſummo cum imperio præfectus fuit Simo, Comes Lippenſis. Equitatum Saxonicum Franciſcus, Dux Lauuenburgenſis, & Philippus, Comes Hohenloius, ducebat: Franconico Georgius Fridericus Hohenloius; Rhenanum Landius præerat. Habito delectu, caſtra contra Orſoniam ponunt; & viceſimo ſexto Iulij munimentum, ad Bercam in inſula quadam poſitum, expugnant, præſidiarioſque omnes interficiunt. Inde vlterius progreſſi, Embricam, Cliuiæ oppidum, deditione recipiunt, vt & Gennepam; quibus præſidio

Reſæ obſidio.

munitis, ad Reſam, quæ Hiſpanico adhuc præſidio tenebatur, caſtra metantur. Iam antè quum ad Hiſpanos, tum ad Confœderatos, Legati de rebus repetitis & non redditis miſſi erant: ſed parum, aut nihil tranſactum. Ordines confederati, quum Principum Legatis Hollandicam profectionem moleſtè animaduertiſſent; duos è ſuis in caſtra mittunt, Nicolaum Bruningium, & Danielem Vandermeulen, qui ipſorum poſtulata audirent, & quantum videretur, reſponderent; de ceteris ad Senatum referrent, Eis principum nomine quatuor hæc poſtula-

ta ſunt.

ta fuerunt propoſita. Primùm Grauenverdam, ſiue Anno
Schencianum propugnaculum loci eius domino 1599.
traderent: ſecundò, de damnis datis ſatisfacerent: tertiò, commercijs nullum inferrent impedimentum; quartò, nihil in poſterum contra Imperij libertatem admiſſum iri, rectè cauerent. Illud de dãnorum reparatione vehementer Germani vrgebãt cetera capita, leniter diſcuſſa, in medio reliquerũt. Quum tẽpus fruſtrà colloquijs extraheretur: Hollandi quocumq; modo poſſunt Principes Germanos, Proteſtantes præſertim, contra Hiſpanos incitare non deſiſtunt; & per homines idoneos militiæ ductoribus ſuadent, vt coniunctis armis eos ſecum oppugnent. Sed reſponſum fuit, non hoc ſibi in mandatis datum, ſed quoſcumque Imperio vim inferentes offenderint, in hoſtium numero habere iuſſos. Altero poſt die ab Hiſpanis adeſt Legatus; qui multis verbis ſuperioris temporis facta excuſat, rogatque, vt quum Archidux de iniurijs & damnis ſatisfacere paratus ſit, ab armis abſtineatur. Ei triduum datum, quo ad ſuos referret: intra quod quũ certum non referretur reſponſum, decreta fuit oppugnatio. Oppido cum præſidio præerat Ramirus Guſmannus, nobilis Hiſpanus, cum ſexcentis circiter variarum nationum militibus. Ad alterũ Rheni latus munimẽtũ erat exſtructũ, è quo facilis erat in oppidum traiectus. Præfectus, vbi ſeriò rem agi, ſeque oppugnari vidit; Franciſcum Blumium ad Admirantem mittit, qui quo in ſtatu res eſſet, eum doceret, & auxilia peteret, ſimulque rationem aliquã ſoluendæ obſidionis commonſtraret. Admirans, qui eius loci defenſionem multum ad nominis ſui exiſtimationem pertinere iudicabat; habita deliberatione, obſeſſis opem ferre decreuit, non igna-

Anno 1599. rus, quantum in bello de vnius partis exiſtimatione detrahatur, tantundem alteri accedere. Quare ex ijs copijs quas ſecum habebat ſexcentos circiter diligit, eiſq; Andream Orticium, ſtrenuum bellatorem præficit, quum eum hunc in modum prius fuiſſet allocutus: Nunquam ſe, niſi iam cum hoſte acerrimo ſibi res eſſet, negotium hoc alteri commiſſurum, ſed ſua ipſum opera confecturum fuiſſe: confiſum tamen ſummis eius virtutibus, quem non dubitet in re tanti momenti honori & exiſtimationi ſuæ, multo ſudore & ſanguine collectæ, conſulturum, ipſius potiſſimum fidei & induſtriæ tam arduum negotium concredere. Inde mandata ei ſcripta & obſignata tradit, cum hoc mandato, ne antè litteras reſignaret, quam Grauiā veniſſet. Sequenti die Orticius cum dilectis Moſam paullo infra Gennepam traijcit, & in munimentum, quod contra Rēſam erat, peruenit. Inde noctu tanto cum ſilentio, nauibus multò antè conductis Rheno ſuperato, Ræſam ingreditur, vt omnem ſui aduentus præuenerit rumorem. Manè oppidi muros & propugnacula, itemque Germanorū caſtra contemplatur, & conuocatis centurionibus, Admirantis litteras recitat, quibus omnis rei gerēdæ ratio erat præſcripta: itemq; binas alteras, illas quidem Præfecto inſcriptas tradit, has verò tutum in locum reponi iubet, nec prius inde promi, quā Præfecto fortè amiſſo. Cōcilio coacto, illa ꝓxima fuit deliberatio, quib⁹ modis hoſtis ab obſidiōe depelli poſſet. Pleriq; cēſebant, in eā parē quā Lippię Comes, ſūmus belli dux, ſtationem habebat, aliqd eſſe tentandū. Hiſpani vt deos ſibi facerent propitios, Miſſas audiūt, & velut illud iter ingreſſuri, ꝙ ad alterā vitā illis aditū fortè eſſet præbiturum, animas ritu ſuo

expiant

expiant, Orticius, ſigno emptionis propoſito milites affatus, Magnā rem, inquit, & difficilē conaremur milites; ſi tantā hoſtium multitudinē ſoli depellere vellemus: ſed eadē multò erit facillima, ſi verum eſt, vt eſt veriſſimum, illum omnium exercituum Dominum ac Deum pro nobis cōtra inimicos ſuos ſtare: cuius benignitatē vt primo noſtro aduentu ſumus experti, ita ſperamus huic noſtro etiam conatui adfuturum. Et verò, quî magis veſtrorum armorum vim perferre poterunt, qui paucorum Germanorum, eorumque nutantium & ſeditione laborantium, armis ceſſerunt? Anne virtus veſtra, tot iam annos ſpectata, hos hoſtes diutius mœnia veſtra circumſidere patietur? quorum plerię omnes ad explendum tantùm numerum hinc inde collecti, arma potius ad terrorem, quàm ad vſum oſtentant? Ite ergò bonis auibus, & hostium multitudini veſtram opponite virtutem & robur. Magna erit veſtra gloria, ſi primo aduentu hoſtes ab obſidione repuliſſe, & ceteroqui bellicoſa à natione tam inſignem reportaſſe victoriam perhibeamini. Signo dato, porta omnes erumpunt, & obſidentium munitiones ingreſſi, quinquaginta circiter interficiunt, & tormenta quædam, clauis ferreis adactis, corrumpunt, vnum etiam in vrbem trahunt. Totis paſſim caſtris Ad arma conclamatur: ſed parùm ritè omnia adminiſtrabantur, quod & militiæ DVCIBVS inter ſe non ſatis conueniret, nec milites pleriqúe, prædæ magis & rapinę, quàm pugnę cūpidi, dicto eſſent audientes. Hic offenſione accepta, caſtra, quà hoſtis venturus timebatur, melius communiuntur. Sed munitionibus illis non opus erat, diſceſſu, fuga non multum abſimili Anno 1599.

Anno 1599. abſimili, ſecuritati ſuæ proſpectaris. Paullo enim poſt obſidio ſoluitur, & dilapſi milites grauiſſima per Veſtphaliã præſertim aratoribus damna dabant, è quibus nõnullis ſeditionis anteſignanis gula poſtea laqueo fuit fracta. Hic exitus fuit belli, bonum quidem in finem ſuſcepti, ſed parum prudenter, & proinde parum fœliciter adminiſtrati. Oppidum poſtea Archidux Iuliacenſi reſtituit, ſtipendio præſidiarijs tumultuantibus perſoluto, vt ſcilicet planum faceret, non dominium alienæ regionis ſe affectare: ſimulque quod verbis quum ipſe, tum Andreas Cardinalis non ſemel promiſerant, re ipſa præſtaret.

Hollandorum in Moluccas nauigatio. De Hollandorum in Indias nauigatione ſuperioribus libris dictum eſt. Ea etſi minus fructuoſa fuerat, pro magnitudine ſumptuum in claſſem factorum, excitauit tamen nonnullos mercatores, vt meliori ſpe ſucceſſus, maiorem ornarint claſſem, in qua octo erant naues rebus omnibus inſtructiſſimæ, quarum 6. vnitarum prouinciarum nomina & inſignia gerebant, Hollandiæ ſcilicet, Selandiæ, Geldriæ, Friſiæ, Vltraiectinæ, Trans Iſulanæ: ſeptima Mauritij, prouincijs præfecti: 8. Amſtelredami, Hollandiæ emporij. Trans Iſulana, minor ceteris, & ad curſum expeditior, alio quoque nomine Columba dicebatur. Claſſis hęc ſuperiori anno 1598. Calẽdis Maij è portu Texeliano ſoluens, ad Bonæ ſpei víq; promontorium coniuncta manſit: vbi partim tempeſtate, partim locorum imperitia diſperſæ naues diuerſum curſum tenuerũt. Coniunctæ manſerunt Hollandia, Mauritius, Trans Iſulana: quę ad Inſulã S. Mariæ ſunt delatæ; ceteræ 5. ad ignotam inſulam (nonnulli tamen Docernen vocant.) appulerunt: quã vt notiorem facerent, Mauritij ei nomen indiderunt.

derunt. Ad hanc inſulam portus eſt commodus, & ſtatio ſatis tuta: quem Varnicum de Prothalaſſiarchi nomine appellarunt. Inſula ad gradus circiter viginti citra æquinoctialem ſita eſt Madagaſcari adiacens, & ad Auſtrũ porrecta: magnitudine, Hollandiæ pœnè æqualis. Adnauigantibus foris tota in montes conſurgere videtur; multas tamen intus planicies habet. Arboribus miræ proceritatis abũdat, quarum lignum picẽ ingredine, duritia & leuitate os pœnè vincit. Magna ibi quoque volucrum eſt multitudo, quas Hollandi Nauſeas appellant, carne eduli quidem, ſed non nimis ſapida: à quarũ tamen eſu facilè abſtinuerunt, in magna columbarum & præpinguium pſittacorum vt & piſciũ copia. Teſtudines hîc reperiuntur tanta magnitudine vt operimento decem homines capiat inſidentes. Ad litus ceram candidiſſimam, Arabicis litteris inſcriptam Hollandi conſpexêre; maris eiectamentum, & Arabum, vt videtur, naufragorum monumẽtum. Coralia quoque fert, & palmites; quod genus eſt arboris, cuius ſucco pro vino vtuntur Indi. Tota deſerta eſt, hominumque veſtigijs vacua: licet ſalubri cœlo, ſolo fertili gaudeat, & aquis limpidiſſimis irrigetur. Aqua nauibus illata quinque illæ naues iter ſuum continuabant: quibus dimiſſis, ceterarum trium, quas in Inſulam S. Mariæ appuliſſe diximus, hiſtoriam proſequemur. In alienum anni tempus Hollandorum in hanc inſulam incidit aduentus, fructibus pleriſq; omnibus immaturis. Oryzæ tamen aliquid repertum. Hîc nouũ piſcationis genus Hollandos oblectauit. Indi lintribus ad ea loca profecti, vbi balæna ſtabulatur, harpagonem ferreum præacutum, funi oblongo ex arborum corticibus facto alligatum, corpori eius

Anno 1599. Mauritij Inſula, aliàs Doceme

Inſula S. Mariæ.

ius

Anno 1599. ius ipſo iactu infixerant. Balæna vulnerata magno impetu per aquam ferebatur: ſed Indi funẽ ei permittebãt, eouſq; dũ primi impet⁹ vehemẽtia elangueſceret. Abrepti cũ lintribus, eiecti quoq;, funẽ tamen nõ amittebant: ſed natandi peritiâ, facile in aliũ lintrem ſe recipiebant. Languentem iam in arenam attrahebant: & relabente æſtu, diſſectam quiſque quantum vult ſumebat. Quum nulla hic alimoniæ ſpes eſſet, leuatis anchoris in ſinum Antongilenſem proficiſcuntur: ſed & hic nullis commeatibus repertis, quod inter barbaros illos bella eſſet; aquâ recenti non ſinè multis difficultatibus dolia replent, Iauam verſus plenis velis cõtendũt, & ad primariam eius vrbem Bantam ſub ipſum anni exitum appellunt. Ibi ſtatim inſulanorum & ciuium gratia captata; commercia cum iis exercere ſe velle demonſtrant: ſed tergiuerſabantur Iauani, dictitantes, piratas eſſe, & illos ipſos, qui nuper inde diſceſſerint, intereà per mare voluiſſe, iamq́ue ad prædam faciendam egreſſos. Vt hac ſuſpicione ſe purgarent Hollandi, Iauanũ quendam prima expeditione in Hollandiam inde abduxerant, cum ſuorum nonnullis cum donis ad regem mittunt, cuius adhuc pueri tutelam gerebat Ceph[illegible] quidam, magnę inter ſuos auctoritatis. Dona erant: poculum argenteum, inauratum, cum operculo affabrè facto: multa veſtis purpurea & ſerica, ſpecula vitrea, inaurata, aliaq́ue id genus mercimonia: cum quibus diplomata Ordinum, maximè vero Comitis Mauritij ſcripta, & magno eoq́; pulcherrimo ſigillo munita, exhibebant. Ea magna cum reuerentia & ab humi reptantibus accepta, per interpretem publicè fuêre perlecta. Dum ita Hollandi ad Bantam, rege conſentiente, negociantur, ecce quæ quinque naues, quæ ad INSVLAM Mauritij

um,vt diximus,ſubſtiterāt, in eundum portum appellunt, & magna ſociorum lætitia excipiuntur. Et Iauani quidem magna in peregrinos vtebantur humanitate & beneficentia. Quotidie enim gallinas,oua,cocos,Bonanas,placentas ex oryza confectas,vinum Chinenſe apportabant,tantâ precij vilitate, vt cochleari ſtanneo victum hebdomadalem facilè quis ſibi parare poſſet. Multum tamen commodis ipſorum obfuit eius quem ſecum adduxerant & quo pro interprete vtebantur, Iauani Abdolis nomine,ſiue imprudentia ſiue malitia. Is enim ſuis ceterarum quinque nauium præſignificarat aduentum,addens, etiam alias nonnullas iā in procinctu eſſe. Ex quo factum eſt, vt Iauani mercibus ſuis multò maius dicerent preciū. Principio enim quinquaginta quinque piperis libras tribus;inde quatuor thaleris imperialibus æſtimabant:numos tantùm argenteos in ore habebant, ceterarum mercium non valdè cupidi. Hollandis tam carè emere recuſantibus; pollice & quatuor digitis ſublatis,Lima ingeminabant, quod ipſarū lingua nauē denotat:innuentes ſcilicet,alias quinque venturas naues,eq; in tanta emptorum multitudine facilè precium quantum vellent, ablaturos. Coemptis ad Bantam aromatis quatuor naues oneratæ,domum redire conſtituunt,ceteræ ad Moluccas contendunt. Quæ domum redierunt, quadringenta piperis,centum garyophyllorum pondo,ſiue vt nautæ vocant, onera portabant, præter magnam vim nucum myriſticarum, & macidis.Tā proſperè vero nauigârūt, vt nō totis quindecim mēſibus omne iter,quod 8.millium eſt leucarum Germanicarū,ſint emenſi.Nos his domi iam extra periculū conſtitutis; cū ceteris ad Moluccas nauigabim⁹

Anno 1599.

Quatuor naues domum reuertuntur.

Anno 1599.

& ſi quid forte dignum cognitu, vel admirabiliter iucundum occurrerit, perluſtrabimus. Iauæ, inſulæ longè maximæ, littus legentes Hollandi, ad Tubam primùm, maritimum eiuſdem inſulæ oppidum appellunt. Ibi ad eos venit Luſitanus quidã apoſtata, qui abiecta Chriſtiana religione, Mahumetanas ſuperſtitiones fuerat amplexus. Is, ſi tres aut quatuor menſes ibi cõmorari vellent Hollandi, ſpem faciebat fore, vt quantam nunc expeterent, copiam ibi aromatum conſequerentur. Et enim Tuba iis locis emporium nõ inamœnum, muris & portis, ſuo more factis, munitum. Regem habet, totius Iauæ potentiſſimũ: vtpote qui ſi quando bellum gerat, multa hominum millia in militiam educere poteſt. Singularem pompam & magnificentiam omnibus in rebus oſtentat. Aulam eius magna ſequitur nobilium multitudo: qui mercaturam exercent amplam & quæſtuoſam. Merces ipſorum ſunt veſtes ſericæ, vndulatæ, & goſſypinæ, ſed in primis piper: quod in Baty inſulam, nauibus vehunt, ibique pannis goſſypinis, è quibus confectas veſtes non Iauani tantum, verum etiam vicinarum omnium inſularum cultores geſtant, permutant. Veſtes inde Bandam, Ternatem, & ad ceteras inſulas mittunt, proque earum precio macidem, nuces myriſticas, caryophyllos, quæ Iaua non fert, domum reportant. Vulgus piſcatu viuit & pecudum prouentu, qui copioſus iis locis. Medium corpus vmbilicotenus panno goſſypino tegunt ſuperiori corporis parte nuda. Nobiles [illegible]tuntur vndulatis, aut holoſericis, quibus admodum ſuperbiunt, ſed in primis curuo ad latus gladio. Qui illuſtri loco nati ſunt, magno famulantium agmine ſtipantur. Omnes, quibus paulò res am-

Tuban oppidũ Iauæ.

[illegible]

[illegible] equos alunt paruos illos quidem, ſi cum noſtris Anno 1599
comparentur, ceterum gracilliores, ſed celeres ac-
[illegible] & expeditos. [illegible] iis imponunt, ex
[illegible] Hiſpanicorum pulcherrimè fa-
cta, [illegible] non diſſimilia, niſi quod poſterior pars
paullò eſt depreſſior: in quibus vndique draconū
& horribiles cacodæmonum effigies (quo ornatu
maximè gaudent) expreſſæ & inauratæ cernuntur,
[illegible] & ſellis candidiſſimis [illegible] ar-
genteis inauratis, aut æneis etiam, pro cuiuſque o-
pibus [illegible]. Equitandi artem optimè callēt,
eaque plurimum delectantur. Nonnunquam ter-
ni, aut quaterni, aut plures in campo vrbis ſubiecto
[illegible] gyros agendo, ad curſum admittendo,
in medio curſu ſiſtendo, & frangendo, laudis cer-
tamen proponunt. Haſtis vtuntur è ligno leuibus,
[illegible], In Indicis certaminibus vnus,
haſtam tenens [illegible], alium præcurrentem ve-
lut iam iam percuſſurus inſequitur: quem vbi fu-
erit aſſecutus, haſta inclinata, quam poteſt celer-
rimè calcaribus adacto equo, præteruolitur: hanc
rurſus alius inſequitur, & præteruolat: nec facilè
[illegible] faciunt, niſi [illegible] omnibus equis.
[illegible] Hollandos [illegible] &
[illegible] Iunio [illegible] Ianua-
rii [illegible], paullo poſt ad Madurem inſulam,
[illegible] nec tamen [illegible]
ſeptentrionali [illegible], oryzæ prouentu ad-
modum felix, quæ in ſolo adeò [illegible] & humido
naſcitur, vt [illegible] quibus pro alimento vtuntur,
[illegible] tenus aquis ſubmerguntur. Incolæ magnā
partem prædâ viuunt, quam tum à peregrinis tan-
tum, verum etiā finitimis auferunt. Nauigia paul-
lo maioribus nullus eſt ad eam, ob breuia & are-

T nas, [illegible]

Anno 1599. nas, adiunt. In hac [illegible]
ra aliquo [illegible]
in Moluccas [illegible] spem nullam [illegible]
dividunt: Gelriam & Selandiam ad [illegible]
oppidum, [illegible]
Moluccas navigaturi, plerumque ſolum [illegible]
dum ſibi proſpicerent [illegible]
ſolvedammus Arabaiam verſus, quod [illegible]
ad occidentem oppidulum, [illegible]
des ibi anchoris, & ſuos quoſdam in [illegible]
tum, qui oryzam, & ſi quid aliud [illegible]
periretur, [illegible]
eadunt, & armis veſtibuſque ſpoliatos [illegible]
[illegible] am abducunt. Amiralius, quum diu [illegible]
tum bellica [illegible]
ſuos ſubmittit, qui quid [illegible]
rent. Hos quoque [illegible]
neris carcere includunt. Tandem [illegible]
perfecerunt, [illegible]
tionem facere [illegible]
continuo [illegible]
hoc nuncio accepto, [illegible]
iunctis viribus [illegible]
norum libera [illegible]
literis [illegible]
lani [illegible]
mentorum, [illegible] neceſſaria, [illegible]
quam Ianuis & [illegible]
[illegible] Amiralius, [illegible]
ſibi [illegible], velle [illegible]
in ſpem, [illegible] non eſſe, [illegible]
nec eas ſibi alienare licere [illegible]
qui [illegible]
nes aquas [illegible], Amiralius [illegible]

[illegible]

Digitized by Google

Anno 1599.

[illegible] conſilium cepit, quos cuſtodia tantum [illegible] in ſcapha, qua vecti fuerant, aſſer- [illegible] Quinto ergo Februarij die centũ [illegible] viros armatos verſus oppidum [illegible] ſecundum maris litus ingentem inſula- [illegible] conſpiciunt multitudinem, Luſitanis duo- [illegible] ducibus, qui pacis inſigne præferentes, HOL- [illegible]S ad colloquium euocarunt, ad rem o- [illegible] pacificè & amicè componendam. Verùm id [illegible] ab eis fieri, ex hoſtili, quo tota vrbs [illegible] apparatu, facile erat colligere.

Maduranorum cum Hollandis conflictus.

[illegible] ergo moſquetarij, exſcenſione facta, pu- [illegible] & inſulanorum aliquot gladi- [illegible]. In nauem reuocati, ad terram pro- [illegible], quum verò inſulani, ex altera oppi- [illegible] ad exitum intercludendum prorumpe- [illegible] e ſuis ſepti cuſtodiam mandant, vt [illegible] in portum exitus & acceſſus. Dum ita e- [illegible] pugnatur, & hinc gladium, illinc ſagitta- [illegible] ictibus cadit nimbus: exoritur ventus ve- [illegible], ſimul vnda recedit. Quare HOLLAN- [illegible] omiſſa pugna, naues repetunt: ad quas dũ per [illegible] mare vehuntur, duabus euerſis ſcaphis [illegible] ſexaginta tres, [illegible] a tredecim e- [illegible], vectorum alij fluctibus abrepti, alij in litus [illegible] ab inſulanis ibi crudeliter occiſi, perierũt [illegible] quinque: ceteris, deprecante apoſtata [illegible] qui huc vſque eos ſequutus fuerat, vita [illegible] genibus [illegible] capiti- [illegible] manipulo inſperſis: quod ſignum eſt e- [illegible] gratiam receptos.

Captiuos inſulani mox in foſſam quandã, duobus [illegible] millibus ab oppido diſtantẽ, detrudũt, nõ-

Anno 1599.

[illegible]

Digitized by Google

Anno 1599.

[illegible] requireretur, [illegible] non [illegible] de [illegible] cō- [illegible] vi- [illegible] per- [illegible] ve- [illegible] in- [illegible] de- [illegible] homo, quem vix [illegible] hispa- [illegible] magna [illegible] prius [illegible] of- [illegible] per [illegible] pla- [illegible] Vnde quoniam [illegible] superstitio, [illegible] Banda [illegible] Ea [illegible] paullo [illegible] Sex aut sep- [illegible] oppidula, inter quæ [illegible] Nera- [illegible] est mercatus. [illegible] & Malacca, & China [illegible] mercatores, qui [illegible] generis mer- [illegible] & exportant. Incolæ Mahometani [illegible] religionis, aut [illegible] superstitionis [illegible] Deum [illegible] Templum ingressuri, pedes abluunt

[illegible]

Banda [illegible]

[illegible] Incolarum religio.

Anno quemuis pollubra aqua [illegible]
1599. nim collocata vi[illegible]
reperaguot, vt vel procul [illegible]
qui hoc vestis [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
num precationes demu[illegible]
ram velle [illegible]
[illegible]
genua [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
pro [illegible]
[illegible]
Tota [illegible]
[illegible]
odio [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] in bellum contra [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Digitized by Google

exercent, & ad tympanorum ſonum, & æris tinnitum Anno
[illegible] edunt, quibus alij atque alij ſucce- 1599.
dunt, donec, epulo finito, quiſque ad ſuam ſe reci-
[illegible]. [illegible] hoc diu iam duraſſe dici-
tur, eiuſque primam [illegible] inde natam, quod Labbe-
[illegible] arbores, quas iam in [illegible] ſolo
[illegible] dum vlciſcuntur. Ne-
[illegible] duæ hæ ciuitates in ſummo exarſerūt
odio, vt altera alterius exitio immineat. Excubias
noctu præſertim diligentiſſimè agunt, tam in op-
pidis, quàm in ſyluis; & magna voce alter alterū
inclamat, vt eo quiſque ſit vigilantior, ad diei vſq;
exortum. Nauigia, quibus plerumque in bello v-
tuntur, hoc modo componunt. Ligna aptata, funi- *naues,*
bus colligant, intus ligneis retinaculis commit-
tunt, ita vt alterum iuncturæ benè cohæreant. Corti-
cem arborum ab ipſis Clappus nominatum, mal-
leo contundunt quoad molleſcit. Eo, ſtupæ non
multum diſſimili, commiſſuras infarciunt, deinde
[illegible] illinunt, ita præparatam, vt aquæ vi non
[illegible]. In prora duas plerunque machinas æneas
[illegible] quarum tractandarum vſum aliquem
[illegible] magnum, cæterorum armorum. Gale-
[illegible] quæ geſtant, & in iis pro plumis, manucodia- *arma.*
[illegible]. Quibus lorica eſt, inuulnerabiles ſe credunt.
Quando naues in bellum educuntur, omnia ho-
minum clamore atque vlulatu, tympanorum ſtre-
pitu, æris tinnitu, armorū concuſſione circumſo-
nant. Qui in foris ſtant nobiles, velut imaginaria
pugna, mira corporis agilitate modò huc, modò
illuc feruntur: & quanto quis melius ſaltat, tanto
[illegible] habetur. Ad nauium latera vtrinque per-
[illegible] ſunt, ex arundinibus confectæ, quibus man-
[illegible] inſidentia ligneis batillis, remorum loco,

Anno 1599

[illegible]

Digitized by Google

[illegible], adeo vt [illegible] & [illegible] Anno
[illegible] excedant, [illegible] 1599.
[illegible] fruuntur [illegible]
[illegible] dentes; [illegible]
[illegible] caryophylli [illegible] Hol-
landi mercibus in [illegible]
[illegible] & [illegible]
[illegible]
[illegible] relegentes,
in patriam [illegible]
[illegible]
[illegible] nunquam [illegible]
[illegible] Amboyna [illegible] Ter- *Ternate*
natem, [illegible] *inſulæ ſitus*
hæc inſula [illegible] duodeviginti milliaribus [illegible]
[illegible]
quæ ad alimentum pertinent, [illegible]
[illegible] paucas capras & gallinas [illegible]
[illegible]
[illegible] tamen habent, [illegible]
[illegible] arbori genus, ligno molli & [illegible]
[illegible] in ſecturas [illegible]
[illegible]: quæ ſoluta farinam præbent. Ex ea
panem [illegible], palmæ magnitudine,
forma quadrata: [illegible] inter ſe
[illegible] Cocis abundat, [illegible] floribus,
[illegible], ſed in primis caryophyllis. Inſulæ comes
ſunt & humani, ſed [illegible]
hominibus, verùm etiam [illegible] ſuis. Fur-
tum tamen deteſtantur, in eo deprehenſos [illegible]
[illegible]. Nam [illegible] quoque [illegible]
[illegible], [illegible]
([illegible] vulgo) [illegible]
manibus magno cum omnium [illegible]

Anno 1599. mè pterorum, catenatim inſtrumentorum, & [illegible]
inclamantium, circumſtantium, [illegible]
Hollandis. Luſitanos [illegible]
& aſſiduum [illegible] genuflexum. [illegible]
oppoſita Tidor [illegible], inſula quadam, [illegible]
Hiſpani habitant. Eam decimo [illegible]
1599. ingreſſi, pagum quendam [illegible]
[illegible]
quod regis Tidorenſis fratri erat. [illegible]
gens Ternate, & [illegible]
flumen [illegible] manu [illegible]
à tergo quidam [illegible]
accurrens medium ſecat. Corpus, [illegible]
propendentibus, [illegible] alligarunt, [illegible]
[illegible] runt, & fluctibus expoſuerunt. [illegible]
bellis è ligno vel arundine [illegible]
manu [illegible] gladio [illegible]
& quatuor pedes longo. [illegible]
paucos. Luſitanus [illegible] Eclipſes Solis [illegible]
Superſtitio: maxime eis ſunt formidabiles. Tum enim [illegible]
voce quiritantur, & plorant [illegible]
metuentes accidere. [illegible] Auguſti, [illegible]
circiter veſperam, Luna eſſet eclipſata, [illegible]
tani omnes, vociferari, plorare, [illegible]
ſare, omnes denique [illegible]
ſe ferre. Rogantibus Hollandis, [illegible]
eſſent, reſponderunt, Lunam [illegible]
& [illegible]
[illegible]
terræ umbra [illegible]
magnitudine [illegible]
nem indixerunt. [illegible]
dam [illegible] mortuus [illegible]
ſepeliamus [illegible]

adoleſcens, regali veſtitu amictus; ante quem vm- Anno
bella inaurata ferebatur. Pompam claudebant 1599.
mulieres, ſuo more eleganter ornatæ. Narranti-
bus HOLLANDIS eſſe apud nos qui longo
ante tempore eiuſmodi eccliſes proſpiciant &
prædicant, fidem vix habuerunt, eoſque, qui id fa-
cere poſſint, diuinos homines dicebant. Piſcatus *Piſcandi*
eſt apud eos nõ eſt valde copioſus: varijs tamen, *peritia:*
iiſque miris rationibus exercet. Maioribus piſci-
bus hac ratione inſidiantur. Primò capiunt piſcicu-
los quoſdam minimos: deinde in anteriori lintris
parte arundinem figunt in ſublime erectam: per
cuius faſtigium perforatum funem traijciunt, à
cuius extremo hamus dependet paullo ſuprà fo-
lium aliquod latum arboris ventum excipit, quo
funis in anteriora propellitur. PISCATOR, a-
rundini adſidens piſciculos, quâ hamus in aquam
dependet, iacit: ad quos deglutiendos accurren-
tes Delphyni, alijque piſces maiores, hamum vnà
vorant. Fiſcellas quoque, quarum longè eſt alia
quàm noſtratium figura, in profundum demer-
gunt. Poſt aliquod temporis ſpacium redeunt &
deſpiciunt, an piſces in ijs ſint, contemplantur. Vbi
ineſſe animaduertunt, piſcatorum aliquis in mare
deſilit, & fiſcellam cum piſcibus effert. Eſt enim
in ijs locis aqua tam limpida, tamque perlucens,
vt quæ in fundo eius ad multas orgyas altæ, iacet,
accuratè cernantur. Multus ibi eſt naualis appa-
ratus, & varia nauium genera, triremes, onerariæ,
præſidiariæ, oriæ, parones. REGIA triremis
magnificè erat inſtructa, quum ad pompam, tum
ad terrorem. A mancipijs agebatur, eo modo quo
ſuprà in BANDAE deſcriptione explicauimus:
quorum ſinguli telorum faſciculũ altera tenebant

manu

Anno 1599.

manu in tabulam aeneam machinae [illegible], modo quo haſtae, multis longiores, [illegible] hae lectus erat [illegible], [illegible] pulcherrimis [illegible] lapidibus [illegible] debat [illegible], rete rubro [illegible]

Regii magnificentia.

[illegible] modo in lectum ſe reclinare, modo [illegible] modo inambulare. [illegible] bello ventilabrum faciens, [illegible] dirigens, capite nudo, [illegible] potens. Ad ſeptentrionem [illegible] habitare ferunt Mahumetanam [illegible] Vir [illegible] de Holl[illegible] ad [illegible] penetrare [illegible] navi [illegible] piret, qui [illegible] quam [illegible] ge. Ab Hollandis [illegible] [illegible] hic [illegible] [illegible] cum [illegible] quamdiu, [illegible] tam navim ingreſſuros viderent [illegible] [illegible] Hollandi [illegible], & [illegible] [illegible] adorant. [illegible] hac [illegible] [illegible] Valedicit ergo, & abit, [illegible] [illegible] Deum [illegible] quem [illegible] navis [illegible] [illegible] Hollandorum [illegible] [illegible] bus omnibus [illegible] [illegible] Mercatores [illegible] homines barbari gladii [illegible] ad ſe [illegible] collocantque [illegible] claves per [illegible] acciperent. Sed hunc [illegible] honorem [illegible]

poſteà declinauit. Sed eum quidem nauim ingreſſus, per interpretem omnia egit, & mercatus Hollandis fecit poteſtatem. Poſtea cum iis ſæpè congreſſus, [illegible] contendebat, vt quoſdam e ſuis Hollandis ibi relinquerent: quod & impetrauit. Quinque enim remanſerunt, cum puero: quibus rex domum [illegible] aſſignauit, ſuci pecunia & mercimonia dederunt, quibus interea dum alteri redirent, garyophylla, aliaſque merces exoticas coemerent. Quid non lucri ſpes facit! quod ſequitur, non tantum ad extremos vſque Indos, per mare, per ſaxa, per ignes, currunt; verùm etiã inter Barbaras nationes, mille periculis expoſiti, habitare ſuſtinent. Sublatis anchoris, Hollandi Bantam regrediuntur (lectorem hîc moneo vt benè diſtinguat inter Bantam & Bandam: quarum hæc inſula eſt, caput Moluccarum; illa emporium Iauæ maioris celebre) ibique piperis, maciſis, & garyophyllorum quantum vellent, nacti copiam, tardius aliquanto, quàm ii quibuſcum egreſſi fuerant, atque minore cum emolumento, in Hollandiã redierunt, multis perfuncti periculis & laboribus, quæ omnes lucri ſpes leues reddebat.

Anno 1592.

Hollandi domum redeunt.

Octobri menſe Vezir Baſſa ingenti cum exercitu Budam venit, Tartarorum verò copias ad Peſtum conſidere iubet, vtque facilius caſtra coniũgere poſſet, Danubij ponte iungit. Omnibus hoſtilem impetum metuentibus, Sindar Baſſa, magnum pacis ſtudium ſimulans ad Maximilianum [illegible] inducendi [illegible] gratia mittit, qui de noſtrorum voluntate cognoſceret. Is Archiducis [illegible] Secretarium, cum aliis magnæ [illegible] auctoritatis viris obuiam miſit, cum his mandatis, vt quem locum pacis tractationi deſignaret Turcæ

Pacis tractatio inter noſtros & Turcas.

cæ

Anno ca, [illegible] & [illegible]
1599. Legato [illegible] & [illegible]
Turcæ locum [illegible]
eſt inter Strigonium & Viſegradum [illegible]
[illegible]
Tartarorum Chan [illegible] ſupremo [illegible]
[illegible]
Strigonio [illegible]
Archiepiſcopus Strigonienſis [illegible]
eam Duchire Peſto [illegible]
[illegible] Tartari, [illegible]
[illegible]
[illegible] reſpondent Turcæ. [illegible]
[illegible] Tartaros [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Strigonium [illegible]
[illegible] Turcæ [illegible]
[illegible] Noſtri vero [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Turcas, & [illegible]
[illegible]
ergo in [illegible]
Strigonium [illegible]
[illegible]
obſides [illegible] eſt, [illegible]
fore, niſi noſtris [illegible]. Pacis ergo [illegible]

[illegible]miſſa, vtraq; parte ad bellum ſe parat: quod vario [illegible] geſtum fuit. Tartari imprimis, longe lateq; circa Strigonium populatione fuſa, vltra decẽ hominum millia in miſerrimam ſeruitutem abduxerunt, [illegible] dum Morauiam peruagantur, à noſtris intercepti, & in fugam compulſi ſunt. Anno 1599.

Andreas Bathorius à Vaiuoda cæditur.

Supra diximus, quemadmodum Andreas Bathorius Cardinalis, inuito Cæſare, Tranſyluaniæ dominatum arripuerit, & ad ſui defenſionem fœdus cum Turca facere conatus ſit. Ad eum reprimendum Michael Valachiæ Vaiuoda, qui totus tum à Cæſare pendebat, triginta hominum millia conduxit, & in Tranſyluaniam progreſſus, Cronſtadium vi occupauit, vt Polonis iter præcluderet, quos metus erat, ne Cardinali opem ferrent. Inde Siculis in gratiam receptis, & in Cæſaris verba adactis, Hermanopolim cum octodecim partim maioribus, partim minoribus machinis concedit. In itinere ad eum venit Nuncius Apoſtolicus, Gaſpare Membarſio, & Moyſe Zecclero comitatus, cũ his mandatis: Cæſarem velle, vt quam primum Tranſyluaniæ finibus excedat, & vim omnem abſtineat. Requirenti Vaiuodæ Cæſaris ea de re mandatum, id penes Bathoriũ eſſe aiunt. Vaiuoda longe alia ſe mandata habere dicit, quibus non poſſit non parere. Hîc rurſus deprecantem Nuncium vt ſaltem ea die quieſceret, hac ſpe, fore vt interea Cardinalis reſipiſceret, & ad ſaniora conſilia rediret, Vaiuoda, omni actione abrupta, ad Cardinalem remittit, ipſe cũ exercitu conſequitur, & mille circiter paſſus à Cardinalis caſtris cõſidet. Marcẽ de quo diximus Nunciũ ad ſe reuerſũ, Vaiuoda in ſuo in cuſtodiam tradit, inde fetialẽ ad Cardinalẽ mittit, qui diceret, Nõ ſe veniſſe ad Chriſtianum

Anno 1599

Digitized by Google

ſta fuit interceptus. Sola reſtabat Vinaria, præcipuum in ijs locis munimentum,magnoque præſidio firmatum:quod& ipſum tamen,Bathorij Iſtuanis maximè operâ, ſine vllo labore fuit receptũ. Tandem Cardinalem Bathorium Valachi,ad eum perſequendum miſſi,in fuga cum ſeptem familiaribus trucidârunt, & caput ceruicibus abſciſſum, lanceæque infixum,ad Vaiuodam retulêre qui cõfeſtim corpus perquiri & aſportari & Viſeburgi magnifico ſepulchro, quod Cardinalis fratri ſuo, Sigiſmũdi Bathorij iuſſu interfecto fecerat,inferri iuſſit.Huius cædis fama Sigiſmundus vehementer fuit attonitus. Quare præſentibus non ſatis fidẽs, fugam circumſpexit; quam dum adornat, equi eius aliquot repentino incendio ambuſti, &duo currus,cum mundo magni precij, cremati fuerũt. Vaiuoda, tam breui tempore vniuerſa regione potitus,Tranſyluanos in Cæſaris fidem recipit, & ab eis viciſſim vt Cæſaris Legatus recipitur, hac lege vt in Cæſaris ditionem ipſi concederent,Cæſar libertatem & priuilegia ipſorum ne impediret.Ita magna adCæſaris fortunas acceſſione facta regione tam opulenta ad imperium adiecta, maioribus viribus bellum contra Turcas geri poſſe videbatur:ſed Erynnis orco ꝓgreſſa, paullò poſt iterum omnia miſcuit, dum Tranſiluani à fide deſciſcunt, & Sigiſmundus armis amiſſum Principatum recuperare tentat, vt infrà dicemus.

Anno 1599.

Etſi pacificationis,non ità pridem cœptæ, ſtudium planè iam frixiſſe videbatur: res tamen in Tranſyluania Vaiuodæ &Georgij Baſtæ,ductu feliciter geſta,aliam Turcarum exciuit legationem, annitente maximè Serdare Baſſa, qui è Portis reuerſus,

Excurſiones variæ in Hungaria.

Anno 1599.

uerſus, Strigonium è ſuis aliquem miſit, cum litteris Palfio inſcriptis, in hanc ſententiam: Cupere ſe ſcire quæ ſpes pacis eſſet, à qua ſi noſtri abhorrerent, paratas ſibi eſſe copias, quibus regionem omnem, Viennam vſque, peruadat, & depopuletur. Milites ſuos tanta Chriſtianos perſequendi cupiditate incenſos, vt pontem ad Budam deijcere coactus ſit. Quod ſi noſtri quid ſuæ eſſet mentis animo quamprimum declararent: continere ſe diutius non poſſe. Diſpicerent ergo quid è re ipſorum eſſet: deque eo quod ſtatuiſſet, ſine vlla mora ſe ſacerent certiorē. Reſponſum ei datum eſt: Non abnuere pacē Chriſtianos, modò Turcæ omnes captiuos redderent, & Tartarorum quotidianas incurſationes prohiberent, eius conficiendæ rationem aliquā iniri poſſe. Ad hæc Serdar, denuo miſſis litteris & internuncijs, Captiuos quos in ſua haberet poteſtate lubēter redditurum: ſed vt Tartaris prædā & captiuos intercipiat, facere non poſſe. Quū ergo maxima captiuorum pars in Tartarorum eſſet poteſtate, deque eorum reſtitutione nulla ſpes eſſet: pacis iterum abiecta mentione, bellū recruduit. Noſtri quidē, ductore Schuartzēbergio, Ceſnecam primū, fuga præſidiariorū deſertā; inde Laccā, metu ad deditionē coactā, tandē Palantam vi viribus expugnatam, occuparunt: à Caponyua verò, fruſtra obſeſſa, multis deſideratis, receſſerunt.

Albertus & Infans Louanij inaugurantur.

Albertus & Iſabella, quum Bruxellæ aliquandiu commorati eſſent, octauo Calendas Decembris Louanium, quæ Brabantiæ metropolis antiquiſſima eſt, magna ciuium gratulatione ingrediuntur, & ſequenti die, qui D. Catharinæ feſtus erat, Ordinibus ſolemne præſtant, & ab ijſdem accipiunt iuramentum. Quæ omnia quibus cæremonijs ſint peracta, quum peculiari libro perſcriptum exſtet,

nos hîc omittimus. Illud tamen tacitus nullo modo præterire poſſum, ꝙ ad ſereniſſimorũ Principum laudem vel imprimis pertinere puto. Quidnam eſt, inquis? Quod ipſi (at qui Principes!) auditoria inire, & diſputationibus intereſſe voluerũt. Rarum exemplum : & eò in his admirabilius, quod ad prouincias bellico tumultu perſtrepentes, regendas venerunt: vbi quis locus Muſis ? ſed eſt profectò : & eadem ſtudiorum, quæ belli, eſt præſes, Minerua: & parum proſpera ſunt arma foris, niſi conſilium ſit domi. Nec vero vnquam huius facti ſereniſſimos Principes pœnitebit, tot ſaluberrimis præceptis, quæ ibi audierunt, inſtructos. Iacobus quidẽ Baius, Theologiæ Doctor, hãc ad eos habuit orationem: FAVSTVM, felix, fortunatumque Principatus auſpicium religioni, ſereniſſimis veſtris Celſitudinibus, patriæ, vicinis, totique reipublicæ Chriſtianæ, Academia, vnà cum clero Louanienſi, communibus publicisque votis comprecantur, Maximi Potentiſſimique PRINCIPES, iucundiſſimoque ſereniſſimarum veſtrarum Celſitudinum in hanc vrbem aduentui, exoptatiſſimæque inaugurationi, animis præ gaudio exſilientibus congratulantur. Denique optimo maximo Chriſtianæ religionis ritu gratias agunt: quod ſuo fauore ſaluos, incolumes, omnibusque numeris abſolutos Principes Belgio dederit, qui longo plurimarum rerum vſu, omnia quæ ad reipublicæ gubernationem belli paciſque tempore neceſſaria ſunt, perſpecta habeant, quique ob ſingularem rerum gerendarum dexteritatem, prouinciarum, regnorum, Hiſpanicæque ipſius Monarchiæ habenas in parte direxerint, rebuſque pace & bello geſtis ſuo nomini celebrita-

Anno 1599.

Iacobi Baij ad eos oratio.

Anno 1599. tem apud mortales omnes comparauerint: quorũ eximia in Deum pietas, rara ſapientia, in re mili-tari virtus, in Adminiſtranda Republica, in omni-que genere prudentia, incredibilis animi magni-tudo, alacritas, temperantia, morum integritas, a-mor iuſtitiæ, innumeræque aliæ maximis Prin-cipibus dignæ virtutes, vt optimam vitæ pacatio-ris ſpem concipiamus, efficiunt, ſuadentque vt o-mnes credant, ſereniſſimas veſtras Celſitudines a Deo in Belgium deſtinatas, vt pace ocioque con-ſtitutis, feralia inteſtini belli mala depellant, ci-uiumque diuulſos animos concordiæ glutino co-adiurent, Belgioque priſcum decus & florem reſti-tuant. Ac præter excellentes illas virtutes quæ ab vſu, ſtudio, conſuetudine, iure quodam peculiari ſereniſſimarum Celſitudinum veſtrarum ſunt, e-tiã rei melioris ſpẽ ingerit clementię fama, quod Auguſtæ domi Auſtriacę familiare ac veluti here-ditarium ſit religionis Catholicæ tuendæ, pacique publicæ componendæ fouendæque ſtudium, quod noſtra memoria Germaniæ ciuilibus bellis pro-fligatiſſimæ reſtituit inclitæ memoriæ auus ſere-niſſimarum veſtrarum Celſitudinum, Ferdinan-dus; deinde ſartamtectam toto imperij ſui tempo-re conſeruauit piæ recordationis, Maximilianus pater, & poſt eum qui modò Imperij habenas mo-derat, Rudolfus, frater: plurimum quoque ad ani-morum concordiam fœliciter conciliandam ge-tilitiorum Principum reuerentia, ſplendor gene-ris, maiorumque gloria conferet, qui multis ſecu-lis non ſolùm Belgio cum ſumma laude omnique gratia præfuerunt, ſed ampliſſima inſuper Hiſpa-niarum, Germaniæ, Pannoniæ, Bohemiæ, Itali-, liarumque gentium regna, Imperiumque

Romanum ſtrenuè moderati ſunt: nec Europa & Anno
Africa contenti, ius Imperij ſui terrâ marique vſ- 1599.
que ad extrema occidentalium populorum, orientaliumque Indorum litora protulerunt, geſtarumque rerum amplitudine, nominiſque ſui gloria, orbem vniuerſum in ſui admirationem commouerunt: in tantaque rerum omnium felicitate proſperoque ſucceſſu, nunquam diuini numinis immemores, primamq; religionis curam ſemper habentes, Deum piè ſanctèque omni ſtudio coluerunt, Chriſtique Redemptoris nomen atque doctrinam vſque ad fines orbis terræ ſimul cum imperio ſuo propagârunt. Et pro Chriſti religione tuenda non ſolùm contra gentiles & barbaros, verum etiam contra hæreticos & quoſcunque infideles armis conſtantiſſimè decertârunt, Iudæos, Saracenos, Mauros, Arrianos, Mahumetanos, Turcas, Huſſitas, Lutheranos, Caluiniſtas, ſimileſque humani generis labes: de quibus quot & quantas, ſæpè non abſque ingenti miraculo, victorias retulerint, prolixum foret recenſere. Si enim vnius tantùm potentiſſimi Monarchę (quo nullus ab orbe condito regum latiùs imperauit) glorioſæ memoriæ, Philippi ſecundi, Hiſpaniarum regis Catholici sereniſſimarum Celſitudinum veſtrarum parentis, clementiſſimique Principis noſtri, magno ſui deſiderio bonis omnibus relicto, nuper defuncti, res præclarè geſtas cõmemorare ſaltim voluero; non ſolùm dies, ſed vox ipſa vireſque deficient. Is enim ſe ſuaque omnia, fortunas, ſtatum, ſceptra, vitam, & quidquid in hoc mũdo charum habuit, in diſcrimen adducere, bellaque ſumptu maximo ſuſtinere maluit, quàm in minimo ab auita pietate diſcedere, vel quàm religionem ab

Anno 1599.

Apoſtolis,eorumque ſucceſſoribus in Belgio ab i-
nitio plantatam,contaminare, & qualé à ſuis ma-
ioribus longâ ſerie acceperat, incorruptam non
conſeruare; aut demũ quàm in patrimonij ſui lo-
cis abominabili fornicationum matri, vt loqui-
tur Apocalipſis,turpium errorum lupanar conce-
dere.Quanta inſuper cura moleſtijs,& ſumptu re-
ligionem Catholicam in Gallijs laborantem ad-
iuuârit,tanquã recens cõpertiſſimumq; prætereo.
Hic ſanè vnus fuit qui in ruinam inclinantem Ec-
cleſiam in Europa,ſuppoſitis antibus, ſuſtentauit,
quique fugientem a nobis veritatis doctrinam in-
victiſſimè retinuit,cuique poſt Deũ, [illegible]
debemus, quod in Belgio,prælertimque [illegible],
intrepide ſana doctrina ſemper tradita fuerit, &
verus,purus,& antiquus Dei cultus inuiolatus ſte-
terit:cuius apud homines perpetua grataque erit
memoria,merces in æternitate apud Deum. Sed de-
niq; ad eiuſdem incliti patris, Auguſtæ memoriæ,
Caroli V.Imperatoris virtutes geſtaq; pertrãſeo, ne
labyrinthum ingrediar.Is enim Princeps [illegible]
mus,fortiſſimus,& clemẽtiſſimus fuit, geſtarũque
rerũ gloria clariſſimus.talis filij digniſſim9 pater,
frequẽtiſſimis,maximiſq; in Africa & Europa vi-
ctorijs nobilitatus, de Saracenis,Mauris, Turcis,
Frãcis,nec nõ Germaniæ Principibus Lutheranis
quos profligauit,vicit,perdomuit, cepit. Cui9 pa-
inclitæ quoq; memoriæ Philippus I. florentiſſi-
Hiſpaniarum regna matrimonio Ioannę,inuictiſſi-
Ferdinandi Hiſpaniarum regis Catholici filiæ, Bel-
gio coniunxit:ac Maximilianus Auſtrius,Impera-
tor,eiuſdem parens, opulentiſſimas Belgarum na-
tiones coniugio Mariæ, nobilis Caroli Audacis
Burgundiæ Ducis,filiæ,Auſtriacæ domui adiecit

qua

quæ nunc totius orbis clariſſima, potétiſſimorúq; Anno
Principũ,Ducũ,Archiducũ,Regũ,Imperatorũ, orbiſq; Monarcharũ antiquo ſtémate ſplédés, nobis 1599.
ſereniſſimos Principes Albertũ,& Iſabellá Clará-Eugeniá,Deo ita prouidéte, ad ſui nominis immortalé gloriá,afflictiſſimiq; populi ſolamen,procreauit ac dedit,qui & ſuarũ virtutũ,ſummæq; nobilitatis merito,venerationi cũctis eſſe debeát:de quibus iure cõfidimus,quod à maiorib⁹ ſuis omni virtutũ genere conſpicuis,nõ ſint degeneres futuri;quorũ vita optimi Principis effigiem cõtineat,poſteriſq; libri,doctoris & magiſtri loco deſeruire queat.Nã heroicas virtutes quas viri ſapiétes in Principib⁹ & Regib⁹ neceſſarias eſſe tradidêre has in Auſtriacæ familiæ Principibus reperire licet, religionis obſeruãtiá,pietatis zelũ,benignitaté,animi moderationé,æquitaté, reliquaſq; optimo Principi neceſſarias virtutes,quales ſunt,paterno amore ſubditos cõplecti, populorũ cõmoda potius quã ſua ſectari,homines,imaginé Dei gerentes in terris, exéplo & auctoritate,præmio & pœna regere, ad veras virtutes cœleſtéq; patriá dirigere, ſeipſum in magna poteſtate vincere, ſuos alienoſq; effrænatos impetus rectâ animi moderatione cohibere viros ſapiétes,bonarũq; artiũ peritos libéter audire,diligere,colere:ex ijſdé idoneos, qui non ſolũ præeſſe,ſed etiam prodeſſe velint & poſſint,in Eccleſiarum Prælatos,in vrbium prouinciarũq; Præfectos,in Belli Duces,in Conſiliarios, adiutoreſq; alios deligere,qui Dei honorem publicũq; bonũ, hoc eſt,Rẽpublicá,pace ocioq; conſtitutis, florété omnibuſq; bonis affluété reddere ſtudeát.Pacé verò & trãquillitaté rectus ordo Reipub,præſtat,qui hoc exigit vt ſuo quidq; loco firmiter cõſtituatur,

Anno 1599. vt Deo ſuus cultus, Principi obedientia debita, legibus ſua auctoritas, æquabilis omnibus iuſtitiæ adminiſtratio, Eccleſiaſticis ſuæ dignitas, Nobilibus ſuus honos, plebeijs & infimis ſuæ immunitates & priuilegia, delinquentibus pœnæ, bene merentibus præmia, ipſi denique Reipublicæ amplitudini quod ſuum eſt tribuatur: vtq; Princeps auctoritate ſua obedientes ſingulos efficiat, ſubditiſque tamquam ſedulus paſtor piuſque pater conſulat, publica damna, concuſſiones, oppreſſiones & iniuſtitias à Republica ſtudioſè auertat, in id inuigilet, vt ſubditi benè, piè, iuſteque viuant. Iuſtitia enim firmatur ſolium; regnumque de gente in gentem transfertur propter iniuſtitias, iniurias, contumelias, varioſque dolos. Nam ſine virtute nulla ſocietas ſtabilis, infirmus eſt omnis Reipublicæ ſtatus. Dei enim timore ſublato, vita hominum ſceleribus & immanitate completur. Cum vnicus ſit Deus zelotes, qui honorem ſuum alteri impendi, ſponſamque ſuam adultero exponi vetat: Princeps Chriſtianus vnam, ſanctam, Catholicam Eccleſiam credens, vnicam quoque veram ad orthodoxam religionem teneat, illam ſumma vi tueatur, colat, ac defendat, Deique iniurias vindicare nullo humano metu negligat, illius diuini oraculi memor: Quicumque honorificauerit me, glorificabo eum, & quicumque contemnunt me, erunt ignobiles. Non enim Chriſtiano Principi ſola pax temporalis (quam terrena ciuitas, Babylonia dicta, ſolummodò quærit) ſufficere debet. Cum enim fidelis Princeps etiam regni Chriſti miniſter, Eccleſiæque filius ſit, totis, & perſonæ propriæ, & auctoritatis publicæ viribus Chriſto inſeruire tenetur, atque conniti vt eius ſubditi

omni pietate quietam & tranquillam vitam agāt, Anno
Dominoque in timore ac tremore ſeruiant, iuxta 1599.
illud regij Vatis: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: ſeruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Apprehendite diſciplinam, ne quando iraſcatur Dominus & pereatis de via iuſta: ſicut (pro dolor) non paucos magiſtratus, Principes ac reges, qui ſe à Romani Pontificis, ſummi Eccleſiæ, in terris militantis, capitis obedientia ſubtraxerunt, aut omninò, vel ſaltim per infidelitatem, de via iuſtitiȩ perijſſe cernimus, ſecundum Iſaiæ vaticinium: Gens & regnum quod non ſeruierit tibi, peribit. Seruit autem Princeps Chriſto, quando religionem Chriſtianam contra impios, ſacrilegos, blaſphemos, hæreticos, aliosve hoſtes Eccleſiæ, iuſtis legibus & armis tuetur: ſimiliter quando templorum, monaſteriorum vel collegiorum erectione, aut litterarum bonarumve artium promotione Dei cultum exornat & auget, aut ſacerdotij clerique dignitatem propugnat, vel Eccleſiȩ immunitatem, iura, bona, & priuilegia conſeruat. Quod ſapienter ac piè Iuſtinianus Imperator attendens, Nos, inquit, omni prouidentia curam Eccleſiarum gerimus, per quas noſtrum Imperium ſuſtineri, & publicas res per Dei clementiam & gratiam muniri credimus. In eandemque ſententiam Leo magnus Leoni Auguſto ſcripſit: Debes incunctanter aduertere Regiam poteſtatem tibi non ſolùm ad mundi regimen, ſed maximè ad Eccleſiæ præſidium eſſe collatam. Quod ſereniſſimarum Celſitudinum veſtrarum maiores piè ſapienterque etiam expendentes, non ſolùm Eccleſiæ Clerique patroni, defenſores & aduocati eſſe, ac dici voluerunt, ſed iuſiurandi vinculo ſeſe

Anno 1599. inſuper ad Eccleſiarum Clerique protectionem libenter obſtrinxerunt: in quo ſereniſſimæ veſtræ Celſitudines eorum pietatem laudabiliter ſunt imitatæ. Quorum ſanè maiorum pium ac liberalem in Eccleſiam, Clerumque animũ conteſtantur plurima Belgij auguſtiſſima tẽpla, precioſiſſimaq; eis relicta ornamenta & iocalia, diuerſaq; religioſorum monaſteria, & Canonicorum ſtudioſorumq; collegia, eorundem liberalitate fundata, opibusq; dotata: inter quę hoc ipſum eſt inſigne D. Petri templum, cuius turris ſuo hiatu Sereniſſimarũ veſtrarum Celſ. opem efflagitat. Nec aliunde hæc ipſa eſt Louanienſis Academia, ſingulare Belgij lumen & ornamentũ, Catholicæ fidei religioniſq; orthodoxæ inuictiſſimum propugnaculum, nec non hominum doctrina & virtute præſtantiũ, ciuilis etiã ſtatus & ordinis, totiuſq; reip. ſeminariũ. Hanc enim Academiam Sereniſſimarum veſtrarũ Celſ. maiores, Catholicæ fidei perpetui vindices, ad pacis artes, in veræ pietatis ac iuſtitiæ cultu conſiſtentes, inſtituerũt, varijſq; immunitatibus, priuilegijſq; ornarunt, eandẽq; ſingulari ſtudio & amore cõplexi, non ſecus q̃ oculi ſui pupillam curandã duxerunt, & ab omni bellorum iniuria tutã eſſe quidẽ voluiſſent, ſed ita diſpenſante Deo, triſti continuoq; tot multorũ annorũ bello flagrãte vniuerſo Belgio, incredibilibus miſerijs penè obruta fuit: ex quibus tandẽ diuini numinis miſericordia ex parte liberata, ſpẽ reliquam ſalutis, poſt Deum, in Sereniſſimarũ veſtrarum Celſ. fauore collocat, non ambigens, quin quidquid ad eius reſtaurationem & incrementũ pertinere videbitur, hoc Sereniſſimę veſtræ Celſ. benignè ſint conceſſuræ: eoque magis, quod Auguſtiſſimæ domui Auſtriacæ Principibus innatum

tumſit,non ſolùm rem litterariam in precio habe- Anno
re,velleq; ſcire legere,ſcribere,Latineq; loqui;ſed 1599.
etiã ſcientiſſimos eſſe,atq; quaslibet bonas artes & ſcientias,ac viros omnes eruditos, incorruptiſque moribus,vel egregijs ingenijs præditos, ſingulari amore cõplectitũ etiã quod id promeruerit eiuſdẽ Academiæ in hoc potiſſimum ciuili bello fidelitas, & in obſequiũ regiæ Catholicæ Maieſt. perpetua cõſtanſq; deuotio;quã & in poſterũ Sereniſſimis veſtris Celſ.pari animorum alacritate, Deo auxiliante,præſtabit;& quidquid amoris, beneuoli animi,officij,obſequij, promptæq; obedientiæ à fideliſſimis,addictiſſimis, integerrimiſq; ſubditis exſpectare licet,id omne Sereniſſimis veſtris Celſ. eiuſdẽ Academiæ totiuſq; Cleri Louanienſis nomine ſpondemus, offerimus, pollicemur;Deumq; ter optimum maximũ votis publicè priuatimque nuncupatis orare non intermittemus, quo pios & ſublimes Sereniſſimarum veſtrarum conatus ſecundet,populũ ſubdat,obedientemq; efficiat,rebelles potenter ſubijciat,de hoſtibus victoriam, pacẽ in diebus veſtris donet,ſapientes pioſque hæredes ſuſcitet,quibus terrenum hunc Principatum Sereniſſimæ veſtræ Celſitudines relinquere valeant, quando ad poſſidendum cœleſte regnum eaſdem ſummus ſempiternuſque Rex euocabit : quem ſupplices exoremus, vt Sereniſſimis Principibus, Alberto & Iſabellæ Claræ Eugeniæ dies ſuper dies adijciat, eoſdemq; ſuo afflatu cõſilioque inſtruat,virtute corroboret, præſidio ſepiat, in omnique rerum diſcrimine,præſenti numine protegat, animi magnitudinem,fiduciã,inuictæq; virtutis robur & conſtantiam inſpiret, omniique virtutum ornatu præſtantes diuinoſque efficiat, quo præclarum & difficile ſibi commiſſum Principis munus,

Anno 1599. ex eiuſdem ſummi regis voluntate, ad ſuam,ſubditorumq́ue ſalutem exſequantur,diuinaque ſua ope rempublicam Belgicam diu ſaluam florentemq́ue conſeruent, donec ex hac fluxa mortaliq́ue vita ad beatam & immortalem translati, immarceſcibilem gloriæ coronam accipere mereantur,quam ipſis & nobis concedat vnus & trinus Deus,in ſæcula benedictus.

Poſtero die ijdem Principes aliam orationem, ab Vniuerſitatis Rectore habitam non tantùm comiter audierunt; ſed etiam diſputationi publicæ interfuerunt. Hinc ad clariſſimi viri Lipſij auditorium conceſſerunt,qui ſumpto è locoSenecę,libro I.cap. III. argumento, docendo & orando egregia de Principis officio præcepta diſſeruit:quæ ideò adſcribimus, vt lectoris animus à noſtri ſtyli nauſea his veluti delicatioribus epulis recreetur;ſimul vt qui reipublicæ gubernacula teneant (ſi qui fortè hæc legent) officij ſui admoneantur. Exorſum ergò hoc modo eſt mellifluum illud eloquentiæ flumen.

Iuſti Lipſij ijſdē Principibus præſentibus, Diſſertatio. Sereniſſimi & potentiſſimi Principes: Etſi fateor,haud planè rudem & tironem me eſſe in dicendo;tamen hic ſplendor veſter, qui oculis meis inopinatus apparuit, & hic inſolens conſeſſus turbat me aliquid(non ego)ſed & delectat.Sicut qui è tenebris & longo ſitu ad ſolem ſubito educuntur, caligat ijs acies,& oculi præſtringuntur: ſic mihi euenit, & duo ſimul maxima ſidera cum video, hunc SOLEM, vt ità dicam, & hanc LVNAM, hebeſcit nonnihil ingenij acies, & linguæ hæc promptitudo retardatur.Quid tamen eſt?Sicut idē ille Sol excitat mox & recreat, & innatâ ſuâ vi dat vigorem:ſic mihi ſentio ab aſpectu Serenitatis ve-

ſtræ

ſtræ alacritatem infundi, & ijſdem, quibus terre- Anno
bar, excitari. Itaq; parebo libens Serenitati veſtræ, 1599.
quę me voluit ſubitò & ex tempore pauca dicere: pauca certè erunt; & ideo excuſata, quia ſubita & ex tempore. Non recedam autem longè (nam & ſic iuſſiſtis) à more lectionis ſolitæ: Annæum Senecã (æternum Hiſpaniæ decus) in manus ſumam, & pauca eius verba, à Conſeſſu & tempore hoc non aliena, cum bonâ veniâ veſtrâ, PRINCIPES, cũ bonâ gratiâ veſtrâ, AVDITORES, explicabo. Ait I. De Clementia, c. III.

Illius demum Principis magnitudo ſtabilis fundataq; eſt, quem omnes tàm ſupra ſe eſſe, quàm pro ſe, ſciunt: cuius curam excubare pro ſalute ſingulorum atq; vniuerſorum cottidie experiuntur. Quo procedente, non tanquam malum aliquod aut noxium animal è cubili proſilierit, diffugiunt: ſed tanquam ad clarum & beneficũ ſidus certatim aduolant, obijcere ſe pro illo mucronibus inſidiantiũ paratiſſimi, & ſubſternere corpora ſua, ſi per ſtragem illi humanam iter ad ſalutem ſternendum ſit.

Pauca verba, vt ſolet ille ſcriptor, ſed magnæ res incluſæ, & à me breuiter educendæ. Ait, Illius demum Principis magnitudinem ſtabilem eſſe.] Cuius? qui hæc faciet, quæ ſuggeret. Si quis ergo negligit? negat, & parum firmæ altitudini inſiſtere eum putat. Sicut domus, cui fundamentum nõ ſubſternitur, caduca eſt: ſic Princeps, cui non iſta quæ iam addit: Quẽ omnes tam ſupra ſe eſſe.] Dignitas principis tangitur, & eminentia. quis autem eam neſcit? Ille eſt imago & exemplar Dei in terris, rerum moderator & arbiter, in cuius manu poſitæ opes, dignitas, vita omnium noſtrûm. Sicut animæ

corpori

Anno 1599.

corpori præeſt, & animæ ratio: ſic Princeps hic populum regit, & eadem illa ratio ipſum. Tolle, cadauer ac funus eſt hæc omnis multitudo: & vt Cyclops apud Homerum, amiſſo vnico oculo, huc illuc impingit, & denique ruit: ſic iſta moles populi ſine lumine illo principatus. Ergo ſupra omnes eum meritò eſſe ſciunt, & fatentur. quid amplius? Pro ſe eſſe.] O monitum eximium! ô in duobus verbis incluſum finem, munuſque principatuum! Non præeſſe ſolùm Princeps, ſed prodeſſe debet: nec ſibi tantùm ciues datos, ſed ſe etiam ciuibus arbitrari. Sicut ſol ille (ne abeam ab hâc imagine) non lucet modò, ſed fouet, vegetat, animat: ſic verus ille populorum rector, in ſplendore ſuo commodat & iuuat. Moderatori reipub. (ait Cicero) beata ciuium vita propoſita eſt, vt ſit opibus ampla, copijs locuples, virtute inſtructa. Et Hadriani Principis laudata illa vox eſt: Ita ſe rempub. geſturum, vt ſciret, rem populi, non ſuam eſſe. Sed quomodo hoc faciet, & eò veniet? ait idem noſter: Curam eius excubare pro ſalute etiam ſingulorum.] Itá ne excubare? vt nec noctes vacuæ exceptæq; ne ſint? nec noctes. Magna fortuna, magna ſeruitus eſt, ait quiſpiam: maximo cuique imperio maximam curam, atque adeò aſſiduam ineſſe vos & animos veſtros, SERENISSIMI, teſtor. Vt Palinurus ille in mari, non de die ſolùm gubernabat, ſed ipſa nocte,

——clauumq; affixus & hærens
Nuſquam amittebat, oculoſq; ſub aſtra tenebat;

tale in Principe, cuius curam excubare Seneca vult pro ſalute etiam ſingulorum. Quid tu ais? non ſatis vniuerſorum? Aio, inquit, & vt pater aliquis

in [illegible]

in magnâ familiâ, ad ſingulos animum atque oculos adijcit; ita verus Princeps. Philippus Macedo, inter laudatos olim reges, admonitus huius muneris ſui à feminâ etiam fuit, quæ ipſum adiens, deſiderium aliquod expoſitura, cùm reijceretur & negaret ſibi vacare: animoſè ſubiecit, Noli ergo imperare. Animoſè inquam, ſed verè: & rex agnouit, ſed monitus à feminâ: ab ipſo autem ſe Imperat. RVDOLFVS, ille dico, primus auctor & fons magnitudinis veſtræ, à quo inclita gens AVSTRIACA per annos iam plus trecentos in hoc æuum floret, & in omne (ita voueo) florebit. Is cùm tenuiores aliquot homines, aditum ad eum captarent, & ſatellites aſpernati hoc genus, reijcerent, animaduertit, & per DEVM, inquit (ipſa Annalium verba ponam) ſinite homines ad me venire: Non enim ideò Imperator ſum, vt in arcula includar. Vocem inclitam, vocem auream, vocem verè AVSTRIAM! & in quâ hoc de curâ (quid enim melius addam?) concludam. Pergit noſter: Quo procedente.] Fructus eſt, qui ad Principes manat, ex hoc munere ſuo & curâ. Quis ille? duplex Beneuolentiæ & Fidei, quam vtramq; ſubditi præſtant. De illâ, Quo procedente, inquit, non tanquã malum aut noxium animal (tigris, lupus, ſerpens) è cubili proſilierit, diffugiunt: quod in Caligulâ Nerone, Domitiano aliquo obſeruare licuit, qui nunquam è cubiculo, & ex illâ ſolitudine ſuâ in publicum prodibant, niſi vt ſolicitudinem, imò & ſolitudinem facerent: ſed tanquam ad clarum & beneficum ſidus certatim aduolant] Ita ſanè, aduolant, non accurrunt, certatim, non lentè, aut timidè; viæ, domus, oppida sũt anguſta. Videtiſne, ô noſtri Principes, tanq̃ ad clara & benefica duo ſide-

Anno 1599.

Anno 1599. ſidera concurrimus: tanquam ad gemellos illos Caſtores reſpicimus, in diuturna hac Belgica tempeſtate. Illi conſpecti, nautas recreant, illi, cū nauibus inſederunt,

——tumida æquora placant,
Collectasq; fugant nubes, ſolemq; reducunt:

ita vos qui inſediſtis, & corpore preſſiſtis iam Belgicæ hanc nauim è bellorum fluctibus, ex inſidiarum procellis, ſubducetis eam in portum. Atque hæc igitur Beneuolentia eſt. de Fide ſequitur: Obijcere ſe pro illo mucronibus parati.] Quidni faciant? in vobis, vt dixi, viuimus: animam & ſpiritum hunc in animâ Principum ducimus: & merito ergo pro ijs obiecturi ea, immò proiecturi. Ego, Sereniſſimi Principes, publicâ Belgarum voce & ſenſu vtraque hęc offero; Beneuolentiam, inquam & Fidem. & ſimul ſine iactantiâ addo, duas in nobis notas ſiue inſignia ab antiquo eſſe: Fortitudinem, ac Fidem. Fortiſſimos Gallorum Belgas, Iulius Cæſar iam olim dixit: de Fide, idem, & Plutarchus, DEVOVERE Gallos (qui mos & Hiſpanis) corpora vitamq́ue ſuam Principibus ſolere: id eſt, ita conſecrare, vt cum viuis viuerent; pro ijs periclitarentur, morerentur, atque adeò cum ijs: nam ſupereſſe nefas erat. Magna fides, & neſcio an alibi gentium lecta vel audita. Sed iam deſino, memor apud quos dicam: & quàm breues ſermones non ſolùm apud Deum ſæpe, ſed apud Principes ſemper, grati decoriq́ue ſint. Gratias tantùm ago, Athènæi huius & meo nomine, quos tam claraſtâ luce perpetuùm illuſtrâſtis: in eo quoque imitati magnos illos Principes, vt Cn. Pompeium, qui è bello Mithridatico victor Rhodum veniens, ſingu-

ſingillatim omnium Profeſſorum ædes cirumiuit, Anno
iniuit,& faſces illos laureatos priuatorum ianuis 1599.
ſubmiſit. Quid Tiberius Imperator in eadem vrbe circa ſcholas & auditoria Profeſſorum (Suetonij verba ſunt) aſſiduus fuit. Quid Claudius Imperator? Ille verò inopinatus ſæpè recitantibus interueniebat: quod vos ſereniſſimi, nunc feciſtis. Gratias igitur agimus, & voto eas claudimus: vt felicibus auſpicijs cœptum hoc imperium diuturnum ac ſtabile vobis, & ſtirpi veſtræ (ô Deus eam donet!) ſit, cum Dei ipſius, cum veſtrâ gloriâ, & publicâ Belgarum ſalute.

Louanio relicto, Duces Bruxellam repetunt, vnde, præſtito quoque ſollemni iuramento, Machliniam, inde Antuerpiam profecti, incredibili pompa vbique excepti & introducti ſunt: quam ſi quis cognoſcere cupiat, Ioannis Bochij librum ea de re ſcriptum (vnde nos quædam deſumpſimus) legat. Principio ſequentis anni ijdem Principes ceterarum Prouinciarum, Flandriæ, Arteſiæ, Hannoniæ, Valencænarū, &c. gubernaculis ſollemniter ſunt inaugurati: omnium animis in certiſſimam ſpem pacis erectis, quæ tamen miſeros Belgas nondum reſpexit. Ad eam certè promouendam quum alias ſemper, tum hoc tempore magno ſtudio incubuit Rudolfus II. Imperator optimus, & prudentiſſimus; dato eius rei negocio illuſtribus viris, D. D. Salentino Iſenburgio, & Hermanno Manderſchito, Comitibus; quibus adiunxit Carolum Nuceliu̅, cuius potiſſimùm opera ſuperiori tempore in rebus Belgicis vſus fuerat. Hi ſcriptis litteris ordines confederatos de Legatione ſua faciunt certiores, commeatumque poſtulant. Ordines ſcripto reſpondent: Quæ capita ipſorum Legationis ſint,

Cæſar pacem Belgicam tractat

Ordinum reſponſio.

Anno 1599. iam ſe cognouiſſe;duo nimirum hæc,vt pacem vel inducias inter sereniſſimum Archiducem Albertum,& Belgas confederatos componant: deinde locorum,quæ Ordines in Imperij ſolo occupârint reſtitutionem,& damnorum ſatisfactionem flagitent atque vrgeant. Ad primum quod attinet, reuocare ſe in memoriam Legatis, ea quæ Cæſari, Archiduci Erneſto,Electoribus Moguntino,& Saxoni,Archiepiſcopo Salisburgenſi,Comiti Palatino,Nuburgenſi, Colonienſis & Norimbergenſis ciuitatum, Daniæ & Poloniæ regum Legatis reſponderint;quorum exempla mittant:è quibus facilè diiudicatu ſit,quid è preſectis capitis tractatione poſſit aut debeat ſperari. Quod ſiquis exiſtimet quum Belgicarum ditionum in Infantem tranſlatione & eiuſdem cum ALBERTO coniugio, tum morte HISPANIARVM regis diffidentiæ cauſſas eſſe ſublatas,vehementer errare. Hinc enim Ordinibus multò grauiores & iuſtiores eſſe cauſſas omnem cum HISPANIS, ARCHIDVCE & INFANTE,qui toti ab Hiſpanis pendeant,reſpuendi actionem: qui quo animo ſint & erga vnitas PROVINCIAS,& IMPERIVM ROMANVM,nuper quum edicto, tum multis crudeliter militum licentiâ patratis oſtendiſſe.

Neque enim religioni tantùm exitium moliri, verùm etiam publicis Rerum publicarum conſtitutionibus & legibus: finitimorum quidem Principum imperia ita concuſſiſſe & perturbaſſe, vt mirum ſit adhuc eſſe quoſdam, qui vim tantam tamque iniuſtam depellere cunctentur:præſertim quum Admirans,rei bellicæ præfectus, vim deprecantibus,& promiſſorum admonentibus, aperte dix-

dixerit, Stare ſe ijs non poſſe, quod Dei & Regis ſeruitium aliud requirant. Quod quid aliud ſit, quàm omnes ludificare, & apertam in omnes ſpectare tyrannidem? Quin etiam Hiſpanos de Principum exercitu profligato, quaſi re magna & præclara geſta, gloriari ſolere, idque ſe bona fide docere. Nolle ſe iam de occultis mandatis, quorum multa ad ſe permanârint, Hiſpaniarum regi à patre datis, quidquam commemorare: Archiducem quidem & Infantem totas in Hiſpanorum eſſe poteſtate, quũ ex multis alijs, tum ex ipſo donationis textu eſſe manifeſtum. Huc enim pertinerę de religione iuramentum, perpetuam ſubſtitutionẽ & ſucceſſionem, tutelam, connubij neceſſitatem, nauigationis Indicæ interdictum, cetera que donationis capita, quibus ſingulis pœna addita ſit, amiſſi Principatus. Quare nunquam minorem fuiſſe ſpem pacis: cuius tractatio quàm infida ſit, nuper ſe Anglorum reginæ exemplo didiciſſe, ad quam oppugnandam, durante pacis tractatione, HISPANORVM claſſis vndique fuerit contracta; ſed quominus inſtitutũ tenuerit, ab HOLLANDORVM claſſe impedita. Præterea tantam eſſe ARCHIDVCIS & INFANTIS arrogantiam, vt etiamſi intelligant, nihil iuris è vitioſa illâ donatione in confederatas prouincias ſibi poſſe competere; earum tamen ſubditos, rebelles paſſim publicis ſcriptis proclament, eorumque actiones vt temerarias & iniuſtas criminentur. De altero illo exiſtimare ſe, abundè & CAESAREAE MAIESTATI, & omnibus imperij Statibus non verbis ſolùm, verùm etiam reipſa ſatisfactum eſſe. Anno 1599.

Anno 1600.

MERCVRII GALLOBELGICI SVCCENTVRIATI

LIBER V.

IN QVO RES GESTAE AB ANNO M.DC. *vſque ad annum* M.DC.I. *exponuntur.*

ADprincipium noui anni, qui Iubilæus fuit, Pontifex ſella, ob podagræ dolores, in porticum Baſilicę D. Petri delatus auream, vti vocant, portam aperit, tanta hominū qui eò ex omnibus nationibus cōfluxerāt, multitudine, quantam vix quiſquam Romæ antè viſam meminerat; adeò vt Heluetij, Pontificij ſatellites, per confertam turbam viam ægrè facere poſſent. Nec verò ijs tantùm diebus, verùm etiam toto anno, tam frequens fuit Romæ eorum, qui peregrè, religionis cauſſa, è remotisſimis quoque terrę partibus quotidie aduētabant, numerus, vt vix tecta ipſa hominum multitudini capiendæ ſufficerēt. Multa millia Pōtificis liberalitate quotidiè alebātur, quibus multi è Romana nobilitate præcipuè miniſtrabant. Triduo ante Paſcha, qui tricesſimus erat Martij dies, Pontifex, vt mos habet, è peregrinorum numero duodecim ad ſe euocatos, veſtitu primùm ſpoliatos, candidis veſtibus induit

Anni Iubilæi auſpicium.

Anno 1600. induit; inde conſidere iuſſis, pedes lauit, deterſoſque eſt deoſculatus. Conuiuio lauto exceptis, nummum aureum & argenteum, in cuius vno latere Pontificis effigies & nomen, in altero porta & anni numerus erat expreſſus, ſingulis donauit, abeunteſque humaniter eſt proſecutus. Paſchatis feſto, & ſequentibus aliquot diebus tantâ hominum frequentiâ quum templa ipſa, tum viæ omnes feruebant, vt plateę nimis anguſtę viderentur: in qua multi erant præcipuæ dignationis viri, atque adeò ipſius IMPERATORIS & aliorum regum Legati.

Vachtendocum inſidijs occupatum. Hyems fuit hoc anno rigidiſſima, adeò vt pleraque flumina glacie ſtarent concreta, nec hominibus tantũ, verùm etiam plauſtris eſſent perui[a]. Hac vſus occaſione Ludouicus Naſſouius, Ordinibus militans, Vachtendoncum, Gelriæ oppidum ſuis per foſſam glacie ſtantem immiſſis, cepit. Præfectus, qui in arce erat, quum aliquamdiu ſe cum paucis, quos circa ſe habebat, defendiſſet, & hoſtes per foſſam vndique cerneret irruentes; accepto vulnere, ſe arcemque dedere fuit coactus: quam, vt & oppidum, ordines præſidio & opere mirum in modum poſteà communiuerunt.

Conflictus inter Belgas & Francogallos. Quantũ periculi & mali verba vel temerè prolata, vel imprudenter ſcripta afferant; quum alias ſæpè, tum hoc etiam tempore inſigni exemplo eſt declaratum. In exercitu Batauorum inter ceteros militabat ex nobilitate Gallica, ætate & viribus ferox, dominus Briautęus; qui ob ſtrenui militis acquiſitam armis exiſtimationem, turmam equitum ducebat. Eius in bellico hoc munere vicarius cum turmæ ſuæ parte in parem ferè equitum numerũ, ſub nobili item domino ANTONIO

Schec

ſchets, de Grobbendonc, militar, cum, menſe Nouembri ſuperioris anni forte inciderat. Dimicatũ fuit acriter. Gallis cęſis fugatiſque, prędictus vicarius in Grobbendoncanorum viuus venit poteſtatem: abductuſque Siluamducis, de re infeliciter geſta litteris fecit certiorem turmæ ducem. Ille hunc ſuorum caſum indignè ſe ferre, quorum virtuti tantum tribuebat, vt non modò viginti equites cædendis quadraginta eius turmæ, à qua victus erat, ſufficere diceret, verùm etiam reipſa, data occaſione, hoc demonſtraturum ſe ſcripto aſſeueraret. Quod quum in manus vicarij turmę Grobbendoncanæ incidiſſet; eidem reſpondit, ſe nec cauſſæ pro qua militabat æquitati, nec contubernalium virtuti diffidere: non tamen ſuæ nationi, nec turmæ ſuæ præfecto, nec commilitonibus huiuſmodi ignominiam velle inurere, vt tam diſparis numeri conditione ſuperior manus cum hoſte ſuo conſerat: ſed ſi equitum ſuorum vires tantoperè cuperet explorare, pari ſe, quum vellet, numero dimicaturum. Miſſis igitur vltrò citroque per tubicines litteras, ac pugnæ die ac loco conſtituto, quum de armorum genere, quo in bello nũc vtimur, ſatis conueniſſet: datis vtrimq; cautionibus de partis victricis ſecuro ad ſuos reditu, viceni & bini è ſingulis turmis (ſic enim conuenerat) in certamen deſcenderunt; dicto prius per Grobbendoncanos ſacramento, ſe nemini, ſi victoriam Deus ipſis concesserit, poſt conflictum parſuros, ſed ad vnum omnes vel deditionẽ facere cupiẽtes, præter tubicines, interempturos. Anno 1600.

Poſtero die, peracto ſacro, & implorato Dei auxilio, factaque militari exhortatione, de tuenda nationis dignitate, ac integra turmæ

Anno 1600. exiſtimatione, armorum virtute inter ceteras parta, ad aciem prouocatoriam contendunt: quæ quũ moraretur, ac ſpacio longiuſculo à loco certamini dicto ſubſiſteret, & admonita propius accedere recuſaret; Gerardus Abrahami (id enim nomen erat Grobbendoncanæ turmæ legato) neq; loci opportunioris conditione motus, nec equorum recentium, quibus, ſuo exanimato, prouocator vteretur, rectâ in hoſtem ſuos duxit. Tum ſigno per tubicines dato tàm vehemens prima fuit impreſſio, vt viginti ſex equi vtrimque ſternerentur. GERARDVS ab ipſo Briautæo deiectus, & plumbea glande ictus, cum fratre caderet. Prouocator, equo interfecto, in recentem à ſuis adiutus inſilij: itaque pugna vtrimque inſtaurata recrudauit. Nec Gerardi & fratris eius morte, Grobbendoncanorum animi conciderunt, ſed ad vindictá acriores ſunt facti. Neque minor fuit Gallorum cum ſuo duce alacritas, qui ſecundo equo cæſo, tertium ſuorum operâ integrum nactus eſt. Concurſu deinde iterum facto, & inclinante ad Grobbendoncanos victoriâ (quod ex numero cæſorum animaduertere erat facile) puer quidam ruſticus, qui cum alijs eminus ſpectantibus, vacuum ſeſſore equum prehenderat, victoriæ nuncium Siluâducis afferebat. Quo audito, quum ciuis quidam maiora duo in muris tormenta, in lætitiæ ſignum, diſploderet; Grobbendoncani de inſidijs indicium à duce ſuo, itâ enim dictum erat, fieri ſibi exiſtimantes, quum circùmſpicientes nihil periculi eſſe viderent, in hoſtiles reliquias ipſumque prouocatorem tanto impetu illati ſunt, vt paucis fugâ elapſis, omnes cum turmę hoſtilis duce, qui letaliter licet ſaucius, grandi lytro vitam paciſci conabatur

batur, interfecerint, eiuſq́ue cæde manibus ſuorũ parentârint. Sunt qui huius pugnæ hiſtoriam aliter narrant, nos Ioannis Bochij fidem, vt & verba ſecuti ſumus. In Briautæo certè tanta vis animi & corporis fuit, quanta vix in quoquam alio. A Mauricio Naſſouio admonitus, ne in pugnam ſe contra hoſtem dignitate multò inferiorem demitteret, obſequi noluit: itaque in periculo, quod amauit, perijt. Ferunt inter ſermones, quibus vitã precabatur, cuius eſſent victores nationis quæſiuiſſe: qui quum omnes Brabantos ſe eſſe reſpondiſſent, nationis fortitudinem admiratum collaudaſſe: illos porrò dixiſſe, ſe nullam in terris gentem pertimeſcere, & cum exteris militibus quibuſcumq́;, æquali modò ſint numero, certamen inire paratos ſemper eſſe. Victores qui ſuperfuerunt octodecim ſed quatuor inter eos ſaucij, equi ipſorum ſex, hoſtiles quatuor integri, Siluæducis cum gratulatione ſunt excepti: quæ tamen admiſtum habuit dolorem, ob Gerardum deſideratum, ſtrenuũ, ſi quiſquam alius, militem. Anno 1600.

Multis, iiſq́ue maximis difficultatibus Albertus Archidux tota hac hyeme conflictatus fuit. Hac enim hoſtis vrgebat vigilantiſſimus, & magna agitans animo: illac milites, ob non ſoluta ſtipendia tumultuantes, imperium detrectabant: agricolæ & ciues à militibus miſerè diuexati, luctu & querelis omnia complebant. Manus militum non exigua, Geldricis oppidis excluſa, Aumontium, Leodienſis ditionis vicum, occupauit, & operibus munijt: vnde quotidiè excurrentes, vicina loca omnia ſibi tributaria fecerunt. Dum hi placantur; præſidiarij ad fanum S. Andreæ, in Bommelia inſula relicti & ipſi tumultuantur, duces ſuos & tribunos exigunt, *Milites Archiducis tumultuantur.*

Anno 1600. poteſtati prius, velle ſe nihilominus, quam Hiſpaniarum regi & Alberto Archiduci, dediſſent, fidẽ conſeruare, nec aliud quærere, quàm ſtipendiorũ ſolutionem. Mauricius, nequaquam hanc rei benè gerendæ occaſionem amittendam ſibi exiſtimans, primo vere, Martij ſcilicet decimo octauo, Hagâ profectus, Dordracum venit; eodem die cómeatus, & milites ducentis nauibus impoſitos, per Moſam aduerſum ſubuehi iubet, & ad Creuecorã munimentum viceſimo primo eiuſdem menſis exponit; & poſtridie, miſſo præcone, deditionem fieri poſtulat. Præſidiarij (quatuor ſigna peditum erant, Valones omnes) rebellionis ſibi conſcij, & hoſtium in oppugnando diligentiam conſpicati, partim diffidentia, partim metu deditionem pacti ſunt: & duo quidem ſigna Ordinibus ſacramenta dixerunt; reliqua duo ad ſuos in caſtellum Santãdreanum ſe receperunt. Hoc ſucceſſu alacrior factus Mauricius, etſi aliena anni tempeſtate, Sãtandreanum obſidere ſtatuit, magnaque diligentia, eâ maximè parte, quę Brabantiã ſpectat, communitis caſtris, oppugnandi facit initium. Ceterùm quũ per Vahalim multis cum periculis cõmeatus ſubueherẽtur, quod præſidiarij è caſtello vicino pręternauigantes vehementer infeſtarent: foſſam quâ Vahalis in ſinum contra caſtellum curuatur, duci iubet; quæ inferius iterum cum Vahali commiſſa, militari ioco Crux S. Andreæ fuit appellata. Inde perforatis aggeribus, plana omnia inundata fuẽre adeò vt aqua Siluamducis vſque ſtagnaret. Obſeptis omnibus partim diluuio, partim hoſtili opere vijs: Hiſpani Barlotta, & Ludouico Velaſco ductoribus, obſidionem ſoluere conabantur; ſed re infeliciter tentata, retroceſſerunt. Sed nec Siluæducen-

Creuecora deditur.

Santandreanum obſidetur.

ducenſes,vt præſidiarijs animum adderent,nec hi, vt locum defenderent, quidquam omninò intentatum relinquebant. Valdè quidē hoſtis;ſed multò magis aqua eos vrgebat,fluminibus hiberna niue ſupra modum auctis. Quare poſt propugnacula ceu cuniculi cauernis incluſi latebant,nuditate & algore confecti. Interea MAVRITIVS munitiones ſuas propius egerat , & ad aſſultum ſe comparabat:ad quem Præſidiarij tandem,omni auxiliorum ſpe,ſed & pugnandi volūtate abiecta, internūciū miſerunt, cū his poſtulatis: Tradituros ſe caſtellū,ſi quinquies cētena aureorū millia,quæ ipſis ab Archiduce ſtipendij nomine deberentur, Ordines numerarent. Oblata ipſis fuerut centū & viginti quinque millia : quæ ſumma etſi nimis exigua videbatur,eo tamē quod præſens erat,vti maluerunt,quàm incerta ſequi, præſertim quū apud Archiducem rebellionis rationem reddendam ſibi ſcirent, Et Mauricius , etſi caſtris ſuis ab hoſte non multum metuebat; timebat tamē aquarum eluuionem,quæ ſi paullulum increuiſſent,periculū erat,ne caſtra mouere,& tormenta aliò transferre cogeretur.His ergò conditionibus octauo Maij facta fuit deditio;I.vt ægri & vulnerati , quoad conualuerint in oppidū aliquod confederatarū prouinciarum reciperentur , ijſque rata pars ſingulis de prædicta argenti ſumma daretur. 2 . Vt viduis ex prædicta ſumma donū gratuitum tribueretur. III.vt omnes qui Ordinibus confederatis anteà militârunt, in gratiam reciperentur , nec debiti ſui parte fraudarentur. 4. Vt quicumque diſcedere inde volent,recepto argento, ſaluus conductus ijs præſtetur:qui verò manere voluerint, ne deteriori ſint quàm ceteri ORDINVM milites condi-

Anno 1600.

Cōditiones deditionis.

Anno 1600, conditione.5.Qui Creuecora Santandreanum venerunt ijs æque ac alijs ſatisfieret. 6. Vt nihil eorũ quæ hîc acta ſunt, cuiquam exprobretur.7. Militibus, interueniente Mauricij Principis conſenſu, fas ſit octo è Valonum,& tres è Germanorum numero eligere ſibi centuriones.8. Omnes non milites in locum tutum ſine vlla iniuria deducantur. 9.Qui ſub Ordinibus ſtipendia facere volent,idem quod ceteri,iuramentum præſtent,&c.Vndecimo Maij viritim ſua cuique rata pars fuit diſtributa, ſcilicet centeni ſeni floreni: Mauricius, cum magna,hominum multitudine,qui eò ad ſpectandum venerant,caſtellum ingreſſus, locique ſitum diligenter eſt contemplatus. Repertæ ibi ſunt machinæ octodecim,ſex & nonaginta vaſa pulueris,aliquot globorum millia,copioſa omnis generis armatura,frumenti &polentæ magnus numerus.Ita ergò non toto menſtruo ſpacio munimentum natura &arte tantùm non expugnabile in eorum,ad quos domandos erat exſtructum, côceſſit poteſtatem.Sic vos non vobis nidificatis aues.

Comitia Ordinum Bruxellæ. Dum hæc ita geruntur, Archidux Albertus Ordinum omnium comitia habet Bruxellæ; ſub finẽ Aprilis.Ibi ordinibus hæc mandata ſunt expoſita: Duas omninò eſſe vias,quarum alterutra neceſſariò ingredienda ſit,pacis aut belli: Illam quidem multò eſſe commodiorem; nec dubitare ſe, quin pacem omnes exoptent;ſed neminem magis, quã principes,qui & naturâ pacis cupidi ſint,& nihil magis in voto habeant,quàm ſubditos in pace regere:cuius procurandæ ſi quam comminiſci poſſint rationem,gratum fore Principibus,ſi oſtendatur:qui parati ſemper ſint errantes paſſis brachijs accipere,& corpori,vnde malorum hominum cõ-

ſilijs

Anno 1600.

filijs auulſi ſint, & quod deterrimum eſt, pertinaciter in errore perſiſtāt, rurſus inſerere. Quamuis autem in ijs adviam reducendis nihil ad ſummam diligentiam reliqui factum ſit: nihil tamen aliud effectum, quàm vt ijdem multò facti ſint arrogantiores. Bellum igitur neceſſariò gerendum eſſe: in eoque multas ſe habere prærogatiuas. Nam præterquam quod Deus ſumma vtatur erga omnes afflictas & iuſtas animas miſericordia, in quo quidē ſtatu ipſi iam verſentur; multò etiam maiores ſibi eſſe vires, ſi modò vti ijs velint. Subnixos enim eſſe potentiſſimæ monarchiæ Hiſpanicę opibus, cui immenſi Peruanæ & Indiarum pateant theſauri: regemque fratrem non minore, quàm pater olim, liberalitate ſororem ſuam dilectiſſimam proſecuturum, certam ſpem eſſe. Ceterùm omnes belli ſumptus ab Hiſpania exſpectari nec poſſe, nec debere; ſed vt ſeipſos his malis expediant, planè opus eſſe; eoque conuentum hunc indictum, vt deliberaretur, vnde in bellum ſumptus tantiſper ſuppeditari queant, quoad pax tandem diuina ope cōſtituetur. Ex Hiſpanijs ducena quingena ſcutatorum millia mēſtrua eſſe decreta: quod amplius eo neceſſarium fuerit, è Prouinciarum opibus ſupplendum. Hoc omne argentum quomodo ad Prouinciarum vtilitatem quàm commodiſſimè conferri queat, vt militaris diſciplina reſtituatur, & omnibus perturbationibus & vulneribus reipublicæ medicina afferatur, Ordinum eſſe diſpicere. Illud quoque ad eorundem curam pertinere, vt præſidijs ſtipendia ſoluantur, & loca finitima cōtra hoſtium inſidias & iniurias firmentur. Præterea non ignorare Ordines, id cuique vnde viuat minimè eſſe denegandum; neque hoc tantùm ad

priua-

Anno 1600. priuatos,ſed Principes quoque attinere. Dominium enim Principum eſſe patrimonium,de quo ſuperiores Burgundiæ Duces, Principum prædeceſſores,ſumptus fecerint: ſed adiunctis ad Belgicas prouincias Hiſpaniæ regno,Principes ad tantas opes fuiſſe prouectos, vt fruſtrâ & reditus omnes, qui ſibi ſuæque familiæ ſuſtentandæ debebantur; vltrò in bellũ contulerint:vnde hæreditaria ipſorum bona debitis ita aggrauata ſint, vt vix penſionibus ſoluendis ſufficiant.Hoc ergò in primis Ordinibus eſſe conſiderandum, qui naturæ lege debita ipſorum nomine contracta, exſoluere teneantur:quò Principibus ad neceſſarios ſumptus facultates ſuppetant.Excogitarent ergò rationem aliquam, qua nomina facta diſpungi poſſent;aut ea quam Archidux præſcripturus eſſet,vterentur.Intereà ſumptus ab ipſis Principes requirere neceſſarios.His rebus omnibus procuratis, fore vt miles in officio contineatur,& turbis cõpoſitis, querelis omnibus,quæ frequentiſſimæ,nõ ſine magno ipſorum Principum &omnium bonorũ moleſtia, in dies pœnè ſingulos deferuntur, occurratur.

Turcica Legatio ad Valachum. Ad Michaelem Vaiuodam Tranſyluaniæ, qui bellum,vt diximus,Cęſaris nomine feliciter contra Batorium Cardinalem adminiſtrauerat,Turcicus hoc tempore venit Legatus, qui eum à Cæſaris ſocietate auerteret, & ad Turcicum fœdus inuitaret.Vaiuoda verbis quidem Cæſareis procuratoribus fidem omnem & conſtantiam pollicebatur: *Valachi poſtulata à Cæſare.* ſed quum indies Tranſyluaniam magis magiſque amet,vt ea prouincia iure hęreditario ſibi ſuoque filio cum Varadino,Huſta,Nagbania, & exteriorbus Vngariæ partibus,traderetur, poſtulabat. Secundò, vt omnia bona & dignitates,quibus Sigiſmun-

giſmundus Batorius à Cęſarea Maieſtate fuerat af- Anno
fectus,ſibi quoque tribuerentur:prætereà ſubſidio 1600.
pecuniario,ad conducendos milites, iuuaretur.
Tertiò vt Cæſarea Maieſtas, ceteriq́ue Chriſtiani
Principes fidem ſuam interponerent,fore vt ex ho
ſtium poteſtate ſi fortè in eam incideret,liberetur,
aut ſi fortè Valachia aut Tranſyluania pelleretur,
annui centeni milleni aurei ſibi numerentur: ad-
dens,omninò ſperare ſe, Cæſarem non modò quæ
iam occupaſſet Tranſyluaniæ loca ſibi non erep-
turũ,ſed etiam reliqua adTibiſcum vſque fluuium
ſuæ poteſtati & curæ, pro opera benè & fideliter
nauata,permiſſurum. His poſtulatis ſi Cæſar con-
ſentiat; tot tantaſq́ue res ſuo milite eo adhuc an-
no geſturum,quantas antehac nemo: & ſi tanti
quanti in ſuperiori Vngaria fierent ſumptus ſibi
ſuppeditarentur;omnem regionem à mari Caſpio
Budam, Albam regalem,& Solnacum vſqueCæſa-
ris imperio ſubiecturum. Multos hæc ambitioſi
hominis arrogantia offendit,& ſuſpicionum cauſ-
ſas præbuit:in primis Georgius Baſta, vir militari
prudentia præditus, litteris Cæſarem commone-
fecit,ne Vaiuodæ fideret,quem noua conſilia mo-
liri,è multis reb⁹ perſpexiſſet. Hinc odij interVai-
uodam & Baſtam prima ſemina extiterunt, nec
niſi cum alterius morte, vt infrà exponemus, ex-
ſtincta ſunt.Ei de qua diximus, Turcicæ Legationi
Vaiuoda cũ equitatu omnibus rebus ornatiſſimo
ad medium miliare obuiam proceſſit: cuius caput
fuit Huraianus Aga vir venerabili canicie. Quum *Valachus*
iam haut procul abeſſent:ambo ex equis deſiliunt *quomodo*
& vbi humaniſſimè alter alterũ eſſet cõplex⁹ Tur- *Turcicos*
ci⁹ Legat⁹ gladiũ Perſicũ Vaiuodæ lateri detrahit, *exceperit*
& eidẽ aliũ,auro & gemmis coruſcãtẽ,tradit, cum *Legatos.*
multis alijs donis,inter quæ nigræ erãt ardearũ &

Anno 1600. gruum plumæ, pileorum ornamenta, vexilla duo rubri coloris, equi ſeptem, generoſus falco, cum exquiſitiſſimo ornatu: quæ Vaiuodæ præferebantur, cui Legatus ſiniſtrum claudebat latus. Ita per medios vtrimque ſtantis peditatus ordines, Cronſtadium ingreſſi, magno tormentorum tonitru fuêre excepti. Cæſaris procuratores, qui ſex iam menſes apud ipſum ſubſtitetát, ad ſe vocatos Vaiuoda monet, ne his rebus moueantur, neúe propterea quaſi ad Turcicam propenderet amicitiam, apud Cęſaream Maieſtatem in ſuſpicionem ſe adducant: Facturum ſe nihilominus, quæ æquum eſſet facere; honorem quidem, quē Legatis haberet, non poſſe non præſtare, niſi humanitatis omnis expers iudicari velit: dent etiam operam vt Georgio Baſtæ, quem multis de cauſis oderit, alius ſubſtituatur, ne fortè priuatæ ſimultates publicis obſtent emolumentis. Cæſareani quamuis Vaiuodæ verbis minus quàm factis fidei haberent, diſſimulant tamen: & cum quidem ſupra triginta aureorū millia Cæſaris nomine repræſentant; quæ tamen Vaiuodæ minus grata videbantur.

Valachus Batorium & Moldauū profligat.

Interea Sigiſmundus Batorius cū Ieremia Moldauiæ Vaiuoda, mediocrem è Moldauis, Polonis, Turcis & Scitis confecerat exercitum, in omnia rerum gerendarum momenta intentus. Valachus hac de re certior factus hoſtem præueniendum ſtatuens, ſuas copias omnes in quibus ſupra quinquaginta millia virorum erant in Moldauiam per altisſimorum montium anguſtias & fauces duci, quo q̄dē in itinere etſi ab hoſte nihil fuit periculi aut damni, valdè tamen exercitus pabuli & alimoniæ inopia fuit conflictatus, adeò vt nonnulli arborum folijs pro cibo ſint vſi. Sigiſmundus Batorius &

us & Moldauus, Valachi viribus perterriti, Moldauia relicta, Poloniæ fines petunt, vt ibi auctis copijs, hoſti maiori cum ſpe poſteà occurrerent. Et Moldauus quidem de auxilijs Turcam vehementer ſollicitabat: ſed pecuniæ nihil conſecutus eſt, copijs tamen adiutus. Moldauiam Ieremiæ fugâ deſertam Valachus ſtatim occupauit: idque eò ei fuit facilius quod Moldaui plerique omnes Ieremiam peſſimè odiſſent, & quemcunque dominum, quàm ipſum, mallent. Nam exactionibus eos ſupra modum grauârat, indicto in ſingula etiam viliſſima capita tributi nomine, menſtruo aureo: & quæcũque corraſerat, in Poloniã, ſuis viribus, vt & ſuorũ fidei diffiſus, mittebat. Valachus loca omnia occupata in Cæſaris, ſuam & filij ſui fidem adegit: nec diu moratus, hoſtem, vbicumque eſſet, quærere decreuit. Conſederat is ad fluuium Iſtrum, haut procul ab Ortuno caſtello, cum triginta millium virorum exercitu. Diu pugnatũ fuit acerrimè, & vtrimque multi ceciderunt: ſed tandem victoria ad Valachum inclinauit. E Valachis duo, è Moldauis octo millia fuerunt deſiderata, præter eos qui in fluuio perierunt. Valachus victoriâ potitus, Moldauiam omnem ſubegit: eique Cæſaris nomine gubernandæ filium ſuum, cum parte exercitus præfecit: ipſe cum reliquis Coſacorum, Raſciorum, & Valonum copijs, in Tranſyluaniam rediјt. Et quia acceperat Ioannem Zamoſcium, magnum Poloniæ Cãcellarium, nouum in Polonia & Pruſſia conſcribere militem, eo conſilio, vt non ſolùm Batorium reſtitueret, verùm etiam Moldauiam veteri Polonorũ imperio rurſus adijceret: Cæſarei exercitus qui in ſuperiori Vngaria eſt, ducem admonuit, paratas ſemper haberet copias, quò ſi quid hoſtis tentaret,

Anno 1600.

Anno 1600. ret, ei ſtatim occurri poſſit. Venerat tum Legatus à Cæſare, Doctor Pezius, cum aliqua pecuniæ ſumma, quæ Sarmariæ, quod itinera minus tuta eſſent, fuit relicta. Cum eo collocutus Vaiuoda: Quod ſi, inquit, Cęſar fratrum ſuorum aliquem ad hęc loca cum imperio mittere velit, equidem paratus ſum confeſtim decedere; ſin autem, planè confido Cæſarem mei rationem habiturum, vtpotè qui nullum laborem, nullum capitis diſcrimen ſubterfugerim, dum horum locorum imperium Cæſari acquiro: Et Cæſar quidem, ceteriquc Chriſtiani Principes, ſi auxilio ſuo mihi non deerũt: promitto, omnia me conſilia, omnes conatus ad frangendas Turcarum vires, & ſtabiliendam rem Chriſtianam conuerſurum. Sed Valachi oratio minus æquis auribus fuit accepta, quod homini barbaro & verſipelli, & qui plerumque ex euentu ſua conſilia moderaretur, Cæſar minimè fidendũ ſtatueret. Iuſſus Tranſyluaniæ imperio cedere, & Georgio Baſtæ interim parêre, dum Cęſari aliud videretur, pertinaciter recuſauit: inde Tranſyluanos proceres, partim nullis, partim leuibus de cauſſis acerbiſſimis quæſtionibus ſubiecit, & excarnificauit: ex eaque re tantum populi odium collegit, vt etiam intimi ab eo deficerent: inter quos fuit Moyſes Sæcalus, cuius ductu anteà in rebus bellicis adminiſtrandis fuerat vſus. Sic ergò maximis in anguſtijs Valachus ſua culpâ verſabatur, hoſtibus vndiq; cinctus. Nam & à Turcis & Scythis metus erat, maximè verò Polonos reformidabat, qui maximo numero aduentare dicebantur: & Batorius & Moldauus eidem inſidiabantur: nec verò domi cui ſatis fideret habebat. Baſta hanc occaſionem accipiens, exercitum magna celeritate è vicinæ Vngariæ finibus quantũ poteſt cõtraxit

Valachi crudelitas.

traxit

traxit, vt ſponte parêre recuſantem vi cogeret. Ei Clauſeburgum profecto Tranſyluaniæ Ordines frequentes occurrerunt, & auxilium polliciti, Cæſaris nomine fidem dederunt. Valachus ad Viſſeburgum caſtra habebat, cum exercitu octodecim millium virorum: cum quo hoſtem omninò exſpectãdum cenſuit: ſed à Baſta oppreſſus, in fugam abijt, quatuor millibus ſuorum deſideratis, & in locis montanis, quæ Valachiam à Tranſyluania determinant, conſedit. Hîc quoq; eum alia oppreſſit calamitas. Batorius enim & Moldauus, collectis interim copijs, reliquias exercitus, quas Vaiuoda ſecũ habebat, aggreſſi, conficiunt: & in ſummum diſcrimen adductum retroagunt. Valachus qui omnia in feſta ſibi videret; Cæſaris clementiam & gratiam implorauit, commeatumque petijt, vt ab omnibus ſuſpicionibus ſe purgaret: & ne qua diffidentiæ cauſa relinqueretur, vxorem cum omni ſuo theſauro, obſidum loco obtulit. Cæſar, parcere ſubiectis & debellare ſuperbos paratus, Georgio Baſtę ſcripſit, vt Valacho nõ tantũ iter tutũ præberet, verùm etiã auxilio iuuaret, bellũq; à Batorio & Moldauo illatũ defenderet. Valachus ſub finem anni præteriti, cũ ſeptuaginta equitibus Viennam venit, & à Matthia Archiduce magnificè fuit exceptus. Hic eum Cæſar per internuncium ſubſiſtere iuſſit, quoad Pragum euocaretur. Interim Baſta comitia habet, in quibus decreta fuit ad Cæſarem Legatio. Tranſyluani enim non niſi certis quibuſdam conditionibus Cæſaris imperio ſubijcere ſe volebant: & niſi Legati quæ vellent à Cæſare impetraſſent, Turcarum opibus & patrocinio vſuros, præ ſe ferebãt. Vt ergò motus omnes præuenirentur, Cæſar fratri Maximiliano ſummam rerum Trãſyluanicarũ adminiſtrationem

Anno 1600.

Georgius Baſta Tranſyluaniam occupat Cæſaris nomine.

Anno 1600. tionem defert: qui tamen, quod Tranſyluanis minus fideret, ſe excuſauit. Quare noua quotidie in conſultationes proponebantur. Valachi quoque quos Poloni oppreſſerant, ad Georgiũ Baſtam mittunt, qui ſe ſuaque in Cæſaris poteſtate futuros dicerent, & vel Michaelem Vaiuodam, cui hactenus paruerant, vel alium quemcumque ducem poſtularent. Eum enim qui iam ipſis præeſſet (is Ieremiæ Moldaui frater erat, à magno Poloniæ Cancellario Valachis impoſitus) ſe ferre nec velle, nec poſſe. Quis harum rerum omnium fuerit exitus, inferiùs à nobis commemorabitur.

Pappenſium præſidiariorũ perfidia. Rem Chriſtianam hoc tempore non tam hoſtiũ vires, quàm noſtrorum perfidia vehementer afflixit. Pappam, Vngariæ propugnaculum, mille ducenti circiter, Valones & Galli plerique omnes, præſidio tenebant. Quum ſerius aliquantò ſtipendia ſoluerentur, nec alimoniæ magna eſſet copia; tumultuari cœperunt: quumque id agi animaduerterent, vt inde abductis ipſis, nouum præſidiũ ſubmitteretur, cum Turcis egerunt, vt certa pecuniæ ſumma ſibi numeraretur, ipſiq; tradito loco, in tuta deducerentur. Spem quoque faciunt, ſe ductorem ſuum Schuartzenbergium, qui ad comprimendam ſeditionem cum magna vi pecuniæ propediem venturus ferebatur, intra oppidũ recepturos, eiſque poſteà tradituros: aut ſi id minus Turcis placeret: ad Zeſneccam iter obſiderent; nec de conſilij euentu dubitarent. Poſt hanc tractationem tribunos & cẽturiones omnes officio deiecerunt, & è ſuorum numero quendam Lamottam ducem ſibi conſtituerunt: Michaëlem Marotum, loci præfectum, cum omni familia, in vincula coniecerunt, & niſi quam primum lytron, quod ipſi dixerant, perſolueret;

Tur-

Turcis in ſeruitutem cum ſuis omnibus ipſum de- Anno
dituros,interminati.Mox Turcas captiuos liberant, 1600.
& præfecti ipſius armis veſtibuſque exornatos Albam regalem remittunt: domibus omnibus direptis,prædam vnum in locum comportant, vexillũ Cæſareanum Turcis tradunt: ac tandem poſt multas vltrò citroque actiones, proditionis precium paciſcuntur. Turcæ fraudẽ ſubeſſe ſuſpicati, primũ cunctantius agebant:ſed tot manifeſtæ defectionis ſignis ſe prodentibus, occaſioni minimè defuerũt. Ne tamen damnum aliquod nimia credulitate acciperent:copias confirmãt, vt ſi forte noſtri eos inſidijs aggrederentur, auxilia in promptu haberent. Schuartzenbergius, aſſumptis duobus equitum & peditum millibus, Pappam verſus proficiſcitur: quumque iam duobus miliaribus abeſſet, viginti quatuor equites præmittit, qui monerent præſidiarios,vt ad officium redirent, ſpemq́; facerent, fore vt propediem quidquid ſtipendiorũ nomine ipſis debebatur,omne perſolueretur.Hos Papenſes cõuicijs & ludibrio exceptos abegerunt: nec quidquã propius fuit,quàm vt eoſdem inuaderent & diſcerperent.Sic ergò Schuartzenbergius,hac ſpe deſtitutus,ſimul aquarum eluuione progredi prohibitus, Iaurinum retroceſſit. Inter Pappenſes perfidos intereà maxima diſſidia extiterunt:adeò vt ad manus fuerit peruentum,& paſſim multæ cædes perpetratæ. Cauſſa erat, quod nonnulli deditioni minimè aſſentiebantur; nõ quod fidem noſtris ſeruare vellent,ſed quod proditionis merces nondum tota eſſet repræſentata.Huius admonitus Schuarszenbergius Scharpfenſtænum viceſimo ſecundo Iunij, cũ multo inſtrumento militari,&tribus peditum millibus præmittit,& fortunã experiri iubet. Eos per-

Anno 1600. fidi muris ſuccedere patiuntur, quaſi abiecto propugnandi conſilio: vltrò etiam, vt accederent, hortantur: Stare enim ſecum ipſis; & libenter intra oppidum recepturos: ſed mox ſcalis deiectis, quoſcumque poſſunt commilitones ſuos & populares interficiunt; exprobrantes, quod hanc fortunam Germanis præriperent, ſeque primos periculis obijcerent. Noſtris ità repulſis; Turcicos frumentatores intromittunt: & plauſtris exoneratis Chriſtianos captiuos, cum magna imbellis ætatis & ſexus turba imponunt, & Veſprimum Albamque regalem (ô ſcelus! ô inauditam perfidiam!) abduci curant. Interea Marotus, quem ſuprà diximus à perfidis in vincula coniectum, occultis nuncijs Schuartzenbergium monet, vt quandoquidē perfidis præſidiarijs non ſatis inter ſe conueniret, occaſioni minimè deeſſet, & ſi ſtrategemate non poſſet, vi oppugnaret: ſimul locum commonſtrat contra vim non ſatis firmum, per quem facile aditus aperiri poſſet. Schuartzenbergius duodecimo Iulij cum nouem millibus ad Pappam caſtra ponit; & tormentis diſpoſitis, magna vi muros concutit. Perfidi, aliquoties eruptione tentata, ſemper cum damno ſunt repulſi: vni è centurionibus ipſorum capto, cutis viuo fuit detracta, & cum capite infixo è lancea ſuſpenſa, & ad terrorem publicè præſidiariorum oculis expoſita. Viceſimo ſexto Iulij noſtri molam ad Pappam expugnant, licet acerrimè eam defenderēt perfidi, quod per eam quouis tempore magnum præſidium intromittere poſſent. Turcæ interea de perfidorum periculo edocti, magno ſtudio quæ ad obſidionem ſoluendam neceſſaria comparârunt: ſed quum alia, tum maximè inundatio è continuis pluuijs orta, eos impediuit. Et noſtri ſummis viribus

bus

buſ obſeſſos non machinis tantùm, verùm etiam cuniculis alijſque operibus oppugnabant: adeò vt iam aquâ è foſſis deriuatâ, facilis aditus breui pateſieri poſſe videretur. Summa prætereà apud perfidos erat alimoniæ inopia. Nec enim vinum, nec panem, ſed ſalis aliquantum, & ſexaginta equos habebant: quibus in cibum diſtributis, miſerrimam vitam ſuſtentabant. Quum ad veniam nullum ſibi eſſe receptum intelligerent: mortem potius fortiter pugnando oppetere, quam exſpectare, dum per ſummum cruciatum & ludibrium vita ipſis eriperetur, decreuerunt. Noctu igitur pridie Calendas Auguſti in eam partem caſtrorum, vbi MERSPVRGENSES ſtationem habebant, inuadunt: milites temulentos partim concidunt, partim in fugam agunt: & terrore omnia complent. Tumultu excitus SCHWARTZENBERGIVS ad eam partem qua maximè ſui laborabant, aduolat: dumq́; neceſſaria procurat, glande ictus cadit. Eius mors magnum in caſtris excitauit mœrorem, viri vel ob vnum Iaurinum recuperatum immortali memoria digniſſimi. Cadauer Viennam deductum, ibíque militaribus adhibitis cæremonijs, cum ampliſſimo funere eſt humatum. Noſtri nihilominus cœptam obſidionem vrgebant; nec minus alacriter Valones perfidi ſe tuebantur. Poſtridiè enim iterum vrbē egreſſi, ad trecentos interfecerunt, & aliquammultos, in quibus etiam centuriones erant, captiuos in oppidum traxerunt.

Anno 1600.

Schuartzenbergius occumbit.

Quum noſtri iterum ad deditionem eos eſſent cohortati, quòd iam nulla in oppido eſſet annona, & breui fame omnibus foret moriēdū; reſpōderūt, vbi victus defecerit, ſe captiuos Chriſtianos atque inter primos Maroū̄ ꝑfectū, comeſturos. In Schuar-

Anno 1600, tzenbergij locum ſuffectus fuit Melior Rederus, is qui ſuperiori anno magnam laudem è Varadino defenſo reportauerat. Iam Valones, deſperata loci defenſione, fugæ conſilia inibant. Quare excubiæ, tàm equitum quàm peditum vndiq; collocatis ſtationibus, diligêtius agi cœptæ. Nono Auguſti, duabus horis ante ſolis ortum, Pappenſes perfidi per ſtagnum, aqua emiſſa iam pænè ſiccum, exitum tentant: & quum ſolum vliginoſum onus nó benè ferret; è cratibus, ſaccis, aliaque materiâ viam ſibi muniunt. Rederus, de fuga ipſorum admonitus, Nadaſtium, Comitem Thurinum, Collonitſium cum leuis armaturæ equitibus fugientes inſequi & côprehendere iubet. Illi iam ad ſaltum pænè vſque euaſerant; ſed in ipſo aditu interclufi, & magnam partem ibi cæſi ſunt. Lamotra, perfidorum caput, Collonitſio dedere ſe recuſans, glande tormentaria traiectus, occubuit, cumque eo aliquot cêteni. Eius legatus cum alijs non paucis ſeditionis anteſignanis viuus in noſtrorú venit poteſtatem. Dum perfidi in fuga toti ſunt: Marotus alijque compedibus excuſſis, per arundinetum in caſtra euadunt. Noſtri à perfidis deſertum oppidum ingreſſi, reliquos captiuos liberant; mox perfidorum reliquias ad internecionem vſque ferro abſumunt. E captiuis cognitum eſt, ſex tantùm primos fuiſſe cum Turcis tractationis & proditionis auctores; ſed poſtea demum cõmunibus ſuffragijs omnia acta: in quæ qui

Perfidorum ſupplicia. conſentire recuſâſſet, è veſtigio fuiſſe confoſſum. Captiui, quod omnia diuina & humana violâſſent, per præſidia diſtributi, horrendis ſupplicijs fuerũt excarnificati: quidam palis infixi, alij rotis contuſi, alij vncis tracti, alij lentis ignibus, aut larido liquefacto vſtulati; alijs inteſtina viuentibus detracta, &

in ignem iniecta, ipſis ſpectantibus, cremata ſunt, a- Anno 1600.
lijs candentibus ſtimulis ferreis femora humeriq́;
& corporis partes, quæ longius a vitalibus abſunt,
aſſiduè confoſſæ; demum cor ipſum evulſum eſt; a-
lijs os puluere ſulphureo oppletum, & igne addi-
to, caput in minutas partes cõuulſum fuit: quibuſ-
dam collotenus in terram defoſſis, caput globorũ
iactu comminutum. Hoc pacto proditio, nefaria
illa quidem, ſed certè vltra humanitatis modum,
crudeliter vindicata eſt. Huius enim generis ſup-
plicia, præterquam quod ab ipſa hominis natura &
oculis abhorrent, improborum animos non tam à
ſceleribus metu auocant, quàm ad quiduis agendũ
& patiendum efferant; nec acerbitate tam prauos
deterrent, quàm aſſuetudine ſpectandi pœnarum
terrorem imminuunt: præſertim ſi facinoroſorum
animi aduerſus vim doloris indurauerint. Apud
vulgus enim imperitum confidentia pertinax con-
ſtantis fiduciæ plerumq; laudem accipit. Sed ad Bel-
gica reuertimur.

Expugnato munimento Santandreano: nihil *Expeditio Mauritij in Flandriam.*
prius fuit Mauritio Naſſouio, quàm vt maritimũ a-
liquod Flandriæ oppidum tentaret; Selandorum
maximè precibus fatigatus, quibus biremes Hiſpa-
nicæ, è portubus Dunkercano, Sluſenſi, & Nuporta-
no egreſſæ, quotidie multum damni dabant: ſimul
vt Oſtendam, cuius excurſiones exactioneſque in-
cendiariæ, circumpoſitis caſtellis ſeptem (Alberto,
Iſabella, Ianſtæno, Grotendorſta, Colũba, Plaſſen-
dal, & Bredena, quæ caſtellorum nomina ſunt) ab
hoſte ad annum integrum, & quod excurrit, fue-
rant intercluſæ, diutina obſidione liberaret. Multas
hæc expeditio difficultates habere videbatur: ſed
illam longè maximam, quod ſpes omnis ab incon-

Anno 1600. ſtantiſſimi elementi arbitrio penderet. Neque enim vlla commeatuum, niſi maritimo itinere, futura erat copia: magnus quoque metus erat Hiſpanicarum biremium, quæ toto eo mari paſſim volitabant, & moratores, vel à ſuis longius reiectos excipiebant. Animum tamen illud addebat, quod Auſtriacum & pecuniæ inopia, & militum ob non ſoluta ſtipendia ſeditionibus vehementer angi non ignoraret. Ergò rem potius cum periculo aggredi viſum, quàm per ignauiam occaſionem amittendã: ideoque toto Iunio non ex æſtiuis tantùm veterani euocati, ſed etiam nouæ copiæ conſcriptæ, naues retentæ, omnia denique in tantam expeditionem quàm diligentiſſimè apparata. Tandem poſt celebratum ieiunium precesque publicas, diſcedit in Selandiam Naſſouius, cum ingenti Ordinum fœderatorum, Principum, Baronum, atque aliorum nobilium comitatu: impoſitoque in claſſem bis mille nauium exercitu, 22. Iunij Vliſſinga ſoluit, tenuitq; circa meridiè oras Flandriæ, inter vicum Aſſenode, & portum Gandauenſem, ad munimentum Hiſpanicum Philippinam; quod ob ipſa claſſis fronte facilè fuit occupatum. Ibi expoſito in terram milite, nauibusque remiſſis, luſtrat exercitum; equitum bina, peditum octona, ſupra decem millia: cohorteſque circumequitans, Si quis, inquit, veſtrûm eſt milites, cui non ſint perſoluta ſtipendia, prodeat in medium: coràm adſunt Ordinum legati, ſatisfacere vobis parati. Illis verò vnâ voce acclamantibus, Abundè ſibi ſatisfactum, duceret modò, quò vellet, gratias egit perhumaniter. poſtridiè, euerſa Philippina, datiſque in dies ſex militi cibarijs, Aſſenodam inſtructo agmine contendit, & inde ad vicum Eckeloum: vnde circumducto ad vrbem Brugas exercitu, Ou-

tu, Oudenburgum verſus, quod etſi mediocriter munitum, diffugientibus tamen ſua ſponte præſidiarijs, vnà cum munimento Biedendiquio, Naſſouianis patuit. Ad Seburgum quadraginta naues ſubſtiterunt, quæ commeatum, aliumque caſtrenſem apparatum portabant. Anno 1600.

Has biremes Sluſenſes aggreſſæ, vento deſtitutas viginti ex eis captiuas abducunt; quumque plures eſſent, quã quæ ab ipſis defendi poſſent, quatuor igne cremant, claſſiarijs ad rudentes damnatis; & cum præda Sluſam contendunt. Dum eò eunt, in nauem præſidiariam Hollandicam incidunt, cui præerat Blancquartius quidam, vir magni animi quẽ eo ipſo tempore factis demonſtrauit. Habebat is ſecum claſſiarios circiter quinquaginta; qui ter repulſis Hiſpanis, quorum aliqui iam nauim ingreſſi fuerant, ad extremum vſque fortiter ſe defenderũt. Iam viginti duo ex ipſis ceciderant, ceteri omnes, octo tantùm exceptis, grauiter erant vulnerati; nauis multipliciter perforata dehiſcebat: malus excuſſa, antenna deiecta veliſicandi ſpem omnem ademerant. Admoniti ergò vt ſe dederent, nec extrema experirentur, reſponderunt, malle ſe igne pulueri iniecto, ſeque hoſtemque ſimul vna & eâdem flamma inuoluere, & in abyſſum demergi, quàm lubidini ipſorum ad ſeruitutem morte triſtiorem ſe permittere. HISPANI, vbi obfirmatos eos viderunt, eos miſſos fecerunt: illi nauim ità laceram in portum VLISSINGENSEM reuexerunt, vbi paullò poſt prædictus nauarchus ex vulneribus deceſſit. Dum BRVGAS cum exercitu (è quo nonnulli ad foſſas vſque vrbis excurrebant) prætergreditur NASSOVIVS, litteras *Naues 20. à Sluſenſibus captæ.*

teras

Anno 1600. teras ad Senatum, ceterosque omnes eorum locorũ magiſtratus mittit: Non ſe prædæ cauſſa deſcendiſſe in terram ipſorum; ſed id agere, vt tandẽ, expulſis Hiſpanis, libertas patriæ reſtituatur. Quæ res quum tã ad ipſos, quàm ad ſe pertineat: auxilia communia conferrent, & miſſis idoneis hominibus, in medium conſulerent. Ad hæc poſtulata Brugenſes è machinis reſponſum dederunt; ſed ſine vllo hoſtiũ damno. Aratores & ruſtici, quacumque ibat exercitus, iam antè diffugerant, aſportatis ſecum rebus omnibus. Inde magna in Naſſouiano exercitu alimoniæ orta eſt inopia, ſed maximè potus, adeò vt e lacunis & paludibus putrem aquam æſtu diffluens miles hauriret. Nihilominus Mauricius per vniuerſum exercitum edixit, ne quis ignẽ tectis inijceret, aut cuicumque dedititio, maximè verò muliebris ſexus, vim inferret, capitis addita in delinquentes pœna. Sic ergò non ſine magnis difficultatibus Oſtendam peruentum eſt 28. Iunij, diffugientibus ad exercitus venientis aſpectum præſidiarijs è caſtellis Bredena, & Pluſſendael: miſſuſque cũ parte copiarum Comes Solmenſis, ad caſtellum Alberti, ſitum in tumulis arenoſis, inter Oſtendam & Nuportum, quod 29. Iunij, vt & poſtridiè munimentum Snaskercanum, deditionẽm fecit. Aperto iã aliquo modo itinere, & ſoluta obſidione Oſtendana, itum in Nuportanos eſt à Naſſouio; vbi occupato vrbis portu, expugnatiſque caſtellis, ac munimentis excitatis, in vtraque ripa caſtra metatus eſt, relicto à parte Oſtendæ, vbi minus ab hoſte periculũ, Erneſto Naſſouio, cum tertia militum parte, reliquo exercitu in vlteriorem ripam traducto. At verò Archidux Albertus, cum vxore ſua Iſabella, vbi appulſos Naſſouïanos obſeſſumque Nuportum accepit:

Archidux hoſti obuiam it.

meta-

metuens oræ maritimæ, nihil non moliri, vt ſi non è finibus ſuis eos exigeret, ſiſteret ſaltim effuſum eorum impetum, & Flandriæ periclitanti ſubueniret: quin & magni aliquid gerendi occaſio data videbatur: In medio hoſtium Naſſouianos, procul à ſuis, illinc Oceano, hinc vrbibus hoſtilibus incluſos: poſſe eos, interceptis itinerib⁹ Oſtẽdanis, ſi nõ obrui, certè inedia abſumi: Bruxellâ igitur Gandauum profectus, tribunos aliquot militum, in finibus Geldriæ agentes, cum ſeptem millibus equitum peditumque magnis itineribus in Flandriam contendere iubet; præſidiarios & quidquid vbique virium ex vrbibus euocat: quin & Hiſpanorum militum ſeditionem, numerata aliqua pecuniæ parte, multis promiſſis, præter Naſſouij opinionem, ſedauit, & precibus atque obteſtationibus tandem euicit apud eos, vt exirent in bellum, nec Flandriam florentiſſimam prouinciam, ſuis ſeditionibus hoſti turpiter proderent. Ità factum, vt breui ſatis magnũ exercitum confecerit: quem 19. Iulij non procul Gandauo recenſuit. Ibi Iſabella, cuius auctoritas plurimum ad exciendos ſedibus ſuis tumultuantes potuit, conuocatis tribunis, chiliarchis & cẽturionibus, Magna, inquit, *me ſpes tenet, fortiſſ. mi milites, rem hodie à vobis benè geſtum iri. Nam præterquam quod Deus ipſe cauſſæ noſtræ fauet, vtpote quæ pro Catholicæ religionis defenſione eſt ſuſcepta: virtuti quoque Veſtræ omnia facilia mihi promitto. Reuocate vobis in memoriam tot & tantas victorias, tot prælia feliciter pugnata, ſed in primis illua, quod arma feratis ad propugnandam fidem Catholicam, ad tuendam iuſtiſſimam regis fratris mei, Archiducis mariti; & meã ipſius cauſſam: qui omnes huius beneficij, quod hodie à*

vobis

Anno 1600.

Iſabellæ ad ſuos oratio.

Anno 1600. *vobis exſpectant, haud dubiè perpetuam memoriam conſeruabunt. Ad me quod attinet: illud perſuaſum vobis habete, in ijs omnibus, quæ noſtro nomine Comes Soræus & Auguſtinus Herrera vobis ſunt polliciti, ad aſſem vobis ſatisfactum iri: atque adeò potius omnem me mundum, atque hanc ipſam etiam inaurem, quam videtis, pignori oppoſituram, quàm committam, vt vanis promiſſis vos induxiſſe videar. Et ſanè quum ſpecto hanc veſtram alacritatem & fidem: lubenter obliuiſcor omnium laborum & ſolicitudinum, quibus hactenus, nuper maximè, nos affeciſtis. Ite modò, & cũ Deo benè iuuante, contra ipſius & noſtros hoſtes, ſtrenuè rem gerite.*

HancInfantis orationem, vultu ad grauitatem ſimul & modeſtiam compoſito prolatam, magno clamore acceperunt milites: mox diſploſis tormẽtis, magnam alacritatis dederunt ſignificationem, ità vt facilè appareret, eos aut cum victoria redire, aut fortiter pugnando mori velle. Et illa quidem Gandauum diſceſſit: Archidux verò poſtridie Brugas exercitum, & Calendis Iulijs Oudenburgum ducit: cui præſidio relictæ erant cohortes aliquot Selandicæ; quæ, moliente inuaſionem Archiduce, fecêre deditionem, traditaque arce, cum armis ſuis incolumes diſceſſerunt. Itum denique ad munimẽtum Snaskercanum ab Auſtriaco, cui præſidio erãt cohortes duæ legionis Scoticæ: quæ incolumitatem pactæ, quum & arma ſua & munimentum tradidiſſent, contra datam fidem immaniſſimè trucidantur. HISPANI enim, & ſeditionis culpam magno aliquo facinore, & hoſtium ſuorum ſangui-

guine eluere cupiebant; & ceteris hac ratione timorem ſe incuſſuros arbitrantur. Quare inuito Archiduce,& contranitente, datam fidem violârunt: ſed & huius perfidiæ grauiſſimas non multò poſt pœnas dederunt. Poſt iſtam in præſidia Snaskercana barbariem 2. Iulij ad vicum Leffinge HISPANI proficiſcuntur; & inde intercludendis itineribus OSTENDANIS, rectà ad mare. At verò Naſſouius vbi aduentare cum magno exercitu ARCHIDVCEM, amiſſumque cum Snaskerca OVDENBVRGVM intellexit: ratus, id quod res erat, intercludendis eum itineribus OSTENDANIS operam daturum: confeſtim ERNESTVM NASSOVIVM, cognatum ſuum, præmiſit ad intercipiendum pontem, inter OVDENBVRGVM & munimentum ALBERTANVM, quà hoſtibus tranſeundum erat; aut ſi minus hic conatus ſuccederet, ſiſtendum ſaltim hoſtem: datis in eam rem duabus legionibus, Scotica & SELANDA (in quarum ſingulis mille circiter pedites erant) cum aliquot equitum turmis & tormentis duobus bellicis. Anno 1600.

Qui quum ponti intercipiẽdo iam appropinquaret præoccupatum vidit ab hoſte: cum quo tamen prælio decernit, acriter ſatis & pertinaciter, pro ſuorum numero, qui multitudine ad extremum obruti, verſiq; in fugã, pauci in caſtra, Oſtendã plurimi peruenerunt: deſideratis è ſuorum numero ad octingentos, duobus bellicis tormentis, & ſignis aliquot militaribus amiſſis, quæ BRVGAS ad INFANTEM miſſa, magnam excitârunt lætitiam, & victoriæ ſpem certam fecerunt. Hæc clades magnam *Naſſouiani cæduntur.*

Anno 1600. magnam partem in Scotos incubuit; è quibus, prę- ter gregarios milites, multi centuriones ceciderũt: Arturus Stuartus, Robertus Barclæus, Andreas Murræus, Ioannes Chilpericus, Ioannes Michaël, Ioannes Strachanus, Hugo Niſbethius: à Zelandis verò, Turquius, Lagrappius, Valrauus, & Giſtellus: quorum aliqui, vt & magna pars militum, poſt conflictum demum, quum iam dediſſent ſe, fuêre confoſſi: Intereà magnis in anguſtijs verſabatur Naſſouius: Tandem habito concilio, copias omnes in borealem ripam reducere ſtatuit: ſed quum paratum ad manus pontem non haberet, immiſit ſe aliquoties in aquam cum equo, tentatiſque vadis, quum facilem eſſe tranſitum relabente maris ęſtu animaduertiſſet; equites primò & peditum magnam partem per medias vndas, & conſtructo demum ponte, copias vniuerſas in vlteriorem ripam traduxit, atque in litore acie inſtructa ſtetit: naues quoq; bellicas ſoluere è portu, atque euehi in altum iuſſit; vt ita nullam omninò in fuga ſpem ſuis relinqueret. Ex alia parte Auſtriacus & ipſe graui conſultatione angebatur, vtrum ſcilicet bellum ducere, an rectà ire in hoſtem conſultius eſſet. Diuerſæ hîc fuerunt ſententiæ. quidam enim fortunæ, quæ ſe eo die tàm beneuolam præbuiſſet, inſtandum dicebant; cuius ea eſſet natura, vt plerumque quos premere cœpiſſet, acerrimè eos perſequeretur; & quibus facilem ſe dediſſet, non facilè eos deſereret. In magna iam hoſtis formidine & rerum omnium verſari perturbatione: ſuorũ militum animos adhuc recenti calere cæde: tantummodò celeritate vtendum eſſe, vt hoſtes, obſidione impediti, prius opprimantur quã inſtructis ordinibus in aciem progredi poſſint. Alij, cum hoſte deſperato non facilè confligendum, diſpu-

diſputabant, cui etiam, & veteri prouerbio, fugienti aureus pons ſit ſternendus. Multis in hanc & illã partem allatis rationibus, in hanc ſententiam itum eſt; Victoriâ, quam eo die conſecuti ſint, vtendum eſſe, plus eſſe in mora quàm clade, ſi qua fortè accipiatur, dãni. Naſſouij acies, hoc modo erat inſtructa: Dextræ equitum alæ præerat Ludouicus Naſſouius, cum quatuor turmis: ſiniſtram Marcellus Baxius, cum totidem turmis regebat. Inter hæc duo cornua prima peditum acies in tres cohortes diuiſa procedebat: in quarum prima & ſecunda legio erat Anglicana, doctoribus Franciſco & Horatio, Verijs, cum duobus Naſſouij & Hohenloij ſignis prætorijs; tertiam cohortem, quæ Friſiorum erat, Tacco Hottinga regebat: atque ita prima vniuerſi exercitus acies, octo equitũ turmas, & vnum ſupra quadraginta peditum ſigna continebat, cui Georgius-Eberhardus Comes Solmenſis imperabat. In ſecunda acie Fridericus, Comes Solmenſis, dextrũ equitum cornu, quatuor itidem turmarum, regebat; ſiniſtrum, Gothardus à Balen, cum tribus equitum turmis. Inter hæc cornua mediam peditum aciẽ conſtituebant legio Valonica (quos nouos Geuſios vocant) cui imperabat Daniel Marquettus; Frãcica, in duos manipulos diuiſa: quibus additi erant Heluetij. In hac acie, quæ peditum, in quatuor cohortes diſtributorum, ſignis viginti quinque, & ſeptem equitum turmis conſtabat, Mauricius ipſe curabat. Poſtremæ acici præeſſe iuſſus Oliuarius à Tempel. Ei quoque à fronte & lateribus tres equitũ circumfuſæ erant turmæ; peditum aciem, ad inſtar primæ, tres faciebant cohortes; in quarum prima legio Germanica Comitis Erneſti Naſſouij, in ſecunda, legio Giſtellana, in tertia, legio Vchtenbroquiana

Anno 1600.

Acies Mauritij.

Anno 1600. quuana erat collocata;in vniuerſum, tres equitum turmæ,peditum ſigna viginti ſeptem. Cum Mauritio frater erat, ſeptemdecim annorum adoleſcens. Eum Mauritius obſecrat,vt è prœlio in locum tutū ſe reciperet:vt ſcilicet ſi quid humani ſibi accidiſſet, ipſius ductu atque auſpicijs Ordines in bello adminiſtrando vterentur: ſed impetrare nihil potuit, quod is eandem cum fratre ſuo chariſſimo ſubire fortunam,adeoque viuere &mori paratum ſe diceret.Interea Archidux ſuam promouet aciem, pari modo ferè inſtructam.In frōte Hiſpani, inter quos ſeditioſi omnes ſub vexillo vno (ſigna enim ſecum non extulerāt) milites veterani atq; exercitatiſſimi, ſub tribunis, Caſparo de Sapena, Hieronymo de Monroy,& Ludouico de Villars.In media acie Valones,& Itali,ductoribus Alphōſo Duualo,Barlotta,& Baſtoco Anglo. In extrema acie Germani & Belgæ miſcellanei,ſub Comite Buſquoio, & alijs. Præter hos quatuor peditum millia, ſub imperio Ludouici Velaſci,ad tranſitum fluminis nō procul à pagoLeffinga cuſtodiendū fuerant relicta: legiones ſcilicet Vambergij,Barlemōtij, & Varambonij. Circiter horam vndecimam ante meridianam prima Hiſpanorum acies apparuit. Mauricius ibi ad ſuos conuerſus milites opem diuinam primū implorare iubet,inde ità ad virtutem eos cohortatur.

Adeſſe nunc illos ipſos, qui commilitones ipſorum fortiſſimos contra datam fidem immaniter obtruncaſſent. Iret nunc,& commilitonum iniuſtam cædem ſtrenuè vlciſcerentur. Audiſſe ſe aliquoties gloriantes illos, & iactantes fortitudinem ſuam: adeſſe nunc tempus;viderent,ne lingua,quàm dextris fortiores haberentur, aut verba a factis diſcreparent. Vtut fuerit,

com-

comperturum ſe hodierno die, num verè exiſtimauerit, eſſe ſibi tribunos, chiliarchas, præfectos, cẽturiones & milites fortiſſimos. Irent ergò in hoſtem. benè iuuante Deo, probarent ſinguli virtutem ſuam præſenti imperatori, nec ſpem de ſe conceptam fallerent. Poſt Deum, nullam niſi in armis ſpem eſſe. Hinc Oceano, illinc hoſtibus clauſos exitum nullum habere. Se quidem hodie aut vincere cum ipſis, aut fortiter pugnando mori decreuiſſe. Anno 1600.

Vbi vtrimque plena acie inſtructi apparuêre; nullam dimicandi moram faciunt. Ludouicus Naſſouius in hoſtem prouolans, pugnæ initium facit: & ſenſim retrocedendo, ſeptingentos hoſtium equites eò vſque pertraxit, vt machinarum ictibus, quas in litore, loco opportuno, Naſſouius collocâ-rat, ſe ſe induerent; quibus diſturbati, inter tumulos & arenarum colles ſeſe receperunt, relictis in litore tormentis ſuis, quæ ad primam diſploſionem, quum crates aſſereſue ſubſternendos non haberent ad manus fatiſcens ſubtus ad tantum impetum arena, inutilia atque immobilia reddiderat. Diu anceps hîc peditum fuit pugna; quam equidem nemo facilè deſcripſerit, quod inter arenarum colles ſinguli plerumque cohortes cum ſingulis, prout quæque in aliam inciderat, depugnarent. Iam æſtus maris creſcens, Oceani litus arctabat: quod quũ acies vniuerſas non caperet, vterque Auſtriacus & Naſſouius, ſuos in locum commodiorem, propius ad continentem, ſubducunt ijſdem ſeruatis, quantum fieri potuit, ordinibus. Hîc atrox iterum prœlium exiſtit. Pedites HISPANI in ANGLOS fortiſſimè irruunt: quos ipſi non modò excipiunt, verùm etiam agunt in fugam, cor-

Anno 1600. nibus nudatos: mox tamen ijdem, reſumtis animis, Anglos Friſioſque in locum ſuum retroagunt: reciprocante aliquoties, pro ratione locorum, in vices victoria, & iam tota vtrimque acie pugnabatur: quū equites Naſſouiani, ſecundam impreſſionem molientes, in fugam, fruſtrà obnitentibus præfectis, compelluntur. Tum verò malè ſe habere res Naſſouianas; fluctuare tota acies; quin & Friſij dare ſe in fugā Friſijſque deſtituti Angli, vſque ad machinas ſuas retroagi: & fortè fuiſſent perditæ, ſi aut in fluctuantem aciem equitatum vniuerſum Auſtriacus immiſiſſet, aut non protinus ſecundam aciem excitaſſet Naſſouius, in qua legio erat Valonica: quæ quū fidem ſuam probare Naſſouio, fauoremque eius promereri niteretur; fortiter omninò Hiſpanorum impetum non ſuſtinuit ſolùm, verum etiā repreſſit. Duæ etiam res, prouiſæ prudenter, Naſſouianis auxilio fuerunt. Nam & ſol rectis radijs in hoſtiū oculos incurrebat; & ventus ſatis violens, ſabulū, itemque fumum ſulfurei pulueris ità in aduerſam aciem reiecit, vt omnem oculis proſpectum adimeret, & odore tetrò de via adhuc anhelos grauiter afficeret. Naſſouius interea retinet trahitque fugientes, atque in pugnam ipſe reducit, exclamans per totam aciem, obteſtanſque ſingulos: Mallentne cū duce atque imperatore ſuo pugnare in hoſtem, quā vti inertia pecora, præcipitare ſe in vaſtiſſimum iſtum gurgitem, atque Oceano ſubmergi? Ita factū, vt breuí fluctuantem aciem reſtituerit. Ex aduerſo Archidux, obequitans non minus factis & verbis ſuos ad pugnam exhortabatur, minis, precibus fatigabat, vt reſtitutis ordinibus prœlium redintegrarent, nec hoſti facilem de ſe victoriam concederet. Sed pedites, equitatu deſtituti, ſuperante etiam ho-

ſtium multitudine, Naſſouianorum à lateribus in- Anno
currentium vim non ſuſtinuerunt. Archidux incli- 1600.
natam ſuam aciem cernens, quantum poteſt, inte-
gris ordinibus retrocedit: quibus mox hoſtiū per-
tinacia ſolutis, omnia fugæ & terroris ſunt opple-
ta: & exinde non pugna, ſed cædes fuit. Cecidêre ex
acie Archiducis complures viri illuſtres: Baſtocius
Hibernorum tribunus, cum ſuis pœnè omnibus
centurionibus: Ioannes-Paulus Gabbius, vigilum
inter Italos præfectus, Gabriel Battaglia, Cornelius
Mariani, Ioannes-baptiſta Cariſea, Cæſar Calcane-
us, Bathaſar Suicus, Comes Ferranus, Palauicini
Marchionis Comenſis filius, Bentiuoli Marchio-
nis frater vnus, & nepos; Bongiouanni eques Meli-
tēſis, Comes Latinus, Prata, Septimius de Fabijs: &
quidem ex Italicę legionis ſigniferis nouemdecim,
ſedecim interfecti, duo grauiter, tertius leuiter eſt
vulneratus. Ex Hiſpanis nobiliſſimus quiſque &
manu promptiſſimus, fuit deſideratus: Rodericus,
Garzia & Petrus è Toletana familia, Diego Gome-
ſius & alij, ad ducentos & quinquaginta, magna o-
mnes militari experientia viri, & fortiſſimorum
ducum animis olim præditi: Inter captiuos præci-
pui fuerunt, Franciſcus Mendoza Admirans Arago-
niæ, Ludouicus Vigliar, Caſpar Sapena, Comes Sal-
menſis, Diego Didiaqueus, Alfonſus de Caſtro, Di-
ego de Torres, alijque magno numero. E vulneri-
bus fuerunt Archidux ipſe, Dux Aumalius, Alfon-
ſus Daualus, Rodericus Laſſus, & alij non pauci.
Gregariorū militum ad ſex millia cæſa eo die di-
cuntur. Sed nec incruenta Naſſouianis fuit victo-
ria, quorum ſupra duo millia varijs conflictibus
abſumpta perierunt: ſed ſaluis interea præfectis,
chiliarchis, & tribunis omnibus: præter Franciſcū

Anno 1600.

Verum, tribunum Anglicum, & Genitum, equitum præfectum, grauiter vulneratos: qui breui tamen conualuerunt. Potiti ſunt Naſſouiani tormentis ſex hoſtilibus, præter duo, quæ paullo antè amiſſa, recuperârunt: cum centum & tribus peditum, quinis equitum vexillis. Eam noctem Mauritius in loco vbi prælium commiſſum erat tranſegit; manè exercitum Oſtendam verſus duxit, ibique pro tam inſperata victoria, publicè Deo gratias egit. Archidux Brugas ſe recepit: & inde ſcriptis ad Ordines Bruxellam litteris, rei geſtæ ordinem expoſuit. Et verò cladem non mediocrem ſenſerat: nihil tamen de ſolita animi magnitudine remittens, miſſis in omnes partes internuncijs idoneis, in tantia præſidia confirmat: Nuportanis primùm ſex certos, inde mille alios, auxilio mittit, aliaque omnia quæ ad vlteriorem hoſtium ſiſtẽdum progreſſum pertinebant, magna diligentia comparat. Commodùm in ipſo tempore Brabantiæ, Flandriæ &c. Ordines indicto in ſingulos focos tributo, magnam pecuniæ vim contulerant; qua Archidux adiutus, facilè nouum confecit exercitum. Magnam quidem in hoc prœlio non fortitudinis tantùm, ſed etiam prudentiæ militaris laudem Mauritius acquiſiuit. Nam & locum pugnæ idoneum prudenter antè cepit, & dimiſſis nauibus; omnique ad fugam exitu intercluſo, ſuis extremam pro vita dimicandi impoſuit neceſſitatem: magna quoque arte & induſtria machinas collocauit, quarum impetu mirum in modum hoſtilis acies fuit diſiecta: alas etiam equitum vtrimque frequentes diſpoſuit, quæ laborantibus quacunque in parte opem ferrent: maturè & oportunè atque in ipſo tempore cohortes ſuas con[illegible] immiſit. Sunt tamen, qui quod Maharbal apud [illegible]

Archidux ſe recolligit.

Mauritius quare non progreſſus.

Anno 1600.

Liuium Annibali obijcit, victor à eum minus rectè aut prudenter vſum dicant. Si enim quanta par erat diligentia fugientibus hoſtibus inſtitiſſet; paucos euaſuros fuiſſe. Sed profectò ijs idem reſpondere debebit, quod idem Annibal Maharbali, vt Romā confeſtim cum exercitu iret inuitanti, reſpondiſſe fertur, Maiorem viam eſſe, quàm vt eam ſtatim animo capere poſſit. Longè enim errant qui hoc proelio ità fractas ARCHIDVCIS vires fuiſſe exiſtimant, vt hoſti quas obijceret nullæ reliquæ eſſent. Ne ergò tantis ſuis laboribus, tanto ſuorum ſanguine partam victoriam noua fortè clade obliteraret, exercitum, vbi primùm commodum eſſet, reducere in Hollandiam, & milites, multis laboribus & ærumnis in hac expeditione confectos, reficere conſtituerat: ſed à ſuis perſuaſus, mutato cōſilio, in caſtra ad Nuportum reuertitur: cuius quum difficilem & diuturnam fore videret oppugnationem, quod & oppidū à validiſſimo præſidio teneretur, & loci natura multos vndiq; aditus hoſtibus præberet: decimoſeptimo Iulij inſtrumentum omne militare & caſtrenſe nauibus imponi iubet, & ad primam marini æſtus refluxum Oſtendam vehi, eo conſilio, vt poſtridiè ipſe cum exercitu, ad oppugnandum ISABELLAE munimentum ſubſequeretur. NVPORTANAM enim obſidionem multis de cauſſis ſibi videbat periculoſam, quod commeatus & itinera Oſtendana (quem locum ſolum in omni illa regione in ſua poteſtate habebat) facilè intercipi poſſent: ad ISABELLAM verò ſi res minus ſuccederet, tutum habebat & liberum ad Oſtendanos, atque inde in Hollandiam receptum. Poſt dierum aliquot oppugnationem, quum exigua potiundi munimenti ſpes eſſet, quod

Nuportum iterum obſidet fruſtra:

inde Iſabellā

Anno 1600.

Archidux nouum exercitum, Barlotta & Friderico Comite Vambergio ductoribus, obſeſſis auxilio miſiſſet, qui loci, multis paludibus & foſſis interſecti, opportunitate adiutus ſine vllo impedimento neceſſaria quotidie ad obſeſſos comportabat: vaſis conclamatis, Flandria excedere decreuit. Dum Iſabella tentatur, Claudius Barlotta, caſtra hoſtium ſpeculans, globo plumbeo per caput adacto, cæſorum in Flandria militarium virorum numerum auxit. Chirurgum fuiſſe primò ferunt: ſed incredibili animi robore, vigilãtia, & induſtria per omnes militarium officiorum gradus ad Chiliarchatum aſcendit, & res multas & magnas benè feliciterque adminiſtrauit. Eius mors Archiduci tantò fuit grauior, quantò pauciores eius ſimiles viri reſtabant. Hiſpanos tamen & Italos eius morte non valdè indoluiſſe ferunt, cuius in factis & dictis libertatem non ſemel experti fuerant: quippe eò peruenerat arrogantiæ, vt quod ipſe non feciſſet, rarò probaret. Alij tamen Hiſpanos, qui non facile quemquam ſibi æquari patiuntur, virtuti eius & perpetuæ felicitati inuidiſſe, & ignobilitatem contempſiſſe dicunt. Vtvt ſit; certè vitâ militariter actâ dignum habuit exitum; & ortum ignobilem, nobili fine clauſit.

Barlotta cæſus.

Inſidiæ Scotorum regi tenduntur.

Dum Falcolandiæ Scotorum rex agit, ſeque quotidiè ceruorum venatione exercet (quo exercitij genere eo anni tẽpore ſe plurimum oblectare ſolet) quinto Auguſti, qui in martis diem incidebat, inter ſextam & ſeptimam matutinam, cœli ſerenitate inuitatus, quum iam ſtabula prætergreſſus, equum eſſet conſcenſurus (venatoribus interim eius aduentum in campis exſpectantibus, & aulicis ſe ad equitandum accingentibus) Alexander Ruthenus

nus,Comitis Gouriæ frater germanus, arcem ingreſſus,deque regis abitu certior factus, eũ magna celeritate acceſſit; vbi ſalutatione ſatis humili, capite ad regis genua dimiſſo(qui ſalutandi modus illi antea prorſus inſolens) peracta, apud regem à comitatu nonnihil ſeductum,vultu deiecto, & oculis vno obtutu in terram defixis, tale alloquium inſtituit. Accidit,inquit,vt veſpera proximè elapſa, non procul Pertho, vbi in præſentia cum fratre commoror,animi gratia prodeambulãti mihi plebeius quidam occurreret;cuius vt caput pallio obuolutum animaduerti, accedens propiùs, de nomine,quidve negotij ſolus, in loco ſolitario & auio factitaret,cœpi inquirere,hîc hominem tanta conſternatio inuaſit,vt nec lingua,nec alia corporis membra ſuis adeſſent officijs. hic geſtus augebat ſuſpicionem: itaq; dum ſingula accuratius obſeruo,aliquid ſubeſſe ratus,ſinum aliquantò turgidiorẽ video: inde reiecto pallio, capacẽ vrnã,auro ad orificiũ refertam ſub axilla deprehendo. Vt vidi,hominem ſic onuſtum in vrbem mecum clanculum reduxi,ibique vinctum,vaſe vnà relicto,nemine alio facti conſcio, conclaui, quo niſi per multas fores,iam à me obſeratas,nulli patet aditus,diligenter incluſi, & hodie cum diluculo, ante quartam matutinam,Pertho iter ingreſſus, quanta potui celeritate,ſicut ex officio tenebar,huc ad Celſitudinẽ tuam me contuli: ideò maiorem in modum Maieſtatem tuam oro,vt quàm primum, omni adhibita tum diligentia,tum taciturnitate eò proficiſci Celſitudo tua dignetur, vt prius quàm res fiat palàm, aliquid de ea ſtatuatur. hîc enim proteſtor ſanctéque affirmo,me rem iſtam nemini mortalium, immò ne fratri quidẽ hactenus reueláſſe. Ad hæc Rex,

Anno 1600.

Splendidum mendacium.

Z 5 quum

Anno 1600. quum gratias pro beneuolentia egiſſet, Nulla, inquit, ratione æquum aut honeſtum cenſeo, vt huiuſmodi negocio me immiſceam: quando nullius liberi ac fidelis ſubditi theſaurus, niſi fortè ſub terrâ repertus (quod in iſto ſecus eſt) ad Regem poſſit lege deuenire. Ceterum, inquit Alexander, ille mihi eſt filius, eo ſe fine egreſſum, vt in terrâ defoderet: vt plura exquirerem, nec temporis, nec loci ratio ſinebat. Rex Non parum, inquit, factum ipſum à facti conſilio diſtat: nec perinde eſt, animum defodiendi habuiſſe, & defoſſum inueniſſe. Nimirum, inquit Alexander, in re tanti momẽti, tamque vili Celſitudo tua ſcrupulos mouet eiuſmodi. Si enim res deferatur, & fratri meo, aliiſue regni proceribus innoteſcat; tali occaſioni minime deerunt: vnde non parum negocij in eo poſtea repetendo poſſit ſuboriri: Ex prædictis Rex colligebat, aurum eſſe peregrinum, & fortè à quibuſdã ad nouos motus in regno excitandos illatum: quod ipſum antea factitatum non ſemel meminerat. Hinc de numiſmate, & viri illius habitu interrogat. Ille numiſma, quantũ quidem tũc poterat obſeruare, peregrinum ſibi videri: virum, etſi lingua & habitu indigena videretur, nunquam tamen à ſe antea, quantum meminerit, conſpectum aiebat Hinc Regi maior ſuſpicio creſcebat, aurum illud aliunde à ſeditioſis, vt eo in factionum capita diſtributo, pacem publicam facilius abrumperent, importatum: virum autem illũ Scotum alicunde in eum finem emiſſum, & ad maiorem rei ſecuritatem ità perſonatum. Proin de è ſuis quempiam, auctoritate præditum, Alexandro comitem dare conſtituit, qui nomine Regis magiſtratui vrbis Perthi, hominem illum vnà cum theſauro in cuſtodiam recipiendũm, examinandum, & ad

Regis ſuſpicionis.

ad vlteriorem Regis voluntatem detinendum, madaret. Quibus Alexander vehementer commotus, proteſtari denuò incipit, ſi vel Comes, ipſius frater, vel vrbis reliquus magiſtratus id reſciſceret, fore vt mutilas illius theſauri rationes olim Regi eſſent reddituri: ſanctéque affirmans, ex amore ſingulari, & intimo, quo Regiam Maieſtaté proſequeretur, affectu proficiſci, vt ipſius Celſitudinem & ſibi & fratri in iſto negocio prætulerit: pro quibus offiçijs hoc ſaltim petere ſe, ne cò proficiſci dedignaretur, quò primus eſſet theſauri inſpector: quibus peractis, ſe Regiæ Maieſtatis arbitrio laborum ſuorum æſtimationem permiſſurum. Rex & narrationis incredibilitate, & narrantis inſolita ſtupiditate non parũ perculſus, comitatu interim iam in equis Regis cũ nobili illo moram, moræq; cauſſam (lepu iam reperto, & venatoribus vnum Regem in campo exſpectantibus) admirante; colloquium tãdem abrumpere eſt coactus. His paucis in abitu prolatis, non poſſe ſe tum diutius commorari, verùm ea de re deliberaturum, & venatione finita, certi aliquid reſponſurũ: ſimul cum dicto, iam eques, ad comitatum ſe properè contulit. Alexander ægrè ferens, quòd apud Regem pro voto non obtinuiſſet, vt rectà Perthum contenderet, hæc adiecit, non futurũ, vt quotidie venationis talis delectus daretur, qualẽ ipſe iam obtulerat: inſuper vereri ſe, ne protracta hæc deliberandi mora homini iã vincto, aut vociferandi, aut talem ſtrepitum concitandi occaſionem præbeat, vnde res tota detegatur, & theſaurus periculo exponatur. adhæc, fratrem de ſe inquiſiturum, quãdo eo inſalutato, nec de itinere admonito, manè diſceſſerit: quibus omnibus diligentiâ Regis faciliè occurri poſſe: præſertim quum ante

conci-

Anno 1600.

Anno 1600. concionem finitam, cui iam frater cum magiſtratu & reliqua ciuitate intereſſet, res tota expediri poſſit. Verùm Rex præterea nihil reſpondens, in equũ inſiliens, ad ſuos ſe conuertit. Rege digreſſo, Alexander ibidem ſubſiſtens, è duobus ſeruis, quos in hunc finem frater adiunxerat, vt per illos de rerũ euentu certior fieret, alterum Andream Henderſonum nomine, Comitis cubicularium, amãdat multis inculcans, vt ſi fratris honorem periclitari nollet, nec ſibi, nec equo parceret, quin quanta poſſet celeritate ad fratré profectus, admoneret, ſperare ſe Regi perſuaſum iri, vt eò, verùm nõ niſi poſt tres horas, quod venationi iã eſſet intentus, perueniret hæc addens, Roga fratrem, vt prandium nobis paret. Interim Rex collem, qui ſaltui imminebat in quo canes venabantur, conſcenderat, canibus magna cum alacritate irruentibus, & venatoribus nõ minori cum voluptate inſequẽtibus, ſolus Rex, qui aliàs hoc exercitio imprimis capi ſolebat, cogitabũdus & ſuperioris narrationis nouitate quaſi extra ſe raptus, re cum nullo adhuc communicatâ, Ioannem Nouiſ brum, Chirurgũ, fortè fortuna adequitantem, remittit, qui Alexandrum aduocaret. Ille intereà ſeruum, vt diximus, ad fratrem ablegarat: quum Rex ſolum aduenisse putaret, & comitem vllum habuiſſe ne ſuſpicari quidem poſſet. Adducto dicebat Rex, Iam re perpenſâ, extreuu â narrationis parte permotum, venatione peractâ, Perthum rectà cogitare: quod & fecit poſteà, nam ſuos aliquot ſtadijs iam progreſſos, ſolis Ioanne Hamiltonio Grangiano, vno ex Archippocomis, & Alexandro comitantibus, eſt ſequutus, venationem autem eo die habuerunt talem, qualem ſe nunquam anteà expertos, & Rex & reliqui ſunt profeſſi: à ſeptimâ

enim

enim matutinâ, vltra vndecimam eſt protracta: quo tempore Alexander Regem ſemper ponè ſecutus, ad minimam in procinctu remoram cötinuò Regi in aurem inſuſurrabat, vt quam primum iſtis fine impoſito, Perthum acceleraret. Tandem, ceruo interfecto, ceruas inſequi, contra conſuetudinem ſuam, deſtitit: immò de equo, continuo & lõgo curſu iam defatigato, non deſcendit, nec gladio ſe, totus in cogitationibus illis, accinxit, quin & Alexander feriò rogabat, ne equum recentem (quamuis Regis ſtabula ne vno quidẽ ſtadio inde abeſſent) exſpectaret: cuius importunitati Rex obſequutus, eidem calcaribus additis, tanta feſtinatione in itinere perrexit, vt equus recens integrum miliare Britãnicum coactus ſit pleno curſu ſequi, antequã Regem aſſequeretur, nec Lenoxiæ Ducem, Marciæ Comitem, vel alios è comitatu nobiles, ſeſe ad viã accingentes exſpectârit: tantùm diſcedens admonuit, ſe Perthum, Gouriæ Comitem ibi conuenturum, properare, antéque veſperam reuerſurũ: quibus auditis, maxima pars aulæ, quàm poterat expeditiſſimè, Falcolandiam, equos mutandi gratia, ſe confert: qui, licet nulla morâ interpoſita in viam ſe rurſus dederant, Regem tamen non prius ſunt aſſequuti, quàm ad quartum â Pertho lapidem eſt peruentum. alij equis prioribus, etſi longo iam curſu laſſis & defatigatis, Regem è veſtigio ſunt ſequuti: quorum quidam in medio itinere equos pabulo reficere ſunt coacti. Tãta verò in ſeruis Regis, alioqui iniuſſis, feſtinatio ex ſuſpicione quadam ortà eſt. Nam paullò antè dominus ab Oliphãt facinus quoddam in Anguſia perpetrârat; ad quem apprehendẽdũ, motuſque ab eo excitatos ſedandos, Regem proficiſci ſunt arbitrati. Alexander vt nouos equos

Anno 1600.

Rex in inſidias ſe præcipitat.

Anno 1600. quos Lenoxiæ Duci, Marciæ Comiti, & alijs nonnullis aulicis adduci videt, obnixè rogat, vt toti comitatui Rex publicè denuntiet, ne, quando eâdem veſperâ eſſet rediturus, eum vlterius comitentur, in primis Lenoxiæ Ducem, & Marciæ Comitem, quo minus ſequantur, inhiberet, ſibiq́ue tres tantùm quatuorue ex infimo ſatellitio adiungeret: fieri enim nó poſſe aſſerebat, quin ſi ex nobilitate aliqui adeſſent, totum negocium malè eſſet ſucceſſurum. Hinc Rex non parum commotus, Lenoxiæ, inquit, Duci & Marciȩ Comiti in maioris momenti negocio ſe nolle diffidere, nec videre ſe, quid impedimenti quiſquam nobilis ſit is an ignobilis, vnus an plures, poſſet adferre. Verùm ita altè poſtrema illa verba Regis animo inſederant, vt ex varijs cogitationibus varię ſuſpiciones ſubinde orirentur: iuuenem tamen à multis annis ſibi iam probè cognitũ, quiq́ue non multò antè in nobilium cameræ numerum recipi petierat, quidquam mali machinari, ne vel minimum ſuſpicari poterat. ideò nec vlterius Regis ſe cogitationes extendebant, quàm iuuenem alioqui ingenuum & magnanimum, duriuſculè à fratre tractatum, in mentis alienationem incidiſſe: quod non minus ex vultu commoto, inſolenti adſpectu, & continua, durante venatione, meditatione ſolitaria; quam ex inauditis, & à fide alienis narrationibus colligebat. Quare re tota cum Lenoxiæ Duce communicatâ, ſeriò rogabat, an iuuenis illius (vtpote adfinis, cuius ſororem in vxorẽ duxerat) ingenium & mores illi eſſent perſpecti, & an vnquam delirio, vel animi perturbatione extraordinaria corripi ſolitum aduertiſſet: ſibi vix ſana mente eum videri. Interim ſedulo Ducẽ monebat, ne omitteret, quin cò vbi peruentũ eſſet, vbi

homo ille cum theſauro cuſtodiri dicebatur, rectà Anno
ſequeretur. Iſta Duci vt homini rei admiranti, pro- 1600.
ſus abſona & incredibilia viſa ſunt: interim aſſere-
bat, nihil vnquam à ſe in iuuene illo obſeruatum,
quod vel leuiſſimum mentis alienatæ indicium ipſi præ
ſe ferret. Alexander priuatum illud cum Duce col-
loquium obſeruans, & rem ex circũſtantijs metiẽs,
Regem accedit, etiam atq; etiam rogans, ne cuiuſ-
quã fidei negotium iſtud cõcrederet, nec vlli, quò
eſſet ipſum ducturus, ſequendi poteſtatem prius
cõcederet, quàm Rex ſolus hominem theſaurumq;
eſſet conſpicatus. Cui Rex ſubridens, ſe non benè
in numerandâ pecuniâ verſatum; ideoque quempi-
am adeſſe oportere, qui partes illas ſaltim obeat,
reſpondit. Excepit ille, Nulli ſe, præterquam ſoli
Regi primò ad theſaurũ illum aditum daturũ; verũ
illo à Rege ſemel conſpecto, poſtea quoſcumque
poſſe aduocari. Hic ſermo Regi durior viſus, ſuſpi-
cioni priori nouam addidit; adeò inſidias ſibi ſtrui
pænè certò concludebat: verũ in tot, tantas, tãq; va-
rias ſuſpiciones cogitabundus animo voluebat, vt
ſingulæ ſingulas velut æſtu quodam reciproco ob-
ruerent, adeoq; nihil certi ſtatuere potuerit. Quare
inter ſpem metumq; dubius progreditur, rediturus
fortaſſis, niſi quod nullius ſceleris ſibi cõſcius, nec
certo fundamento innixus, à ſententiâ tàm ſubitò
diſcedere turpe ducebat. Quamuis verò Alexander
equo plane laſſo, & qui reliquos curſu vix poterat
æquare, inſideret, Regem tamen ſubinde monebat,
vt equo calcaria ſubderet. Poſtquam duobus miliari-
bus à Falcolandiâ eſſent progreſſi, in via ſubſtitit,
& alterum ſeruum Andreã Ruuenum, qui de Regis
aduẽtu fratrẽ admoneret, eâdẽ, quâ ad priorẽ, vſus
exhortatione, cłãculũ pręmittit: eoq; progreſſo, quũ
mille

Anno 1600. mille paſſus ab vrbe abeſſent, præcedere ſe velle dicebat, vt fratrem de regis aduentu præmoneret. Ad fratrem vt ventum eſt, in prandio, quaſi talis negocij prorſus ignarum, deprehendit: & quamuis per binos à fratre internuncios, Regem aduentare probè intellexerat, cuncta tamen iſta ſibi antè incognita ſimulabat. Menſis itaque remotis, cõfeſtim domeſticis & amicis fortè præſentibus, vt in occurſum Regis ſe accingant, mandat: paulloque poſt octuaginta circiter comitatus, Regi obuiam ad Iſthmum proceſſit: Regis verò ſatellitum tantùm ſedecim fuêre, ſolis gladijs armati. Rex hoſpitio exceptus, horam integram prandium exſpectare cogitur: tarditatem autem & tenuitatem apparatus in inexſpectatum Regis aduentum Comes reijciebat. Dum prandium paratur, Rex Alexandrum de tempore locum illum adeundi commodo interrogat: cui ille, Quum res in tuto ſit, inquit, tempeſtiuè ſatis & fortè commodius à prandio peragi poſſe: inſuper rogabat Regẽ, vt ſe relinqueret, ne fortè frater, qui ipſum toto illo die deſideraret, ex clandeſtinis huiuſmodi colloquijs, quod res erat, ſuſpicaretur. Ideo Rex ad Comitem ſe conuertens, varijs de rebus ſermone inſtituto nihil ab illo, quippe alijs cogitationibus intento, ad rem, vel ſolidè eſt reſponſum. Quum Rex iam accubuiſſet; Comes vultu admodũ demiſſo cogitabundus ad extremitatem menſæ cõſiſtens, nũc his, nunc illis domeſticis, flexa ceruice aliquid inſuſurrabat, ſæpius conclaue ſicut & ante prandium frequentabat: nec regem hilariter excipere, nec vllo ſigno, gratum ſibi Regis aduentum, declarare conabatur; immò Lenoxiæ Ducẽ, Merçiæ Comitem, & alios nobiles aulicos, menſam Regis circumſtantes, antè ad prandium non deduxit, quã

Regi

Regi menſę ſecundæ apponerētur: quum aliàs poſt prima fercula nobiles prandium ordiri moris eſſet, tandem in aulam cōmunem prandio excepit; verùm vna, vt patriæ ferebat conſuetudo, non accubuit, ſed rediens, Regis menſæ, ſicut antè, mutus adſtitit. Rex hominem diligentius obſeruans, familiarius cum eo cœpit agere, mirari ſe dicens, tàm frigidè illum hoſpites ſuos tractare, quibus ne in prandio quidem adeſſe dignetur; Regem tandem à menſâ ſurrecturum, reliquis adhuc in aula prandētibus, Alexander in aurem admonet, tempus quidē iam eſſe, verùm fratris præſentiam obſtare; ideoq; cupere, vt frater aliquò ablegētur. Rex igitur, accepto poculo, hilari & familiari modo Comitem ità compellat. Etſi, inquit, me minimè latet, te exterarū nationum in hoſpitibus tractandis morem probè callere: Scotus tamen quū ſis, de recepta apud Scotos in hoſpitibus excipiendis conſuetudine, ne domi peregrineris, à me adhuc es admonendus: quando igitur nec mihi propinâris, nec alijs tuis hoſpitibus in menſa adeſſe dignatus ſis; in eoque non parum in hoſpitij leges peccaueris: tibi ego propino, idemq; poculum hoſpitibus tuis offeras, meoque nomine lautius ſe tractēt, iubeas volo. Digreſſo Comite, Rex per Alexandrum iubet Thomam Areskinum, Equitem, qui vnà comitetur, aduocari: ille Regem vt pergeret, ſuoſque ne ſequerentur inhiberet, obſecrans, vnum pluresue, pro Celſitudinis ipſius arbitrio, poſteà ſe adducturum pollicetur. ità Rex ſolus cum eo triclinium ingreſſus, per aulam illam, in qua ſui prandebant, profectus, cochleam quandam aſcendit, tandemque per quatuor conclauia, ab Alexandro ianuas in tranſitu obſerante, & vultu quàm antea hilariori, hæc le-

Anno 1600.

Anno 1600. cum perpetuò dicente, In tuta illum & ſatis firma cuſtodia detineri, in muſæum quoddam eſt perductus, vbi hominem non vinctum, ſed liberum prorſus, & pugione armatum conſpicit. Vt primùm autem muſæum ſunt ingreſſi, Alexander occluſa prius ianuâ, pileoque in caput ſuperbè iniecto, armato pugionem eripiens, & Regis pectori admouens, in hæc verba minabundus prorumpit: In mea poteſtate iam quum ſis, meo etiam arbitrio neceſſe habes te ſubijcere, ideò ſi vel voculam vnam ediderìs, vel feneſtram vllam aperire coneris, præſentem mortem exſpectandam tibi puta. Vt autem quis tibi theſaurus ſit exſpectandus intelligas, ita accipe: Mihi dubium non eſt, quin innocentis mei patris, contra ius faſque à te trucidati, cæde conſcientia tibi iam grauetur: itaque paternæ necis vindicem filium exſpecta. REX ſubitam rerum mutationem miratus, inermis (nam præter cornu venatorium, quod, dum in negocio illo totus eſſet, nondum depoſuerat, armorum nihil gerebat) inter duos iſtos proditores, mortem illius machinatos (nam & ALEXANDER ſtricto pugione, & gladio armatus, & alter, ſed tremebundus, & timore totus concuſſus, vt condemnato, non deputato ad tale facinus patrandum ſimilior videri poſſet, latus hinc inde claudebat) conſtitutus; quum aliam euadendi rationem non videret, eloquentia (qua aliàs plurimum pollet, quaque tum in primis opus erat) rem aggreditur, multiſque prius commemoratis hæc addebat, quàm horrendum facinus contra ſe innocentem, nec vllius ſceleris ſibi conſcium, intentaret. quod ſi, inquit, ſtat ſententia, quod malè excogitâſti, peſſimè exſequi: id ſaltim tecum reputa, id inultum abire non poſſe, nec te impunè tantum ſcelus

inuadituri,

Oratione prororem muti ...

lus laturum: quando mihi à Deo & liberi ſint dati, qui cædis paternæ ôlim memores, huius facinoris rationem à te ſuo tempore repoſcẽt; & fideles meique ſat ſcio, amantiſſimi ſubditi, qui tam indignam Regis ſui mortem impunitam non dimittent: immò mihi crede, ſi neutrum eſſet, Deum vel ipſos lapides in tam nefandum & inauditum facinus armaturum. Ad patris tui mortem quod attinet, Deus mihi teſtis eſt, quàm nullo illius ſtimulo conſcientia mihi pungatur, neque etiam te latere arbitror, me tum temporis adhuc iuniorem, ſub factiónis eiuſmodi imperio captiuum, quæ & mihi, & regno toti pro lubitu dominaretur. præterea tibi conſtat, quidquid ea in re factum eſt, ex iuſtitiæ legumque moderamine eſſe decretum. Ceterum quò mea magis hîc appareat innocentia, ipſe tuum tibi pectus tange, & iudex mihi in hac cauſſa eſto, quàm benè de te totaque veſtra familia ex eo ſemper ſim meritus, vt qui non tantùm poſſeſſiones & dignitates priſtinas vobis reſtituerim, verùm etiam ſorores, eas tanquam in ſinu fouendo, dilectiſſimæ meę coniugis cõclaui præficiendo, hactenus educârim. Sed iſtis ſepoſitis, conſciẽtiæ aculei tibi obuerſentur, vt qui eandem mecum religionem pro educatione profitearis, eandem, inquam, quã hodie profiteor, ſemperq; à pueritiâ ſum profeſſus: inprimis verò ſancti illius & pij Dei ſerui, Roberti Rolloci monita tibi in memoriam reuoca, cuius te olim diſcipulum es profeſſus; cuius & olim animam, certò mihi crede, te accuſaturam, iſtã ſæuitiã adeò immanẽ & inhumanã ex eius diſciplina nũquã hauſiſſe. Quod ſi ad meos reuertendi copiam facias; fide regia tibi polliceor, me nemini vmquam mortalium reuelaturum, quid inter nos negocij interceſſerit,

Anno 1600.

Anno 1600. nec ſi aliundè retegatur, permiſſurum vt quidquā inde vel pœnæ vel periculi tibi creetur. Hæc quidem Rex ſeriò proponebat, ſed ne ſurdo verba fierent, non parum verebatur: quippe in vultu crudelitas, in geſtu faſtus & ſuperbia, nihil quàm præſens exitium pollicebantur: tecto enim capite, omni poſitâ reuerentiâ, aſpectu minaci, Regem perorantem intuebatur: tandem verò tantum effecit Regis pia & modeſta oratio, vt primùm quaſi conſternatus, retecto rurſus capite, iuramentis interpoſitis, ſit proteſtatus, ſe Regem ſaluum & incolumen dimiſſurum, ſi nullum ſe clamorem aut ſtrepitum emiſſurum polliceretur; ſeque tantùm Comitem fratrem ſuum, cum Rege colloquendi ergò introducturum. Verùm, inquit Rex, quid mihi cum Comite negocij? aut quid vtilitatis ex mea hac captiuitate ad vos peruenire poteſt (ſi quidē ex promiſſis iam vitę gratia eſt facta.) Cui ille, hoc ſe tantùm polliceri, ſaluam ei futuram vitam, modò quietum ſe ac taciturnum contineret: reliqua fratrem, quem iam accerſeret, ſignificaturum, alterum interim affatus: Ego te hîc Regis cuſtodem in meum reditum conſtituo, tibi igitur vnà & illi caue: ſi quid enim acciderit, id tuo periculo fiet: ſimul & Regi, æquo illum animo ferre oportere: alium quippe neminem vſque ad ſuum reditum, habiturum cuſtodem. Eo egreſſo, Rex hominem interrogat, an eius occidendi, aut quo alio fine illic eſſet conſtitutus, & quantum in iſto negocio intelligeret. Ille ad aſpectum Regis trepidus, voce præpeditâ, iureiurando interpoſito, ſibi nihil prorſus ea de re conſtare, ſed inuitum eò paullò ante Regis aduentum eſſe pertractum, & foribus occluſis iſthic relictum dicebat, quod etiam veriſimile ex hominis geſtu,

præſente Alexandro, videbatur. is enim toto eo tẽ- pore, quo cum Rege Alexander fuerat, nunquã deſtitit eum, ne quid grauius contra Regem attentaret, obſecrare. Interea Rex quia Alexander ante egreſſum iuramento eum obſtrinxerat, ne vel vocẽ ederet, vel feneſtram aperiret, hominem rogat vt feneſtram à dextris recluderet, & ſi quem è ſuis cõſpiceret, iſthuc aduocaret. cui ille promptè eſt obſecutus. Rege in iſto periculo verſante, nec vllo è ſuis, vbi terrarum eſſet, conſcio, dum à prandio venerunt, ex domeſticis quidam Comitem admonet, Regem iam pridem abijſſe, & Iſthmum iam fortè ſuperâſſe. Quod vbi à Comite aulicis eſt nunciatum, agmine facto confeſtim foras ſe proripiunt: in tranſitu autem quidam ianitorem rogant, quàm pridem Rex diſceſſiſſet: quibus ianitor conſtanter adfirmabat, Regem nondum egreſſum: quem Comes indignabundus intuitus, nequam mendacemque hominem appellabat: interim ad Lenoxię Ducem, & Marciæ Comitem conuerſus, ſeſe iamiam certò, vbinam eſſet, relaturum aiebat. ſimul teſtudinem aſcendit, verùm in alium finem, fratrem nempe cõuenire ſtatuerat, vt ex rei circumſtantijs facilè apparebat. eodem enim momẽto frater, Rege in muſæo relicto, magna velocitate per gradus deſcenderat. exigua tamen interpoſita mora, Comes ad Ducem & reliquos, ante fores attonitos, reuertitur, Regem per poſticum iam pridem egreſſum afferens, adeoque progreſſum, vt niſi properẽt eum vix eſſent aſſequuturi. ſimul equũ adduci iubet. quod vbi acceperunt, ſimiliter vno ore equos poſcunt, & Iſthmum verſus properè contendunt. Dum hæc geruntur, Alexander ad Regem reuerſus, in modum deſperantis, expanſis brachijs, omnem

Anno 1600.

Anno 1600. vitæ ſpem ſublatam aſſerebat; nec aliud ſe videre, quàm quod Regi iamiam eſſet moriendum, ideò periſcelidem Regis manibus inijciēs, blaſphemijs exſecrandis, ligari illum oportere, aſſeuerabat. Rex hoc audito, animum colligens, Mentieris inquit: ſiquidem liber PRINCEPS natus, liber etiam moriar. Aſt ille Regem metacarpio conatus apprehendere, quo illi manus vinciret, nihil obtinuit: tā Rex illo apprehenſo ſe continuò liberauit, & manu dextra gladium extracturum ſua ex aduerſo cohibens, ſiniſtra gulam inuadit, quod & ille iam Regi fecerat, duobus aut tribus digitis ori Regis ad loquelam clamoremque omnem intercipiendum inſertis; ita mutuo amplexu aliquamdiu luctati cum eſſent: Rex ad feneſtram illam iam apertā eum pertraxit; idque non ſine miraculo, cum alioqui viribus Regem longè anteiret. Intereà (diuinâ prouidētia ita moderāte) eodem momento famulitium Regis, vnà cum Gouriæ Comite ſub feneſtram tranſibant. Rex itaque capite & cubito dextero per feneſtram exſerto, ſe iſthic prodi exclamat: cuius vox Lenoxiæ Duci ac Marciæ Comiti audita ſimul ac cognita, Comite Gouriæ interim admirāte, & quid ſibi res vellet, quærēte, nec Regē à ſe viſum, nec vocē vllā auditū ſimulante, omnes vno impetu per ianuā irruunt: dumq; ſinguli viā ad Regē proximam quærūt, Lenoxię Dux & Marciæ Comes, ad eū aditū per quē Regem ingreſſum anteà viderant, ſe cōferunt: Gouriæ verò Comes cum ſuis longè diuerſā viam ingreditur, cochleam ſcilicet priuatam, ante eum diem ſemper occluſam, & tum primùm, vt videbatur, ad facinus illud facilius exſequendum patefactam. Interea REX, continua lucta ALEXANDRVM muſæo extraxerat; cuius oſtium proximè in-

mè ingreſſus, dum alijs intentus nimium feſtinaret apertum reliquerat. quumque iam magna cum difficultate Alexandri in genua deiecti caput ſub axilla comprehendiſſet, cochleæ foribus ipſum affixit, & enſem manibus extorquere, eoque ipſum transfigere, transfixumque per gradus deijcere meditabatur: tum Ioannes Ramiſæus Eques ſuperuenit, qui Regis clamore audito, quà ſibi potiſſimum eſſet eundum dubius, in eandem cochleam, Deo ſic dirigente, inciderat: ad cuius ſummitatem vbi peruenit, cubiculum ingreſſus, Regem cum Alexandro vt ſuprà relatum eſt, colluctantem reperit, confeſtimque extracto pugione, altero illo ſe ſubducente, bis terue confoſſum per gradus cochleæ præcipitem dedit: qui deiectus à Thomà Areskino, & Hugone Hereſio, Equitibus, exceptus in gradibus hæc verba poſtrema ſemianimis proferens: Ego in culpâ non eram, extrema eſt paſſus. Thomæ Areskini aduentum cum Gouriæ Comite congreſſus retardârat: hunc enim Regis voce percepta, intrò ſe proripientem, manu in gulam iniecta ſub pedes miſerat, ſtatim interfecturus, niſi Comitis ſerui, velut ſequeſtri, ſe interpoſuiſſent. his aliquamdiu impeditus, ſolus ferè relictus, tandem accedens, ex ſummâ cochleâ Ioannis Ramiſæi voce ad aures delata, in cubiculum contendit, Hugone Hereſio, & fratris quodam ſeruo, fortè conſpectis, ſequi iuſſis: qui in tranſitu, vt dictum eſt, Alexandrum omninò confecerunt, hos tres confeſtim à tergo Gouriæ Comes eſt ſequutus, qui gladiũ vtraq; manu vibrãs, capite galea munito, ſepté ité ſatellitib⁹, gladijs inſtructis ſtipatus, horrendũ iurans, ad vnũ omnes morte morituros proclamat. Rex, Comite cõſpecto, Alexãdri iam mortui gladium, qui illi dum detruditur, exciderat,

Anno 1600.

liberatur.

Anno 1600. derat, inermis quærebat: ſed à ſuis in muſæum inuitus eſt retractus, & oſtio obſerato exitu prohibitus: quem vbi in tuta collocâſſent, cum Comite eiuſque ſeruis manus conſerunt: & poſt multa vulnera vtrimque illata, dedit Deus quatuor illis, vt, cumque armatis, de octo probè inſtructis victoriam reportare: quæ à Comitis morte initium vna & finem habuit. Hoc enim à Ioanne Ramiſæo per præcordia transfixo, & ſine vlla numinis vel inuocatione vel mentione è vita ſublato, ſerui facilè per gradus, multis plagis faucij, ſunt detruſi: ſicut & prædicti quatuor nō ſine ſanguine victoriâ ſunt potiti. Dum hæc ſuperius peraguntur, Lenoxiæ Dux & Marciæ Comes cum reliquis inferius aditum illum, per quem Rex anteà tranſierat, malleis patefacere nitebantur: ſed diu fruſtrà. Nam ex robore quum eſſet, ſicut & paries totus, ictibus cedebat, vt poſt dimidiam tandem horam, tranſitu patefacto, Regem à tam præſenti periculo, longè præter expectationem, liberatum, Comite proditionis auctore ad pedes mortuo iacente, acceſſerit. His peractis, Rex in medio ſuorum, in genua ſupplex procumbens, Deo pro liberatione tam miraculoſa, & victoria tam inſperata gratias prolixè agebat, ſibique pollicebatur, Deum non fruſtrà ſe ab imminentè iſto periculo liberâſſe; nec dubitabat, quin idem Deus à tanto malo incolumē ſeruârit, vt qui olim ſe in maiori negocio ad nominis ſui gloriam, & populi ſuæ curę commiſſi ſalutem, eſſet vſurus. Intereà fama per vrbem ſparſa, Gouriæ Comitem, vrbi præfectum, eſſe interemptum, magni tumultus cauſſam dedit: ſiquidem multitudo ex omnibus vrbis angulis concurrens, facinoris ignara, domū vndique trium aut quatuor horarum ſpacio cingebat

bat: donec tandem Rex, per feneſtram illos allo- Anno
quendo, & manu ſigna faciendo, tumultum com- 1600.
peſcuit, & magiſtratui vrbis in conclaue ad ſe vocato, rem totam, vt geſta erat, expoſuit: deniq́ue ædes & proditorum cadauera, donec quippiam de ijs ſtatueretur, illorum cuſtodię mandauit: priùs tamen ſcripta & litteras diligenter eſt ſcrutatus, ſi fortè quid poſſet reperiri, quod ad coniurationem detegendam faceret; ſed præter marſupium, magicis characteribus, & vocabulis incantatorijs plenũ nihil eſt inuentum. in hac veriſimile eſt Comitem non parum fiducię collocâſſe: nam ſine eo nunquã ſe tutum arbitrabatur, ideoq́ue perpetuò circumgeſtabat, quin & illud obſeruatum eſt, quamdiu de collo illi ſuſpenſi manebant, vulnera quibus perijt ne vnã quidem ſanguinis guttulam diſtillâſſe; vt primum dempti fuêre, totum corpus abundanti cruore manâſſe. His peragendis dies ad octauã veſpertinam eſt protractus, antequam Rex prę hominum multitudine, vndiq; magno numero confluente, in viam ſeſe rurſus dare potuit. Quum verò quatuor millibus paſſuum Pertho Falcolandiam verſus proceſſiſſet; omnia viarum compita, ex omni hominum genere, equitum peditumq́ue obuiam euntium, fuêre completa, vt applauſus gratulatorij lęta conclamatio vltra mille paſſus exaudiretur. Quæ verò alia lętitię & gaudij teſtimonia ſubditi per totum regnum ediderint, quantus ex omnibus regni partibus concurſus, quanta tormentorum terrâ marique fulmina, quot pyrſiæ vbique accenſæ, quamq́ue frequentes nolarum pulſus, quæ denique preces publicæ priuatæq́ue fuerint, fuſius proſequi, non eſt huius loci.

E familiaribus Comitis Iacobus Vemius, Bagia-

Anno 1600.

nus de vita & moribus eius interrogatus, an proditionis illius aduerſus Maieſtatem regiam indicia vlla, dum ſecum in Strabran ageret, percepiſſet, ſe nihil tale in ipſo animaduertere potuiſſe reſpondit: an de rebus curioſis ſermonem vmquam cum illo habuiſſet, rogatus, refert in Strabran commorantibus, à quibuſdam ſerpentem fuiſſe inuentum: quo interfecto, & re ad Comitem delata, dixiſſe eum, ſi interfectus ſerpens non fuiſſet, ludos facetiſſimos vidiſſetis: ego enim, inquit, vocis vnius Hebreæ (cuius iam ſe oblitum Iacobus aiebat) prolatione, quæ ſanctitaté Latinè ſonat, immotus vt conſiſteret, effeciſſem, ita vt ne diſceſſum quidem vel ſemel molitus fuiſſet: quod ſe anteà expertū dicebat. Quumq; Iacobus quæreret, vbinam Hebræam illam vocem reperiſſet, in Talmud Iudæorum reſpondiſſe, & ex traditione promanâſſe. quærétū denuò quid ſibi vocabulum iſtūd Cabbaliſticum, ſeu Talmud vellet, Comes reſpondit, eſſe voces quaſdam Iudæis per traditionem datas, & à Deo in Paradiſo prolatas, eoque maioris eſſe efficaciæ quàm vllas poſtea à Prophetis vel Apoſtolis vſurpatas. Rogāti iterū, an pter nudā vocé nihil requireretur, firmam præterea & immotam in Deo fidem neceſſariò adeſſe oportere dicebat: nec nouū hoc apud doctos videri, quando naturæ ſit conſentaneū: ſeq; hæc à quodam Italo primùm didiciſſe, quem quum principio necromanticum, poſtea doctum & profundum Theologum eſſe accepiſſet, de ſecretis naturæ pluribus cum illo egiſſe. Ad hæc Comitem dixiſſe, non eſſe artis herbam in carnem transformare, quæ mox in muſcas abeat: poſſibile quoq; eſſe, vt ſemen humanum alia ratione, quā in matrice muliebri ad pfectioné perducatur: ſed monuiſſe vt hæc

Artes magicæ productoris.

vt hæc tacitus ſecũ cótineret, quæ niſi amicum exiſtimaret, nunquã fuerat cõmunicaturus. Habes narrationẽ lector, cuius veritati vt nihil derogam⁹, ita de ea ſtatuere ꝙ tibi videbitur. ꝑ nos licet: nos quũ publicè excuſa, vnà cum teſtiũ depoſitione exſtet, omittere eã noluimus: & verò vt nihil incredibile videatur, admirabilis caſuum in vita humana facit varietas. In ea pace, quam inter Hiſpaniæ & Galliæ reges factam ſupra expoſuimus, Sabaudiæ Dux, cuius Legatus, Marchio Lullini tractationi interfuerat, comprehendi petijt: quod & obtinuit, ea tamẽ conditione, vt res quæ ea pace nõ deciſæ, ſed adhuc inter Regem Franciæ & Ducem controuerſæ erant, iudicio Romani Pontificis, intra anni vertẽtis ſpacium deciderentur. Pontifex qui neutrum offendere vellet, hacq; in re lupum auribus, quod dicitur, teneret, primùm amplius ad deliberandum ſpaciũ poſtulat: quo & ipſo elapſo, ſententiam ferre, ne alterutrius cauſſæ prǽiudicare videretur, recuſauit. vtque inter ſe controuerſias amicè componerent vtrumque per litteras & internuncios eſt hortatus. Cui rex reſpondit, ſe tam reſpectu Romani Pontificis, quem reuerentur coleret, quàm pacis cauſſa, cuius adprimè eſſet ſtudioſus, lubenter & æquo animo accepturum, quod Dux in medium eſſet allaturus, vt controuerſia inter ipſos de Marchionatu Saluſſano ſopiri poſſet. Dux quoque vt oſtenderet ſibi in animo eſſe Regi ſatisfacere: ad regem miſit Brettonum, Equitem, qui quãto ſtudio pacem Dux cuperet, declararet. Hic ad Ducem reuerſus, retulit, ipſum ſine vllo periculo ad Regem adire poſſe: ſpemq; ei fecit, à regis facilitate, quod vellet, conſequuturũ, ſi ei prius de Marchionatu ſatisfeciſſet. Hac ſpe inductus Lugdunũ Dux ꝓfectus eſt, comitatus

Anno 1600.

Bellum inter Gallum & Sabaudum.

Anno 1600. tatus plus mille ducentis nobilibus, quos ex ſuis regionibus conuocârat: inde nauibus, quas ibi inſtrui iuſſerat, Ligeri fluuio Aureliam eſt delatus: indeque celerius equis Fontem-Bellaquæum contendit, cum Nemurſio Duce, quem ei Rex obuiam miſerat. Ibi Dux habitu lugubri amictus, paucis comitantibus (nam maior pars eorum qui ipſum deduxerant, Lugduni ſubſiſtere iuſſat) à Rege honorificè comiterque pro more gentis, exceptus eſt & tractatus: nec Rex vel verbo mentionem fecit eius rei, propter quam Dux venerat, à quo interpellatus de negocio, id ad ſuos conſiliarios reiecit: & regis quidem nomine Maximilianus Bethunius Dominus de Roſni, contulit cum eo, cui Dux id mandarat. Quum autem Dux ex hoc colloquio non eã facilitatem, quã fortaſſis ſibi promiſerat, inueniſſet, atque angeretur, quòd honorificè ad ſuos redire vix poſſe ſibi videretur; timeret etiam ne aliquid promittere vel ſignare cogeretur, cuius poſtea ipſum pœniteret: Rex, hac de re admonitus, Duci ſignificari iuſſit, ſecuro eſſet animo, nullam ei vim illatum iri, ſed tam liberè domum redire poſſe, quàm in Franciam venerit, fidem ei datam ſe inuiolatam ſeruaturum: quinetiam ſi timeret ſibi Dux, ad fines ſuæ ditionis vſque deducturum. Dux tamẽ, vt Regi etiam gratificari aliquid velle videretur, & tantò honeſtius è Francia diſcedere poſſet: die Februarij vigeſima ſexta promiſit Regi, intra primũ proximè ſequentis menſis Iunij diem, ſe Marchionatum Saluſſanum redditurum, ſic vt eum occupauerat; aut eius loco ſe traditurum Regi intra dictũ tempus, Breſſiam, Pignorolum, & Valles: ſuitque hæc tranſactio ſolenniter ab vtroque conſignata. Quum autem ad ſuos reuerſus Dux ſe coactum ſignâſſe contractum cum Rege initum diceret, &

promiſſa reuocans, negocium in longum protraheret: Regis arma aduerſus ſe concitauit, vt quod à volente non poſſet, vel ab inuito per vim extorqueret. Quũ ſeptuaginta dies vltra terminũ præfixum exſpectâſſet: Duxque interpellatus, ſignificâſſet, ſe Legati ſui verbis ſtare nõ velle: Rex Lugdunum profectus, animum ad bellum gerendum adiecit. Interea Sabaudus aliam moram impetrat: ſed quum nec intra illam quidquã fieret, Rex ſcriptum edit, quo non ſe, ſed Ducẽ belli auctorem teſtatur, vtpote qui Marchionatum Saluſſanum Frãcorum regibus per vim ereptum, reddere nolit. Quum autem nec hæc belli denunciatio Ducem moueret: iuſſu mandatoque Regis occupata ſunt duo præcipua Breſſæ & Sabaudiæ loca, per Bironiũ Mareſcallum Franciç, & Deſdiguieræum, gubernatorem Delphinatus. Breſſa protenditur in longitudinem ad miliaria triginta; toto triente longior quã latior. Ad Orientem Dæna fluuio, agro Nantuẽſi & Mauriciano clauditur: ad occidẽtẽ Sarna fluuio, & territorio Matiſconenſi diſterminatur. Ad meridiẽ Lugdunẽſem ꝓuinciã habet: ad ſeptẽtrionẽ, Burgũdiæ Ducatũ. Aeris clemẽtia terrçq; fertilitate imprimis cõmendatur. Burgũ metropolis eius eſt; cui appoſita eſt arx, inter munitiſſimas Galliæ meritò cenſenda. Ea ergo nocte quæ decimum Auguſti diẽ (quo terminus Duci præſtitutus finiebatur) ſequuta eſt, Burgum aggreditur Mareſcallus Bironius, mille ducentis militibus comitatus. Eorum partim ſcalas muris applicare iubet, partim helepolidem (Petardum vulgò) portæ admoliri. Dum præſidiarij ad hoſtem muros iam aſcendentem deijciendũ frequentes accurrunt; ij qui ad portam relicti erãt, igne ſubiecto eam effringunt, aditumque ſibi patefaciunt

Anno 1600.

Breſſæ deſcriptio.

Burgum expugnatur.

Anno 1600.

faciunt. Mareſcallus, vno tantùm milite amiſſo, oppidum ingreſſus, prædari ſuis prohibuit, iuſſitque ſuos duces ſequerentur: quibus mandatum erat, eos repellerent, qui reſiſtere, aut viam quà ad arcem iter eſt, pręcludere vellent, quam inuadere occupareq́ue ſtatuerat. Sed quo minus id tum ſtatim efficeretur; ſemitarum ignorantia, noctiſque obſcuritas obſtitit. Oppidanis vitam, honorem, fortunas ſaluas eſſe iuſſit: ducentis quoque Heluetijs, qui præſidio oppidum tenuerũt, nullo perſoluto lytro diſcedendi, ſuaque efferendi veniam conceſſit: propugnaculis denique arcem cinxit, vt eruptiones obſeſſorum impediret, obſidionis cura domino Sancti-Angeli demandata. Eodem pœnè tempore, Rex vt hoſtis vires diſtraheret, Deſdiguieræum in Sabaudiam ad tentandum Momelianum, locum totius eius regionis munitiſſimum, cum lectiſſimis copijs ablegauit. Sed vt ea q̃ in Sabaudia geſta ſunt melius intelligãtur, nõ ab re erit hic breuiter eam deſcribere. Poſita eſt Sabaudia inter gradũ 44. & 45. Galliæ Celticæ. Tota fere mõtibus attollitur, ſolo lapidoſo, humido ac frigido, ac proinde frugũ non ita fertili; quas tamen ad incolarum vſum ſufficiẽtes gignit. Limes eius à latere ſeptẽtrionali eſt Rhodanus fluuius; qui eandẽ ab occidente quoq; alluit. Ab oriente Alpes habẽt: Delphinatus autem meridionale eius latus claudit. Iſara pręcipuꝰ eſt Sabaudiæ fluuius: Momelianum vnum eſt præcipuorum celebriumq́ue Sabaudiæ oppidorum, quod medium inter vicinos montes, plano ęqualiq́ue loco eſt ſitum. Iſara fluuius oppidum alluit, eiuſque ciuibus multas adfert commoditates. Oppidum ipſum nec ſpacioſum valdè eſt, nec ciuibus frequens, continuo bello attritis. Incolæ ſimplici ſunt & agreſti

Sabaudiæ deſcriptio.

pleruma

pleruméque animo, à litterarum cultu non minus quàm olim maiores ipſorum alieni: quod tamen vitium eius cum alijs Sabaudis pleriſque omnibus cõmune eſt. Momelianum autem celebrius eſt ob arcem (quæ magnitudine oppidulum adæquat, totiq́ue viciniæ imperitat) quàm ob commercium, aut diuitias, aut aliam ob cauſſam. Deſdiguierçus, receptis copijs, quas ad arcem oppugnandam conuenire iſſerat, Crequium generum ſuum decimoſeptimo Auguſti cum magna parte pedatus, & leuis armaturæ equitibus præmittit, ipſe cum reſiduis copijs ſubſequitur: oppidumq́ue à præſidiarijs, qui eo deſerto, in arcem confugerant, primo aduentu ſtatim occupat. Intereà rex ipſe in caſtra venit, cõſtitutiſque, quæ in oppido neceſſariæ erant, rebus, exercitum Chamberiacum, metropolim & Parlamenti Sabaudiæ ſedem duxit. Huius enim belli initio præfecerat MARESCALLVM BIRONIVM expeditioni Breſſanæ; Deſdiguieræum autem Sabaudicæ: ſibi expugnationem metropolis aliorumq́ue oppidorum reſeruans. Vrbe potitus, militibus in arce permittit, vt niſi intra octiduum Dux obſeſſis opem ferret, ſalui inde diſcederent. Verebatur enim ne ſi oppido ſtatim exceſſiſſent: in alia loca, quæ oppugnare decreuerat, ſe conferrent; tantoq́ue difficiliorem redderent expugnationem. Anno 1600. *Chamberiach.*

Conflans vt ſe dederet, metus coëgit, qui præſidiariorum (mille & ducenti erant) animos inuaſerat. Videntes enim regem cohortibus ad id ſelectis oppugnationem tentare velle, vitam fortunaſque prætulerunt incerto euentui oppugnationis, nec, vt fortes milites decebat, hoſtium vim experiri voluerunt. Horum exemplum qui in præſidio Myolantij erant, imitati & ipſi deditionem arcis inter *Conflam.* *Myolantium Gallo ſe d. dãt*

horrea-

Anno 1600.

horrenda præcipitia, in rupe altiſſima ſitæ, fecerũt. Carbonaria, rupes potius quam arx, quum fortiter aliquamdiu oppugnationem ſuſtinuiſſet, tandem & ipſa in regis poteſtatem conceſſit. Inter deditionis leges fuit, vt præſidiarij, relictis vexillis, diſcederent. Ea conditio quum quibuſdam diſpliceret: Gallis arcem tradere, niſi vexilla (honorifica magis quã fructuoſa infelicis militiæ ſigna) ſecum efferre ſibi liceret, recuſârunt: quorum honeſto deſiderio rex ſatisfecit. Sola reſtabat arx Momelianenſis, quæ Gallorum impetum remorari poſſe videbatur. nec enim cuniculis ſuffodi, nec ſcalis admotis inuadi poterat: & ab omni tormentorum vi tutam plerique militiæ gnari iudicabant. Sed tamen præter hanc Sancatharini quoque (quod firmiſſimum erat haut procul à Geneua propugnaculum) munitioni Sabaudus plurimum quoque fidebat. Vtrũque rex ſimul & eodem tempore oppugnare decreuit. Sancium ad Sancatharinum mittit, qui Geneuenſes præſtò eſſe, reſque ad oppugnationem, quæ ipſorum commodo fieret, neceſſarias comportare iuberet: ipſe Momeliano copias circumfundit. Magnas quidem arcem obſidentibus, oppidum, quod vt diximus, iam ante fecerat deditionem, afferebat commoditates: vix tamen vllus locus collocandis ad arcem conuerberandam machinis idoneus reperiebatur. Sed omnia poteſt induſtria. Tandem enim, diligentiã maximè & ingenio Romij viri militaris effectum eſt, vt triginta tribus, diuerſis in locis diſpoſitis tormentis & muri vrbis arietarentur, & præſidiarij defenſione prohiberentur. In deſcenſu vnius montium, quos arcem vndique claudere diximus, præceps erat collis, vineis conſitus. In huius vertice ſeptem tormenta, lacertorum vi eò per-

Momelianum obſidet:

eò pertracta, prædictus Ronius collocauit, vt ijs arcis muri quaterentur, ad pedes verò cuiuſdem collis duas alias tormentis deſignauit ſtationes, tàm contra propugnaculum, Mauroſinum vulgò dictũ, quàm loca alia, ad quæ ictus pertingere poſſe videbatur: è quibus etiam quati poterat turris quædam vetuſta, forma quadrata, ruinamq; minitans, quod olim ab exercitu Franciſci primi, Regis Francorũ, fuiſſet concuſſa. Citra fluuium quoque duobus locis poſitę machinę diſplodebantur in inferius propugnaculum, inferebantque damnum ijs qui exire, & oppugnantibus reſiſtere, aut etiam murorum ruinas reſtaurare vellent. Hæc maiorem quam vlla alia res timorẽ intulſit obſeſſis: qui intereà (quippe tormentis eorumque apparatu probè inſtructi) globos & tela in hoſtem ſpargere nunquam ceſſabant. Rex ergo quum protrahi obſidionem videret, obſeſſos iterum monet, vt ſe dederent, nec tot tormentorum impetum exſpectarent, aut militum rapacitati ſe exponerent, quibus nihil magis in votis eſſet, quàm locum tam celebrem deprædari. Hîc Brandiſius arci præfectus, non præſtitit eam conſtantiam, quam Sabaudus ſperauerat, Impetratis enim quinque dierum inducijs, tandem cum Rege ita conuenit, vt niſi intra menſtruum ſpacium Dux obſeſſis auxilio veniret, arx dederetur, præſidiarij cum omnibus, quæ geſtare poſſent, excederent: & è centurionibus aliquem, qui hæc pacta Duci ſignificaret, mittere liceret. Ita ergo Rex, quum intra vertentem menſem ex aduerſo nemo cõparuiſſet, arce munitiſſima, præter multorum ſpem exſpectationemque, decima ſexta Nouembris die eſt potitus. Brandiſius, qui hac deditione varijs, ijſque parum ſecundis de ſe rumoribus anſam præbuit, ſcri-

Anno 1600.

deditur.

Anno 1600. ptum edit, quo facti ſui rationes explicat, ac nominis ſui exiſtimationem & honorem duel[lo] defendere paratum ſe dicit. Quum tamen S[a]baudiæ Ducem nō leuiter à ſe offenſum animaduerteret, venire ad eum recuſauit: quæ res ſuſpicionem de ipſo conceptam valdè auxit; præſertim cum magnis quoque muneribus à Rege aff[e]ct[u]s diceretur. Sunt qui exiſtimēt, bellū hoc omnino p[ræ]ter opinionē Sabaudo accid[i]ſſe: qui adultam iam ætate, [a]nnū ſecurū ſibi & quietum, niſi qua ab excurſionibus, pollicebatur; eaque de cauſſa quæ ad bellū neceſſaria præparare neglexit. Nihilominus q[u]ū audiſſet quo in ſtatu Momelianum eſſet: exercitū quantum poteſt contrahit, & per vallē Auguſtā profectus, ad Em[er]ęum caſtra figit. Galli hyemis iniuria vexati, nihil magis quàm prelio decertare cupiebant: Ergo obuiam proficiſcuntur: & tentata fortuna, vtrimque multi interficiuntur, tandem vero Sabaudicæ copię equeſtres maximè, pabuli inopia confectę, retrocedere compelluntur. Rex Deſdiguieręam cū parte exercitus Muſtierſij relinquit, qui regionem Tarentaſienſem ad imperata facienda cogeret: ipſe ad oppugnationem Sancatharini propugnaculi proficiſcitur. Paulo ante Regis aduentum centurio quidā ex obſeſſorum numero Regis permiſſu inde egreſſus erat, vt Nemurſium ducem inuiſeret, qui Regis cum venia, quod Sabaudiæ Duci adfinitate coniunctus eſſet, ab eo bello abſtinebat. Rex Duci Nemurſio mandat. vt dictum centurionem ad ſe duceret Leluſellum, vbi tū diuerſabatur, duobus aut tribus ſtadijs Sancatharino diſtantē vicum. Hunc Rex alloquutus, oſtendit quantę vires ſi[bi] ę ſint; q[u]à[m] exigua obſeſſis in Duce ſpes eſſet: facileque perſuaſit, vt

ad ſuos

ad ſuos reuerſus deditionem pro virili promoue- Anno
ret,in quam non multò pòſt præſidiarij conſenſe- 1600.
runt,his legibus,vt niſi intra 10. diem Dux eis tu- *Sancatha. ui*
liſſet auxilium,armatis, ſub ſignis exire, & belli- *occupatum.*
corum tormentorum,quæ ibi eſſent,trienté, edu-
cere ſecum liceret. Interea dum deditio exſpecta-
tur,nũciatur Ducé Tarentaſia venire: cui obuiam
proficiſcens Sueſſionenſis Comes,prius de diſceſ-
ſu,quàm aduentu eius cognouit. Sancatharinum
propugnaculum,importunis Geneuẽſiũ precibus
ſolicitatus,euerti Rex permiſit:ipſe Lugdunũ ma- *euertitur.*
gnis itineribus contendit,vt reginá ſponſam ſuá,
quæ nuper ex Italia eò venerat, videret. Hoc feli-
ci & inuſitato belli progreſſu moti Principes &
Reſpublicæ Italiæ, verenteſque ne belli ſcintillæ
vltra Alpes ſpargerentur,& Italię pax turbaretur:
Pontificem Romanum hortati ſunt,vt bellum in-
ter Regem & Ducem cõponere ſtuderet.Is nepotẽ *Pontifex pacẽ*
ſuum Petrũ Aldobrandinũ Cardinalé, ad Regem *tractat.*
Ducemq; ablegauit, vt vtrumque ad pacis ſtudiũ
inflecteret,atq; ita omniũ Chriſtianorũ quieti cõ-
ſuleretur.Cardinalis primò Ducẽ conuenit,cuius
quum ſingulare pacis ſtudiũ intellexiſſet, horta-
tus eſt, vt è ſuis aliquos ad Regem ſecum vnà pro-
ficiſci pateretur, qui tractationi intereſſent. Adiũ-
xit ergo Dux Cardinali comites, Franciſcũ Arco-
natũ,& Renatum Luſingium,magnæ experientiæ
viros:Hi cum Cardinali Chamberiacum ad Regẽ
profecti ſunt,qui 26.Nouembris die Nicolaũ Bru-
lartum,& Petrum Ioanninum Nauium deputauit,
vt Ducis poſtulata audirent, eiſque reſponderent.
Ipſe enim,vt diximus,Lugdunũ iuerat: & de Car-
dinalis aduentu certior factus, vt eò ſequeretur
ſe,rogârat. Lugduni ergo de pacificatione, Car-

 dinali

Anno 1600. dinali ſequeſtro, primùm agi cœptum: quò quum nuncius de euerſo à Geneuenſibus Sancatharino eſſet allatus, Cardinalis tractationem abrupit. Rex de eo certior factus, idque pro noui belli initio habés, exercitui ſuo omnia hoſtilia libera eſſe iuſſit, ducibus quoque copiarum mandauit, vt arma tam ad ſe defendendos, quàm hoſtibus nocendum parata haberent; permiſit quoque Geneuenſibus, vt demolitionem propugnaculi incœptam perficerent: quod illi tanto ſtudio fecerunt, vt poſtridie ne forma quidem aut primæ eius delineationes apparerent. Hoc pacto abiecta omni ſpe pacis, nullus niſi de armis, equis, pecunijs erat ſermo. Quum autem Ronius Cardinalem inuiſeret, vt in Italiam profecturo valediceret, is mentionem fecit interruptæ tractationis; rogans, Regi ſignificaret, ſibi nihil accidere poſſe iucundius, quàm vt intermiſſa actione continuata firma tandē pax & amicitia coiret: quæ poſt multam diſceptationem in has tandem leges facta eſt, vt Dux Marchionatum Saluſſanum retineret, proque eo Regi Breſſam, Bangianam & Verongam valles traderet, cum omnibus locis, quę ſunt inter Rhodanum & Saonam, fluuios. Hanc pacem poſteà quoque Hiſpaniarum rex, etſi nonnullas eius conditiones rebus ſuis maximè incommodas diceret, ratam nihilominus habuit: & ſic vniuerſæ Galliæ quies eſt reſtituta.

& facit.

Caniſa à Turcis obſeſſa. Quum de pace, quam ſuprà diximus tractatam, inter Chriſtianos & Turcas conuenire non poſſet, Turcarum tyrannus duodecim Ianitſarorum millia Conſtantinopoli Budam miſit, vt cum reliquis finitimis præſidiarijs, Chriſtianorū rebus quacunque poſſēt ratione incōmodarēt. 4. Septēb. die exiuncre Bubotiū noſtrorum magis ignauia, q̃ ſua virtu-

tere-

ſe recipiunt. Erant enim in oppido præſidiarij ſupra quingentos, rebus omnibus neceſſarioque apparatu inſtructi: ſed timore perculſi, vix exſpectato primò impetu, deditionem fecerunt: & ex pacto incolumes Pappam deducti ſunt. Octauo Septembris die ad Caniſiam Turcæ caſtra poſuerunt, munitiones excitârunt, & tormentis locatis, oppugnandi fecerunt initium. At noſtri eruptione factâ, Turcas propugnaculis ſuis eiecerunt, machinas clauis ferreis confixas inutiles reddiderunt, vnam etiam hoſti ademtam, in oppidum pertraxerunt. Etſi verò exterius propugnaculum Turcæ quàm vehementiſſimè inuaderent & oppugnarent: à noſtris tamen ſemper cum magna ſuorum cæde ſunt reiecti; Interea Vngaricus exercitus, ductore Duce Mercurio, ad Muram fluuium Calendis Octobris peruenit: & eo ſtatim die traiecto fluuio, obſeſſis aduentus ſui ſignum dedit. Veſir Turcarum, noſtrorũ paucitate per exploratores cognita, Mercurium monet, ne tã exiguas copias tanto ſuorum numero obijceret, aut exiſtimaret obſidionem tantillis viribus ſolui poſſe. Cui cordatè ſimul & piè Mercurius reſponderi iuſſit: Non ſe dubitaturum etiam multò minoribus viribus quantumuis immenſam Turcarum infidelium multitudinem, immò ſi vel ipſos cacodæmones à ſuis partibus haberent, inuadere, & Dei auxilio profligare. Dum noſtri progrediuntur: hoſtis cohortes aliquot caſtris educit, & colliculo occupato noſtrorum aduentum prẽſtolatur. In hos miſſus cum equitibus ſuis Colonitſius, leuia aliquot prælia conſerit, dum noſtri aciem ſuam inſtruunt, & tormentis hoſtilem diſturbant. Senſim ergo Turcæ pedem referunt: noſtri verò caſtra caſtris quàm proximè poſſunt, opponunt. Ita dum vtrimque ſi- Anno 1600.

Anno 1600. bi ab hoſte propinquo timent, nox ea per quietē fuit transacta. Poſtero die noſtri ad hoſtem ducūt, & ſub ſignis inſtructi, prœliū poſcunt. Sed caſtris ſe continebant hoſtes, quibus tuti, facilè omnem noſtrorum vim eludebant. Herberſtænius tamen, Hofkirchius & Colonitſius, dum caſtrorum aditum ſpeculantur, in Turcarum aliquot turmas, haud procul à caſtris inciderunt, & conſertis manibus, Turciſque in fugam actis, ad tentoria ipſorum vſque inſequūtur; pauciſque deſideratis cum quatuordecim machinulis cāpeſtribus, quas hoſti eripuerant, læti ad ſuos reuertuntur. Turcæ ergò alia via noſtros aggrediuntur, & à tergo circūfuſis copijs, omnibuſque viarum anguſtijs, quæ frequentes ijs in locis, obſeſſis, in magnā rei frumentariæ diffiultatem noſtros conijciunt; adeò vt quamuis magna annonæ vis aduehi, & in itinere iam eſſe diceretur, nihil tamē in caſtra potuerit adduci: Hac neceſſitate coacti noſtri exercitum reducunt: ſed nec diſceſſus periculo caruit. Hoſtis enim vndiq; conſurgens noſtros iam in medium pænè incluſos, neci certiſſimæ deſtinabat. Ac profectò ad incitas res iam redierat; niſi deſperato auxilio humano, diuinum ſe oſtendiſſet. Sub crepuſculum enim veſpertinum, dum noſtri vndique circumuenti in maximis verſātur anguſtijs: aër inhorreſcit, tenebræ conduplicantur, tonitru cœlū remugit, crebriſque micat fulguribus: inde turbo rapidiſſimus primum noſtrorum caſtra, ſed ſine damno, mox Turcarum peruadit, ex equis nonnullos deijcit, omniaque terroris implet. Hac veluti diuinæ opis præſentia noſtrorum animi recreati, noctis etiam denſiſſimæ beneficio vſi, hoſtili mucroni iugulum ſubduxerunt. Noſtrorum diſceſſu

Auxilium diuinum.

ſeſſu

ſceſſus præſidiariorum animos valdè debilitauit, Vngarorum præſertim: quorum nonnulli ad hoſte ntrā, fugientes, quo in ſtatu res oppidi eſſent, aperuerunt. Germani primùm quidem à præfecto admoniti, alacres ſe & oppidum ad extremum vitæ ſpiritum defendere paratos declarârunt: ſed Vngarorum defectione, hoſtiumque viribus conſternati, & ipſi deditionem fieri flagitârunt. Ita ergò 22. die Octob. locus totius Stiriæ muniſſimus in Turcarum poteſtatem conceſſit: præſidiarij verò cum omnibus ſuis fortunis ad Murā vſque flumium incolumes ſunt deducti; Paradiſius, qui oppido fuerat præfectus, Raquelſpurgi Duci Mercurio ſe ſiſtit: ſed ab eo ad Matthiam Archiducem remiſſus, ex Cæſaris mandato paullò poſt facti ſui rationes reddere iubetur: quumque parum ſe purgaret ſemel etiam fugam explorâſſet, cū alijs quibuſdā, poſt annū demū, q̄ noſtri Caniſiæ obſidionē infeliciter tē âſſent, dextra primū, deinde capite, vt periurus, fuit truncatus. Oppido recepto Veſir Turcarū 3. peditū millia, equites quingentos præſidio imponit, & 12. ad Traui ripā excitatis caſtellis, liberum ſibi aditum munit: inde circummiſſis vndiq; litteris, profugos vt reuertantur monet, promiſſa 3. annorū ab omnib⁹ tributis immunitate. Anno 1600. *Paradiſius pūtè truncatur.*

Menſe Octobri nuptiæ inter Henricum IIII. Franciæ & Nauarræ regem Chriſtianiſſimum, & Mariam Medicæam, magni Hetruriæ Ducis filiam, celebratæ ſunt: quarū pompā, quantū quidem ad noſtrā peruenit notitiam, paucis deſcribemus. Dū Rex in Sabaudia bellū proſperè gerit: Legrandiū, fidū ſibi hominem, Florentiam mittit, qui ſpōſam accerſeret, & in Galliā deduceret. Is quū viceſima Septēb. die Linorniā appulſſet, triduo poſt, Ioāne *Nuptialis pōpa reginæ Gallorum Florentiæ.*

Anno 1600. & Antonio Medicis, cum magno nobilitatis numero, comitantibus, Florentiam eſt ingreſſus. Vbi ad aream Pythiam peruenit: magnum Florentiæ Ducē obuium habuit; & vtrimque facta ſalutatione, eundem Regis nomine paucis verbis compellauit: palatium inde ingreſſus, eo ipſo veſpere regiam ſponſam acceſſit, eique regis litteras tradidit. Biduo poſt qui viceſimus quintus erat Septembris, Duci legationis ſuæ diploma exhibuit, quæque alia in mandatis habebat, expoſuit. Romæ Sillerius erat, Regis ad Pontificem orator. Is audito Legati aduentu, continuo & ipſe Florentiam properauit. Eodem Dux Mantuæ ſecunda Octobris, & poſtridiè Venetorum Legatus venit. Quarto Octobris Cardinalis Aldobrandini aduentu nunciato; Florentini magno numero ad aream Pythiam confluxerunt: & Duce ipſo præeunte, ad portam vrbis obuiam proceſſerunt. inde Legatum cum Romana & Geneuenſi nobilitate reuerenter exceptum, magna pompa in vrbem perduxerunt. Agmen ducebat monachorum, aliorumque clericorum, quos vocant, ordo: ſequebantur apparitores & miniſtri vrbani; inde Cardinalis & Ducis familiares. Poſt hos quinquaginta equites haſtati, loricis & galeis armati, rubris ſagis ſuperinductis, ſeni equitabant: inde ſex tubicines; mox rhabdophori vrbani: proximè hos Florentini nobiles Romanis & Genuatib⁹ permiſti, à duobus veluti Imperatoribus ducebantur, ocreati quidam, quidam ſine ocreis & calcaribus, pro vt quiſque in equum inſilierat; ſed ſplendidiſſimè amicti omnes. Inde muli viginti vnus clitellarij, Cardinalis vtenſilibus onuſti; poſt hos eiuſdem equus rubro holoſerico inſtratus, cum alijs tribus, agebantur. Sequebatur alia nobilium caterua, binis item

ducto

ductoribus præeuntibus. Poſt hos proceres Eccleſiaſtici: inde flos Romanæ nobilitatis, Marchio Corniæ, Columna, & alij. Cardinali duo corynephori bina ſceptra aurata; vnus verò crucem præferebant: ipſe Pontificaliter amictus, ſub vmbella, quam octo Florentini nobiles iuuenes geſtabant equitabat, ſiniſtrum ei latus Florentiæ Dux claudebat; pone ſequentibus ſedecim Prælatis, quos Cardinalis Roma ſecum adduxerat. Agmen quinquaginta alij haſtati è prætoria Ducis cohorte clauſerunt. Cardinalis portæ iam appropinquãs, ex equo deſcendit, & in genua procumbẽs, Pacem eſt oſculatus. Inde templum primarium ingreſſus, dictis precibus ad palatium contendit: poſt cœnam, præſentibus Florentino, & Mantuano Ducibus, Virginio Vrſino, Ioanne & Antonio Medicis, regijs item Legatis, Pontificis nomine regiæ ſponſæ eſt cõgratulatus. Biduo poſt, quinta ſcilicet Octobris, ſponſalia magnificentiſſimè celebrata ſunt: eodemque die Duci non ita pridem natus filius ſacro lauacro tinctus eſt, Venetorum Legato ſuſcipiente. Appetẽte iam nocte, vniuerſa aula choreis perſtrepebat; inde ad cœnam itum, exquiſitiſſimo & planè incredibili apparatu inſtructam, non veris tantũ epulis, ſed ijs etiam, quæ præter oculorum delectationem nihil habent. Viſebantur Elephanti, oleæ & imprimis Coſmi Medicæi, qui primus in hanc familiã principatum intulit, effigies, aliaque. Vbi ſponſa cum Cardinali, Duce Mantuano, & Florentino (qui ei dextram hoc ordine) itemque Mantuani, & Florentini, & Virginij vxoribus (quæ ei ad læuam) cõſediſſent: prima fercula illata ſunt: quibus remotis, mẽſa mirabili artificio in duas partes diſſilijt, quarum vna ad dextram, altera ad læuam ſenſim abſ-

Anno 1600.

 ceſſit.

Anno 1600. ceſſit. Subtus autem alia velut è ſolo emergebat menſa, bellarijs, nectare & ambroſia exquiſitiſſimè inſtructa; quæ quum & ipſa oculis ſe ſubduxiſſet, tertia, præcioſis lapillis, ſpeculis, alijſque aſpectu iucundis rebus præfulgens, & longè latèque ſplendorem iaculans, ſucceſſit: quarta inde, licet multa iam hyeme, Alcinoi hortos, in quibus varij generis floſculi, & arbores fructibus onuſtæ, cernebantur, mediam æſtatem repræſentabat. Vix hęc menſa prodierat: ecce ſuperne ad virum quę laquearibus binæ nubes emergebant, quarum vni Florentina virgo, Dianæ perſonam gerens; alteri Eunuchus quidam inſidebat: & alternis vocibus dulciſſimo cantu, omnium aures mira voluptate permulcebant. Omnium oculos tenebat abacus, Lilij formā gerens, margaritis & vnionibus precioſiſſimis vndique exornatus; & vaſis aureis & argenteis, ingenti numero, onuſtus. Sequens triduum venationibus, & alijs ludicris certaminibus fuit datum. At nona Octob. incredibili ſumptu Comœdia fuit peracta,

Comicus apparatus admirabilis. quæ & aures & oculos ſpectatorum admiratione, ac tantum non ſtupore oppleuit. In primo actu biceps ille Parnaſſus repræſentabatur, binis fontibus ſcatens; quorum vnus pœnè in vertice montis, alter ad eius pedem, ſupra quem Pegaſus volitabat. Inferiori adſidebat Poëſis, quæ initium cātu faciebat: cuius vocem mox nouem Muſæ, monti incluſę, exceperunt, tanta vocis & muſicorum inſtrumentorum dulcedine, vt vix vnquā quidquam ſuauius fuerit auditum. Vbi Muſæ canere deſierunt: Poëſis è monte deſcendit, Prologum quam ſuauiſſima voce decantans: eoque decantato, pedetentim montem rurſus conſcendit, & in vertice eius conſedit. Excipiunt rurſus Muſæ; quibus canendi

nentibus, mons ſenſim ſubſidit, & è conſpectu abit. In ſecundo actu primùm ſylua quædã nouellis & viridantibus arboribus conſita cernebatur, ſub quibus Cephalus, venatione feſſus, cum miniſtris ſuis ſomnum capiebat. Mox cœlo deſcendit Aurora in nube, ad terram vſque pertingente, & quam ſuauiſſimè canere incipit. Sono exciti miniſtri Cephalum excitant: quem Aurora alloquuta, blandis verbis amorem eius captat: ipſe verò venationis ſtudijs totus deditus ad primam amoris mentionẽ tergiuerſatur, & ſubducit ſe poſt virgulta latens: eum verò Aurora inſequitur, multis verbis dolorẽ ſuũ teſtata. Interea Tithonus Auroræ maritus nube aduehitur, & amiſsã cõiugẽ deplorat. Quũ binæ hæ nubes euanuiſſent mare lilijs candentibus plenum enaſcitur, ex eo mox Oceanus, delphino inſidens emergit, cui ſol quadrigis vectꝰ occurrit: qui cõgreſſi admirãtur quid ſitq̃ tã ſerò diluceſcat. Superuenit Cupido, nubi inſidẽs, cuius vtrimq; latus duæ aliæ nubes claudebãt in quarũ vna Amor, in altera 4. alij inſidebãt, qui, poſt longum ſatis Oceani, Phœbi & Amoris colloquiũ aërẽ ætherẽq; cãtu mulcebant. Interea delphinꝰ cũ Oceano ſubmergitur, Sol occidit Cupido cœlũ repetit, Amore in terris relicto. Tertius actꝰ ſecũdũ habuit Cephali & Auroræ cõgreſsũ: in quo Cephalꝰ, ſicut antea, Amori reluctãs, ab Aurora iterũ ſe ſubducebat inde Nox infernè emergẽs, Auroræ tarditatẽ & morã incuſabat. In 4. actu Terra iticẽ Aurorã abſentẽ requirebat: & habito cũ Amore colloquio, rogabat, vt Aurorã, cũq; ea diẽ q̃ primũ reducere vellet. Interea Iupiter, tot q̃relis fatigatꝰ, Mercuriũ e cœlo mittit, & q̃relis mederi iubet. Is amorẽ in terris repertũ ſecũ in cœlũ regredi iubet

Anno 1600.

Sub-

Anno 1600. Subuectis illis, cœlum dehiſcit; è quo duodequinquaginta perſonę prodeuntes, mirabilem edunt cōcentum: mox Iupiter apparet, aquilæ inſidens, & Amorem ad Auroram, cui valdè ſuccenſere ſimulabat, è veſtigio reducendam ablegat. Dum Amor cū Aurora ſermonem miſcet, Cephalus accedit, qui Amoris inſtinctu tandem Auroræ mirifico amore correptus, cum ijs vnà in cœlum ſubuehitur. Tandē in extremo actu Fama producebatur, excelſo monti inſidens; iuxta eam præco, ſuauiſſima voce magni Ducis laudes decantās. Ad vtrumque latus octonæ ſedebant perſonæ, præcipuarum vrbium, quæ Duci parent, arma & effigiem gerentes. Paullatim inde montis tumor euaneſcit; ſedecim illi perſonæ deſcendētes reginæ congratulantur, & iubila edunt; Fama cœlum repetit: tandem è monte iā depreſſo lilium enaſcitur, aurea corona ſuper impendente. Mythologiam lectoris iudicio relinquo. Paucos inde poſt dies regina cum claſſe octodecim triremium Liuornia ſoluit, & ventis ſecundis vſa breui Marſiliam tenuit. E naui egreſſam Cancellarius, magna nobilium virorum frequentia comitatus, eleganti excepit oratione. Auenionem inde deductam, ciues magnifico apparatu, & triūphali curru in vrbem introduxerunt. Ad fores Cancellarij ſequens Elogium deſcriptum pendebat:

Henricus Quartus, cognomine Magnus,
Henricus Gallus, Pius, Victor,
Inclytus, Fortunatus, Clemens,
Gallicus, Nauarricus, Allobrogicus:
Pater patriæ, heros ſtupendæ fortitudinis,
Exteris formidoloſus, iuxtà amabilis;
Publicæ quietis auctor; priuatæ aſſertor:

Miles

Miles inter ſtrenuiſſimos, inuictiſſimus; Anno 1600.
Imperator inter ſummos egregius:
Rex inter feliciſſimos, fortunatiſſimus:
Futuræ ætatis ſpecimen, præteritæ terror,
Miraculum noſtræ: coniunx Mariæ Medicææ,
Nouæ Clodildæ, atq; ex ea noui Herculis pater,
Quod publica vota flagitant, mox futurus: hodie
Cum regina, coniuge feliciſſima. ſcito populi,
Decreto Senatus, Edicto Principis, Auenionem,
Nouam Romam, propitius ac ſerenus, omnium
Ordinum ſtudijs magnis, qui curru, ſpecie ac
Vultu triumphantis ſublimis ingreditur.

Lugdunum inde profectam, lætiſſimiſque ciuium *inde Lugdunum.* acclamationibus exceptam, Rex paucis comitatus, è bello Sabaudico redux, conuenit; vbi etiam 17. Decembris nuptiæ regali planè pompâ ſunt celebratæ.

(***)

MER=

MERCVRII GALLOBELGICI SVCCENTVRIATI

LIBER VI.

IN QVO RES GESTAE AB ANNO M.DC. vſque ad annum M. D C. I. exponuntur.

NOui ſæculi initium ordimur; ſed non minus q̃ ſuperiora fuerant ferrei, & infidi. Rarò quippe meliora, vel malis ſuccedunt. Sed quid? vbi viuimus? In mundo ſcilicet: cui perpetuum, turbari, miſceri. Aut igitur hæc, talia ſpectanda ſunt, & ferenda; aut hinc exeundum. Nos illud faciamus; dum hoc facere iuſſerit magnus ille imperator.

Eſſexius tumultuatur:

Initio huius anni, magnus fuit & periculoſus in Anglia motus ab Eſſexio Comite excitatus; quem ad magnos honores regina proucxerat; eiuſque opera forti ſæpè & fideli antè fuerat vſa. Sed profectò verum eſt, non minoris eſſe animi ſecundas res quàm aduerſas rectè ferre. Is ſiue pro meritorum ratione parùm ſe cultum exiſtimans, ſiue cæca magnarum rerum ſpe ductus, aut vt quidam volunt, priuatis ſimultatibus impulſus; rebus nouis ſtudere & pręſentem regni ſtatum iniquo animo ferre, Tironio etiã Comiti, qui iãdiu in Hibernia rebellat, occultè fauere credebatur. Eius rei quæ indicia quædam ad reginam permanâſſent; iam e-

tiam multorum nobilium ad eum concurſus fieri diceientur: regina è conſiliarijs ſuis præcipuos mittit, qui poſtulata ipſius audirēt, & vt ſeditioſos à ſe omnes ſegregaret, moneret. ille non modò non qu ietiora conſilia eſt amplexus; ſed etiam reginæ ſuæ Legatos per vim detinuit, mortem eis, ſi diſcedere tentarent, interminatus. Mox Londinū cum coniurationis popularibus profectus rumores de regina, & ijs quorum opera in adminiſtrādo regno ea vtebatur, parū honeſtos ſpargi curat, & populum ad ſeditionem concitare quouis modo annititur. Regina, miſſo præcone, rebellionis eis pœnam denunciat: ſimulq; ciues, vt in officio maneāt, cohortatur. Pergunt illi nihilominus, & regios quoſdā miniſtros malè mulctāt, quoſdā etiā interficiūt: ſtāq; mox omnia tumultu & ſanguine redūdatura videbātur, niſi apud populū plus fides & reginæ amor, q̄ incerta ſpes à cōiuratis oſtēſa potuiſſet. Eſſexius, Rutlādus, Suthāptonius Comites, à ſuis deſtituti à reginæ miniſtris mox cōpræhēſi ſunt, & in vincula coniecti. Pro Eſſexio multi, inprimis Dux Bullionius deprecabātur, ſed impetrari nihil potuit: ſq; non multo poſt ſecuri in carcere Londini percuſſus, vitā honeſtè & laudabiliter hactenus peractā, ignominioſa & acerba morte finiuit. Bona eius regni Senatus fiſco addixerat: ſed ea regina filio eius, innoxiæ ætatis miſerta, conceſſit. Eant nunc qui ſibi & alijs nimiū fidunt, nec cadere poſſe videntur.

Dum hæc in Anglia fiunt: Pragā veniūt Perſarū regis Legati, Antonius Serlæus, Anglus natione, & Cuchinus Oly Begus, Perſicū litteris Latina lingua conſcriptis, & alijs amplioribus mandatis: ad quæ Cæſar ſic reſpondit: Quū Perſarū rex amicitiam

Anno 1601.

capite luit.

Perſarum ad Cæſarem Legatus.

Anno 1601. tiam ſuam vltrò ſic ambiat, atque etiam fedus cōtra Otomannicam tyrannidem cum Chriſtianis Principibus cupiat, magna cum voluptate percepiſſe: atque ex eo facilè colligere quàm heroico animo, quantaque prudentia ſit prædıtus; nec dubitare quin ex hoc conſilio maximam apud omnes Chriſtianos Principes, & exteras etiam nationes, quæ Turcarum tyrannidem deteſtantur, laudē ſit conſequuturus. Se quidem in euertendis Turcarū opibus, nullis ſumptibus, nullis viribus parſurum: ſperare viciſſim, regem quoq; tàm præclaram occaſionem rebus ſuis conſulendi minimè prætermiſſurū. Interea verò dum Cęſar reliquos Europæ Reges, Principes, ac Reſpublicas ad bellū Turcis, communibus armis inferendum exhortatur; ipſe Moſcouitarum Ducem ad fedus ſollicitaret, cui iam pridem inuiſæ ſint Turcarum vires, & grauis tyrannis. De cetero Cæſarem viciſſim regi omnia beneuolentiæ & humanitatis officia offerre ac promittere, omniaque quæ ad ipſius dignitatem augendam & commoda promouenda pertinere videbuntur, lubenter & ſedulò procuraturū. Hoc reſponſo accepto, Legati, vbi Pragæ aliquamdiu ſubſtitiſſent, domum ad ſuos redierunt.

Militis partus. Hoc anno res mirabilis accidit: quam equidem diu dubitaui vtrum ſcriberem, an vt rem vel vanam, vel parum memoratu dignam, cum multis alijs nugamentis in Relationum illarum Hiſtoricarum rhapſodijs iacere paterer. Vicit tandem & rei ipſius nouitas, & exemplum. Nam ſi Plinius alijque quorundam in alium ſexum trāsformationes non crediderunt tantùm, verùm etiam litteris prodiderunt: quid ni idem nobis facere liceat in re, quæ quantò minus habet admirationis, tantò

plus

plus fidei meretur? Piadenæ in Italia quum Pontifex, vt infrà dicemus, militem conſcribi iuſſiſſet, quem in Vngarã mitteret, inter alios, Germanus quidam, Daniel Burckhammerus, Puchẽſis (quod eſt ad lacum Podamicum oppidulum) nomen dedit. Is quum vnà cum vxore ſua, quam ſecum adduxerat, nocte quadam cubitum conceſſiſſet; acerrimos primùm ventris dolores ſuboriri ſibi conqueſtus, paullò pòſt infantem parit. Res palàm fit: tandem ad magiſtratum quoque defertur. Examinatus, androgynum ſe fatetur: infanti ſibi virile nomen inditum; puerum poſtea ſartoriam artem didiciſſe: tandem ſtipendia facere cœpiſſe, in Vngaria primùm, vbi ſeptem annos Cæſari militârit, deinde in Belgio ſub Hiſpaniarum regis vexillis. In Belgio quum eſſe, ſemel cum Hiſpano quodam rem habuiſſe, è cuius concubitu fœtus hic ſit procreatus: ſed clàm rem omnem habuiſſe; neq; vxorem, quę virum ſe nunquam fuerit experta, cuiquã verbum vllum ea de re feciſſe. Hæc ita è confitentis ore ab Actuarijs excepta; & in publicos Commentarios relata ſunt: infans inde, fœminei ſexus, Eccleſiaſticorum permiſſu, baptizata, Eliſabethæ nomen accepit: totaque Italia res hæc prodigij loco habita fuit.

Res Suecicæ & Polonicæ.

De Polonorum in Sueciam expeditione, & infelici eius ſucceſſu, ſuprà a nobis dictum eſt. Poſt eorum diſceſſum, Carolus Dux Sudermaniæ Liuoniam pænè omnem peruaſit, loca munita occupauit, iamq; breui Polonos inde omninò eiecturus videbatur, niſi Coquovizius cum Polonorum exercitu ei ad Coquehuſam occurriſſet; vbi acri inito prælio, Sueci fuſi ſunt. Hanc ſuorum cladem vlturus Carolus, copias recolligit: & viginti millibus

Cc ꝗ bus

Anno 1601. bus virorum è Suecia euocatis, Polonos ad Vendã inuadit, & Coqucuicio capto, cædit ac fugat: inde Rigam, primariam totius Liuoniæ ciuitatem, obſidione cingit. Huius cladis nuncio in Poloniam allato, Ioannes Zamoſcius, magnus Regni Cancellarius, iter quod iam ante in Liuoniam ad Caroli impetum coërcendum, dè communi regis & Senatorum conſilio inſtituerat, quantum poteſt, maturat, & miſſis litteris, bellum denunciat. Etſi, inquit, nullo tibi iuris ſumus adſtricti vinculo, qui contra ius omne, leges & conſuetudinem, bellum nefarium nobis, nullis prouocatus iniurijs, intuliſti: non Sueciam ſolùm, ſed Poloniam etiam & Lituaniam ad tumultum concitâſti; Liuoniam prouinciam à Polonis & Lituanis multo ſudore & ſanguine partam, iamq́; tot annos pacificè poſſeſſam, hoſtiliter inuaſiſti, lacerâſti & depopulatus es, eamque hodie etiam tenes, & vt propriam vẽdicare tibi conaris; nec iccirco op⁹ fuit, vt quid noſtræ ſit in eo voluntatis, tibi denunciaremus: tamen ne ex noſtra parte quidquam intermittamus, quod ad legitimum bellum ſpectat, more maiorum noſtrorum, qui vt iniuſtam vim nemini vmquam intulerunt, ita illatam quibuſcumque potuere rationibus fortiſſimè ſemper propulsârunt, omnem amicitiam tibi tuiſque ſocijs & auxiliatoribus renunciamus, noſque iniurias nobis factas vlciſci, & tecum prœlio decertare, in Dei omnipotentis nomine, in quo ſolo confidimus, conſtituiſſe, publicè teſtamur. Quod ſi ergo fortes eſtis & honeſti milites, non prædones & profugi, ſi cauſę veſtrę æquitati cõfiditis (quamquam quid iuris habet hęc inopinata veſtra Liuoniæ inuaſio, cædes multiplex & deprædatio, iſtaque cõtra Po-

Zamoſcius Sueco bellum indicit.

tra Poloniæ regnum & Lituauiæ Ducatum graſſatio?) ad pugnam vos prouocamus: adeſte cum armis veſtris parati & inſtructi, ordines in acie ſeruate, nec fugæ latibula circumſpicite; & veſtro cũ damno experimini, vtrum Deus iuſtiſſimus vobis, an regi noſtro eiuſque exercitui auxilio ſuo ſit adfuturus: quem hanc cauſſam, & litem à vobis excitatam, iuſtè diſceptaturum & iudicaturum, nihil dubitamus. Pœnam ille quidem differt: ſed tu Carole ſcito, perfidiam tuam, impietatem, crudelitatem, quibus patriam tuam laceraſti, pleriſque omnibus ſatis notas eſſe. Tu, vt pater, patruelem, tu vt ſubditus, dominum tuum, per ſummam malitiam & impudentiam (quod nefas dictũ eſt) vi & fraude perſequutus es: qua quidem in re, nec regis noſtri honori, nec patriæ ſaluti vllo modo deeſſe poſſumus, quibus & Deus & natura ipſa nos arctiſſimè obligauit. His acceptis litteris, Carolus exercitum inſtruit: & quum per exploratores cognouiſſet, Polonos in loco quodam hinc paludibus, illinc flumine circumſepto ſecurè agere: cum nouem millibus lectiſſimorum militum flauium de nocte traijcit, & Polonos in caſtris ſuis improuiſo aduentu oppreſſos, ſemiſomnes obtruncat, caſtraque eorum diripit & incendit. Ita maximus Polonorum exercitus, antequam ad pugnam ventum eſt, infeliciter pugnauit: & quia magna eius pars equitatu conſtabat, pabuli autem vt in locis præfrigidis, magna eſſet, ingruente iam hyeme, inopia, breui poſt fuit dilapſus. CAROLVS quoque quum fruſtà Rigam obſediſſet: cum IOANNE NASSOVIO, & Renardo Solmenſi, Comitibus, in SVECIAM nauigauit, non ſine

Anno 1601.

Poloni fuſi.

Anno 1601.

ſummo vitæ periculo, ob glaciem, qua aquæ interea fuerant aſtrictæ. Nos in Belgium reuertamur.

Rinberca à Comite Mauritio obſidetur.

Quomodo Rinbercam Admirans Hiſpanici exercitus ductor, ad deditionem coegerit, quomodo item Brabantiæ &c. Duces omni cum Hollandis commerciorum vſu ſuis interdixerint; ſuprà à nobis eſt explicatum. Et Bercenſes quidem præſidiarij mandatum hoc Principum ſuorum impigre exſequebantur, nec Rheni tantùm nauigationem intercludebant, verùm etiam itinera omnia obſidebant, & ſæpè amicorum iuxtà atque hoſtium, in quaſcumque inciderant, facultates deprædabātur. Excurſionibus etiam frequentibus vicinas regiones, Tranſ Iſulanam, Drentiam, & Tuentiam infeſtabant, & qui tributum pendere recuſâſſent, immaniter torquebant. Ea res non vicinorum tātùm Principum vectigalia imminuit; ſed Hollandis etiam cumprimis, quà publicè quà priuatim, maximo damno erat & detrimento. Mauritius ergò Naſſouius poſtridie Calendas Iulij cum exercitu viginti millium virorum, in quo tria erant equitum millia ad Bercā caſtra ponit: & extemplo naues aliquot bellicas in flumine, paullò ſupra oppidū collocat, vt oppidanis terrâ & aquâ aditū omnem intercluderet. Oppido præerat Ludouicus Ferdinandus Daualus cum magno è varijs nationibus peditum præſidio: equites verò tantùm quinquaginta erant, Borbergio ductore. Et quamquam magna vis alimoniæ & reliquorum commeatuum iam antè eſſet in oppido: præſidiarij tamen obſidionis iam certi, armenta omnia ruſticis & aratoribus erepta in vrbem cogunt, & quidquid poſſunt, comportant: & naues perforatas demergunt,

gunt, ne in hoſtium venirent poteſtatem, & nihil quod ad obſidionem tolerandam pertinet, omittunt. Mauritius non tantùm contra obſeſſorum eruptiones, ſed etiam contra externam hoſtium vim, caſtra mirum in modum foſſis & vallo, alijsque operibus ita communiuerat, vt facilè quantálibet irruentium multitudinem poſſet ſuſtinere. Nihilominus obſeſſi aliquoties eruptione tentata, multum damni in caſtris paſſim dabãt, nec minus ipſi accipiebant, cum cęde ſuorum ſæpè in vrbem repulſi. Pręfectus interea Archiducem de ſuo periculo certiorem facere cupiebat: ſed clauſis vndique itineribus quomodo id efficeret non inueniebat. Tandem duo ſeſe offerunt, qui nandi peritia confiſi, noctis ſilentio Rhenum traijciunt, & Gelriam aut Stralam, vicina Hiſpanorum præſidia, petunt. In eos iam iter ingreſſos quatuor equites incidunt, & eorum alterum, qui à via metu deflexerat, captiuum in caſtra perducũt. Nihil ſocij periculo territus alter progreditur; ſed & ipſe ab equite quodam, quam non ſatis expediret, vnde veniret, aut quò iter haberet, inuaditur: ſed viribus prævalidus, equitem iamiam detracturus erat, niſi eidem alius ſuperueniens opem tuliſſet. Mox vterque quod transfugæ & deſertores eſſent deprehenſi, ad ſupplicium ducitur. Alter de pœnitentia & fide admonitus, impiè in hæc verba erupit: In caſtris quidem parum ſibi eſſe fidei; ſed eam tamen apud omnes caupones & œnopolas oppidi integram ſibi conſtare. Ita ergo vtrique, inſpectantibus præſidiarijs, laqueo gula fracta eſt. Vnius rei inopia vehementer premebantur obſeſſi, medicamentorum ſcilicet, & fomentorum: quæ tamen in primis erãt neceſſaria, tot quotidie vul-

Anno 1601.

Anno 1601. neratis obligandis. Nec enim vmquam tormentorum fulmina ceſſabant: tum cuniculi tanta diligentia & contentione agebantur, vt breui ad vrbis munitiones ſit peruentum. Ante vrbis mœnia munitiones quaſdam præſidiarij excitauerant, eaſque hactenus tutati fuerant: quibus ſuffoſſis & vi pulueris diſſipatis, Mauritius demum, miſſo præcone dedi ſibi oppidum poſtulat. Idem periculum iam ciuitatis mœnibus imminebat. Præfectus, etſi initio cum ſuis oppidum ad extremum vſque vitæ ſpiritum defendere decreuerat: viſo tamen periculo, & ſpe auxiliorum incerta, Mauritij poſtulata ſcripto ſibi tradi petit: quibus cognitis, Botbergium cum ITALO quodam centurione in caſtra ad MAVRITIVM mittit; is viciſſim Clutium equitum, & Dortium peditum centurionem obſidum loco oppidanis tradit. Poſt multas vltrò citroque latas conditiones, tandem in has conſenſum eſt, vt oppidū dederetur, militibus, nautis alijſque cuiuſcumque generis aut conditionis, nemine excepto, libera exeundi eſſet facultas, cū armis, ſarcinis, & omnibus impedimentis: neque etiam cuiquam fraudi eſſet, qui ſuperiori tempore Ordinibus mili ... aut quocumque alio modo noxam meruiſſet: Præfecto duas ma[illegible] campeſtres, cum duobus vaſis pulueris ſulfurei, & quinquaginta globis abducere liceret: MAVRITIVS ad impedimenta, ægros & vulneratos vectandos, præſtita cautione de reſtituendo, ducentos currus ſuppeditaret; ceteris, qui vel vulnerum, vel morbi atrocitate vecturam ferre nondum poſſent, tantiſper dum conualeſcerent, in vrbe manere liceret, ſalui poſteà ad ſuos bona fide remitterentur: debita omnia, obſidionis tempore

& per deditionem capitur.

pore

pore contracta Præfectus ciuibus ſolueret ex ijs bonis, quæ antehac ex vi Edicti fiſco erant illata: aratoribus etiam & paganis, quibus pecora ſunt abacta, vt ſatisfieret ab Archiduce, idem Præfectus operam daret: ciuibus, qui ad alia loca commigrare volent, tempus ſemeſtre concederetur, intra quod de facultatibus ſuis quod videretur ſtatuerent: captiui vtrimque liberi dimitterentur, vbi pro victu ſoluiſſent. Vltimo die Iulij Præfectus cum mille & trecentis militibus egreſſus, Traiectum ad Moſam eſt profectus, cum magna ſauciorum multitudine: & ex obſeſſis quidem ſupra mille deſiderati perhibentur, ex obſeſſoribus verò non pauciores cecidiſſe, credibile eſt. Operibus complanatis, Mauritius vrbem diligentiſſimè præſidio & operibus firmat: ipſe copijs in æſtiua diſtributis, vt à tam graui obſidione reficerentur, Hagam Comitis redit, vbi Ordinum erat conuentus. Sed antequam deſcenderet, aliquot equitum peditumque millia ad MVRSAM, poſt VALPVRGIS Comitiſſæ mortem à DVCE IVLIACENSI occupatam, ducit; præſidiarijs, niſi oppidum continuò dederent, vim interminatus. Præfectus ſpacium ſibi dari petijt, quo interea quid faciendum ſibi eſſet, à DVCE DOMINO ſuo exquireret: ſed recuſante MAVRITIO, quum imparem ſe eſſe ad vim tantam ſuſtinendam animaduerteret, neque etiam vt armis ſe defenderet, in mandatis haberet, oppidum & arcem Mauritio dedidit, & cū ſuis exceſſit. Mauritius arcem cōtinuò ita munire cœpit, vt ſi opera perficiantur quæ hodieque incredibili ſumptu fiunt; locus ille vix Antuerpienſi caſtello, aut cuiuis alij

Anno 1600.

itemque Murſæ.

Anno 1601.

propugnaculo ſit conceſſurus. Controuerſia interea, quæ inter Ducem Iuliacenſem, & Mauritium Comitem, item Ordines Confederatos eo nomine eſt excitata, ad Cameræ iudicium eſt delata.

Oſtendæ deſcriptio.

Hoc anno Oſtendanum cœpit obſidium, quod etiam nunc, quum hæc ſcribimus, durat. Eſt id oppidum Flandriæ maritimũ, tribus milliaribus Nuporto, & quatuor horarum itinere Brugis diſtãs. Pagus primùm fuit, piſcatoribus inhabitatus; ſed initio huius belli ciuilis ab Ordinibus, loci ſequutis opportunitatem, leuibus primùm, deinde firmis operibus muniri cœptus eſt. Fluuio enim alluitur, Ipperlæa nomine, qui vbi in mare exit, ſinum facit, & portum recipiendis nauibus idoneũ. Oppidum ipſum amplum ſatis eſt, quippe cuius mœnia vix horæ ſpacio circuiri poſſunt. Incolis tam frequens quõdam fuit, vt ad tria ciuiũ millia numerarentur: qui iã ad ducentos circiter & quinquaginta ſunt redacti. Sæpè à multis fruſtrà tentatum eſt, & à Duce Parmenſi, & à Lamotta, Greuelingæ præfecto; quorum hic quum veterem iam ciuitatem occupâſſet, (quæ pars eſt oppidi, litori proxima) inde rurſus non ſine ſuorum ſtrage eſt eiectus. Sed nuper, quum Albertus Caletum primùm Gallis, deinde Hulſtam Hollandis extorſiſſet, mirum in modum munitiones eius creuerunt. Nam duplici foſſa, & duplici vallo vndique cinctum eſt: quorum ea eſt altitudo, vt non facilè ſuperari poſſint, ſi vel à mediocri propugnatorum numero defendantur. Quà mare ſpectat, nudantibus ſe æſtu recedente arenis, infirmius aliquanto eſt: ſed paucarum horarum id periculum eſt; & eodem æſtu rurſus affluente, oppugnantibus maximè

ximè formidabile. Portus ad occidentem æſtiuũ ſe porrigit, non altus ille quidem, aut capax admodum: ſed non ita pridem vnda maris vi in terram irrumpens, canalem oblongum fecit, vltra viginti paſſus latum, & profunditate vel magnorũ nauigiorum patientem: per quem, ceu perennem fluuium, naues quouis tempore exeunt & ingrediuntur. Breuis inde in Selandiam, Galliam, & Angliam eſt traiectus. Angliæ reginæ Ordines confederati hypothecę nomine oppidum iam olim tradiderunt; eaque hactenus ſemper è ſuis Præfectũ aliquem eò miſit, cum magno Anglorum & Hollandorum præſidio: quod vicina omnia longè lateque infeſtis excurſionibus quotidiè vexauit, & immania tributa non pagis tãtùm & villis, ſed oppidis quoque nonnullis extorſit. Quocirca Flandri ſæpè multis precibus apud Archiducem inſtiterunt, vt hanc ſpinam è pede Flandrici leonis euelleret; promiſſa ad obſidionem maxima vi pecuniarum. Albertus ergò primùm oppido caſtella circumponit, eiſque perpetuum præſidium ad cohibendas oppidanorũ excurſiones imponit: quorum defenſio, vt quidam ſcribunt, nonagenis aureis menſtruis conſtabat. Sed quum ne ſic quidem ſatis tutam eſſe Flandriam Archidux è ſuperioris anni expeditione didiciſſet: tandem ſummis viribus Oſtendam oppugnare decreuit. Et oppugnatio quidem, primùm admoto exercitu (quod fuit die 52. Iulij) non omninò difficilis credebatur. Nã primo ferè impetu obſeſſis portus veteris vſum eripuit; & adactis propius munitionibus, iam vallo imminebat: ſed illi continuis laboribus & nouum portum ſibi aperuerunt, & oppugnantes partim aggerum perforatione ita ſummouerunt, vt iam

Anno 1601.

Anno 1601.

oppido maius ab vndarum impulſu, quam hoſtium inſultu, periculum immineret. Tanta vtrimq; principio obſidionis machinarum vi fuit certatum, vt non penè toto menſtruo ſpacio quinquagies mille in vrbem, vicies mille magni ponderis pilæ ferreæ ex vrbe in caſtra contortæ ferantur. Præſidium Angla & Ordines confœderati ad eum auxêre numerum vt iuſti exercitus ſpeciem habeat: atque ita magis caſtra caſtris oppoſita, quam vrbs obſeſſa videatur. Nos vt nihil memoratu dignum, quod in hac obſidione factum ſit, omittemus: ita diurna acta proſequi operæ precium non putamus: niſi fortaſſe tua intereſſe exiſtimes, lector, ſcire quot naues hoc vel illo die in portum ſint inuectæ, quot ictus exceperint, quot declinauerint; huic brachium, illi pedem, alij caput comminutum; & ſi quæ talia vſitata ſunt & quotidiana obſidionum ſpectacula:

Comitia Tranſyluanorum. De Tranſyluanis ſupra diximus, quomodo non niſi certis quibuſdam conditionibus Cæſaris imperio ſe ſubijcere voluerint, planeq; ad defectionem ſpectârint. Quare comitia Clauſeburgum indicunt, ij ferè qui Batorio fauebant: & clauſis per quatriduum portis, de ſumma rei deliberant. Heic facilè vicit eorum ſententia, qui Batorio Principatum reſtituendum cenſebant: qui verò à Cæſaris partibus ſtare videbantur, in cuſtodias ſunt abducti. Mox præconis voce Sigiſmundus Batorius legitimus Princeps proclamatur, eique omnes parêre iubentur: legati deinde ad eum è Moldauia accerſendum, mittuntur; interea abſentis vices Tſchiackus quidam, Ordinũ decreto, gerit, ſæuus homo & ambitioſus. Is Michaëlis Vainodæ, qui tum apud Cæſarẽ erat, filiũ & vxorem Vogaroſſam capti-

Anno 1601.

captiuos abduci mandat; omnemque eorum quæ hactenus in Tranſyluania contra Cæſarem acta e-rant inuidiam in ipſum Vaiuodam tráſfert, vt qui Principatum vi inuaſerit, & grauiſſimis affece-rit damnis. Interim Baſta quem Cæſar ijs in locis legatum habebat, quum fruſtrà ſe videret obniti; ab Ordinibus diſcedendi poteſtatem flagitat. Ro-gatus vt maneret, oblata etiam annua penſione, conſtanter recuſat: ſimulque diſcedens, vt Cæſari fideles ſint monet. Illi quum facilè intelligerent quam grauiter hoc ipſorum factum Cæſar eſſet la-turus: Stephanum Carqueſium legatum ad eum mittunt. Is Presburgum venit ſecundo die Martij, cum his mandatis: Ordines Tranſyluaniæ magnũ è nouis illis motibus, qui nulla ſua culpa extite-rint, percepiſſe dolorem, & quod potuerint, reme-dium adhibuiſſe. Quum neminem alium in præ-ſentia haberent, cuius ope tutiores eſſent; ad Si-gismvndi Batorij patrocinium magnis de cauſſis iterum confugiſſe: nihilominus quam de-berent obedientiam & fidem Caesari præ-ſtituros: cum Tvrcis etiam ijs conditionibus pacem facturos, quas Cæſar minimè ſit improba-turus. Michaelem Vaivodam nunciata filij & vxoris captiuitas maximoperè perculit & afflixit. Ad Cæſarem Vienna, vbi interea ſubſtiterat, Pra-gam euocatus, Tranſyluanorum perfidiam non nouam ſibi accidere dixit: ſe tamen locorum pe-ritiá fretum, ſi modicis auxilijs adiuuaretur, om-nem prouinciam breui pacatam Cæſari traditurũ. Sub finem Aprilis Sigiſmundus Batorius exiguo cum comitatu è Moldauia in Tranſyluaniã redijt: cui extemplo Rubitius Viuarã tradidit. Itq; ad Ge-orgiũ Baſtã datis litteris, fortunã & miſerias ſuas in quas

Batorius in Tranſyluaniã redit.

Anno 1601. inquas acerbiſſimas nulla ſua culpa incidiſſet, deplorauit; eorumq́ue quæ contra Cæſaream Maieſtatem deliquiſſet, gratiam ſibi fieri, vtque ſibi nouos ad Cæſarē legatos mittere liceret, poſtulauit. Quod enim Tſchiackus, ſeditione excitatâ, Principatum affectârit, vehementer ſibi diſplicere, neque conſilia ſua & rationes cum eo miſcere velle. Baſta verò nihil aliud reſpondit, quàm totum hoc à Cæſaris pendere arbitrio, cuius hac in re mandata ſibi exſpectanda ſint. Legatos Tranſyluanorum Cæſar tot iniurijs affectus nihilominus ad ſuos redire iubet, ſed iuramento prius obſtrictos, non modò nihil contra Cæſarem molituros, ſed etiam, vt fideles ſubditos, omnibus in rebus debitum obſequium præſtituros. Michaëlem etiam Vaiuodam, pecunia & copijs adiutum, donis inſuper affectum, in Tranſyluaniam remittit, vt coniunctis cū Baſta viribus, Tranſyluanos domarēt, & ad obſequium reducerent. Batorius interea magno confecto è Tranſyluanis, Vngaris, Moldauis, Coſacis, Tartaris & Turcis exercitu (nam præter peditatum, ad quadraginta equitum millia habuiſſe ſcribitur) loca quædam munita & oppida Trāſyluaniæ occupat: iamq́ue de Cæſarianis ex vniuerſa prouincia eijciendis cogitabat. Poſtquam igitur per exploratores cognouit, Baſtā & Vaiuodam cum modicis copijs ad Moitinam conſediſſe, ibique Sileſiorum equitum aduentum præſtolari: ratus facilè eos opprimi poſſe, antequam reliqui ſeſe illis coniungerent, caſtra eorum oppugnare, aut prœlio cum ijs decertare decreuit. Admoto vtrimque exercitu, & collatis caſtris, Cæſariani velitationibus & leuibus prœlijs Tranſyluanum diſtinent, quoad ſubſidiariæ Sileſiorum equitum cohor-

cum Cæſarianis confligit.

echortes, quæ non procul aberant, in caſtra eſſent acceptæ. Vterque exercitus in colle conſederat; quem Tranſyluanus occupârat, multò erat altior. Calẽdis Auguſti (qui dies Petri Vinculis ſacer eſt) Batorius cum exercitu è colle, circiter horã quartam & quintam veſpertinam, deſcendit, periculũ aliquod facturus. Mox Baſta & Vaiuoda ſuos & ipſi in aciẽ producũt. Primus impetus in Tranſyluani exercitum à Valonibus factus eſt, qui confertis agminibus incedentes, ſparſos hoſtiũ ordines perfregerunt & diſiecerunt: inde Baſta ab vno, Vaiuoda ab altero latere, cum ſuis incurrentes, hoſtilem aciem omnem perrumpunt, & palantes paſſim catervatim concîdunt. Cruenta fuit hæc pugna: vt pote in qua è Batorianis ad decem millia, è Cæſaris verò exercitu centeni aliquot perierunt: magnumque Cæſarianis ad victoriam attulit commoda tormentorum locatio; quæ quum è tumulo non nimis alto in ſubiectos ſpargerentur, non ordines tantùm perturbârunt, ſed etiam magnam virorum & equorum ſtragem ediderunt: hoſtilium verò machinarum ictus, è loco ſuperiori contorti, Cæſarianorum capita ſine vllo damno ſuperuolârunt. Poſt pugnam milites ad caſtra diripienda conuolant, in quibus magna omnis generis præda reperta. Inter cetera, quadraginta maiores aneæ machinæ, & decem ſupra centum equitũ peditumque vexilla, ad Cæſarem victoriæ ſigna, tranſmiſſa fuerunt. Hoſtibus fuſis & fugatis, Cæſariani Clauſeburgum cum victricibus copijs profecti, ciues magna vi pecuniarum in trimeſtre militum ſtipendium, multant, & in Cæſaris poteſtatẽ, à quo turpiter defecerant, actis præſidium imponunt. Vaiuoda, licet quum antea, tum in hoc maximè

Anno 1601.

& vincula.

Clauſeburgum à Cæſarianis receptum.

Anno 1601.

maximè prœlio Cæſari fortem & fidelem operam nauârit; frauduléta tamen cum Turcis, Tartaris & Polonis conſilia agitabat; & dominandi cupiditate incenſus, totus imperij ſibi vni acquirendi ſtudio æſtuabat. Nullũ præterea crudelitatis genus in miſeros incolas prætermittebat. A Baſta, cui iam pridem ex ijs quæ antè à cum Turcis egerat, erat ſuſpectus, vt deſiſteret admonitus, nec tam præclara erga Cæſarem merita nefario crudelitatis ſcelere commacularet, contumaciter reſpondit, Nec Baſtæ iam, nec Cæſaris imperium vllum ſe agnoſcere: ſua ſibi virtute iam partum eſſe imperium: proinde ijs imperaret Baſta, quos ſub imperio haberet. Diſſimulat primum Baſta: mox decimo octauo Auguſti ad ſe vocat, quaſi de rebus grauibus cum eo conſilia communicaturus. Quum venire abnueret: duo ſigna Valonum & duo item altera Germanorum ad eum comprehendendum mittit. Ille vim conſpicatus, ſuorum auxilium magna voce inclamat, & arrepto gladio, centurionē alterum Germanorum petit. Ibi Valonum quidam haſta eum transuerberat: mox alij ſemiviuo caput amputant: rapaciſſimus quiſque ad diripienda Valachorum caſtra conuolant. In Vaiuodæ tentorio litteræ inuentæ ſunt, quæ perfidiam eius erga Cæſaream Maieſtatem, & nefaria conſilia ità perſpicuè oſtenderunt, vt Valachi ipſi, qui hac cæde vehementer primũ erant irritati, ijs perlectis, acquieuerint, dixerintque iure ſibi cæſum videri: quin etiam ſi quæ agitâſſet conſilia, explorata ipſi habuiſſent, iam dudũ ſe ipſos ſupplicium de ipſo ſumpturos fuiſſe. Baſta quicumq; ſub Valacho ſtipendia feciſſent, conditionem obtulit, vt vel exauctorati ſine vllo periculo diſcederent,

Valuoda ob clandeſtinas machinationes occiſus

derent, vel nouum ſub ijſdem ſtipendijs Cæſari dicerent ſacramentum. Sed plerique omnes militiam prætulerunt. VAIVODAE cadauer totum diem, inhumatum ſub dio ſpectaculo fuit. Sic & ille qui paullò ante, & ſuperiori tempore tam feliciter pugnauerat, alioſque euerterat: infelix iam à ſua ipſius ambitione & leuitate eſt euerſus.

Anno 1601.

Caniſa obſidetur.

Quomodo Caniſa in Turcarum poteſtatem venerit: ſuperiori libro eſt à nobis explicatum. Quũ verò non Stiriæ tantùm & Auſtriæ, ſed finitimarum etiam prouinciarum, atque adeò ipſius Italiæ magni intereſſet, Turcas inde expellere, & locum munitiſſimum recuperare: Ferdinãdus Archidux, ad cuius ditionem Caniſa pertinet, & Pontificis, & Hiſpanorum regis & aliorum Italiæ Principum opem implorat. Et Pontifex quidem alijque Italiæ Principes, duodecim millia bellatorum ei auxilio miſerunt, Ioanne Franciſco Aldobrandino, PONTIFICIS nepote, ductore: Hiſpanus, ſex millia: reliquus peditatus ex indigenis erat conſcripus. Vniuerſis copijs, quæ erant ad viginti tria peditum, & quatuor equitum millia, & quingentos, ſummo cum imperio præerat ARCHIDVX ipſe Ferdinandus, qui præſens ipſe huic expeditioni interfuit. Eius legatus ſiue vicarius erat Dux MANTVANVS. Cum hoc exercitu nono Septembris ad CANISIAM profecti: obſidionis faciunt initiũ. Et vt noſtri nihil quod ad oppugnationem; ita TVRCAE nihil quod ad ſui defenſionem pertinebat, omiſerunt. Quotidiè in ITALORVM præſertim caſtris multi, in ijſque illuſtres viri, cadebant: nihilo ſegnius tamen alij vt iter ſibi aliquod ad oppidum facerent, incumbe-

Anno 16 01. incumbebant. Interea rumor de Alba regali per vim à noſtris capta allatus, magnam in noſtrorũ caſtris lætitiam excitauit: quam etiam tormentorum tonitru, vti fieri ſolet, ſignificârũt; & per idoneos homines præſidiarios, vt ſe dederent, neque in idem periculum, in quod commilitones ipſorum incidiſſent, ſe conijcerent, ſunt cohortati. Nã ſi deditionem faciant; non vitam tantùm, ſed etiã reliqua quæ vellent facilè impetraturos; ſin verò, ſuo periculo experturos Chriſtianis adhuc ſatis animi viriumque eſſe ad ipſos domandos: quod certè cum pernicie ipſorum & internecione ſit futurum. Præſidiarij, in quibus facilè primi erant perfidi illi Valones transfugæ, contemtim reſpõdent, Nihil ſibi ab his oppugnatoribus eſſe periculi; legatos etiam magno cum clamore & irriſione diſcedere iubent; & ne noſtris quid concederent, tormenta omnia, ad prioris diei exemplum, diſplodunt, quaſi obſidionis paullò poſt ſolutæ iam certi: Etſi vero iam aditus per murorum ruinas quodammodò erat patefactus: inuaſio tamen hactenus dilata fuit, quod pons foſſæ inijciendus, nondum eſſet confectus. Is poſtea & breuior fuit, quàm vt ad vallum pertingeret; & infirmior quã vt inſiſtentium militum onera ſuſtineret: eoque in fundum ſubſidente, non milites tantùm, verùm etiam ductores, & in his Herberſtænius, magno in vitæ periculo fuerunt. Nec Turcæ interea tela in noſtros ſpargere ceſſabant, quibus ducenti circiterè noſtris interfecti ſunt. Quamquam autem Turcæ magna alimoniæ premerentur inopia, adeò vt equorum carnes in delitijs haberentur: nihilominus tamẽ eandem, quam antea, ferociam ad extremum vſque ſeruârunt: iterumque de deditione

admoniti, ne reſpondere quidem dignati ſunt, ſed nudum gladium noſtris eminus oſtenderunt. Decimo quarto Nouembris die Hermanus Chriſtophorus Ruſſvormius cum auxiliaribus copijs in caſtra peruenit; ſequenti verò nocte tanta vis frigoris fuit, vt mille & quingenti milites & treceenti equi in Ferdinandi exercitu, à caſis & tentorijs ſatis inſtructo, obriguerint. Sed minimè miſerabilis Ruſſvormicorum militum erat conditio: qui Albæ regalis oppugnatione defatigati, & cœnoſiſſimæ viæ laboribus confecti, caſtrenſem apparatum & tentoria ſecum non attulerant: ideoque ſub dio cubare tam gelida tempeſtate cogebãtur. Ruſſvormius, etſi ſuorum militum miſerias miſerabatur: nihilominus tamen omnia patienter ferre decreuit, dummodo Deo & Archiduci, adeoque vniuerſæ Reipublicæ Chriſtianæ gratam aliquam & vtilem operam poſſet præſtare. Sed quum obſidionis ratio ei non omninò placeret: Archiducem rogauit vt eius diſponendæ auctores accerſeret, & quouſque iam progreſſi eſſent ſe alijſque præſentibus, exquireret. Ex eorum ſermonibus, denique etiam ipſorum operum inſpectione intellectum eſt, parum ſpei eſſe oppidi potiundi: cuius nulla pars à noſtris ità erat clauſa, vt Turcis pabulatoribus exitus etiam medio die non pateret. Quocirca quum meliore & commodiori anni parte nullum operæ preciũ eſſet factum; & in poſterum aliena iam anni tempeſtate proſperi ſucceſſus nulla ſpes eſſet: melius viſum eſt obſidionẽ maturè ſoluere, quàm milites ad certiſſimum, vt videbatur, interitum, vel hoſti vel frigori conficiendos obijcere. Ita ergò vaſis conclamatis, exercitus à Caniſia receſſit: ita tamen vt fugæ ſpeciem

Anno 1601.

Obſeſſio ſoluitur.

Anno 1601. receſſus ille haberet, relictis quàm plurimis impedimentis, armis & commeatu, quæ vel noſtri milites, qui in poſtremo erant agmine, vel præſidiarij poſt noſtrorum diſceſſum diripuerunt.

Melior fuit eorum qui Albam regalem obſederant fortuna. Nam etſi Turcę magno, vt videbatur ſtudio pacem vel inducias cum Cæſarea Maieſtate facere nitebantur: euentus tamen poſtea docuit nihil aliud quàm fraudem eos ſpectaſſe, vt ita noſtrorũ arma tantiſper à ſe auerterent, quoad Perſarum & Georgianorũ impetu fracto, & motibus, qui per Aſiam à ſcriba quodam excitati erant, ſedatis, omnes vires in Chriſtianos cõuerterent. Et quia finitima Vngariæ oppida & caſtella præſidijs & cómeatu parũ erãt inſtructa: colloquẽdo eo tẽpus extrahere ſtudebãt, dũ neceſſaria inferrentur. Hac eorum fraude detecta: Dux Mercurius cui exſtincto Mansfeltio, militaris rei ſumma à Cæſare erat delata, Albã regalẽ oppugnare ſtatuit. Quare tertio die Septẽb. motis, quæ ad Comorã fuerant, durãte pacis tractatione, caſtris: tridui itinere ad Albam regalem peruenit, & ſingulis ducibus loca vbi tenderent, deſcribit: inde de ſuburbijs, quę oppido inſtar muri erant & propugnaculi, expugnãdis deliberat. Et quia à fronte aggredi ea periculoſum videbatur: Ruſſvormium per loca paluſtria, eâ parte quæ quod nulla vis inde timeretur, propugnatoribus vacua erat, ad Sigetanum (nomen eſt vnius è ſuburbijs) cum ſuis militibus viã quærere iubet. Turcæ quidem captiui, & indigenæ ruſtici nullum illac tranſitum patere vna voce affirmabant: ſed quum his fidendum non exiſtimaret Ruſſvormius, quoſdam è ſuis ad explorandum mittit, qui retulerũt, trãſiri cũ poſſe; ſed difficulter

Ruſſvor-

Ruſſvormius igitur cum mille lectiſſimis militibus,quorum ſinguli faſcē ad explendas voragines humeris portabant, veſpere iam ingruente paludes ingreditur:& aliquantulū progreſſus, multò eas profundiores & impeditiores quàm exploratores retulerant,pœnè cum vitæ periculo experitur. Sed generoſitas ipſum & virtus vt ne deſiſteret,milites,ducis exemplum vt impigre ſubſequerētur mouit. Incredibile eſt quæ in his arundinetis pertulerint.Nam vbi ferè minima erat aquæ & vliginis altitudo,femora contingebat: & qui vel vno paſſu aberrabant, ſtatim toto corpore mergebātur,ac niſi à ſocijs extraherētur,in magno erant vitæ diſcrimine,q̄ 6. aut 7. quibus ſubmerſis auxiliū ferri nō potuit, ibi amiſerūt. Tādē diuina opē eluctati,paullò ante lucē magno cū clamore prædictū ſuburbiū inuadūt & occupāt,dato pri⁹ ſigno quo Mercuri⁹ admonitus exercitū ad reliqua ſuburbia eodē tēpore oppugnāda ſummittit. Hîc trepidare Turcæ,diſcurrere,nec quò ſe verterent, ſatis ſcire:noſtri irruere,cędere,ferire:donec tādē Turcæ,relictis omnibus ſuburbijs,in oppidū confugerūt.Præter aliā p̄dā,noſtri 14.machinis æneis ſunt potiti.Inde oppidū ipſū oppugnari cœptum, Mercurio q̄, tis tribunorū ſuorū diligētiæ & virtuti,q̄ paullò ante,vt & alias expertus fuerat, minimè diffideret,nihilomin⁹ p̄ſente omnia,p̄curāte. Admonit⁹ vt ſibi parceret,neq; tātis periculis ſuā exponeret vitā, in qua omnis ferè belli adminiſtrādi ratio iā verteretur,reſpōdit:Iuramētū ſe Cęſari dixiſſe, cui omni ex parte ſatisfacere conſtituerit, vitā etiā pro Chriſtianæ reipublicę ſalute lubēter proiecturū. Quæ res ceterorum omnium animos vehementer erexit, & ad omnia pericula imperterri-

Anno 1601.

Anno 1601.

territos fecit. Collocatis tormentis muros oppidi quati iubet: ſed antequam ſumma fieret oppugnatio; præſidiarij de deditione interpellantur. Illi pro reſponſo tormentis noſtros petunt. Quare Mercurius hac pertinacia offenſus, nunciari eis iubet: Quandoquidem tàm inciuiliter agant, & in hoc ſuo propoſito præfractè perſiſtãt, ſe alios nũcios die craſtino ad eos miſſurum, & Dei auxilio fretum, in oppido cœnaturum. Nec dictum caruit euentu. Sequenti enim luce duobus locis per murorum ruinas noſtri, non ſine cæde multorum enixi, tandem in oppidum ipſum penetrârunt; licet conſtantiſſimè reſiſtentibus Turcis, qui tela vndique, malleolos, faces, & flãmam in ſubeuntes immittebant: ſed quum exitium ſibi imminens viderent, ædibus ſe includunt, aut defendere ſe ibi, aut mori parati, præparatis iam antè inſtrumẽtis, quibus ędes ipſas cum omnium, qui propius acceſſiſſent, interitu conuellerent: quod à multis non minus inhumaniter cœptum, quàm crudeliter patratum eſt: adeò vt & templum, & Palatium, & ſumptuoſiſſima quæque ædificia vehementer lacera, vel potius rudera eorum, noſtris ſint relicta. Baſſa tamen, vitæ incolumitate promiſſa, viuum ſe dedidit; quem Mercurius ſtatim in caſtra miſit. Maior pars prædæ Valonibus ceſſit, qui cateruatim in opulentiſſimas quaſque domos irruerunt, atque etiam Germanis, ſi quam fortè nacti eſſent prædã, eam vi eripuerunt: vnde vehemẽter animi vtrimque ſunt exacerbati: quin tanta quoque fuit Valonum rapacitas, vt impij homines Vngaricorum regum ſepulcra, quæ ibi viſuntur, aperire, & mortuos, eoſque tot iam ſæculis ſepultos ſpoliare non dubitârint. Mercurius ad maiorem Albæ ſecurita-

ceṁ,Simontornam, Copanum,Adomum,Felduaram & Paam,vicina caſtella, nullo negotio, aut ſubducentibus ſe Turcis, aut ægrè defendentibus, occupat:& reſtauratis oppidi ruinis, Starembergio eius defenſionem committit. Interea Turcarū exercitus ad obſidionem ſoluendam ad Budam collecti,duces,etſi ſerò nimis auxilio ſuis ſe venire intellexerant;tamen, vt Imperatoris ſui offenſionem vitarent; noſtrorum caſtra oppugnare cōſtituerunt;quibus captis, facilem ſibi Albæ recuperationem promittebant. Quocirca munitiones eorum aggreſſi,quaſdam expugnant, & per montana circumducto exercitu, caſtriſque ipſis vndique circumſeſſis,Chriſtiano nemini ſe eo die vitam relicturos minantur. Quum igitur noſtris aut pereundum ibi, aut vi & armis patefacienda eſſet via:Mercurius copias ſuas in aciem producit qua pro loci rationibus prudenter inſtructa, hoſtem ad prælium diuino magis auxilio quàm humano fretus,prouocat,& mox profligat. Quæ victoria tantò fuit admirabilior, quod quum noſtri vix octo, Turcæ verò triginta virorum millia in exercitu haberent, è noſtris tamen dimidia tantū pars cum hoſte manum conſeruit, multos occidit,reliquos in fugam impulit, & nouem etiam machinas extorſit.In hoc conflictu, quum noſtri, ad Albam, quæ à parte Turcicarum copiarum iam obſidebatur,propius acceſſiſſent: præſidiarij, eruptione facta, quatuordecim machinas, cum non exigua globorum miſſilium copia,hoſti eripiunt, & in vrbem abducunt.Poſtridie,vndecimo Octobris, noſtri caſtra propius ad hoſtem poſuerunt: & vterque exercitus ea nocte in armis ſtetit: nec Turcæ aliud exiſtimabant,quàm noſtos ſtatim in

Anno 1601.

Ad Albam regalem conflictus.

Anno 1601

fugam abituros. Vna omnino erat via, per quam noſtris commeatus apportabatur, inque ea mons quidam in mediocrem altitudinem exſurgebat. Hunc Turcę occupârant: ſed noſtri inde fortiſſimè deiecerunt, & contra frequentes hoſtium inſultus ad extremum vſque tutati ſunt. Interea tribus locis diuerſa prœlia miſcentur: iamq; Iamitſari Huſſaros in fugam egerant & noſtrorum acies Turcis vndique irruentibus, fluctuare incipiebat: ſed ducibus maximè Comite Turnio, qui Huſſaros ſtricto gladio in ordines rurſus compellebat, reſtituta, noſtri non impreſſionem tantùm fortiter ſuſtinuerunt; ſed poſt acrem, & in multam vſque noctem protractam pugnâ, Turcas in fugam egerunt, & ad ſua vſque caſtra perſequuti ſunt. In hoc conflictu, qui iuſto pænè prœlio æquari poteſt, magni nominis Turcarum duces perierunt: Mahumedes Kihaia, Baſſæ duo, quorum vnus [illegible] ſis, ſex Sangiaci, multi Begi, & gregariorum [illegible] tum ad tria millia, è noſtris ferè trecenti, ſed [illegible] ſtris nemo. Interea frequentibus pluuiis auctę [illegible] circa Albam ſunt paludes, Turcarum omnem in ea oppugnandi conatum irritum fecerunt. Qui [illegible] caſtris incenſis, obſidionem ſoluerunt: noſtri milites partim ad Caniſæ obſidionem miſſi, partim exauctorati, partim in hiberna deducti ſunt. Baſſa Budenſis, is qui iam diu Viennæ captiuus detinebatur, vbi Albam Regalem amiſſam à ſuis cognouit: totum diem, cum duobus famulis ab omni cibo abſtinuit, & pronus in faciem humi [illegible] cum lacrymis Deos ſuos eſt comprecatus: qui omnino Turcis hoc anno irati fuerunt, qui [illegible] annus, ſi obſidio CANISIAE proſperum habuiſſet euentum, longè infeliciſſimus illis e[illegible]

Eius

futurus. Sed nimirum miſcet DEVS triſtia læ-tis. Anno 1601.

Hoc anno, viceſimoſexto menſis Auguſti, Oliuarius Nardanus. Hollandus, per fretum Magellanicum vniuerſum orbem terrarum triennio fere circumnauigauit, multa aduerſa, quà ab hoſtibus, quà à tempeſtatibus expertus. Quod Itinerarium quum excuſum in manibus ſit, nos hîc omittimus proxima tamen editione Compendium eius tibi daturi. *Oliuarij Nardani expeditio Magellanica.*

De nuptijs Gallorum regis cum Maria Mediceæ ſuprà diximus, Ea hac anno, ſeptimo die Septembris ad Fontem Bellaquæum felici partu filium, ſiue, vt in Gallijs primogenitum regis vocant, Delphinum eſt enixa, quæ res per vniuerſam Galliam maximam lætitiam excitauit. Eodem menſe eiuſdem anni, viceſimo ſecundo ſcilicet Septembris, Hiſpaniæ regina puellam peperit, cui in Baptiſmo ANNAE MARIAE MAVRITIAE nomen eſt inditum. Inde vtraque natio Romæ diuerſis templis ſupplicationes indixit, aliaque lætitiæ ſigna dedit. *Regi Gallorũ filius:* *Hiſpanorum filia naſcitur.*

Berca ad Rhenum occupatâ: Mauritius Naſſouius in Selandiam profectus eſt, vt ibi quæ ad Oſtendæ defenſionem requiebantur, procuraret. Non exigua manus Hiſpanarum militum tum per ſeditionem oppidum Vertæum, in Texandria, ſeu Campania Brabantiæ ſitum, occupauerat, imperiumque ad tempus detractabat. Horum animos Mauritius promiſſi & pecuniâ tentauit, & à ſacramento auertere conatus eſt: ſed quum hoc non ſucceſſiſſet, ſciret tamen hoſtem magnis vndique difficultatibus diſtineri, tentandũ aliquid, etſi hyems iam immineret, ſibi exiſtimauit. Calendis *Siluaducis obſeſſa.*

ciues perterrefecerat: ſed per milites quoſdam pretio conductos à Præfecto pons facibus ſubiectis & ſtramentis exuritur. Sexto idus Nouembris Grauia miſſi veniunt manè ante lucem ducenti ſexaginta milites: qui etſi numero pauci eſſent, mirum tamen in modum animos ciuium erexerunt; eoſque poſtero die magnoperè confirmârunt perlatæ ab Archiduce litteræ, quibus nunciabat, ſe de auxilijs quàm primum ferendis Comiti Friderico Vandembergio mandata dediſſe. Interea obſidionem vrget Mauritius, & candentes igne globos in tecta vrbis emittit: qui tamen incendium nullum, vt ſperabatur, excitârunt. Nã & tecta ipſa, quod lateribus & laminis ſaxeis conſtarent, ignem non facilè concipiebant: & magiſtratus vrbanus edixerat, ciuibuſque iuſſerat, vt ſiccam in ædium tabulatis arenam & cõtignationibus ſufficientẽ haberent, qua igneas illas ſphæras exciperent, reſtinguerentque. Tribuum etiam Præfectis, ſeu Vicomagiſtris negotium committitur, vt ædes in quas ſphæram igneam incidiſſe ſuſpicarentur, conſcendant, & viſitent, & exortum incendium diligẽter reſtinguant. Paullo pòſt, duce Hilario de Blyleuen, mille circiter pedites per loca paludoſa non ſine periculo in vrbem ſunt introducti, ad decimum ſeptimum Calendas Decembris. Non deſtitit Mauritius frequentibus tormentorum ictibus vrbem concutere, cuniculos ſubterraneos agere, quibus munitiones obſeſſorũ euerteret. Fortuitus etiam in vrbe accidit caſus, Præfecto & Bardulio ſenatore mœnia obeũtibus, qui quum ad quendam ſtationarium veniſſent, teſſeram ab ipſo Præfecto exigentem, is vt eum agnouit, honorem eidem exhibere cupiẽs, brachium cor-

Anno 1601.

Anno 1601.

um corpore inclinato, comprimit, & ſclopi tractandi imperitus aut imprudens, igne non ſatis accuratè cuſtodito, nec auerſis per inſcitiam à Præfecti corpore armis, ſclopo diſploſo, in coxa eum vulnerat, & duobus locis ſenatorem traijcit. Componit tumultum prudentia Præfectus, cuius virtuti & peritiæ militari, vigilantiæ & induſtriæ magnam conſeruationis ſuæ partem Siluæducenſes acceptam meritò ferunt. Dum hæc ibi geruntur, Archidux ſereniſſimus de periculo obſeſſorum certior factus, Comité Fridericum Vandëbergium è caſtris Oſtendanis cũ copijs ablegauit, & in mandatis dedit, vt militem quàm maximo poſſet numero colligeret ex præſidijs Brabantiæ, & ſeditioſos illos Verrenſes ſibi iungeret: qui etſi ab imperio ſeceſſioné fecerant, in tam arduo tamen & difficili negocio ad obſequium redierunt. Is rebus omnibus paratis, ex oppido Dieſta mouet, & per ericeta, quæ in regione illa vaſtiſſima ſunt compoſita agminibus ad Siluamducis contendit. Interea tantum frigus incidit, vt non modò multi ſtationarij milites algore obriguerint, verùm etiam flumina glacie concreta nauigationem interclu*ſerint*. Quare Mauritius, duplici periculo, & ab hoſte & à tempeſtate territus, ſatius ſibi eſſe & ſecurius ducebat, cum integro exercitu ſuo recedere, quàm ancipem belli aleam experiri. Ita ergo viceſimo ſeptimo Nouembris in Hollandiam ſe recepit: itinera tamen omnia quæ Siluamducis ferunt, infeſtari iuſſit, viciniſque, ne quid commeatus inferrent, vetuit.

...relicta

Colloquium Ratisbonense.

Infelix hoc in religionis negotio diſſidiũ multi Principes viri cõponere hactenus ſunt aggreſſi: nuper quoque initio menſis Decẽbris de Sereniſſimi Ba-

mi Bauariæ Ducis Maximiliani, & Illuſtriſſimi Philippi Ludouici, Comitis Palatini Nuburgenſis, voluntate & ſententia Ratisbonæ inſtitutum fuit Colloquiũ. Bauari Theologi fuerunt, D. Hungerus, Gretſerus, & Tannerus: Nuburgenſes, Iacobꝰ N. Philippus Heilbrunneri fratres, Abrahamus Manne, Tobias Bruno, Magnus Agricola, Chriſtophorus Moroldus, Dauid Scelman, Henricus Dettelbach: quibus Saxoniæ elector Aegidium Hunniũ, Dauidẽ Rungium, & Ioannẽ Fladungũ; Brandeburgicus, Abdiam Vicnerũ, Laurentium Læliũ; Virtembergicus Princeps Andream Oſiandrũ, & Felicẽ Bidẽbachiũ adiunxerunt. Heic Lutherani Theologi, iuxta leges conſenſu Principũ præſcriptas primò propoſuerant, & defendendas ſuſceperunt ſequentes hac duodecim Theſes. Anno 1601.

I. Verbum Dei, Prophetarum, Euangeliſtarum & Apoſtolorum ſcriptis comprehenſum, doctrinæ, cultus, ac fidei Chriſtianæ vnicam, certam atq; infallibilem normam, regulam ac menſurã eſſe, cui propter ipſum Deum auctorem fides per ſe tradenda ſit, indubitanter agnoſ[c]imus. Theſes Lutheranorum.

II. Idipſum controuerſiarum religionis omnium inter nos, præſertim qui CHRISTIANORVM nomen ſibi vendicant, IVDICEM, aut ſanè vocem IVDICIS ſupremi, quem omnes agnoſcere, timere ac venerari debemus, conſtituimus.

III. Quod cum verbo Dei ſcripto concordat, recipiendum & approbandum; quod diſcordat, ſimpliciter & ſine omni exceptione repudiandum eſſe cenſemus.

IV. In

Anno 1601.

IV. In verbo illo diuino omnia, quæ nobis ad veram Dei & voluntatis diuinæ agnitionem, adeoq; ad ſalutis æternæ conſequutionem, nec non ad cultum Dei placentem neceſſaria ſunt, ſufficienter contineri, minimè dubitamus.

V. Quæcumq; ad ſalutem ſcitu neceſſaria ſunt, ſatis perſpicuè & dilucidè in vtroq;, Nouo præſertim Teſtamento, nobis ob oculos poſita eſſe, Dei beneficio agnoſcimus.

VI. Vnicam hanc tam certam, perfectam, perſpicuamque normam fidei, & cultum, parati ſumus per Dei gratiam ex Scriptura palàm tueri.

VII. Neque hanc ſententiam eſſe nouam, ſed à ſanctis quoq; Patribus approbatam, ipſorummet teſtimonijs claris & perſpicuis oſtendere conſtitutum nobis eſt: non quod vel in hac quæſtione, vel ſpeciatim in Articulis controuerſis, doctrinam noſtram Patrum ſcriptis ſuperſtruamus (vnum enim, ſolidum & immotum fundamentum, cũ hîc tum alibi Dei verbum ſcriptum agnoſcimus) ſed vt appareat, huic noſtræ aſſertioni præter meritum impingi nouitatis notam, quaſi ea ſanctæ & orthodoxæ veritati planè fuerit incognita.

VIII. Quin hoc affirmatum noſtrum de vnica Norma & Iudice ſcripturæ Sacræ vſq; adeò nouum non eſt, vt eiuſdem luculenta veſtigia, & aperta quædam teſtimonia in ipſo etiam Iure Pontificio (quod apud aduerſarios authenticum eſſe conſtat) manifeſtè reperiantur.

IX. Aliam religionis normam, alioſq; Iudices, quocumq; vocentur nomine, niſi ex prædicto Dei verbo

infal-

infallibili doctrina ſuæ rationes exponant, in re tam arduâ, noſtramq; ſalutem concernente, de qua nobis omnibus coram tribunali Chriſti reſpondendum eſt, admittere non poſſumus. Anno 1601.

X. Qui dogmata quædam religionis, quæ in ſacris literis nec expreſſè continentur, neq; inde bona conſequentia deduci poſſunt, neceſſariò credenda, aut cultus quoſdam citra ſcriptum Dei verbum & mandatum, ab hominibus excogitatos, ipſi Deo gratos vel etiam meritorios eſſe opinantur, deniq; diſſentientes hanc ob cauſſam hæreſeos inſimulãt, haud leuiter errare ſentimus.

XI. Verbum Dei θεόπνευστον, *in rebus præſertim ad humani generis ſalutẽ pertinẽtibus, imperfectionis, obſcuritatis, aut ambiguitatis arguere, debita & religioſa erga auctorem obſeruantia & deuotione prohibemur.*

XII. Recens aduerſæ partis pronunciatum, quod prædictam vnius normæ ac Iudicis conſtitutionem, omnium hæreſeon & confuſionis Babylonicæ cauſſam atque ſcaturiginem eſſe, dictat, minimè Catholicum, & in vera Eccleſia Chriſti inauditum eſſe arbitramur.

Duodecim his theſibus, Catholici vnicam tantùm oppoſuerunt, hanc ſcilicet. *Theſis Catholicorum.*

Sacra ſcriptura non eſt Iudex omnium controuerſiarum fidei & religionis Chriſtianæ.

Quam quum Lutherani theſin eſſe negarent, quod negatiua eſſet, & quēnam Catholici Iudicem ſtatuerent, omnino indicari ſibi vellent: illi theſin modò poſitam ſequentibus verbis amplius declarârunt & auxerunt:

Sacra

Anno 1601. *Sacra ſcriptura non eſt Iudex omnium controuerſiarum fidei & religionis Chriſtianæ: ſed hoc munus pertinet ad Pontificem Romanum: eoqúe hodie fungitur Clemens octauus, Petri ſucceſſor, Chriſti vicarius: cuius definitio toti Eccleſiæ cum auctoritate propoſita, in controuerſis religionis quæſtionibus decidendis infallibilis eſt, ſiue cum Concilio, ſiue abſque Concilio definiat. Eſt quidem ſcriptura religionis norma infallibilis, verùm nec ſola, nec vnica ſed præter hanc neceſſariò admitti debent traditiones, & Eccleſiæ definitiones, Doctorumqúe orthodoxorum conſenſus.*

Re hinc inde multis verbis in curia Ratisbonê ſi diſputâta; quum vtraque pars in ſententia ſua perſiſteret, nec de Iudice conueniret; iamq́ue exigui fructus in alterutram partem ſpes eſſet: Principes Colloquio finem impoſuerunt, & humaniſſimè valedictione facta ad ſuam quiſque aulam diſceſſerunt. Exſtant ab vtraque parte editi libri, quos comparet ſibi qui hæc talia legere cupit.

Seditionem in Hibernia, duce Tironio concitatam, & ab Hiſpanis diu iam fotam, hoc anno magna ex parte Angliæ regina compeſcuit. Eius exercitus Quinſalam oppidum, ſeditioſorum receptaculum, iam antè obſederat: Sed Tironius, acceptis ex Hiſpania auxilijs, obſidionem ſoluere, & Anglos profligare magno ſtudio tentabat. Quare cũ equitatus parte per Anglorum caſtra in oppidum penetrare ſatagebat, vt duobus locis ſimul, à fronte & à tergo faceret irruptionem. Id eius conſilium quum intellexiſſet Anglus: cum mille & ducentis peditibus, & equitibus trecentis de nocte in itinere ſe Tironio obijcit, qui hoſte præter opinio-

pinionem conſpecto, ſuas copias extemplo redu- Anno 1601.
xit, fruſtrà reclamante Hiſpanorum tribuno, qui
ceſſionem hanc fugæ initium fore prævidebat. Ti-
ronius quum vadum fluminis proximi tranſijſſet,
peditatum in aciem inſtruxit: ipſe cum quadrin-
gentis equitibus in fronte eius conſtituit, malo, vt
euentus docuit, conſilio. Quum enim equites An-
glorum irruentium vim non ſuſtinerent: in pedi-
tum ſuorum ordines retrò inpacti, eos vnà ſecum
in fugam egerunt. Soli aliquantiſper pedem cum
Anglis contulerunt Hiſpani: ſed obruti multitu-
dine, tandem & ipſi, quà quiſque potuit, fuga ſunt
dilapſi; pauci tamen elapſi, quod eos in fuga ſpar-
ſos Angli vndique interciperent, interficerentque.
Hiſpanis & Hibernis omnia vexilla ſunt erepta:
Hiſpanorum tribunus Alphonſus dell Occampo,
viuus in Anglorum venit poteſtatem: Tironius,
cum paucis, locorum notitia fretus, in ſyluas &
paludes ſe recepit. Præſidiarij Quinſalences, hac
ſuorum clade accepta, vehementer commoti ſunt
Quare quum oppidi defendendi nulla ſpes eſſet:
Alphonſus Aguilarius, vbi præfectus, licet inui-
tus admodum, Dupetito, regio vicario, oppidum
tradidit; pactus vt cum ſuis militibus, tam Hiſpanis
quàm Hibernis, incolumis in HISPANIAM
deduceretur, præſtita prius de nauibus reſtituen-
dis cautione. Diſcedens, multis verbis Hiberno-
rum perfidiam deteſtatus eſſe dicitur, atque adie-
ueràſſe, quocumque ſe mitti, immò vel ad remos
à rege damni malle, quàm cum Hibernis amplius
rem habere. Totam ferè Tranſyluaniam hac hye- Res Tranſyluanicæ.
mè Georgius Baſta Cæſaris imperio, profligatis
rebellibus, ſubiecerat: BATORIVS tamen om-
nem mouebat lapidem, vt Principatum amiſſum
recu-

Anno 1601. recuperaret. Nec auxilia ei non indigenarum tantùm, ſed Tartarorum etiam & Turcarum defuerût, quibus aliquoties antè fortunam, & hoc ipſo tempore Clauſeburgum infeliciter tentauit. Fugienti inde ſimilis, cum paucis per vaſtas ſolitudines errabat. Sed quum ne ſic quidem ſatis tutus ſibi videretur, Baſta eum vndiq; premente: legatos ad eum miſit ſeptimo Decembris, qui peterent, vt Principatu ſuo vtrifrui ſe ſineret; ipſe de voluntate Cæſaris loca munita præſidijs communiret. Ad hæc Baſta nihil aliud reſpondit, quàm Cæſaris mandata ſe exſequi velle, nec poſſe aliter ſe facere: cuius gratiæ & poteſtati ſi Batorius ſe permitteret, optimè ſuis rationibus conſulturum. Sed Batorius nondum tum eo conſilio vti voluit; quo tamen poſtea vti eſt coactus, vt infrà dicemus.

MER-

Anno 1602.

MERCVRII GAL-LOBELGICI SVCCEN-TVRIATI

LIBER VII.

IN QVO RES GESTAE AB ANNO M.DCI. *vſque ad annum* M. D C.II. *exponuntur.*

SVb finem prioris, & initium noui anni, plurimus fuit rumor de Oſtéda per deditionem ab Archiduce capta: ſed rumor is fuit. E captiuis Hiſpani quum alia cognouerant, tum illud, magnam eſſe præſidiariorum paucitatem, adeoque vix mille & quingentos, qui per valetudinem arma ferre poſſent, reſtare: quod præter eos quos hoſtilis vis perculiſſet, plurimi quotidie peſte abſumerentur. Quare Archidux vetus oppidum, quod æſtu recedente nudatis arenis, facile aditu videbatur, oppugnari iubet. Hunc eorũ conatum conſpicatus Verius, Anglorum tribunus, ſuorũ viribus diffiſus, legatos in caſtra ad Archiducem mittit, qui inducias impetrarent, vt interea de deditionis conditionibus agi poſſet. Obſidibus vltrò citroque datis, obſeſſi primum quatuor horarum tantùm ſpacium, mox diem integrum ad deliberandum petunt. Annuit Archidux, & liberaliter omnia pollicetur. Ita ergo dum per dies aliquot de conditionibus diſceptatur, de induſtria

facti, hodieq; fiunt, obſidionis vero exitus in Dei eſt manu.

Anno 1602.

Hollandi interea quum animaduerterẽt Archiducem ab Oſtendana obſidione nulla re poſſe abduci: magnas copias è Germania & Anglia contrahunt, quibus Brabantiam vel Flandriam inuadere conſtituerant, vt ità vel inuitum Archiducem ab obſidione Oſtendanâ auerterent. Luſtrato ad Cliuiam exercitu, in quo tria curruum millia fuerunt, Mauritius vniuerſas copias in tria diuiſit agmina, quorũ primũ Erneſtus, alterũ Gulielmus Naſſouij, tertiũ Frãciſc⁹ Verius, eques Anglus (qui paullò antè Oſtendâ fuerat euocatus) duxerunt. vnumquodque agmen ſenis peditum millibus, & duo de triginta equitum turmis conſtabat. Traiecto Moſa, poſt dierum aliquod iter in Tungros perueniunt: ibique accepto commeatu, Tienã cõtendunt, vbi tum Admirãs caſtra habebat. Eò Mauritius caduceatorem mittit, & Admirantem ad prœlium prouocat: qui reſpõdit, Iuſſum ſe regioni illi præſidio eſſe, nõ prœlio decertare. Proinde ſi caſtra ſua oppugnatum veniret; prælij copiã fore. Biduo poſt, octauo Iulij, Mauritius, flumine tribus pontibus iuncto, cum vniuerſo exercitu, toto die inſtructa acie ſtetit: ſed Hiſpani caſtris ſe continuerunt. Quare Mauritius, propoſito ſuo fruſtratus, exercitum reduxit: & receptis à nonnullis Brabantiæ pagis tributis, tandem viceſimo Iulij ad Grauiam caſtra poſuit. Eſt verò Grauia territorij Cuciani oppidum Moſę adſitum, olim Gelrię Ducibus ſubiectum, poſtea verò Brabantiæ Ducatui inſertum. Id Maximiliano Burenſi Comiti oppigneratum, Gulielmus Auraicę Princeps, qui filiã eius vnicam vxorem duxerat, magna vi pecuniæ

C. Mauritij expeditio in Brabantiam.

Grauiæ deſcriptio.

numa-

Anno 1602. numerata, patrimonio ſuo addidit, olimque tranquillè poſſedit: niſi quod à Pacificatione Gandauenſi Germani milites præſidiarij nonnihil tumultuati ſunt: quos tamen, paucis ſuorum per nouam, quæ excitabatur munitionem, ciuium operâ immiſſis, mox expulit, quadraginta ferè ex ijs cæſis. Sed ab Alexandro Farneſio, Parmæ Principe pòſt oppugnatam, quum diu fortiter vim ſuſtinuiſſet, Præfecti ignauiâ amiſſum eſt, & in Hiſpanorum ditionem cóceſſit, inque ea hactenus manſit. Et loci natura, & operibus munitiſſimum eſt; vallo præalto, firmis oppugnaculis, & foſſis profundis & latis cinctum. Moſa alluitur, cuius nauigatio ciuibus magnas adfert vtilitates: ad quam tuédam præſidiarij cis Moſam propugnaculum exſtruxerant, quod à reipſa Sumptus perditi nomen habebat. Id primum Mauritius aggreſſus, multo negotio, à præſidiarijs deſertum capit: inde caſtrorum limites deſignat, quibus vniuerſis foſſas circumducit, foſſas lorica cingit, per loricam militũ ſtationes diſponit: & quandoquidẽ non dubitabat ab hoſte foris ſe propugnatum iri; quatuordecim vigilum receptaculis caſtra includit, in quorum ſingulis quinquageni moſquetarij excubias agerent. Caſtra vniuerſa in tres partes erant diuiſa, Ad orientem, hibernum, ad ipſum Moſam, Comes Mauritius tetédit: vbi duo pontes Moſæ impoſiti, peditibus vnus, equitibus alter traducendis inſeruiebant. Catenæ etiam duæ ab vna ripa ad aduerſam erant ductæ, & vtrimque propugnaculis firmatæ, vt naues incendiariæ, ſi quas fortè Hiſpani prouo alueo demitterent, arcerentur. In altera caſtrorum parte, quę priori contigua erat, verſus occidentem hibernum, Gulielmus Naſſouius cum

Grania obſidetur.

Friſijs

Friſijs & Scotis,& parte equitatus, ſtationem habebat:tertiam verò infra vrbem Angli, cum Ringrauio & Friderico Comite Solmenſi tuebantur, ibiq́ue forum erat rerum omnium promercaliũ, quæ ex nauibus egeſtæ, curribus inde in ceteras caſtrorum plagas ſubuehebantur. Cis Moſam, ad ſeptemtrionem,nullius ducis erant tẽtoria: equites tamen ex alijs caſtrorum partibus ad excubias agendas eò mittebantur. Præſidium omne, quod in oppido erat, mille & quingentis conſtabat viris:ciues verò in vniuerſum vix trecenti erant,qui olim ſupra mille & ducentos fuiſſe dicuntur: nec tamen arma eis ferre licebat, quod Hiſpani non ſatis eis fiderent.Intereà Archidux, quò ſe Mauritij impetus conuertiſſet,accepto: Admiranti iubet vt quantocyus obſeſſis auxilium ferat. Is collectis quantas poterat copijs; quum dies aliquot in Ducatu Cliuenſi ſubſtitiſſet, decimo Auguſti caſtra ex aduerſo collocat: & Moſa ponte iuncto, itinera Neomagenſia, ad intercipiendos commeatus,infeſtat & obſidet. Magnam eius aduentus in oppido inter præſidiarios excitauit lętitiam:& ne ſibi ipſi deeſſent,fortiter aliquoties eruptione facta,victores nonnunquam, victi interdum in vrbem redierunt. Ea nocte quæ inter duodecimum & decimum tertium Auguſti diem interceſſit,oppidani nunquam in caſtra hoſtium detonare & fulminare ceſſabant:quod ſignum erat Admiranti craſtino die vtrimq́ue ſimul vno & eodem tempore caſtra oppugnandi. Adſunt ergò manè præſidiarij primùm,ſexcenti,qui in Friſios impetu facto,damno vtrimq́ue dato & accepto, mox in oppidum reiecti ſunt: inde auxiliatores conſpiciuntur,virgultorũ faſces,matteclos, ſcalas, dolabras,

Anno 1602.

Admirans Grauiæ obſidionem ſoluere conatur.

bus infeſti erant, vt vix proſpicere quiſquã auderet. Tandẽ expulſi ſuis munitionibus præſidiarij, quũ ad ſummam oppugnationẽ omnia parata viderent 19. Septẽb. deditionẽ pacti, eodẽ ſtatim die arce, inde biduo pòſt oppido exceſſerũt, ſexcenti circiter viri. Leges deditionis cũ ciuibus primũ hę fuerũt: Vt omniũ eorũ quæ antè facta vel dicta eſſent, ęterna eſſet obliuio, nec cuiq̃ eo nomine moleſtia exhiberetur: Mauritiuſq́; omnes pariter, Eccleſiaſticos & ſeculares in patrocinĩũ & tutelã ſuſciperet, cui etiã, vt hypothecario, fidẽ omnes & obediẽtiã præſtẽt. Idẽ priuilegia omnia, immunitates, libertatẽ, quibus ante bellicos hos mot⁹ ciues vſi ſunt, ijſdẽ cõfirmaret. Omnibus vtriuſq; ſexus Eccleſiaſticis, ciuibus, inquilinis qui Catholicam profitentur religionẽ, eãdẽ porrò quoq; profiteri, & tranquillè & pacatè viuere liceret, ijdẽq; ab omni iniuria & contumelia defenderentur: templũ etiã vnũ, in quo ſuos matrimonij & baptiſmi ritus peragãt; eorũdẽ vſui permitteretur. Religioſi omnes monachi, moniales, in monaſterijs ſuis, ſi volent, permanerent, boniſq́; ſuis & reditibus liberè vterẽtur fruerentur. Et quia ciuibus nõnullis à præſidiarijs multũ debetur: liceret eis in regiones Archiduci ſubiectas proficiſci, ibiq; intra ſemeſtre tẽpus ius ſuũ cõtra eos proſequi: ꝙ tẽporis ſpaciũ ſi cui nimis breue ſit, ampliorẽ is cõmeatũ ab vrbis ꝑfecto, quẽ Maurit⁹ cõſtituet, poſtularet. Quod ſi qs oppido emigrare, & aliò trãsferre domiciliũ voluerit; liceret intra ꝓximũ trienniũ id facere, q̃ verò ex oppido vel rus, vel aliò, peregrinationis ergò, cõceſſerint, ijſdẽ quandocũq; placuerit, in vrbẽ redire, bona ſua vel ꝑ ſe vel ꝑ alios adminiſtrare fas eſſet. Quũq; oppidũ hoc in confinio

ANNO 1602.

Leges quibus Grauia dedita eſt.

Anno 1602.

Ducatus Cliuenſis & Raueſtænenſis dynaſtiæ poſitum ſit, vbi conſueta Hollandorũ vectigalia & tributa locum non habent; ciuium etiam fortunæ immenſis præſidiorũ ſumptibus exhauſtæ ſint: daret operam Comes Mauritius vt ab eiuſmodi oneribus immanes ciues habeantur, durante præſertim bello. Idem etiam præſidij in oppido collocandi rationes ità moderaretur, vt ciuibus oneri non ſint: & tàm equitum quàm peditum habitaculis conſtruendis loca quædam vacua aſſignaret. Et quia incomparabilia planè damna ciues iamdiu perpeſſi ſunt: nulli Vnitarum prouinciarum ciui in quemquam ciuem aut ipſam rempublicam Grauienſem vlla actio debiti nomine proximo biennio daretur. Hac etiam tranſactione nõ præſentes tantùm ciues, ſed etiam qui ſuperiori tempore reipublicæ aliquo munere perfuncti, alibi iam degunt, comprehenderentur: quibus etiam liber in vrbem reditus quocumque tempore patuit. His quidem conditionibus ciues à Mauritio in fidem recepti ſunt: nec minus humaniter cum militibus actum eſt, quibus non arma tantùm & ſigna, ſed omnia etiam ſua efferre omnibus & ſingulis eſt permiſſum.

Bironij conſpiratio.

De Galliæ rege ſuprà diximus, quomodo is regni ſui quietem vnicè procurare ſit enixus. Quare non ijs tantùm qui contra ipſum arma geſſerant, clementiſſimè ignouit: ſed eoſdem quoque Præfecturis, dignitatibus, alijſque regijs muneribus & beneficijs coluit & exornauit: imprimis, verò nullum liberalitatis, genus erga eos prętermiſit, quorum in bello & pace opera vſus ſæpè fuerat. Inter hos fuit Carolus Gontaultius: quem mortuo patre rex primum Franciæ Mareſcallum, poſtea ex

equite

equite Ducem Bironij creauit; equitum etiam vtriuſque ordinis collegio, qui honor longè maximus habetur, adſcripſit, Burgundiæque Ducatum regendum ipſi tradidit: ac omnino ad faſtigiũ, regiæ dignitati pœnè proximum, euexit. Sed profectò verum eſt quod à Poëta dicitur. Anno 1602.

Neſcia mens hominum fati ſortiſq; futuræ,
Et ſeruare modum, rebus ſublata ſecundis:

nec vllis finibus inſatiabilis hominum coërcetur cupiditas, eorum prę ſertim qui oculis ſuis exterarum iſtarum rerum ſplendore illudi patiuntur, nec ex veritate, ſed opinione mundum hunc & mundana æſtimant. At ô miſeri! quid fortunæ rei tam fragili fiditis, quæ vt verè Minus ait, vitrea eſt, & quum maximè ſplendet, frangitur. Seianum mihi quis illum apud Tacitum adſpiciat: & honoribus intumeſcat! Et profectò accidere cuilibet poteſt, quod cuiquam poteſt. Non conſiderauit hæc Bironius, & cæca quadam cupiditate rerum maximarum abreptus, ea ſequutus eſt conſilia, quibus in triſtiſſimum exitium ſe præcipitauit. Quamquã enim non cum Hiſpano tantùm, ſed cum Sabaudo quoque Gallorum regi pax eſſet: non deerant tamen qui nouis rebus ſtudebant, & vel regis odio, vel ambitione incitata, id agebant, quomodo regia corona in alium transferretur. Cum his conſilia miſcere quum publico rumore diceretur Bironius; rex tamen vt tam grauem ſuſpicionem de eo conciperet, cuius fidem & obſeruantiam multis ſuperiorum temporum documentis perſpexerat, diu non potuit induci. Tandem detecta vniuerſæ coniurationis ſerie à Laſnio quodam, Bironio rerum omnium ſecretarum conſcio: primum

Anno 1602. diſſimular,& Bironium, qui duodecimo Iulij ad Fontem bellaquæum venerat, nô minus humaniter q̃ antea excipit &tractat. Ille quum rege colloquutus, paullo poſt à Sueſſionenſi Comite ad cœnã abducitur: in qua triſtis aſſedit, & cogitabũdus à cœna ad regẽ reuerſus, quod multa iã nox eſſet, in ſuũ inde hoſpitium cubitum diſceſsit. Poſtero die ad regem vocatus, deq; eo cuius argueretur admonitus, grauiſſimis verbis ſe caputq; ſuũ exſecratus eſt, ſi vera eſſent, quæ dicerentur. Rexq; verbis ipſius fidẽ habere ſimulãs, tũ acquieſcere videbatur. Poſt cœnã à regina ad ludũ inuitatus, tũ luſit quidẽ, ſic tamen vt de ſerijs eũ rebus cogitare facilè appareret. Rex interea in cœnaculo obambulare, modò cõſiſtere, modò rogare, vter ludendo vinceret, Bironius an regina: quumq; Bironius reſponderetur, Et ego, inquit, luſum iam verſo, in quo equidem penes me victoriam fore ſpero. His rebus in multam noctem productis: rex vt cubitũ ſinguli ſe conferrent, iuſſit. Bironium regio conclaui egreſſum, Vitri⁹, è familiaribus regis quidã, ſubſequitur, & gladij à latere Bironio pendentis capulum amplexus, confeſtim vt exarmatus captiuum ſe ſiſteret, è regis mandato monet. Exclamat mox Bironius, & quanta iniuria ſibi fieret, cui ea arma eriperẽtur, quibus regni Gallici dignitatem & ſalutẽ non fortiter minus, quàm feliciter hactenus defenderit, conqueſtus, tradere tandem omnino recuſat. Vitrius ergò regis mandatum ei iterat: quẽ Bironius obſecrabat, vt è ſuis aliquem ad regem mitteret, qui hanc contumeliam deprecaretur: aut ſi omnino rex id vellet, arma non Vitrio, ſed regiæ cuſtodiæ traderentur. Quum obtinere nihil poſſet; Equidem primùm inquit, iam arma

mea

mea,& vt vereor poſtremùm depono.In cuſtodiá abductus, miram triſtitiam præ ſe tulit,& non modo inſomnem illam noctem tranſegit, ſed nec ad quietem quidem vmquam ſe compoſuit,aut caput reclinauit. Eodem tempore Braſtinus ad N. Valeſium,AuerniæComitem ſocium conſpirationis,miſſus,regis mandatum ei exponit; qui nullá pauoris dans ſignificationem, Arma mea, inquit, quod attinet, non impedio quominus ſtatim auferas;quibus nemo vmquam, præter feras aliquot &apros,eſt occiſus.Inde altiſſimo ſomno quieuit Ea nocte qua captus eſt Bironius, equi ipſius omnes inſtrati & parati ad fugam ſtabant, inter quos tres miræ pernicitatis fuiſſe dicuntur:adeò vt ſi ea nocte oppreſſus non fuiſſet,fuga fuerit elapſurus. Die Veneris,qui decimus quartus erat Iunij, BIRONIVS per internuncios regem monet,vt res Burgundicas, ne quid detrimentum ibi acciperetur,diligenter procuraret. Nam intellecta Bironij captiuitate Baronem Luſſium minimè quieturum Quæ res etiam regem nonnihil exacerbauit,quod minari,magis quàm ſalubriter monerevideretur. Sequenti die vterque rhedæ impoſiti Molinum, inde naui Lutetiam deuecti ſunt, ſequente magna ad vtramque ripam armatorum manu: rex poſtridiè Sangermanum profectus, vbi recens natus ei filius educabatur,nutricem exanimatam reperit: quæ quum venenum ſibi datum animaduertiſſet, infantem nunquam poſtea vberibus admouit, atque ita innoxiam infantis ætatem,qui per latus eius petebatur,præſentiſſimo exitio liberauit. Bironius ſequentibus aliquot diebus examinatus, conſilium ſuum minimè diffitebatur, multò minus ſe purgabat:ſed ſcriptis manu ſua ad regem

Anno 1602.

exanimata à rege

lit-

Anno 1602. litteris priſtinorum ſuorum meritorum, quę multa regi præſtitiſſet, rationem haberi, vitamque ſibi donari petijt: multumque laudata regis clementia & manſuetudine, qui etiam infenſiſſimis hoſtibus ignouerit, in ſola ipſius facilitate ſpem omnē ſibi poſitam dixit. Quid ſi huius delicti ſibi gratia fieret: vitam ſe ſuaque omnia lubenter regi & patrię impenſurum. Quod ſi in patria locus ſibi negaretur, ſaltim in Hungariam in exilium mitteretur; vt ibi ſi fortè, bonam aliquam operam vniuerſæ reipublicæ Chriſtianæ nauare poſſet: daturum operam, ne à vetere Gallorum virtute degener videatur: eaque quæ à rege in militaris artis diſciplina longo iam annorum vſu didicerit, re ipſa & factis comprobaturum. Sin nec hæc conditio placeat: domo ſua includeretur, cuius limen ſi vnquam rege inuito egrederetur, non modò nullum ſupplicium recuſere, ſed etiam æternæ damnationi omnibus inferorum cruciatibus ſe caputque ſuū deuouere. Miſerabiliter ſe deceptum ab ijs qui alienis periculis ad ſua emolumenta abutantur: eorum vanitatem & malitiam iam ſe videre; ſuam verò imprudentiam & temeritatē qua in ſummas has anguſtias ſit cōiectus, tantùm deplorare poſſe. Similiter amici eius ad regis genua prouoluti, miſericordiam implorârunt; & in primis equeſtris dignitatis ſocij, ne rex grauius aliquid in Bironium, quod ad vniuerſi honeſtiſſimi ordinis ignominiam pertineret, decerneret, ſollicitè interceſſerunt. Reſpondit rex, Si res hæc ad ſuam tantū perſonam ſpectaret, velle ſe vltrò, & poſſe quoque ignoſcere: quum verò regni vniuerſi plurimū interſit, cuius ſaluti & incolumitati nequaquam deeſſe queat; tantum tamque mali exempli facinus non

aus non poſſe non punire: ceterum nihil priuata vltionis cupiditate impulſum, grauius in eum ſtatuere, ſed legibus & iudicijs rem omnem permittere, & ſecundum ea ſententiam moderari velle. Defenſionem interea Bironius meditaretur, quæque ad cauſſam ipſius probandam, & innocentiã demonſtrandam facerent, ſedulò omnia conquireret argumenta. In hoc læſæ maieſtatis crimine nullum omninò locum cuiuſquam deprecationi aut interceſſioni relinqui, nec patris quidem pro filio, nec filij pro patre. Ignominiam quidem, de qua querãtur, in neminem alium quàm facinoris auctorem ceſſurum. Non minus ſe dolere hoc triſti ipſius caſu, quàm ipſos: quod tamen regis & benefactoris ſui vitæ inſidiatus ſit, id verò ſibi minimè tolerandũ videri, nec excuſari vllo modo poſſe. Quãuis vero vniuerſa criminis ratio ita aperta erat, vt vix vllæ ampliores probationes requiri viderentur: rex tamen omnia iudiciorum ſollemnia obſeruari iuſſit, & ſecundum leges, expenſis vtrimque argumentis pronunciari. Ita ergo ſentẽtia ad viceſimum ſeptimum vſque Iulij dilata eſt: quo die è cuſtodia eductus Bironius, ante iudicum tribunal conſtitutus eſt. Accuſatus, longam orationem eſt exorſus, magis ad mouendos iudicum animos, quàm crimen purgandum accommodatã. Nam & merita ſua in rem Francicam, magnificè quidem, ſed verè deprædicabat: & vulnera, quæ ſupra triginta toto corpore, pro patria & rege pugnans, acceperat, oſtentabat: adeò vt multi è iudicibus à lacrumis temperare ſibi non potuerint. Nam & vera eſſe ſciebant quæ iactaret: & priſtinã illius fortunam cum præſenti ſtatu comparantes, non ipſius tantùm, ſed rerum omnium humanarũ con-

Anno 1602.

Anno 1602. conditionem miſerabantur. Et certè, miſerum erat videre eum, quem omnes non multò antè maximis acclamationibus excipere ſolebant, ex illo ipſo loco, vt damnationis iam certum reum, cauſſam dicentem; illamque dextram quam toties victricem antè gratulabundi exoſculabātur, ad iudices ſupplicem nequicquā tendentem, illam denique vocem, quæ antea bonam Gallici imperij partem moderabatur, vt viuere liceret, audire obſecrantē. Inter alios ſermones in ſceleris indicem Lafinium aſperrimis verbis eſt inuectus. Sed reductus in cuſtodiam, poſt biduum capitis damnatur. 13. Iulij Senatores & Iudices è curia in Baſtillianū mane circiter horam octauam veniunt, vt ſententiæ exſequutioni intereſſent. Pegma iam in area quadā publica, eiuſmodi ſupplicijs deſtinata (creuiā appellant) erat exſtructum, iamq; infinita hominum multitudo eò confluxerat, & feneſtræ omnes vicinarū ædiū, magno pretio conductæ, ſpectatorum plenę erant: quibus exſpectantibus dum ad ſuppliciū Bironius produceretur, à rege ad iudices venit internuncius, qui ſignificauit, regē amicorū precibus inductū velle, vt de Bironio non in publico loco, ſed in Baſtilliano ſupplicium ſumeretur. Eo ergo in poſterū diē dilato; Senatores mane rurſus cōcilio habito de regis mandato deliberant, cui morē in hac re gerere difficilè primū videbatur: quod in eiuſmodi caſibus ſuperioribus tēporibus nemini vmquam, ne Sampaullo & Nemurſio quidem Comitibus, ea gratia eſſet cōceſſa, qua tamen quum iuſtitiæ nihil derogaretur, adsētiuntur tandem, & in area ſubdiali pegma quatuor pedes altū fieri mandāt. Horā 11. Cancellarius, ſupremus Præſes, quæſtor rerū capitaliū, 4. Senatores,

torcs, itéq; quatuor Scabini ciuitatis in Baſtillia- Anno
no conuenerunt. Ibi Cancellarius primum à Biro- 1602.
nio equeſtris dignitatis ornamenta poſtea coronã
& paludamẽtũ, principatus inſignia, repetijt: qui-
bus redditis, ſententia in ipſum eſt pronunciata.
quam equidẽ impatienter admodũ audiuit, & ſu-
binde interpellans, ecquid nulla ſpes gratiæ reli-
qua eſſet, requirebat. Aderant ei quidã è Domini-
canorũ familia monachus, Garnerius, & Magoni-
us parochus ad Diui Nicolai: quorũ neglectis ſer-
monibus ipſe loqui nunquam intermittẽs, modò
fortunã ſuã deplorabat, modò ſuã, modò aliorum
leuitatẽ inculabat. Quẽcumq; cõclaue viderat in-
greſſum, impetratæ veniæ nunciũ ſibi venire arbi-
trabatur. Interea Cãcellarius & Senatores prãſum
diſceſſerunt: quib⁹ hora ſecunda pomeridiana re-
uerſis, Cãcellarius mẽſam & ſellã poni iubet, Bi-
roniũ adſidere iuſſum de certis qbuſdã reb⁹ per-
cunctatur, cui⁹ reſpõſa pſẽs Actuarius excipiebat.
Digreſſis Cãcellario & Senatoribus, idẽ Actuari⁹
mox in cõclaue regreditur: quẽ veniẽtẽ Bironius
rogat, Antẽp⁹ iã adeſſet moriẽdi. Nihil tale ille ad
ferre ſe dicit, ſed cõfeſſioni, q̃ pri⁹ ediderat, manu
ſua ſubſcribere iubet. Paret Bironi⁹, & aliq̃diu cu
Doctorib⁹ Theologis colloquut⁹, vbi iã omnia ad
ſupplicium parata fuerunt, egredi iubetur. Carni-
ficẽ vincula intẽtãtẽ minis repulit, atrociſſima ei
interminatus, ſi ante vel poſt ictum vllã ſui partẽ
cõtrectaret; & inſano parum abſimilis, inſolẽtiſſi-
ma verba iaciebat. Sacellum cum cõfeſſario ſuo
rurſus ingreſſus, peccata cõfitetur, dein vocatum
ad ſe Actuarium ad Cãcellariu mittit, q facultatẽ
cõdẽdi teſtamẽti ipſi impetraret, qua acceptâ, lit-
teras manu ſua ad regẽ ſcribit quibus vtratũ à ſe
factum

Anno 1602.

factum haberet teſtamentum,obteſtabatur, Sacello exiens,fortè fortuna Præſidis coquum prætereuntem conſpicatus, chirothecas ſuas ei tradidit, & has, inquit,ad mei memoriam tibi habe: nummos etiam au[r]eos & argenteos,quos ſecum habebat,inter præſentes diſtribuit: annulos digitis detractos nobili cuidam dedit,cum mandato, vt natu minimę ſorori ſuæ eos ipſe redderet. Verba hęc frequenter repetebat: Ergone ita mihi moriendũ eſt! He miſerum me! Sed quandoquidem res mutari non poteſt: age feramus. Ad ſupplicij locum vbi peruenit, vehementer expalluit, & gradibus quibus in pegma aſcendebatur, innixus, preces ad Deum extremas fudit: quibus perfectis, adeſt mox carnifex, & linteolo oculos ipſi obnubere conatur: quod ille minimè tulit, ſed abacto eo, thoracem ſuum ipſe exuit, & noto cuidam porrigere volebat,niſi lictor quidam obſtitiſſet: qua re vehementer fuit indignatus. Mox linteolo ſibi ipſi oculos obvincit, & in genua procidens quum ſenſiſſet carnificem cæſariem,qua ceruices ipſius tegebantur,detondere velle: properè iratus conſurgit,velum detrahit,& gladium oculis requi[r]és minabundo vultu: Quid,inquit ad carnificem,me prohibeat iam,quo minus te & dimidiam horum ſpectatorum partem neci dedam? Ad hæc verba& vultum hominis, multi ſpectatorum vota mutârunt ſic vt qui antea multis laboribus in eum locum penetrâſſent, recipere ſe inde,modò poſſent, quam primum cuperent. Interim nobilem quemdam in turba conſpectum, vt crines ſibi demeret, rogat:quo tergiuerſante,&collacrumante,Ah,inquit,homo miſer & ignauiſſime, tune ſupremum hoc officium mihi præſtare recuſas? Crines tandẽ ipſe in

ipſe in nodū colligit, & cuiuſdā è regio ſatellitio opera in oculis obuelandis vſus, in genua iterum ꝓcumbit: ſed è veſtigio rurſus cōſurgens, O acerbam, inquit mortem! quam equidem æquo animo vt adeam, ab animo meo impetrare non poſſum. Conuerſus inde ad Theologos, regi amiciſque nunciari iubet, Mori ſe velle vt fidelem Catholicæ, Apoſtolicæ, Romanæ Eccleſiæ alumnum: & hortari, ne malis conſultoribus fidē habeant, aut ſeducendos ſe præbeant; Tandem iterum ſine cuiuſquam opera obuincto capite, in genua ſubnixus, Mi Deus, inquit, miſerere mei; & carnifici, Feri, feri properè, inquit: quibus vltimis verbis adhuc inter labra natantibus, caput humeris abſciſſum in ſolum procidit; & cum ſanguine denſus quidā vapor inſtar fumi, exijt: cadauer verò ſequēti nocte in fano D. Pauli ex regis mandato eſt humatū. Bonorum ſemiſſem, quę vniuerſa fiſco Senatus addixerat, rex hęredibus permiſit. Hic fuit exitus viri belli magis quàm pacis artibus excellentiſſimi, quem vt virtus ad ſumma prouexit, ità ſuperbia & ambitio in extremam ignominiam & ludibrium deiecit;

Anno 1602.

Supplicium.

Etſi, vt ſuprà diximus, Tranſyluania ferè omnis in Cæſaris poteſtatem à Georgio Baſta fuit redacta: multi tamen, inprimis è nobilium ordine, Baſtorio occultè fauebant. Ex ijs aliqui, coacta non exigua manu, Biſtricium, non ignobile ijs in locis oppidum, ſe contulerunt; & aſportatis eò rebus precioſiſſimis; Batorianarum partium ſtudium apertè præ ſe tulerunt. Baſta ergò cum exercitu celeriter eò profectus, vrbem obſidet, & muris tormentorum vi deiectis, Valones & Germanos per ruinas immittit: qui incautè ſubeuntes, hoſtium

Biſtricium (vulgo Neſſs) à Baſta receptum.

Anno 1602.

contemptum clade non mediocri luerunt, quia verò alacrius milites oppugnationem aggrediē-tur: Baſta præconis voce proclamari iubet; iis qui per vim irrumperent, prædæ oppidum ſe permiſ-ſurum. Huius rei nuncius oppidanos mirū in mo-dum conſternauit, ciues præſertim pauperculos, qui à nobilibus circumuenti, de ſuo maximè ludi-brio animaduertebāt. Quare ad Baſtā è ſuis quoſ-dam mittunt, qui vim deprecarētur, & de pace tra-ctarent: cuius conditiones à Baſta præſcriptas quū oppidanus magiſtratus minimè admitteret, oppu-gnatio non minori, quàm cępta erat, ſtudio conti-nuatur tanto militum ſtudio, vt breui ciues in ho-ſtium manus venturi viderentur. Milites enim ve-hementer accenderat prædæ auiditas; quam mul-tam & opulentam ex omnibus locis eò congeſtam nouerāt. Interea Nicolaus Vagodius à Batorio ad Baſtam venit legatus, nuncians nec Batorium contra Cæſ. Maieſt. bellum geſturum, & ciues Biſtricienſes poteſtati eius lubēter ſe permiſſuros, modò æquis conditionibus acciperentur. Baſta ergò, qui oppu-gnationis exitum adhuc incertum eſſe, & quā diu-rus eſſet cum hoſte in deſperationem verſo futu-rus conflictus, non ignoraret: oppidanos his legi-bus in gratiam recepit: vt triginta thalerorū mil-lia mulctę nomine ſoluerent; & qui diſcedere vel-lent, cum fortunis ſuis omnibus incolumes in lo-ca tuta deducerentur. Egreſſos itaq; trecentos cir-citer viros, cum ſex & nonaginta rhedis, quibus præter impedimenta imbellis puerorum & mulie-rum manus vehebatur, ante portam Baſtæ equi-tatus excipit. Baſta verò vrbem ingreditur, remq; diuinam celebrat, ſeueriſſimè prius interdicto, ne quis ſupplicibus vim vllam faceret, aut fieri pate-retur.

retur. Vix duo millia progreſſi erãt, quũ ecce immaniſſimè milites currus & rhedas inuolant, nec impedimenta tantùm diripiunt, ſed etiam nobiles matronas, virgines & pueros captiuos faciunt, fruſtrà obnitentibus & ſcelus deteſtantibus præfectis, quorũ aliqui dũ militũ furorẽ ſiſtere conantur, in magno vitæ periculo fuerũt. Huius rei fama in oppidum perlata: Baſta è veſtigio in campum prouolat, & multũ perfidiam hanc exſecratus, auctores ſedulò conquiri iubet: quorum aliquot è veſtigió ſupplicio affectis, prædam omnem, quantum quidem in eo tumultu recuperari potuit, oppidanis reddidit, magnã clementiæ & moderationis laudẽ apud Tranſyluanos, iuſtitiæ verò & ſeueritatis opinionem apud ſuos adept⁹. Tandẽ ergò Batorius, toties fortunã nouercã expertus, quibuſcũq; modis pacẽ cũ Cæſare facere decreuit, q̃ dũ tractatur, Moyſes Zecclerorũ dux nouis motib⁹ initiũ dedit, q. millib⁹ aliquot collectis, ad Viſeburgũ rei benè gerendæ occaſionẽ ſpeculabatur. Dũ Baſta eò contendit, Tſchiaecus Iſtuan de inſidijs certiorẽ eũ facit. Miſſis ergò nuncijs, Baſta quo animo militẽ apud ſe haberet, exquirit. Reſpõdit Moyſes, magnæ nobilitatis parti nõ ſatis placere pacis cõditiones, quæ tũ tractaretur. Ferret ergò alias tolerabiliores. Legatis nullo aut breui cum reſpõſo dimiſſis, Moyſes citra Maroſam fluuiũ in montana pfectus eſt: Baſta verò impedire ẽ. ũ hoc ſibi obijci tũ potiſſimũ tãtò ægrius ferebat, quãtò propius à ſpe Tranſyluaniæ omnis pacãdæ iã aberat. Quũ ergo Moyſes iterũ vt ſaniora conſilia ſequeretur admonitus ab incepto nõ deſiſteret: ne maiores ad ipſum fierẽt cõcurſus, cauẽdũ ſibi ſtatuit. Ad loca igitur vbi Moyſes caſtra habebat profectus in hoſtilem aciẽ

Anno 1602.

Militum ergà Biſtricianos perfidia.

Moyſes Zecclerus à Baſta profligatus.

Anno 1602. inſtructam, & in vndecim cohortes diſtributam incidit:& ſine mora ſuos & ipſe ex aduerſo componit. Inito prœlio, ad quingentos è Cæſarianis deſiderati ſunt, è Moyſis verò miſcellaneo Tranſyluanorum, Tartarorum, & Turcarum exercitu, ad tria millia ceciderunt, Moyſes verò fuga ſaluti ſuæ conſuluit. Caſtris direptis Baſta ad reliquias factionis conficiendas quoſdam in omnes partes emittit:ad quem tertio poſt pugnam die Sigiſmundus Batorius venit, qui vbi earum rerum immunis, quæ à Moyſe geſtæ erant, ſe purgaſſet, vnà cum Baſta Viſeburgum paullo poſt eſt ingreſſus, ſequentum Cæſaris poteſtati permiſit. Ita iam omnibus ad pacem firmam & perpetuam ſpectantibus: Baſta per tubicines & præcones populationem omnem prohibet, capitis in delinquentes conſtituta pœna.

Batorius Baſtæ ſe dedit.

Ali Baſſa captus.

Haiducci, qui Rabæ & Comorræ in præſidio erant, Turcicas regiones longè lateque populabantur. Dum verò ſexaginta circiter Turcis ſecum abductis domum repetere conſtituunt: certiores fiunt Ali Baſſam, qui anteà Caniſæ ſummo cum Imperio præfuerat, ſecundo flumine ad Veſirem Baſſam excipiendum, deſcendere velle, exiguo comitatu, in quo inter alios apoſtata quidam Pranquerus, qui ad Turcas, prodita Chriſtiana religione, defecerat. Mox ergò interfectis captiuis omnibus, quindecim miliaribus infra Budam conſident, & duo nauigia nacti, vbi primum Baſſam aduenientem conſpexerunt, magno animo naues aggrediuntur, & quatuordecim occiſis, inter quos primo loco dictus fuit apoſtata, Baſſam cum magna pecunia captum ... abducunt. Is quæſtione habita, ſequentia eſt confeſſus: Pincernam ſe ... Tur-

Turcarum Imperatoris fuiſſe; poſtea Agria à Turcis expugnata, præfectura Budenſi donatum fuiſſe, quem tamen magiſtratum tres tãtùm menſes geſſerit, inuidia quorundam & ambitione, maximè verò Amurathis Baſſę depulſus. Iuſſum poſtea Peſtanę vrbi præeſſe, Belgradum iter habuiſſe, in quo ab Hayducis oppreſſus, ad hanc infœlicem deuenerit fortunam. Turcarum Imperatorem in Vngariam ipſum hoc anno non venturum, ſed Haſſanem Baſſam cum ingenti Ianitſarorum manu miſſurum: iamque earum copiarum partem aliquam Belgradum perueniſſe. Iuſſiſſe Imperatorē non Strigonium tantùm, ſed Albam quoque regalem obſideri: atque ideo exercitus Aſiatici maximam partem, Scriba cæſo, ad ſupplementum Vngaricarum copiarum deſtinatam: Tartarorum etiam octoginta millia conducta, qui, dum Strigonium obſidetur, omnia peruadant & depopulentur. Budam non operibus tantùm, ſed etiam ſex millium virorum præſidio, rerumque omnium neceſſariarum apparatu eſſe firmatam, præterquã alimoniæ: quam tamen breui importatum iri minimè dubitet. Peſtam, quæ contra Budam eſt, eiuſque clauis meritò cenſeri poteſt, quinque millium virorum præſidio teneri: in quibus ducẽti ſint & quinquaginta perfidi Valones, qui habitu à Turcis diuerſo conſueto ſcilicet illo ſuo vtantur, & ſingulis menſibus ſtipendium accipiãt ampliſſimum. Cum ijs etiam Gallos nonnullos qui in Schutana inſula iam degant fugæ conſilia agitare: quod cum Vngaris & Germanis pacem colere nõ poſſint. His rebus cognitis, & Turcarum Tartarorumque aduentu exploratu, Archidux Mathias rei militaris peritos viros Viennam ad ſe euoca-

Anno 1602.

Anno 1602.

uit, vt quibus optimè modis hoſti occurri poſſet, deliberaretur.

Archidux Albertus ſeditioſos milites proſcribit.

Quomodo Grauia in Mauritij Naſſouij venerit poteſtatem, ſuprà diximus. Quũ verò iactura huius oppidi grauis admodum eſſet, & ſeditioſorum militum cõtumaciæ à nonnullis imputaretur: Archidux Albertus Ordines vniuerſos Gandauum primùm, poſteà Bruxellam venire iuſſit, vt ibi de remedijs præſenti malo adhibendis cõſultaretur. Nonnulli enim non imperium tantùm detrectabant, ſed cum Mauritio & ordinum confederatorũ Legatis, clandeſtina primùm, inde aperta quoque colloquia habebant; atque omninò ad defectionem ſpectabant. Archidux ergò publico edicto ad ordines ſuos & ſigna quemque redire iubet; capitis & fortunarum omnium in contumaces propoſita pœna. Primũ verò proditionis eos inſimulat, qui eo tempore maximè, quo hoſtium conatus erat reprimendus, ſpecie ſeceſſionis, quum nihil aut parum eis deberetur, commilitones ſuos, præſidiarios Grauienſes, ipſamque vrbem turpiter prodiderint, imperium, quum ad ſoluendam obſidionem ducerentur, detrectantes. Non nouas quidem & inuſitatas eſſe militum iſtas ſeceſſiones: omnes tamen qui ſuperioribus tẽporibus idem fecerint, hoſte ingruente, imperium ſequutos, bonamque operam ducibus ſuis nauâſſe. Horum verò factum tantò minus ferri poſſe, quantò minores eius habebant cauſſas, nec vllam ferè, niſi vt hoſtium vires, quibuſcum colludant, cõfirment, & maximè coactæ pecuniæ vim ad ſe trahant. Quæ res quum non tantùm noui ſit exempli, ſed etiam ſceleris plena: velle, iubere, vt intra triduum omnes & ſinguli ad obedientiam redeant, ſuiſq; ducibus &

turio-

Anno 1602.

turionibus ſe ſiſtant: quod qui fecerint, non paſſurũ vt vlla eis moleſtia hoc nomine exhibeatur, qui verò in contumacia perſeuerârint, pro perduellibus, & læſæ maieſtatis crimine reis habitum iri. Cõſtituit deinde in ſingulorum capita premium: gregarij militis, decẽ, eorum qui munus aliquod gerũt, cẽtũ; in cẽturionũ, ducentorũ; in ducis verò caput, quingentorum coronatorum. Bona etiã & fortunas illorũ vbicũq; poſitas proſcribit. Cæſarẽ itẽ, regẽq; Hiſpaniarũ & quoſcũq; alios Principes, ad quorũ ditiones ſeditioſi illi pertinẽt, rogat, vt deprehẽſis manũ injciant, & puniendos dedant. Vxoribus, liberiſq; eorũ nõ aditu tãtũm ad ipſos interdicit; ſed qui cũq; eos cõmeatu iuuerint, rapinæ & libidini obuij cuiuſq; permittit; nomina deniq; ſeditionis huius populãrium è militũ catalogis exſcribi, & circa omnes prouincias mitti mandat, quò facilius agnoſcantur, & ad pœnã cõquirantur. Hac accepta proſcriptione, ſeditioſi ad Comitis Mauritij patrocinium confugiunt, & edicto ſcripto facti ſui rationes explicant: Sic nimirum, fruſtra tentatis ad Grauiam caſtris, ſtipendiũ, quũ aliter non poſſent, ſeceſſione facta extorquere conatos; nec quidq̃ ea in ratione: toties ab alijs vſurpata, noui eſſe exemplo: quumq; hoſtiliter ſe peti animaduerterẽt: extrema neceſſitate coactos ad hoſtium ſuorum patrocinium reſpexiſſe. Quũ ita nec leuibus nec aſperis remedijs quidquam proficeretur, Octauius Frangipanis, Apoſtolicus in Belgio legatus ſequeſtrum ſe & interceſſorem interpoſuit: & Hoſtratam ad ſeditioſos profectus, honorificè ab eis exceptꝰ eſt: vbi cœpta vix tractatio, quũ ille nihil præter promiſſa & bonã ſpẽ adferret, mox fuit abrupta: nec illi quidquam prius cum Ar-

Seditioſorum reſponſio.

Anno 1602. chiduce aut eius Legatis agere volebant, quã pro-
mulgatum Edictum reuocatum eſſet & antiquatū,
violentia. Inde excurſiones in Brabantiam longè lateque fe-
cerunt, & à miſeris agricolis & ruſticis nõ alimo-
niam tantùm & neceſſarium apparatum, verùm e-
tiam magnam argenti vim extorſerunt. Ad vici-
nos quoque vexandos progreſſi, Leodienſibus lit-
teras miſerunt, in medio pugione perforatas, qua-
tuor angulis igni combuſtis, interminati niſi cõ-
tinuò vaſa aliquot pulueris ſulfurei, funiculos,
certum haſtarum & ſcloporum numerum, cum a-
liqua pecuniæ ſumma mitterent, ferro ſe & igni
eos proſecuturos. Eodem exemplo ad præfectos &
oppida agri Iuliacenſis, Cliuenſis, Colonienſis,
Treuirenſis, itemque Aquiſgranenſes litteras mi-
ſerunt, vt ſcilicet è veſtigio aliquot aureorū mil-
lia numerarent, inde per certos homines de men-
ſtrua agerent contributione. Moleſtiſſimè hanc
eorum inſolentiam tulerunt Principes, inprimis
Iuliacenſis, deque ea vehementer apud Archidu-
cem eſt cõqueſtus: qui quum multò verbis ſe pur-
gâſſet, quod eos iam minimè in poteſtate ſua eſ-
ſe nec vlli alij quàm ſuis grauiores, diceret: quatu-
or equitum cataphractorum turmæ, de conſenſu
nobilitatis ſunt conductæ, & per ſtationes ad Mo-
ſam diſpoſitæ, vt tranſitum, ſi quam fortè vim ten-
tarent ſeditioſi, impedirent. Poſteà miſſi ad eos
ſunt, qui quam iniuſtum & fœdum admitterent
facinus, amicos & vicinos ità hoſtiliter tractandi,
ipſis demonſtrarēt, & ab incœpto dehortarentur:
& tandem eò perducta res eſt, vt certa pecuniæ
ſumma, non vt debita, ſed gratuita ipſis depende-
retur. Similiter ceteræ regiones populationem
veritæ, pacem ab eis precio redemerunt.

Albam regalem, quam à noſtris expugnatam ſuprà commemorauimus, hac æſtate Turcæ incredibili cum damno totius Chriſtianæ reipublicæ, recuperârunt. Poſt menſium aliquot obſidionem, quũ noſtri ſæpè fruſtrà alimoniã & militẽ introducere eſſent conati: Sigetanum tandem ſuburbiũ duodecimo Auguſti à Turcis fuit occupatum, cæſis ferè præſidiarijs omnibus, qui magnam partem Haiducci erant; Germani verò, qui Haiduccis præſidio miſſi erant, ægrè ſe in oppidum receperunt: quod Turcæ ſequentibus diebus aliquot tanta contentione oppugnârunt, vt gregarij milites, abiecta ſpe defenſionis, inſcijs tribunis & ductoribus, cum hoſtibus de deditione agere cœperint: quæ dum tractatur, Valones perfidi & Ianitſari conferti muros ſcandunt, & in oppidum erumpũt, obuijs quibuſq; trucidatis, ceteris captiuis in caſtra abductis Ibi vrbi præfectus ceterique militum noſtrorum ductores Vezirem Baſſam obſecrârunt, non tantũ vt liberi dimitterentur, verùm etiã litteræ publicæ darentur, quę documento eſſent, non ſe, ſed milites deditionis conſilia agitâſſe: Baſſa verò, quandoquidem, inquit, ipſi vltrò fatemini, non vos, ſed milites vrbem mihi dedere voluiſſe: æquum etiã eſt, vt voluntatis illi erga me ſuæ fructum ferant, vos verò pertinaciæ pœnã luatis. Ità redẽptis ductoribus, gregarij milites ſunt dimiſſi. Nacti ſunt Turcæ decem tormenta noua, præter ea quæ antè ibi fuerant, pulueris ſulfurei, ſalis, miſſilium, etiam pecuniæ copiam non contemnendam. Anno 1602. *Alba regalis à Turcis capta.*

Hanc iacturam paullo poſt melior noſtrorum fortuna, & felicior euentus compenſauit. Budam & Peſtam, ex aduerſo ad Danubium ſitas vrbes, Turcæ ponte iunxerant, vt & commeatus hinc in- *Peſta à Chriſtianis tentatur:*

Anno 1602. de transferri.& ſi vis fieret, vltrò citroque auxilia ſummitti poſſent. Noſtri facilè animaduertebant, ponte rupto, & intercluſo commeatu minus difficilem fore alterutrius vrbis oppugnationē. Quare nauigia aliquot, mira& noua arte inſtructa, prono alueo demittunt; ad quorum conſpectum Turcæ magno numero in pontem prouolant, & noſtros telis & globis frequentiſſimis petunt. Interea Comes Sulzenſis terreſtri itinere profectus, aquaticā oppidum cum ſuis occupat: & Turcas qui pontem propugnabant deijcit, & in fugam compellit. Hoc modo libero aditu patefacto, noſtrorum partim pontem reſcindunt, partim è terrâ, Turcis fluminis defenſioni vnicè intentis, ſcalas muris Peſtæ applicant, & in vrbem euadunt. Conſternati Turcæ; vbi circumuentos ſe vident, deditionem offerunt, ſed noſtri calidos adhuc animos continere non potuerunt, quin magnam præſidiariorum ederent cædem. Illi ergo in loca vrbis munitiſſima ſe conferunt, ſed quum noſtros viderent ingruentes, vitam modò pacti, cum vxoribus & liberis ſeſe dedunt, polliciti idem à Budenſibus præſidiarijs impetraturos. Peſta ergò in poteſtatem redacta, noſtri Budam ſibi quoque dedi poſtulant; ſed recuſantibus præſidiarijs, tormentis oppugnare incipiunt. Interea Vezir Baſſa de ſucceſſu ad Peſtam, certior factus, copias quantas poteſt contrahit, & magnis itineribus progreſſus, ad Peſtam caſtra ſua noſtrorum caſtris opponit. Dum ità noſtri Budā, Turcæ Peſtam oppugnā, & quotidie prœlia conſerunt, multi vtrimque ceciderunt. Nos euentum obſidionis adhuc incertum Deo relinquimus, quē precamur vt propediem non Budæ tantùm expugnatæ, ſed etiam penitus fractarum Turcicarum virium hiſtoriam ſcribere poſſimus.

Anno 1602.

Oſtendam hac æſtate non hoſtis tantùm, ſed peſtis quoque vehementer infeſtabat: cuius initium è mortuorum contagione, qua non aër tantùm, ſed etiam aqua putealis infecta ſit, quidam fuiſſe perhibent. Tāta certè vis morbi fuit, vt milites eò miſſi, ad certiſſimam mortem ſibi proficiſci viderentur. Nec tamen ideò Ordines confederati quidquā quod ad loci defenſionem pertineret, intermiſerunt, & ſubinde mutatis præſidijs, & recenti illato commeatu, militum animos confirmârunt. Et Archidux quidem biremes aliquot in Hiſpaniam adornari iuſſerat, quę cum Sluſenſibus & Dunkircanis nauigijs coniunctæ canalem, per quem vnum in oppidum patet ingreſſus, obſiderent; ſed Hollādi eas in itinere aggreſſi, duas ex ijs demerſerunt, vnam ad Caletum in arenas & ſicca compulerūt, quę longa erat paſſus ſexaginta duos, vtrimque vicenis quinis remis inſtructa. Reliquas Spinola ſaluas in portum Dunkircanum inuexit. Similis fortuna non multò poſt aliquot Hollandorum naues Oſtendam petentes oppreſſit: quarum quædā tormentorum vi depreſſæ, quædam aduerſa tempeſtate in litus eiectæ, Hispanis prædæ fuêre.

Oſtenda vexata.

Luxemburgenſi agro Ordines confederati iam olim bellicum tributum impoſuerant: ſed eius loci magiſtratus ſubditis ne quid contribuerent, ſeuerè interduxit. Ad eos cogendos menſe Nouembri miſſus Ludouicus Guntherus Naſſouius cum duobus equitum, tribus circiter peditum millibus per agrum Iuliacenſem nón ſine incolarum damno profectus, Sanuitū expugnat, & ciues pecunia multat. Ad primum eius aduentum Petrus Erneſtus, Comes Mansfeldius, regioni præfectus, pagenos

Ager Luxemburgenſis vaſtatur.

Anno 1602.

paganos omnes quæ cara haberent in loca proxima munita comportare, ferramēta omnia à molis auferre iuſſerat: fieri tamen non potuit, quin multa hoſti ſubitò aduenienti relinquerentur: quę omnia fuerūt direpta. Miſſis deinde circū circa per tubicines litteris; quibus incolæ adeſſe, & pecuniam quantam iuſſiſſent, contribuere iubebātur, quum nemo compareret; Naſſouiani pagis & villis ignem iniijciunt, & ſupra centum & quinquaginta concremant, & prædâ onuſti, quà venerant, ad ſuos reuertūtur, multis abductis captiuis, inter quos fuit Abbas cœnobij S. Huberti, cui quadraginta millium aureorum lytron dixerunt. Archidux, accepto hoſtilis huius in agrum ſuum inuaſionis nuncio, veritus ne hoſtes locis illis ſe communirent, eamque regionem omnem ſub imperium cogerent: è caſtris Oſtendanis Comitem Buquoium cum aliqua exercitus parte ad ſiſtendū hoſtem miſit; qui iam ante Hiſpanorum aduentū erat digreſſus.

Hiſpanus de commercijs edictum iterat.

Quomodo non tantùm Hiſpaniæ rex, ſed etiam Archidux omnem cum Hollandis commerciorū vſum ſubditis ſuis interdixerint, ſuprà eſt explicatum. Quod edictum licet acerrimè vrgeretur: caueri tamen nō potuit, quin multi tàm ex Anglia, quàm Hollandia & Selandia conſuetam negociationem exercerent, dum Gallorum aut aliorum opera vtentes, pro amicis fallunt. Detecta hac impoſtura: Hiſpanus hac hyeme non modò ſuperius Edictum renouari iuſſit, ſed etiam ſtatutum promulgauit, quo portuum & rei maritimæ cuſtodes in omnes nautas maiori diligentia, quàm hactenus, inquirere, ſuſpectos detinere, deprehenſorum bona in fiſcum inferre iubentur, ita tamen ut

ne mu-

ne nummus quidem inde ſine expreſſo regis mandato moueatur. Anno 1602.

Embdanum motum ſuprà paucis delibauimus. Is hoc tempore valdè recruduit, atque ita auxit, vt non ſine alterius factionis interitu conquieturus videretur. Ciues enim vbi Comitem id agere animaduerterunt, vt interclusa nauigatione (quem ad finem multa diuerſis locis excitârat munimenta) vi ad parendum cogeret: ab Ordinibus confederatis auxilia petierunt, & facilè impetrârunt. Cum his in Comitis ditionem profecti, loca ferè omnia munita in ſuam poteſtatem redigunt, atq; in eas anguſtias Comitem conijciunt, vt paullò pòſt Hagam proficiſci, atque Ordinibus ſe purgare, eorumque operam ad componendas cum ciuibus controuerſias implorare decreuerit: quorũ interceſſione & ſequeſtratione, dum hæc ſcribimus, pacem propediem, vt ſpes eſt, confectum iri nunciatur. Ordines deinde auxiliorum præſtitorum has rationes in litteris ad vnum ex imperij ſeptemviris perſcriptis, reddiderunt: nimirum nõ dubitare ſe, quin maleuolorum voculis & obtrectationibus quæ in cauſſa hac Embdana ipſi feciſſent, in malam partem omnia detorqueantur, & ad augendam inuidiam ab hoſtibus accipiantur: ideoque facti ſui rationem ſibi reddendam, remq; omnem diligenter explicandam exiſtimâſſe. Quũ aliunde, tum ex ipſa Archiducis aula, quæ Bruxellis eſt, & iam olim & nuper ſibi nunciatum, omnẽ illum bellicum apparatum contra Embdanam ciuitatem eò dirigi, vt Hiſpanis Embda Comitis opera potiris Amiſiæ nauigatio & portus aperirentur; atque ita bellum terra marique & contra Belgicæ confœderatas prouincias, & membra quę iam Imperij

Motus Embdanus.

Anno 1602. Imperij magnis viribus adminiſtraretur. Quocirca gliſcentem inter Comitem & ciuitatem diſcordiam in ipſo ſtatim ortu extinguere maximoperè annixos, & Delfiilæ pacis quaſdam conditiones propoſuiſſe, quæ tum vtrimque acceptę, poſtea verò à Comite non vno modo ſint neglectæ: qui etiā ad detrimentum vicinorum, diuerſis in locis ad Amiſam conſtruxerit munitiones, atq; id iuris, quod nulli maiorum ſuorum fuerit cōceſſum, facto ipſo vſurpârit. Multas ſibi eſſe cauſſas, cur prędictū Comitem, vt & fratres habeant ſuſpectos. Nam & fratrem nuper in Hiſpanias miſſum, iamdiu Archiducis caſtra ſequi: & Hiſpanos ipſos Friſiæ Oriētalis Comitatum ſibi vendicare, vt è pacis Veruini Anno 1598. factæ articulis, manifeſtè patet. Hoc etiam ipſo tempore magnam tempeſtatē ex ijs locis Belgio confederato imminere; non dubijs rumoribus ex ipſa aula Bruxellenſi afferri. Rogare igitur atq; orare, vt quæ & ad ſuam & ad vicinorum ſalutem fecerint, ea bonam in partem accipiātur. Nec enim ſe Embdanis vlla in re, quę cōtra Imperij ius ſit & maieſtatem, patrocinari velle; ſed periclitantes deſerere noluiſſe.

Res Gallicæ. Viceſima ſecunda Nouembris ſecundus fœtus ex Henrico IIII. Galliæ & Nauarræ rege, & Maria Medicea procreatus, puellaris ſexus, breui gaudio (nam paucis à partu diebus mortem obijt) & regē & regnum vniuerſum affecit. Et rex quidem hoc tempore ijs qui cum Bironio conſpirauerant, modò intra duos menſes delictum profiterentur, publico Edicto veniam propoſuit: Auernię Comitē è carcere adductum, genibuſque aduolutum, in gratiam recepit, menſæ adhibuit, & domum, vt tranquillè ibi & quietè viueret, dimiſit. Quoque magis

regni

regni ſui vires aduerſus vim externam confirma- Anno 1602.
ret:nouum fœdus cum Heluetiorum pagis (ex. eptis paucis Catholicis, qui in fide Hiſpaniarum regis permanſerunt) fecit: quod præſentibus legatis quadraginta duobus, vtrimque dato & accepto iuramento, in primario templo Lutetiæ Pariſiorum, ſollemniter fuit ſancitum. Turnonium eſt, Galliæ ad Rhodanum oppidum. Ibi circa meridiem tanta *Prodigium,* cornicum multitudo conſpecta dicitur, vt cœlum ipſum obumbrarent: quæ poſtquā diu miſto agmine circumvolitârunt; tandem in duas veluti acies ſeceſſerunt, & vtrimque impetu facto, poſt longā dimicationem, multæ hinc inde mortuæ repertæ ſunt. Dolus an virtus, quis in hoſte requirat? notus *Proditiones* nimis eſt noſtris temporibus & vſitatus verſiculus. *detecta.* Nec verò eos ego Principes reprahendere auſim, qui ſuas res aliorum periculis, ſuis minimis ſumptibus ſtabilire non negligunt: tantùm dico, ſatis vixiſſe ſe arbitrari eos, qui ad vllam proditionem operam ſuam commodant; quæ ſæpè detegitur, nōnunquam grauiſſimè punitur, ſemper verò auctoribus eſt ignominioſa. Vngarum quendam, qui ad Turcas ſuperiori tempore deſciuerat, cum ſex alijs *Caniſa infeſtatur.* Caniſæ præſidiarijs Comes Serinius induxerat, vt *dijs petitur.* igne iniecto, dum ceteri ad reſtinguendum incendium accurrunt, porta ipſi aperta hoſtem in vrbem admitterent: ſed re detecta, proditionis conſcij omnes, ſtipitis per corpus adacti crudeliſſimo ſupplicio ſunt affecti. Iiſdem artibus Oſtenda, itemq; Clundera, Hollandiæ munimentum, circa hoc tēpus petita fuerunt: duobus vtrobiq; vigilum præfectis auctoribus: ſed pari euentu. Quin etiam ſeditioſi Hiſpani milites artem Cameracenſem ſimili dolo ſunt aggreſſi; ſed detecta coniuratione

item Oſtendæ, & Clunderæ:

& Cameraci.

tres

Anno 1602. tres è præſidiarijs ſtrangulati, nouem ad remos dānati ſunt. Iidem ſeditioſi, dum tributi exigendi gratiâ Brabantiam peruagantur, fortè in duas Hiſpanorum equitum turmas, quæ in oppido Vertano præſidium agitabant, inciderunt; quibus ſtipendij nomine aliquid debebatur, coniungere ſe cum ipſis coëgerunt: recuſantes, fuſtibus malè multatos, & equis armiſque ſpoliatos dimiſerunt.

Geneuæ deſcriptio. Antiquiſſimū oppidum eſt Geneua; cuius quòque Iulius Cæſar in Commentarijs ſuis meminit; in meditullio Sabaudiæ in colliculo quodam, quà Rhodanus è lacu Lemano exit, ſitum. Cum ciuibus Sabaudiæ Duces iam diu acerrimas inimicitias exercuerunt: quod neſcio quid iuris in oppidū & Epiſcopatum prætenderent. Et ciues quidem cum Bernatibus & Friburgijs fedus inierunt: quod Sabaudus fruſtrà ſæpè rumpere eſt conatus. Tandem odiorum ſemina hinc iacta religionis mutationē ita pullulârunt, vt Epiſcopus ciuibus, quum apertè metu Bernatium non auderet; clàm perniciem machinaretur; aſſumpto Sabaudiæ Duce, qui non minus Geneuates ob mutatam primùm religionē, deinde quędam inſolenter facta, infenſiſſimè oderat. Nec minus odiū erat vicinæ nobilitatis; quæ ad compeſcendam Geneuatium pertinaciam coniurauerat, & apertè bellum oſtentabat. Mox Bernates à Geneuenſibus, confederatis ſuis, de auxilijs appellati, omnia eorū, qui hoſtes ſe declarauerant, caſtella deiecerunt, ſed à Ducis omni ditione vim abſtinuerunt: donec tandem quorundam interceſſione motus hic repreſſus magis, quàm ſublatus fuit. Paucis poſt annis Sabaudo Geneuatibus bellum facienti Bernates omnem regionem circa vrbem eripuerunt: captis Morgijs, Rolla, Rolſino,

Tipho-

Tiphona,Iuæo,Cluſa,Copeto,Roſſenæo,Laſſerra, Lauſanna,atque omni Epiſcopi diœceſi occupata: reliquam Ducatus partemquæ cis Cluſam eſt,Galliæ rex inuaſit.

Anno 1602.

Hunc ſuum dolorem Sabaudus vlciſci cupiens, quum alias ſæpè,tum nuperGeuenſibus eſt inſidiatus.Sparſos per omnem eam regionem milites, ea nocte quę inter vndecimum & duodecimum diem Decébris interceſſit,clàm colligi iuſſit,ſic vt nulla indicia ad Geneuenſes permanârint : cum quibus Albiguius ante lucé profectus, foſſas vrbis ſiccas deinde murum quoque ad nouam portam ſuperauit,nemine vigilum ſtrepitum ſentiente. Murum iam tranſgreſſi trecenti circiter, in diuerſa vrbis loca contenderunt, & alij quidem mercatoris cuiuſdam ædibus , quas rebus ſuis commodiſſimas exiſtimabant,pyrobolare inſtrumentum admouerunt,irrito euentu : alij portas ligonibus & dolabris effringere,ſuoſque intromittere ſunt conati. Strepitu excitati ciues,mox pauci prouolârunt, & globo facto,quà maximè hoſtes vrgebant, ſe obiecerunt.Interea Sabaudicorum clamor, Victoriam ingeminantium,totâ paſſim vrbe auditur:dumque reliqui portam moliuntur, qui foris præſtolabantur,muros ſubierunt, & in area ſuburbana, quæ à planicie nomen habet, per apertā portam mox irrupturi,aciem inſtruxêre Sed ciuibus vndique ad defenſionem accurrentibus,&in hoſtes fortiter illatis,intra mœnia deprehenſi partim cæſi, partim diſſipati & acti in fugam fuerunt; pauci ſaltu ſe præcipites è muro deiecerunt: tres & quinquaginta à ciuibus capti eodem die,nobiles iuxtà & ignobiles,ſuſpendio vitam finiuerunt; quorum omnium capita,vt & eorum qui cæſi in foſſis iacebant,

Geneua tentâtur à Sabaudo

Anno 1602. ceruicibus auulſa, eo loco quà venerant præfixa ſunt,& ſpectanda propoſita. E ciuibus vndecim circiter ſunt deſiderati. Hunc Ducis conatum non Bernates tantùm confederati, verùm etiam Galliæ rex moleſtè tuliſſe dicuntur: quorum illi è vicinis locis collectum militem socijs è veſtigio auxilio miſerunt; hic verò litteris & ciuium virtutem collaudauit,& auxiliorum, ſi neceſſe ſit, ſpem fecit, monitis vicinarum regionũ præfectis, vt res Geneuenſes curę haberent.

Vachtendun-cum tentatũ. Vachtendoncum cum præſidio non ità firmò Rihouius tenebat. Is equitis cuiuſdam opera, Pelhaſij nomine, in pabulo & ſtramine conuehẽdo, piſcando item in Nærſa flumine vti conſueuerat. Hic ab Hiſpanis corruptus alium quendam ex eodem præſidio in conſcientiam aſſumit,& 5. Martij cum ſcapha, quaſi ſtramen aduecturus, vt ſolebat, egrediuntur. Adſunt Hiſpani, certo loco præſtolari iuſſi:& quatuordecim milites lectiſſimos in aliud nauigium, eum in vſum adductum, imponunt, & ſtramine tegunt. Ita naui ad pontem arcis propulſa, proditorum alter excubitorem, notum ſibi rogat, vt manu porrecta, paullulum enitentem ſe in pontem adiuuaret: manu apprehenſum in aquá de ponte detrahit. Exſiliunt continuo ſub ſtramine latentes, portam oppreſſis excubitoribus, occupant, pontem penſilem ſubducunt: iamque per auerſam ab oppido partem multis ſuorũ intromiſſis, oppido imminebant. Sed tanta celeritate vti nõ potuerunt, quin oppidani præſidiarij vallum ex obuia omnis generis materia contra arcem excitarent: in quo tormentis diſpoſitis arcẽ oppugnare incipiebant. Commodum tum CLVTIVS

& Qua-

& QVADIVS, vterque turmæ equeſtris præfectus ex HOLLANDIA redibant. In itinere de periculo edocti, magna celeritate VACHTENDONCAM petunt;& in oppidum ingreſſi, tantiſper HISPANORVM vim morantur, dum è vicinis præſidijs auxilia mitterentur:quorum opera QVADIVS, in Rihôuij captiui locum ſuffectus,HISPANOS poſt ſex dierum oppugnationem eò compulit, vt arce exeundi poteſtatem vltrò poſtulârint. Nam & oppidi potiundi ſpes nulla erat,quotidie augeſcente præſidio: & in arce ad tantam multitudinem ſuſtentandam (nam octingenti circiter erant) nec commeatuum ſatis, nec ceterorum apparatuum quidquam erat;nec aliunde,vijs omnibus ab Ordinum militibus obſeſſis, quidquam poterat ſperari. Anno 1603.

Ità ergò cum armis egreſſi HISPANI, re infecta,non paucis deſideratis,ad ſuos redierunt.Bonam hic operam Ordinibus confederatis nauârũt CLVTIVS & QVADIVS: quorum aduentus ſolus obſtitiſſe videtur,quo minus oppidũ in hoſtium venerit poteſtatem.Paullò poſt alia detecta fuit proditio:cuius auctor dũ apud Hiſpanos captiuus deſidet,ad eam inductus(nam pendendũ ei alioqui erat,quod ex ijs vnus eſſet qui Sãtandreanum dediderãt) corpore in quatuor partes diſſecto,pœnas luit.

Indica Hollãdorum commercia.

Luſitani,qui Goæ ſunt (eſt verò id Indiæ orientalis, vel potius AFRICAE maritimum & celeberrimum emporium) ægrè ferentes aromatum mercaturam, quam ipſi ſoli hactenus exercuerant,& quod inde eſt lucrum ab HOLLANDIS ſibi præripi: claſſem quatuordecim

Anno 1603.

triremium Bantamum, in Iaua maiori ſitum oppidum, miſerunt, eo fine, vt Hollandis expulſis, ciues ab eorum ſocietate verbis & promiſſis, ſin id minus ſuccederet, vi & armis auerterent. At ciues coniũctis cum Hollandis viribus, è Luſitanorum nauibus profligatis quinque ceperunt, quaſdam tormentorum vi conuulſas demerſerunt: reliquæ Amboinã appulſæ ex inſulanis nonnullos, quod commercia cum Hollandis exercuiſſent, interfecerunt, & caryophyllorum ſuccifis arboribus, omnem ſpem fructus in poſterum ſuſtulerunt. Ex Hollandorum nauibus ſex hoc tempore benè onuſtas aduentare celox præmiſſa nunciauit: quum paullò antè tres aliæ è noua Guinea, quę mille & trecentas auri rudis libras ferre dicebantur, in Angliam, aq; inde in Selandiam appuliſſent.

Motus Metenſis.

Arcem Metenſem Sabollio Galliarum rex ſuperiori tempore commiſerat, hoc pacto, vt nemini eam, niſi regi ipſi traderet. Circa hoc tempus eò venit Eſpernonius, cum regijs mandatis, quibus arcis ei cuſtodia demandabatur. Eum quum intromittere recuſaret Sabollius: ciues, ſiniſtrè de ipſo ſuſpicati, aduerſus arcem munitiones obijciunt. A vi tamen vtrimque temperatum eſt, dum de regis volũtate liquidò cognoſceretur: qui decimoquarto Martij cum ſex peditũ & tribus equitum millibus eò profectus, magnaque ciuium lætitia exceptus, Fontenæum vrbi, Erguiæum arci pręfecit, Sabollio qui fuga ſibi proſpexerat, fruſtra requiſito. Etſi verò hæc regi potiſſimum Metim proficiſcendi cauſſa fuit: pacis tamen inter Lotharingum & Brande-

Motus Argẽtoratenſis.

burgicum reſarciendæ ſtudium impuliſſe eũ quoque creditur. Lis enim de Epiſcopatu Argentoratẽſi, ante multos annos ſopita, hoc tẽpore ità recru-

duerat

duerat, vt ad arma iterum ventum ſit. Nam Lotharingus Brandeburgico non tantùm multa loca eripuit: (de qua iniuria Brandeburgicus ipſe, cum alijs Germaniæ principibus Galliæ regi non ita pridem præſens conqueſtus dicitur) ſed eiuſdem quoque milites in pago Sæffelshæmo oppreſſit, & tormentis duobus prædaq́ue exuit: ſic vt magnus inde per totam Germaniam motus timeretur: quem tamen optimus prudentiſſimuſq́ue rex in tēpore, latis vtrimque conditionibus (vt ſperamus) ſedauit. Anno 1603.

Ad Oſtendam hoc ipſo tempore res magna vtrimque contentione geritur; dum hi de retinendo, illi de expugnando oppido laborant. Nouus quidā artifex, excitata ad ipſam canalis oram magni operis munitione (planam formam vocitāt) viam iam oſtendiſſe dicitur, quomodo canali obſtructo, prohibendus ſit nauium in oppidū acceſſus. Alius item nouam artē excogitâſſe fertur, globorum veneno inficiendorum, quorum decidentium fumo, non aliter quàm vertigine aut epilepſia correpti adſtātes milites, exanimati concidāt omnibus viribus ad ſui defenſionem ablatis. Credo quaſi parum crudele inuentum ſit ars tormentaria: niſi veneficia ad eam quoque accedant. E cōtra Ordines machinas aliquot immani magnitudine Oeſtēdam miſiſſe feruntur, ad diſturbanda obſidentium opera. Et quoniam continua & diuturna obſidione tandem oppidū expugnatum iri metuunt: Mauritium prima æſtate ad obſidionem ſoluendam cum exercitu in Flandriam profecturum multi ſuſpicantur; pauci, credo, ſciunt. Intereà Ordinum milites, iterum in agrum Luxemburgēſem itinere inſtituto, ſed ab incolis & militibus, qui- Oſtendana.

Anno 1603. bus ibi Alberti Archiducis nomine conductis diribitorij locus in prædicta regione fuit aſſignatus) aditu prohibiti, rebus infectis quà venerant redierunt, magnis per agros paſſim datis damnis. Ab altera parte Hiſpani ſeditioſi non tantùm agricolis ſumptu pabuli & alimoniæ miſerè prægrauant: ſed etiam à Principibus magnam pecuniæ vim extorquent.

Dum ad decimum tertium Aprilis tributum à TREVIRENSI diœceſi exſpectant: vnus ex eis in pago Gymnico, haud procul à COLONIA à ruſticis interfectus fuit. Quare irritati, quinque diuerſis in locis ignem ædificijs iniecerunt, qui vento adiutus pagum totum fœdum in modum abſumpſit.

Anglorum reginæ mors. Finem noſtri operis nobiliſſimæ ANGLORVM reginæ Elizabethæ fine claudemus: quæ, vt quidam ſcribunt, poſtridie Calendas Aprilis viuēdi finem fecit, ſeptuagenaria ferè. Nata enim eſt Anno MDXXXIII. regnum inijt Anno MDLVIII. femina præter multas corporis dotes, ſupra ſexum prudens, benefica, multiſque litteris expolita. Nam GRAECAM & HISPANICAM linguam mediocriter callebat: LATINAE verò, Gallicæ & Italicæ peritia cum doctiſſimis viris contendebat. Vno certè & eodem die tribus maximorum regum legatis, Latinè vni, alteri Gallicè, tertio Italicè reſpondere audita eſt. Sed quū quæ de eius morte circumferūtur obſcura adhuc ſint, neque dum additis circumſtantijs ſatis explicata: nos procerum ANGLIAE Decretum, quo IACOBO VI. SCOTORVM regi regni

habe-

habenas tradidiſſe dicuntur, ita vt ad manus noſtras venit, tibi lector exhibebimus: quod in hanc ſententiam eſt conceptum: Anno 1603.

Poſteaquam DEO optimo maximo viſum fuit è terreſtri hoc domicilio euocare ELIZABETHAM, ANGLIAE quōdam, Franciæ & HIBERNIAE reginam potentiſſimam: à cuius obitu modo dicta regna ad IACOBVM ſextum, SCOTORVM regem, hæreditario iure ſunt deuoluta; vtpote qui legitimo partu regiam ſtirpem (quæ olim male in EBORACENSEM & LANCASTRIAM familias diuulſa, felici HENRICI ſeptimi, & MARGARITAE, Eduardi Quarti filiæ, connubio coaluit, ad quos prædictus rex genus ſuum maternum refert) quam proximè attingit: Nos Eccleſiaſtici & ſæculares, cum primarijs nobilibus, Maiore & Senioribus vrbis Londinenſis, alijſque plurimis bonis & fidelibus regni huius ciuibus, cum in finem congregati, notum omnibus facimus, atque hoc ſcripto teſtamur, Iacobum ſextum certiſſimo iure ab Elizabethæ obitu, Angliæ, Franciæ & Hiberniæ factum eſſe regem, fideique Defenſorem: cuius equidē potentia, ſapientia, & diuina virtus ſpem nobis facit, fore, vt omnia feliciter adminiſtrentur, exterorum conatus, perniciem ciuibus molientium, pacemque turbare conantium, reprimantur, omnia denique, quæ vel ad regni detrimentum, vel ad regis quietem interturbandam quiſquam poterit comminiſci, auertantur.

Quocirca eundem regem noſtrum publicè proclamamus: neque facultates tantùm noſtras, ſed vltimam quoque ſanguinis guttam eius iuri

Anno 1603. contra omnes qui vel verbis vel facto lædere id præſumpſerint, tuendo impendere parati ſumus: eidem etiam vt legitimo noſtro regi omnem obedientiam, amorem & obſeruantiam pollicemur: certi quippe, huic, non alij cuiquam, prædicta regna deberi. Quocirca omnibus Legatis, magiſtratibus, Iudicibus, Baliuis, Maioribus, Præfectis, omnibus denique cuiuſuis ordinis ciuibus, eiuſdem regis noſtri nomine mandamus, vt omnia tam publica quàm ſecreta conuenticula contra regni huius pacem, aut regiæ M. exiſtimationem & ſalutem prohibeant, facta & conſilia temerariorum hominum non obſeruent tantùm, ſed etiam acerrimè vindicent. Quod ſi facere neglexerint, ſummam regis in ſe concitaturos indignationẽ, ſibique exitium acceleraturos ſciãt. Interim Deum precamur vt regiæ maieſtati, eiuſque ſucceſſoribes multos annos, quietum imperium, & fauſta omnia largiatur.

FELICITER Iacobo Regi.

A01147401 4

B
84:

A
128-